

Üniversiteler İçin

TÜRK DİLİ II

Editörler:
Doç. Dr. Tarık DEMİR
Öğr. Gör. Lütfü Kerem BAŞAR

Üniversiteler için

TÜRK DİLİ II

Editörler:
Doç. Dr. Tarık DEMİR
Öğr. Gör. Lütfü Kerem BAŞAR

Üniversiteler İçin TÜRK DİLİ II

ISBN: 978-975-507-328-6

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

Gazi Üniversitesi Adına

İmtiyaz Sahibi

Prof. Dr. Musa YILDIZ

Rektör

Yayın Koordinatörü

Prof. Dr. Nezir TEMUR

Editörler

Doç. Dr. Tarık DEMİR

Öğr. Gör. Lütfü Kerem BAŞAR

Dizgi ve Kapak Tasarımı

Yusuf Bera SARIGÜL

Bu kitabın, basım, yayım ve satış hakları Gazi Üniversitesine aittir. Gazi Üniversitesinin izni alınmaksızın kitabın tamamı veya bir kısmı mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitabın her hakkı saklıdır.

Copyright ©2023

The copyrights, publications and sales rights of this book belong to Gazi University. No part of this book may be reproduced, printed or distributed in any form or by any means, technical, electronic, photocopying, magnetic recording or otherwise, without the permission of Gazi University. All rights reserved this book.

Bu kitabın tüm hakları Gazi Üniversitesine aittir.

GAZİ ÜNİVERSİTESİ TÖMER YAYINLARI

ANKARA, 2023

Cumhuriyetimizin 100. yılına ithafen

TAKDİM

Saygıdeğer Öğretim Üyeleri, Sevgili Öğrenciler,

Bugün sizlere Rektörlüğümüz uhdesinde Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim, Araştırma ve Uygulama Merkezi koordinatörlüğünde hazırlanan *Üniversiteler İçin Türk Dili I ve II* adlı eserleri sunmaktan büyük bir mutluluk ve onur duyduğumuzu belirtmek isterim. Bu kitap, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün kurduğu Üniversitemiz başta olmak üzere ülkemizde Türk Dili derslerinde okutulan temel konuları ele alarak öğrencilerimizin Türk dilinin tarihî derinlik, coğrafi genişlikteki yayılım sahası ve temel kaynakları hakkında bilgi düzeyini; dil bilgisi, yazım ve okuma becerilerini geliştirmeyi böylelikle muasır medeniyetler hedefinde bir adım daha atmayı amaçlamaktadır.

Türk dilinin zenginliği, ülkemizin kültürel mirası açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu çerçevede Türk dilinin doğru ve etkili bir şekilde kullanımı, hem bireysel hem de toplumsal olarak büyük bir değer taşımaktadır. Bu kitap, öğrencilerimizin doğru bir Türkçe kullanımını benimsemelerine yardımcı olacak bir kaynak olarak tasarlanmıştır. Üniversite öğrencilerine yönelik hazırlanan evrensel ve yereli birleştiren bu kitabın, Türk diliyle ilgili önemli bir başvuru kaynağı olarak kabul göreceğinden eminim.

Gazi Üniversitesi TÖMER tarafından ve editörlüğünde Türk Dili dersi vermekle görevli kıymetli öğretim görevlilerimizin bilgi ve deneyiminde hazırlanan esere değerli katkıları için emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Son olarak, bu kitabın öğrencilerimizin Türk dilini daha iyi anlamalarına ve doğru bir şekilde kullanmalarına yardımcı olacağına olan inancımı dile getirerek bunun bireyden topluma, toplumdun günümüze ve geleceğe uzanan bir ışık hüzmeleri olarak tarihten aldığı güçle yolumuzu aydınlatacak nitelikte olduğunu belirtmek isterim. Kadim dilimiz Türkçe için bu eserin, öğretim üyelerimiz ve öğrencilerimiz için yararlı bir kaynak olacağına dair güvenim tamdır. Ülkemize, Türkçemize ve Üniversitemize hayırlı, uğurlu olsun.

Saygılarımla.

Prof. Dr. Musa YILDIZ
Rektör

ÖN SÖZ

Saygıdeğer Okuyucularımız,

Bugün dünyada en çok konuşulan ve öğrenilen diller arasında ilk sıralarda yer alan Türk dili, zengin bir tarihe ve kültürel mirasa sahiptir. Bu bilinç, mensubu olduğumuz Türk diline olan sorumluluklarımıza karşı hassasiyeti bir kat daha artırmaktadır.

İletişim ve karar verme süreci olarak tanımlanan müzakerenin doğru ve etkili bir şekilde gerçekleşmesini sağlayan en temel olgu dildir. Bu nedenle toplumsal mutabakatın sağlıklı bir şekilde inşası için öncelikle güçlü bir dil bilincine ihtiyaç vardır. Ancak sanat, bilim, eğitim, adalet gibi bir toplumu kuran ve idamesini sağlayan temel yapılarına ait yazılı ve sözlü metinlerde ana dili kullanımının hâkim kılınmasıyla güçlü bir dil bilinci ortaya çıkar. Bu çerçevede dil sadece kurallar manzumesinden ibaret bir sistem değildir. Değer, duygu, düşünce ve davranış olgularını dört temel beceri alanında barındıran dil, bireyin anlama ve anlatma ihtiyacını en doğru ve etkili biçimde gerçekleştirdiği canlı bir varlıktır. Aynı zamanda kültürel bellek taşıyıcısı ve toplumsal benlik kurucusu dil, bireyin gündelik hayatının bütün alanında güçlü bir temsil kabiliyetine sahip kültürün en temel unsurudur.

Güçlü bir ana dili bilincinin varlığı ile bilim, sanat ve eğitimin toplum hayatında daha etkili gerçekleşeceği bilinciyle yenilikçi düşüncelere açık olan Gazi Üniversitesinin, köklü akademik geleneği ve engin birikiminden alınan güç ile hazırlanan “Üniversiteler İçin Türk Dili I-II” kitapları, üniversiteye yeni başlayan öğrencilerimizin Türk dilinin tarihî gelişim süreci, temel kaynakları hakkındaki bilgilerini derinleştirmek; akademik dil becerilerini geliştirmek; Türkçenin ifade gücü ile ilgili farkındalıklarını üst seviyeye çıkarmak gibi ana kazanımları sağlamak amacıyla kaleme alınmıştır. Kendi alanlarında akademik çalışmalar sürdüren deneyimli bir öğretim görevlisi kadrosu tarafından titiz bir araştırma ve derleme süreci sonunda hazırlanan bu kaynak öğrencilerimize; dilbilgisi, kelime dağarcığı, dil kullanımı, yazım kuralları ve daha birçok konuda kapsamlı bir rehber de sunmaktadır.

Gazi Üniversitesi Rektörlüğü uhdesi ve Gazi Üniversitesi Türkçe Öğretim, Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER) Müdürlüğü yönetiminde Cumhuriyetimizin 100. Yılı’ndan alınan ilhamla hazırlanan ve bu özel yıla ithaf edilen *Üniversiteler İçin Türk Dili I-II* kitaplarının yayımlanmasında verdikleri desteklerden dolayı başta Rektörümüz ve üniversite yönetimimize; kaleme alınma sürecinde emeği geçen yazar ve editörlerimize; tasarım ekibine ve bütün süreçte desteklerini esirgemeyen herkese teşekkür ederim. Ayrıca, kitabımızı okuyacak olan siz değerli okuyucularımıza katkı sağlaması temennisiyle Türk dili ve kültürüne hayırlı olmasını dilerim.

Saygılarımla.

Prof. Dr. Nezir TEMUR
Yayın Koordinatörü

BÖLÜMLER VE YAZARLARI

Editörler: Doç. Dr. Tarık DEMİR – Öğr. Gör. Lütfü Kerem BAŞAR

1. BÖLÜM: Kompozisyon Bilgileri

Öğr. Gör. Kudret CERAN
ORCID No: 0000-0002-4694-9567
Öğr. Gör. Mustafa KARAKURT
ORCID No: 0000-0003-2855-7217

2. BÖLÜM: Yazılı Anlatım Türleri I: Düşünce Yazıları

Öğr. Gör. Mustafa KARAKURT
ORCID No: 0000-0003-2855-7217

3. BÖLÜM: Yazılı Anlatım Türleri II: Sanatsal Yazılar

Öğr. Gör. Merve Sevda SELVİ
ORCID No: 0009-0007-7681-7577
Öğr. Gör. Özge KÖMEÇ
ORCID No: 0009-0002-5690-1070

4. BÖLÜM: Yazılı Anlatım Türleri III: Resmî Yazışmalar

Öğr. Gör. Seda Nur UZEL
ORCID No: 0000-0002-5762-6130

5. BÖLÜM: Akademik Yazma

Öğr. Gör. Dr. H. Merve ALTIPARMAK YILMAZ
ORCID No: 0000-0002-1218-3655
Öğr. Gör. Dr. Kerim SARIGÜL
ORCID No: 0000-0002-3337-8910

6. BÖLÜM: Okuma ve Dinleme

Doç. Dr. Haluk GÜNGÖR
ORCID No: 0000-0002-4111-4106

7. BÖLÜM: Sözlü Anlatım

Öğr. Gör. Dr. Asuman GÜNEŞ ULUS
ORCID No: 0000-0003-3058-3799
Öğr. Gör. Kübra KURUHALİLO KARACA
ORCID No: 0000-0003-1110-5038

İÇİNDEKİLER

Takdim.....	ii
Önsöz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	iv
1. Bölüm: Kompozisyon Bilgileri.....	1
2. Bölüm: Yazılı Anlatım Türleri I: Düşünce Yazıları.....	17
3. Bölüm: Yazılı Anlatım Türleri II: Sanatsal Yazılar.....	42
4. Bölüm: Yazılı Anlatım Türleri III: Resmî Yazışmalar.....	71
5. Bölüm: Akademik Yazma.....	93
6. Bölüm: Okuma ve Dinleme.....	124
7. Bölüm: Sözlü Anlatım.....	143
Cevap Anahtarı.....	165

1. BÖLÜM

KOMPOZİSYON BİLGİLERİ

Öğr. Gör. Kudret CERAN
Öğr. Gör. Mustafa KARAKURT

BU BÖLÜMDE NELER ÖĞRENECEĞİZ?

- Yazılı Anlatım
- Kompozisyon
- Kompozisyonun Oluşturulması
- Konu, Ana Düşünce ve Yardımcı Düşünce
- Plan
- Başlık
- Paragraf ve Paragraf Oluşturma
- Paragraf Çeşitleri
- Paragrafta Anlatım Biçimleri

ANAHTAR KAVRAMLAR				
Kompozisyon	Konu	Ana Düşünce	Yardımcı Düşünce	Paragraf
Başlık	Plan	Anlatım Biçimleri	Yazılı Anlatım	Metin

BU BÖLÜMDE HEDEFLENEN KAZANIMLAR

- Yazılı anlatım ve kompozisyonla ilgili genel bilgileri açıklar.
- Başarılı bir kompozisyon yazmak için izlenmesi gereken yolları ve yazılı kompozisyonun oluşturulması sürecini kavrar.
- Paragrafı meydana getiren unsurları açıklar.
- Paragrafta anlatım biçimlerini kullanmanın önemini fark eder.
- Metin düzeyinde yazma becerisini geliştirir.
- Farklı konularda metin yazar.

GİRİŞ

Dil, en yalın hâliyle, “İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma biçimi, lisan” şeklinde ifade edilebilir (TDK, 2022). İnsanoğlu var olduğu andan beri duygularını, düşüncelerini veya isteklerini anlatmak istemiş; bunu yaparken de dili kullanmıştır. Çünkü dil, toplumun ve toplumu oluşturan kişilerin duygu ve düşüncelerini o toplum için ortak bir yapı ile kendine has kurallar oluşturup bir başkasına aktarmayı sağlayan çok boyutlu bir sistemdir.

Dilin kullanılmasıyla birlikte insan, bireysellikten ve yalnızlıktan uzaklaşarak toplumsal bir varlık olduğunun farkına varmıştır. Daha sonraları yazının icat edilmesiyle birlikte toplumsal bir varlık olan insan, yazıyı; acılarını, kederlerini, mutluluklarını ve sevinçlerini paylaşmak için kullanmıştır. Bu sayede şiir, hikâye, dinî metinler gibi metinleri üreterek dili daha kalıcı hâle getirmiş ve sanat yapıtlarını oluşturmuştur. Zamanla yazının sınırları genişlemiş ve insanın içerisinde bulunduğu eğitim, din, sağlık ve tüm ihtiyaçlarını anlattığı bir iletişim aracı hâline gelmiştir. Bugün bir iş yerindeki çalışanların kendi içerisinde yapmış olduğu iş yazışmaları, bilimsel ve akademik yazılar, hatta öğrencilerin tutmuş olduğu ders notları dahi yazının insan hayatının her alanında ne kadar büyük ve önemli bir yer tuttuğunu gözler önüne sermektedir.

Yazı yazan kişi eğer istediklerini doğru bir dil ile ifade edemiyorsa okuyucunun bu metinden doğru bir anlam çıkarması beklenemez. Bunun için bir yazı, belli ölçütlere dayandırılarak yazılmalıdır. Bu sebeple, zengin söz varlığı ve güçlü bir anlatım tarzına sahip olan Türkçenin anlatım yeteneğini ve bu yeteneği oluşturan temel kompozisyon öğelerini inceleyeceğiz.

1. YAZILI ANLATIM

Yazılı anlatım, günümüzde daha çok “kompozisyon” kelimesinin karşılığı olarak kullanılmaktadır. Kompozisyon; ayrı ayrı parçaları, öğeleri uyumlu bir şekilde bir araya getirme işidir. Sözlü kompozisyon; duygulara, düşüncelere, sezgilere, tasarımlara konuşma yoluyla; yazılı kompozisyon ise yazıyla bütünlük verip ifade etmektir (Gülensoy, 1994).

Yazılı anlatım; duygu, düşünce, istek ve olayların belirli kurallar çerçevesinde yazılı olarak ifade edilmesidir. Bu anlatım yolunun seçilmesinde yazının kalıcı olması ve sosyal düzenin getirdiği şartlar sebebiyle zorunluluk hâlini almasının etkisi tartışılmaz bir gerçektir. Bununla birlikte yazma becerisi, konuşmadan daha kapsamlı ve kurallara daha sadık bir iletişim şeklidir. Çünkü her konuşan insan, söylediklerini yazamayabilir. Bu sebeple yazma becerisinin gelişmesi, birçok beceri ve kuralın uygulanmasını gerektirir.

İnsanlık için yapılan büyük buluşların tamamına yakınının ihtiyaçlar sebebiyle ortaya çıktığı söylenebilir. Bu noktadan hareketle yazı, sözlü iletişimin kalıcılığının sağlanması için görselleştirilmiş anlamlı sesler olarak tanımlanabilir. Söylenen sözün geçici olması sebebiyle yazıya ihtiyaç duyulduğu varsayımının ele alınması, yazının gerekliliğine dair fikir verebilir. Ayrıca yazının iletişim boyutunun varlığı da bir başka önemli etkidir. Çünkü yazının kalıcı olması ve iletişimi sağlaması da insanları yazıya yönelten temel faktörlerdendir.

Yazı, zamanla insanların sosyal hayatlarında etkisini artırmış ve özellikle resmî işlemlerden sosyal ağlara kadar her alanda insanlara güçlü bir iletişim dili oluşturmuştur. Yazının gücü; sanattan siyasete, eğitimden kültüre her alanda etkisini göstermiş; bu beceriyi etkin şekilde kullanmanın zorunluluk hâlini almasına neden olmuştur.

Sözlü anlatımda diksiyon, jest ve mimikler, vurgu ve tonlama gibi unsurlar önemliyken yazılı anlatımda bir plana sadık kalmak daha önemlidir. Yazılı anlatımda başarılı olmak için şu hususlara dikkat etmek gerekir:

- Anlatmak istediklerini ilgi ve önem derecesine göre sıralama (Olayları, duygu ve düşünceleri mantıksal bir düzene sokarak anlatma),
- Konuyu paragraflara bölerek açıklama,
- Her paragrafta tek bir düşünce, duygu veya olay ele alma (Her düşünceyi bir paragraf içinde geliştirme),
- Düşünce, duygu veya olayı açık bir şekilde ortaya koyma,

- d) Paragrafı, duygu, düşünce veya olayı iyice belirttikten sonra bitirme,
- e) Yazıda birlik ve bütünlük sağlama (Bir düşünceden ötekine doğal ve mantıksal bir akış içinde geçme),
- f) Konu dışı düşüncelere yer vermeme (Gereksiz düşüncelerden kaçınma, konu dışına çıkmama),
- g) Bilgi yanlış yapmama,
- h) Kanı yanlış yapmama (İyiye kötü, kötüyü iyi gibi göstermeme),
- ı) Yazdıklarında çelişkiye düşmeme (Sever, 1998).

Bunların dışında düzen ve plan kavramları da yazılı anlatımın bütün aşamalarında bulunması ve takip edilmesi gereken yazılı anlatımın belirleyici özelliklerindedir. Düzen yani plan ise kompozisyon kurallarını bilmek ve uygulamakla ortaya çıkar. Bu nedenle yazılı anlatım, kompozisyon konusu etrafında değerlendirilmelidir.

2. KOMPOZİSYON

Kompozisyonun ne olduğuna dair genel algı, bir konu üzerine yazma eylemi olmasıdır. Fakat kompozisyon, yazma eylemini de kapsayan çatı bir ifade olarak düşünülmelidir. Çünkü kompozisyon, farklı parçaların uyumlu şekilde birleştirilmesini ifade etmektedir. Yazıda kompozisyon ise olayların, durumların, isteklerin, duygu, düşünce ve hayallerin bir mesaj içerecek ve iletecek şekilde, bir konu etrafında bütünlük düşüncesi gözetilerek düzenlenmesidir. Bu düzenlemeyi etkileyen faktörler ise başta dilin kendisi olmak üzere insanların düşünme biçimleri, ana dili, bağlam, sembol ve imajlardır.

Düşünme eylemi, nesnelere ve olgular arasında bağlar kurularak gerçekleştirilir. Düşünce, kurulan bu bağlarla belirginleşir (Yakıcı vd., 2006). Belirginleşen düşünceler, belli bir yaşa gelene kadar farkında olmadan bir insanın zihnine işlenen dil kuralları ile kelimelere aktarılır. Ana dili, insanın içinde doğup büyüdüğü aile veya toplum çerçevesinde edindiği dildir; dolayısıyla genetik değil, kültürel bir özelliğe sahiptir. Ana dili ile düşüncelerini, duygularını ifade eden birey; anlam ve kelime diziminde bağlama dikkat etmek zorundadır. Çünkü bağlam; *bir dil birimini çevreleyen, ondan önce veya sonra gelen, birçok durumda söz konusu birimi etkileyen, onun anlamını, değerini belirleyen birim veya birimler* bölümüdür (Mert, 2014).

3. KOMPOZİSYONDA BAŞARILI OLMANIN YOLLARI

Bireyin kendini etkili, doğru ve net olarak ifade edebilmesi, bilgi birikimi ile doğrudan ilgilidir. Birikim kazanmanın yolu, dış dünyayı algılama ve yorumlayıp değerlendirme durumumuza bağlıdır. İyi bir kompozisyon yazmak için yapılması gerekenler:

- a) Gözlem yapma
- b) Düşünce üretme
- c) Okuma
- ç) Dil becerilerini etkili kullanma
- d) Plan yapma

3.1. Gözlem Yapma: Duyu organlarımız aracılığı ile dış dünyadan algıladığımız duyuların tamamına gözlem denilmektedir. Çevremizde olanları, insanları, diğer varlıkları tanımak için gözlem yapmak şarttır. Gözlemlediğimiz her şey hayatımızın bir parçası olmaktadır. İnsan görmediği, bilmediği şeyleri ne anlatabilir ne de yazabilir. Gözlem yapabilmek için görmek gereklidir ancak bunun daha ötesinde görmeyi öğrenmek gereklidir. Gözlem yapmak başarılı bir yazılı ve sözlü anlatım için gereklidir.

3.2. Okuma: Yazılı anlatımda başarılı olabilmek için farklı metinler okunmalı ve bu yolla bilgi birikimi kazanılmalıdır. Çünkü bireyin duygu ve hayal dünyası, yaptığı okumalar çerçevesinde gelişir. İnsan, bildiği kelimeler veya dili kullanma becerisi kadar düşünüp olayları anlayabilir. Okuyan bireyin dil ve anlatım gücü, okumayan birine göre çok daha fazla gelişir. Bu sebeplerle okuma eylemi, bireyin dili kullanma becerisine doğrudan etki etmektedir.

3.3. Düşünce Üretme: Gözlem ve okuma aracılığı ile ulaşılan bilgiler zihinsel bir süreçten geçerek değerlendirilip sonrasında kalıcı olur. Bu zihinsel süreçlere “düşünmek” denir. Başarılı bir konuşma ve yazma için düşünmek şarttır. Düşünmeyen bir insan üretemez. Nesnel bir şekilde düşünen kişilerin ortaya koyduğu ürünler herkes tarafından kullanılmaya hazır birer malzemedir (Çetindağ, 2017).

3.4. Dil Becerilerini Etkili Kullanma: Dil, insanlar arasında iletişimi sağlayan temel unsurdur. Yazılı anlatımda cümleyi oluşturan kelimeler arasında dil bilgisi açısından bağlantılar vardır: cümleler arasındaki özne-yüklem uyumu, anlatım bozuklukları, kelimelerin aldığı ekler gibi. Bütün bunlar dil bilgisi kurallarına göre belirlenmektedir. Yazılan metnin iyi olması, ana dile hâkim olup olmama durumuna bağlıdır. Birey ana dilinin kurallarını ne kadar bilir ve yazıklarında bunları ne kadar uygulayabilirse yazdıkları da o kadar etkili olur ve okuyucu bulur.

İnsanlar, okula başlayıncaya kadar temel dil becerilerini kazanırlar. Dil gelişimi hem sözlü hem yazılı iletişimle ilgili olmasına rağmen sözel iletişim becerisi daha erken gelişir. Dil öğrenmek her ne kadar karmaşık bir süreç olsa da insan, doğuştan dil öğrenmeye yatkındır. Dil becerilerinin gelişimi, motor becerilerin gelişimi gibi düzenli bir sıra izlemektedir.

Dil; dinleme, konuşma, okuma ve yazma olmak üzere dört temel beceri üzerine yapılandırılmıştır. Ana dili eğitimi ve öğretimi sürecinin en önemli iki boyutu anlama ve anlatmadır. Anlama, dinleme ve okuma becerilerini; anlatma, konuşma ve yazma becerilerini kapsamaktadır (Sever vd. 2000). İyi bir ana dili kullanıcısı, bu dört temel dil becerisini etkin kullanmalıdır. Çünkü bir becerinin gelişimi, diğer becerilerinin de gelişimini doğrudan etkilemektedir.

Dinleme ve okuma becerileri edilgen dil becerisi, konuşma ve yazma becerileri ise etkin dil becerisi kapsamında değerlendirilir. İyi bir ana dili kullanıcısının dört temel dil becerisini etkin olarak kullanabilmesi beklenmektedir. Bireyin iletişimsel yeterliliği, bu becerilerin birbiriyle bağlantılı gelişimiyle ilişkilidir. Bu sebepler neticesinde bireyin okuma ve bilgiye ulaşma yollarını öğrenmesi, dil becerilerini ve bilgi donanımını doğrudan etkilemektedir.

3.5. Plan Yapma: Plan, bir bütünün parçalarının genel olarak düzenlenişi, amaca ulaşmak için işlerin yapılış sırasındır. Plan, bireyin bütün yaşamı için şarttır. İyi bir yazılı anlatım, iyi bir plana bağlıdır. Plan yapılmadan başlanan yazıların akışı rastlantılara kalır. Konu belirlendikten sonra bilgilerin belirli bir düzen içerisinde sunulması, gereksiz olanların ayıklanması, etkili bilgilerin yazılması plan sayesinde gerçekleşir. Plan, örneklerle bilgi arasında uyumun sağlanması için önemlidir. Plan, yazının iskeleti ve çatısıdır. Plan yapmanın yararları şu şekilde sıralanabilir:

- *Yazıda birlik, uyumluluk ve bütünlük sağlar.
- *Düşüncelerin ve olayların gelişiminde mantık düzenini kurar.
- *Düşünce ve söz tekrarlarını önler.
- *Yazmayı kolaylaştırır.
- *Yazının anlaşılmasını kolaylaştırır.
- *Paragrafların uygun yerlerde bulunmasını sağlar (Çetindağ, 2017).

4. KOMPOZİSYONUN OLUŞTURULMASI

Yazılı anlatım; insanların duygu, düşünce, bilgi ve isteklerini dilin belirli kuralları dâhilinde yazmalarıyla mümkündür. Belirtilen kuralların sadece dilin kuralları olmadığı, aynı zamanda kompozisyon kurgusuyla da bağlantılı olduğunu ifade etmektedir. Başarılı bir kompozisyon için, bütün kurallardan ziyade kompozisyonun ne olduğunu bilmek gerekmektedir. Kompozisyon, bir konu hakkında çeşitli bölümlerin mantıksal bir kurguyla birleştirilme işlemidir. Yazılı kompozisyon oluştururken konu ile ilgili maddelerin toplanmasına “buluş”, buluşların sıraya konmasına “düzenleyiş”, yazı biçimi verilmesine “anlatış” adı verilir (Karaalioglu, 1992).

Kompozisyon yazımında dikkat edilmesi gereken basamakları şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Konunun seçilmesi,
2. Konunun sınırlarının çizilmesi,

3. Konuyla ilgili ana düşüncenin belirlenmesi,
4. Yardımcı düşüncelerin belirlenmesi.

4.1. KONU

Yazma, çok boyutlu ve karmaşık süreçler içeren bir beceridir. Bu sebeple yazılı anlatımda önemli olan nokta, konu ve seçilen kelimeler değil; seçilen konu ve kelimelerin nasıl bir düzen içinde ele alındığıdır. Bu sebeple bir yazının kompozisyon olarak ele alınabilmesi için belirli özellikleri taşıması gerekmektedir. Başarılı bir yazılı kompozisyon oluşturmak için yazı, üç temel prensip üzerine kurgulanmalıdır:

1. Buluş (duygu ve düşünce yaratma)
2. Düzenleyiş (plan dâhilinde metni oluşturma)
3. Anlatış (ifade etme şekli) (Kavcar, 2016).

Yazılı kompozisyon ve sözlü anlatıma başlamadan önce yapılacak ilk iş, konunun tespit edilmesidir. “Türü ve yazılış amacı ne olursa olsun her yazı bir konu üzerine kurulur. Çünkü konu, yazarın üzerinde durduğu, hakkında yazı yazdığı duygu, düşünce ya da olaydır.” (Bağcı, 2013).

Yazma becerisinde konunun sadece bir araç olduğu, asıl üzerinde durulması gereken durumun konunun nasıl anlatıldığı olduğu unutulmamalıdır. Çünkü konuyu ele alırken metnin türü, seçilen kelimeler, kompozisyon örgüsü gibi birçok önemli nokta düşünsel süreçlerin sonunda ürün hâlini almaktadır. Bize verilen bir konunun, metnin veya durumun ne anlatmak istediği, seçilen kelimelerin anlam alanları, geri planında yatan düşünce veya verilmek istenen mesaj doğru anlaşılmalıdır. Bu süreçlerin ardından yazılı anlatıma başlanmalı, içerik oluşturulmalıdır.

4.2. KONUNUN SINIRLANDIRILMASI

Sınırları belirlenmeyen, kapsamı üzerine düşünülmeyen hiçbir konunun başarılı bir yazılı kompozisyon hâlini alması mümkün değildir. Çünkü hangi alanlar hakkında görüş belirtileceği veya üzerinde çalışma yapılacağı belli olmayan konuların hâkimiyetini sağlamak mümkün değildir. Başarılı bir anlatımın elde edilmesi için konu sınırlaması şarttır ve bu kapsam çerçevesinde yazı planı oluşturulmalıdır. Örneğin; konu olarak eğitimi ele alalım. Eğitimin ekonomik, sosyal, siyasal, bilimsel vb. birçok yönü vardır ve konu olarak seçildiğinde kontrol edilmesi imkânsız ve ucu bucağı olmayan bir alana dönüşecektir. Oysa eğitimin kültür aktarımı üzerine etkisi, eğitimin ekonomik gelişmişlikle bağlantısı, eğitim-istihdam ilişkisi gibi sınırlı bir alanın seçilmesi; konunun daha gerçekçi ve başarıya ulaşması anlamına gelmektedir.

4.3. ANA VE YARDIMCI DÜŞÜNCELERİN BELİRLENMESİ

Ana düşünce, yardımcı düşünce ve konu kavramları arasındaki ayrımın net bir şekilde yapılamadığı; bu kavramların birbirlerine karıştırıldığı görülmektedir. Bu durum hem bir metnin okunurken anlaşılmasını güçleştirmekte hem de bir metin yazarken kompozisyon mantığının dışına çıkılmasına neden olmaktadır. Çünkü ana ve yardımcı düşünceyi belirleme süreci, yazıya başlanmadan önce tasarlanması gereken, yazının sınır ve destek noktalarını belirleyen en önemli aşamadır.

Herkes tarafından ortak olan ve hakkında metin oluşturulması istenen konu hakkında tüm bireylerin anlam alanları, bakış açıları, dünya görüşleri ve bilgi birikimleri farklı olduğu için konuyu ele alma ve yorum çıkarma şekilleri de farklı olacaktır. Bu aşamada ana ve yardımcı düşüncelerin bireylere göre değiştiğini ve yazıyı kaleme alan her bireyin ulaştığı sonuç ve bu sonuca giderken destek aldıkları yardımcı düşünceler farklı olacaktır.

Birbirine karıştırılan bu kavramlardan biri olan ana düşünce, yazarın bakış açısına göre iletilmek istenen en temel yargı olarak karşımıza çıkmaktadır (Eser, 2017). Yardımcı düşünceler ise metnin konusunu sınırlandırmak veya genişletmek için faydalanılan destekleyici unsurlardır. Bu bakımdan yardımcı düşünceler, ana düşüncelerin birleşimi olarak kabul edilmektedir.

4.4. PLAN

Plan, “Bir işin, bir eserin gerçekleştirilmesi için uyulması tasarlanan düzen” (TDK, 2022) şeklinde tanımlanmıştır. Yazma eylemi öncesinde de duygu ve düşünceler planlı bir şekilde ifade edilmelidir. Oluşturulan metnin türüne bakılmaksızın bir plan dâhilinde yazılmalıdır. Çünkü bir metin; kelime, kelime grupları, cümleler ve paragraflar gibi ses bilgisi yapılarının birleştirilmesiyle oluşturulur. Ayrıca ana düşüncenin inşası için konunun yardımcı düşüncelerle bir plan kapsamında kurgulanması gerekir.

Metin oluşturmanın en önemli aşamalarının biri plan yapmaktır. Yazı planında anlatım tarzı ile konunun ana ve yardımcı düşüncelerinin belirlenmesi gerekir. Herhangi bir konuda yazmaya başlamadan önce bir plan yapmak, yazının amacına ulaşmasını sağlayan önemli unsurlardan biridir. Bu bakımdan plan, yazı için bir yol haritası görevi üstlenmektedir (Karadağ, 2003).

Yazı yazma, zor ve karmaşık bir süreç sonunda başarıya ulaşan bir iştir. Metin üretirken karşılaşılan en büyük zorlukların başında, metnin kendine has bağlamının olması ve bu bağlam içinde çok sayıda birimin mantıksal örgüde kendine yer bulması gelmektedir. Yazarın oluşturacağı metin için bir amaç belirlemesi ve bu amaca uygun düşünce üretmesi ve tüm bunları yazının hitap edeceği kitleye uygun bir şekilde oluşturması gerekmektedir (Bayat, 2019).

Bireyin kaleme aldığı yazıyı bir plan ve zihinsel tasarım üzerine oluşturması ve yazıya döktüğü mesajları yazıyı okuyan kişilerin anlayacağı şekilde örgütlemesi çok önemli bir basamaktır. Çünkü yazı yazmak, kelime seçiminden cümle seçimine kadar birçok adımın gelişigüzel şekilde atılmadığı, her türlü düşüncenin mantıklı, disiplinli ve planlı bir şekilde tasarlandığını ifade etmektedir (Emir, 1978).

Kompozisyon metni oluştururken, metnin ve konunun anlatım biçimine göre üç tür yazma planı kullanılabilir:

Şekil 1: Plan Türleri

4.4.1. Olaya Dayalı (Devinsel) Plan: Bu tür planlarda metnin başlangıç noktası olarak olaylar ele alınmaktadır. Metnin planlanması sırasında olayların arasında mantıksal bir bütünlük oluşturulmalı, bu bütünlük ana ve yardımcı düşüncelerle desteklenmelidir. Bu tür planlar çoğunlukla hikâye, roman, tiyatro, anı, gezi yazısı gibi edebî metinler oluşturulurken kullanılmaktadır. Olaya dayalı planlarda giriş bölümü “serim”, gelişme bölümü “düğüm”, sonuç bölümü ise “çözüm” olarak adlandırılmıştır.

4.4.2. Düşünceye Dayalı (Fikrî) Plan: Yazarın, görüşünü savunduğu sorunlar üzerine fikirlerini açıkladığı ve olguların tartışma yöntemiyle kaleme alındığı yazılarda düşünceye dayalı (fikrî) plan uygulanır. Bu planda ana ve yardımcı düşünceler, yazarın savına uygun olarak birleştirilir ve tutarlılık esas alınır. Planda yer alan düşünce, farklı açılardan ele alınarak açıklama, örnekleme, tanımlama gibi yöntemlerle ispat edilmeye çalışılır. Özellikle bilimsel metinlerin oluşturulmasında bu plan kullanılır.

4.4.3. Duyguya Dayalı Plan: Bir olayın, durumun veya kişinin insana hissettirdiklerinin ele alındığı plan türüdür. Bu plan ile oluşturulan kompozisyonun odak noktası, duyguları ifade etmesidir. Duygu ve hayalin yoğun olduğu şiir, deneme gibi edebî türler için çok uygun bir plan türüdür.

4.5. PLANIN BÖLÜMLERİ

Bir metnin kompozisyon mantığına uygun şekilde planlanmasının ardından konu ile ana ve yardımcı düşüncenin nasıl kurgulanacağı, planın bölümlerine göre tasarlanmaktadır. Planın bölümleri giriş, gelişme ve sonuç olarak üç bölümde ele alınmaktadır.

Giriş bölümünde konu ana hatlarıyla ele alınırken konuya dair yardımcı düşünceler ve örneklerle konu ilgi çekici hâle getirilmelidir. Bu bölümde konu hakkında detaylı bilgiler ve açıklamalar yapılmadan ana hatlar belirlenmelidir. Yazı planının etkili olması ve okuyucuyu yazının bütününe çekmesi, giriş bölümünün etkisine bağlıdır. Olaya dayalı planlarda giriş bölümü *serim* olarak adlandırılmakta ve yazının anahtar bölümü olarak dikkat çekmektedir.

Gelişme bölümü, yazarın iddialarını ispatlamak üzere yardımcı düşünceler ve anlatım biçimlerinden fazlaca yararlandığı bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bölümde yazar, metnini zihinsel süreçlerden geçirerek oluşturduğunu, yazı planına göre konuyu ele aldığını okuyucuya ispat etmek durumundadır. Gelişme bölümü yazının en uzun ve yardımcı düşüncelerin en çok kullanıldığı bölümdür. Olaya dayalı planlarda ise gelişme bölümü *düğüm* olarak adlandırılmaktadır.

Sonuç bölümü ise yazarın varmak istediği ana düşünceyi ifade edeceği, bir yargıya varacağı bölümdür. Yazar; giriş bölümüyle metnin ana hatlarını çizmiş, gelişme bölümüyle konuyu tüm yönleriyle irdelemiş ve sonuç bölümüyle de planını bir yargıya bağlamış olur. Olaya dayalı metinlerde *çözüm* olarak adlandırılan bu bölüm, yazarın ulaşmak istediği noktayı ifade etmektedir.

4.6. BAŞLIK

Bir metnin afişi gibi düşünülmesi gereken başlık, yazı planının okuyucuyla buluştuğu en önemli noktadır. Düşünüldüğünün aksine başlık yazıya başlamadan değil, yazının bitimiyle birlikte oluşturulmalıdır. Başlık; yazının ana düşüncesini ve anlatım biçimini yansıtan nitelikte olmalıdır. Bu sebeple konu ile başlık arasında bir uyum ve mantıksal bir bağ bulunmalıdır.

EDEBİYAT MATİNELERİNİN YILDIZI KİMDİ

Geçtiğimiz hafta ilk defa düzenlenen Attilâ İlhan Ödülleri'ni kazanan adlara ödülleri teslim edilmeden önce büyük şairin hayatından bölümlerin yer aldığı bir kısa film gösterilmişti. İzlerken, belleğimdeki eski günlerin edebiyat matinelere canlandı!

50'li yıllar. Nereden baksanız 60 küsur yıl öncesi... Kitap fuarları yok! İmza günleri yok! Olanlar dönemin sanat galerilerinde düzenleniyordu. Hatırlıyorum; Cahit Irgat'ın Ortalık adlı şiir kitabını Adalet Cimcoz'un Maya Galerisi'nde imzalatmıştım. Yazarların fotoğraflarını 'belki' görebilirdiniz. Televizyon bile yok! Sadece İTÜ'den deneme yayını yapılıyor... Sevdiğiniz yazarları, şairleri görebileceğiniz, onların eserlerini kendi seslerinden dinleyebileceğiniz tek etkinlik edebiyat matinelere idi!

Behçet Necatigil, "Edebiyat Matinesi" adlı şiirinde, matinelere kendi kırılma duygusuyla bakar; "Okudunuz, / Bittiğine memnun, / Anlamamış; / Bozuk paralar gibi düşer önümüze / Alkış."

Matinelerin en bilinen mekânı Cağaloğlu'ndaki eski Halkevi Salonu'ydu. Kimi isimler tıklım tıklım salonlara konuşurdu. Bazen art arda olurdu matinelere, bir bakardınız salon boşalır, yeni bir yıldızın sahneye çıkması koridorlarda beklenirdi.

Bir gün Sait Faik Abasıyanık, sahnede öyküsünü okurken, salonda bir hareketlilik olmaya, yer yer sesler duyulmaya başlandı. Salonu terk edenlerin sesleriydi bunlar.

Özdemir Asaf, sahneye fırladı ve yüksek sesle uyardı: “Biliyor musunuz ki, hepimiz ondan geldik, onu dinlemeyenler bizi hiç dinlemesinler!”

O kadar kesin bir etki yaratmıştı ki, herkes yerine döndü! Diğer taraftan Özdemir Asaf da matinelere ilgi gören adlarından. Tatlı bir telaffuzla ‘r’leri vurgulayarak şiirlerini okurdu... Sonraları Özdemir Asaf’la dost oldum. Sabahları erken saatte limon küfü peleriniyle gazeteye gelirdi. Öldükten sonra şiirlerini ben kitaplaştırmış, düzenlemiştim. Eşi Yıldız Moran’a vasiyeti, şiirlerini benim kitaplaştırmam yönündeydi... Matinelere gerçek yıldızı, tartışmasız Attilâ İlhan’dı.

Boynunda kaşkolü, çerçevesiz gözlüğü ile sahneye çıkıp yazdığı aşk şiirlerini okumaya başladı mı, gelenler gözlerini sahneye diker, çit çıkarmadan öylece ona bakarlardı! Daha şiirini okumaya 10 başlamadan önce şık giyimiyle okurları etkiler, sonra sahneye olan muazzam hâkimiyeti ve ustalıklı okuyuş tarzı ile herkesi büyülerdi. Sahneye çıkıp dinleyicilerini gördüğü anda hangi şiirlerini okuyacağını, onları nasıl etkileyeceğini hemen belirlerdi. Okurunun, dinleyicisinin duygularını etkilemeyi çok iyi bilirdi!

Sisler Bulvarı kitabının yayımlandığı zamandı. Çok okunan bu kitabından şiirleri seslendirdi mi, genç kızlar ve delikanlılar aşklarını adeta bu şiirlerde yaşarlardı. Gerçekten dışarıda herkes aşklarına bu şiirleri okuyordu.

Attilâ İlhan kendi matinesini sonlandırdığında özel bir final yapardı. Yine kendi şiirinden “Belki gelmem gelemem beş dakika bekle git” dizesini bir kurşun gibi okur bitirirdi. Salon alkışla inlerdi. Seçtiği şiirlerin, şiir okuru kazanmada ne kadar etkili olduğunu gelenlerden öğrenirdim. Matineye gelenler, okunan şiirin, öykünün değeri kadar okuyanın da rolü olduğunu bilirlerdi. Attilâ İlhan başka bir çağın, başka bir zamanın yıldızıydı! (Hızlan, 2020).

GELİŞME

SONUÇ

5. PARAGRAF VE PARAGRAF OLUŞTURMA

Paragraflar, düzyazı türündeki metinlerde bir olay, duygu veya düşünceyi konu bütünlüğü içinde barındıran cümle gruplarıdır. Paragrafları oluşturan cümle gruplarının kendi içinde anlam bütünlüğü barındırması gerekmektedir. Kendi içinde anlam bütünlüğü barındıran bu paragrafların bir araya gelmesiyle de metinler oluşur. Bu yüzden paragraflar bir giriş cümlesiyle başlayarak ifade edilecek fikri ortaya koyarlar. Daha sonra gelişme bölümünde giriş cümlesinde ifade edilen fikir, örnekler verilerek geliştirilir ve son olarak sonuç bölümünde giriş bölümünde bahsedilen ve gelişme bölümünde genişleterek açıklanan fikir, bir sonuca bağlanır. Sonuç bölümü aynı zamanda diğer paragrafa bir geçiş sunarak metnin kendi içinde bütünlüğünü sağlar (Ergin vd., 1995).

Paragrafların, aktarılacak olan fikri anlaşılır bir şekilde giriş, gelişme ve sonuç bölümleriyle sunulabilmesi için belirli bir plan dâhilinde yazılmaları gerekmektedir. Aksi takdirde paragrafların yazımı sırasında karmaşa ortaya çıkacak ve bu durumda etkileyici bir yazı yazma olanağı ortadan kalkacaktır. Bu yüzden paragraf yazarken konuyu seçerek sınırlandırmak, paragrafı ve konuyu yazma amacını belirlemek, fikrimizi destekleyen düşünceler bularak bunları uygun bir şekilde işlemek, paragrafta işlenen fikre uygun anlatım teknikleri kullanmak ve son okuma yaparak paragraf üzerinde gerekli düzenlemeleri yapmak elzemdir (Turan, 2013).

Paragraflar oluşturulurken birden fazla anlatım biçiminden yararlanılarak oluşturulabilir. Bununla birlikte paragraflar; konuları ifade etme biçimlerine göre açıklama, betimleme, olay ve çözümleme paragrafları gibi türlere ayrılırlar:

5.1. Açıklama Paragrafı

Bir düşünce, konu veya kavramın açıklanarak anlatıldığı paragraflardır. Bu paragrafta yazarın şahsi düşünceleri, duyguları veya nesnel değerlendirmeler yer almaktadır. Bu paragraflarda konu, yardımcı düşün-

celerle desteklenerek işlenmektedir. Ancak bu paragraflar, konunun genel hatlarını çizecek ve konunun anlaşılmasını sağlayacak şekilde ele alınmalıdır.

Mimari, insanın çevresini biçimlendirme çabasının ürünüdür. Varlığın bütün veçhelerini, karmaşık ve sınırsız alanlarını kuşatan bir disiplin olan mimarinin herhangi bir basit şematik formülle tanımlanması uygun olmaz. Bu sebeple, yukarıda verilen tanım, dört başı mamur ve kategorik bir tanım olmaktan ziyade sorun alanına genel bir yaklaşımın ifadesi olarak anlaşılmalıdır. (Cansever, 2012).

5.2. Betimleme (Tasvir) Paragrafı

Betimleme, genel anlamıyla, dinleyenin veya okuyanın zihninde ifade edilen bir nesne, kişi veya olayın tasvir edilmesidir. Bu noktada betimleme, fiziksel unsurların ifade edilmesi olarak düşünülmemelidir. Betimlemede ayrıntıların seçimine dikkat edilmeli; anlatılacak olay, mekân, nesne veya durum hakkındaki önemli ayrıntıların okuyucuya aktarılmasına dikkat edilmelidir. Her ayrıntının ifade edilmesi, okurların sıkılmasına neden olabilir (Karadağ, 2003).

Yemek odası Tours işi beyaz taşlarla döşenmişti. Duvarlar yerden bir metre yüksekliğe kadar tahtayla kaplanmış, daha yukarısı ise üstlerinde çiçek ve meyve resimleri bulunan parlak kağıtlarla örtülmüştü. Pencerelelere kırmızı şeritlerle süslü perdeler takılmıştı. Büfeler Boule ürünü eski şeylerdi; elde örülmüş kumaşlarla kaplı sandalyeler ise oyma meşedendi. Yemekte bol çeşit vardı ama sofranın lüks bir görünümü yoktu. (Balzac, 2004).

5.3. Olay Paragrafı

Bir olayın parçalarının kronolojik şekilde ele alındığı, en dikkat çekici yanlarının anlatıldığı paragraf çeşididir. Olay paragrafında süslü anlatım tercih edilmezken, bu paragraflarda daha çok ilahi (hâkim) bakış açısı kullanılmaktadır. Olay paragrafları, bir metnin hareketliliğini sağlamak ve okuyucuyu konunun içine çekmek için tercih edilir.

Razumihin hemen yönetimi eline aldı: Önce bir bardak, sonra başka bir bardak doldurdu. Kendi yemeğini bir yana bırakarak divana yine Raskolnikov'un yanı başına oturdu. Biraz önce yaptığı gibi sol kolunu hastanın kafasına doladı, onu biraz doğrulttu. Sonra yine durmadan dinlenmeden kaşığa canla başla üfledi. Bu çay kaşığıyla ona çay içirmeye başladı. (Dostoyevski, 2004).

5.4. Çözümleme Paragrafı

Ele alınan konunun irdelendiği ve sonuca bağlanma aşamasına getirildiği paragraf türüdür. Genellikle yazar, irdelediği konuyu veya ele aldığı sorunu burada tahlil eder ve ulaşmak istediği noktayı bu paragrafta işaret eder.

Tarih belki gerçekten de bir afet yeniden yapılandırma programının, gelecekte olması beklenen AB üyeliği ile bir araya gelmesinin, Türkiye'de planlamanın yörüngesini kararlı bir biçimde değiştirdiğini yazabilir. Buna karşın, Türkiye'deki planlama sistemi ve kültürünün doğası, MEER projesinin hedeflerinin gerçekçi olmayan biçimde iddialı olabileceğini göstermektedir. Bu nedenle, olası sonuçlar yelpazesinin öteki ucunda, tarih yalnızca süregelen bu sürdürülemez yapılaşmaya çok küçük bir düzeltme yapıldığını da yazabilir. (Mengi, 2007).

6. PARAGRAFTA ANLATIM BİÇİMLERİ

Paragraflarda iletilmek istenen fikirlere göre birtakım anlatım biçimleri gelişmiştir. Bu anlatım biçimleri, fikirlerin en etkili şekilde aktarılması için kullanılmaktadır (Yakıcı vd., 2006). Aşağıda bazı anlatım biçimleri açıklanmıştır:

6.1. Tanımlayıcı Anlatım

Tanımlamak, *bir kavramın niteliklerini eksiksiz olarak belirtmek ve açıklamak, tarif etmek* olarak ifade edilmiştir (TDK, 2022). Tanımlayıcı anlatım, yoğunluklu olarak bilgi ve düşünce içeren paragrafların yazımında kullanılmaktadır (Yakıcı vd., 2006). Tanımlayıcı anlatımla kurduğumuz cümleler okuyucuya söz konusu tanım ile ilgili bilgi vermektedir. Aşağıda tanımlayıcı anlatım içeren bir paragraf yer almaktadır:

Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabii bir vasıta, kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir. (Ergin, 1972).

6.2. Öyküleyici Anlatım

Öyküleyici anlatım, bir olayın başlangıcının, gelişiminin ve sonucunun aktarıldığı anlatım biçimidir. Öyküleyici anlatım genellikle tiyatro, roman, hikâye, masal, anı, günlük ve mektup gibi edebî türlerde kullanılmaktadır (Yakıcı vd., 2006). Öyküleyici anlatımda hareket vardır ve her şey bir olay akışı içinde ilerleyerek birbirlerine bağlanmaktadır (Kantemir, 1997). Özellikle birinci veya üçüncü tekil şahıs ile anlatım yapılmaktadır (Göçer, 2010). Aşağıda öyküleyici anlatım içeren bir paragraf yer almaktadır:

Orhan etrafına bakındı ve gözleriyle Tahsin'i aradı. Muid İhsan da yemekhanede sofraların hazırlanmasına nezaret etmek için ayrılmıştı. Orhan etrafına bakınırken, bakkaldan öteberi alan çocukları görünce yürüdü; bakkala, yemekten evvel teneffüslerde çocuklara karamela ve macun gibi iştahlarını tıkayıcı şeyler satmasının doğru olmadığını bir kere daha hatırlattıktan sonra koridora döndü. Merdiven altına doğru gitti, deniz tarafındaki büyük sofaya baktı, biraz dolaştı, çocuklara sordu, fakat Tahsin'i bulamadı. (Safa, 1977).

6.3. Betimleyici Anlatım

Betimleme; *tasarlama, bir şeyi söz veya yazıyla anlatma, göz önünde canlandırma, tasvir* olarak ifade edilmektedir (TDK, 2022). Betimleyici anlatım kullanılırken önemli olan, anlatılan konunun okuyucunun gözünde canlandırılmasıdır. Gezilen yerlerdeki doğal unsurlar ve insanlarla hayvanların fiziksel özellikleri genellikle betimleyici anlatım kullanılarak okuyucuya aktarılmaktadır (Yakıcı vd., 2006). Aşağıda betimleyici anlatım içeren bir paragraf verilmiştir:

Şaşkın gözlü, sağlam beyaz dişli, siyah gür saçları basık alnını kapayan Şerif, ömrünün yirmi iki yılını seyahatlerde geçirmiş, daha şaşkın gözlerle, takma dişlerle, dazlak başına yamamış gibi duran uzun kıris kıris bir alınla, eskisinden kötü bir vaziyette doğduğu şehre dönmüştü. (Hidayet, 2022).

6.4. Açıklayıcı Anlatım

Açıklamak, *bir sözün, bir yazının ne anlatmak istediğini belirtmek, yorumlamak* olarak ifade edilmektedir (TDK, 2022). Açıklayıcı anlatım ile daha önce tanımladığımız kavramları genişleterek okuyucunun anlamasını kolaylaştırmayı amaçlarız. Açıklayıcı anlatımın iyi kullanılabilmesi için bilgiler doğru olmalı, düzgün bir şekilde sunulmalı, fikirler belirginleştirilmeli ve konunun anlaşıldığından emin olunmalıdır (Yenen Avcı, 2019). Aşağıda açıklayıcı anlatım içeren bir paragraf yer almaktadır:

Dünya tarihi boyunca yaşamış birçok medeniyet ya da devlet, farklı farklı eylemleri suç olarak tanımlamıştır. Tarih kitaplarından tutun da kutsal kitaplara kadar birçok yazılı kaynak ve halkların sözlü kültür ve

söylemleri, bu tezimizi desteklemektedir. Kur'an-ı Kerim, Tevrat ve İncil'de suçla ilgili ifade edilen ilk olaylar Hz. Adem'in yasak olana meydanlık ve Kabil'in Habil'i öldürmesidir. Mevcut bilgiler, suç tarihinin insanlık tarihi kadar eski olduğunu bizlere göstermektedir. Bu bağlamda suçun tanımı ve bir eylemin neden suç sayıldığına yönelik genel bir çerçeve çizmek gerekmektedir. (Çiçek, 2020).

6.5. Örnekleyici Anlatım

Örnekleyici anlatım, okuyucuya verdiğimiz bir kavramın daha da anlaşılır ve ikna edici olabilmesi için kullanılmaktadır. Örnek vermek, konuyu açık ve anlaşılır bir hâle getirmektedir ancak uygun örnekler verilmezse konu tam aksi bir şekilde anlamsızlaşabilir (Akalin vd. 2013). Bu yüzden örnekleyici anlatım kullanılırken örneklerin konu ile aynı doğrultuda ve okuyucunun anlayabileceği bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Aşağıda örnekleyici anlatım içeren bir paragraf yer almaktadır:

Sözcükler hem aynı dil içinde hem de dilden dile geçerlerken çok ilginç gelişmelere, değişimlere sahne olurlar; kimi zaman hiç akla gelmeyecek başkalaşımına uğrarlar. Örneğin bugün Avrupa dillerinde, Fr. tulipe, Alm. Tulp, İng. tulip gibi adlarla anılan lalenin bu karşılıkları, Türkçede kullandığımız Farsça kökenli tülbent sözcüğünden başkası değildir. (Aksan, 2021).

6.6. Kanıtlayıcı Anlatım

Kanıtlamak, bir şeyin gerçekliğini kanıtla ortaya koymak, ispat etmek olarak ifade edilmektedir. (TDK, 2022). Kanıtlayıcı anlatımda, paragrafta belirttiğimiz düşüncelerin inandırıcılığını arttırmak için çeşitli ek bilgilere yer verilmektedir. Bu ek bilgiler genellikle bilimsel verilerden oluşmaktadır. Kelimeler ve kelime grupları daha çok gerçek anlamlarında kullanılmaktadır. Aşağıda kanıtlayıcı anlatım içeren bir paragraf verilmiştir:

Atmosfer, portakalın üzerindeki kabuk gibi, Dünya'yı çevreleyen bir gaz örtüsüdür. Uzayın içine doğru 720 km kadar yayılır. Atmosferdeki başlıca gazlar azot (yüzde 78) ve oksijendir (yüzde 21). Daha küçük miktarlarda karbondioksit, su buharı, azot oksit, ozon ve diğer gazlar da bulunur. Bu gazlar, Güneş ısıtımını tuttukları için çok önemlidir. Atmosfer Dünya'yı radyasyondan korur, uzayın soğukunu dışarıda tutar ve canlıların soluduğu oksijeni içerir. (Eason, 2019).

6.7. Karşılaştırmalı Anlatım

Karşılaştırmak, kişi ve nesnelere benzer veya ayrı yanlarını incelemek için kıyaslamak, mukayese etmek olarak ifade edilebilir (TDK, 2022). Tanımdan da anlaşılacağı gibi karşılaştırma hem olumlu hem de olumsuz olarak yapılabilmektedir. Karşılaştırmalı anlatımda çeşitli görüşler paragrafta kendine yer bulabildiği için oldukça ikna edici bir biçimdir ve genellikle düşünce yazılarında kullanılır (Yakıcı vd., 2006). Karşılaştırmalı anlatımda benzerlikten yararlanma ve ilişki kurmadan da sıklıkla yararlanılmaktadır. Karşılaştırmalı anlatımda "gibi, daha, en, kadar" gibi kelimeler sık sık kullanılır (Yenen Avcı, 2019). Aşağıda karşılaştırmalı anlatım içeren bir paragraf verilmiştir:

Gün Olur Asra Bedel" romanında Cengiz Aytmatov şu ifadeleri kullanmış: "Adilbay diğerleri gibi bir demiryolu işçisiydi ve kazancı onlarınkinden fazla değildi. O da iki oda bir mutfaktan ibaret küçük bir evde oturuyordu. Ama, bambaşka bir atmosfer vardı o evde: Huzurlu, temiz, aydınlık. Yaptığı çay da farklı değildi. (Aytmatov, 2020).

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

1- Yazılı anlatım aşağıdakilerden hangisiyle karşılanabilir?

- A) Kompozisyon
- B) Deneme
- C) Sohbet
- D) Makale
- E) Biyografi

2-Aşağıdakilerden hangisi yazılı anlatımın örgüsünü oluşturan öğelerden biri değildir?

- A) Giriş
- B) Gelişme
- C) Sonuç
- D) Bağlam
- E) Başlık

3- Aşağıdakilerden hangisi yazılı anlatımda başarılı olmak için dikkat edilmesi gereken hususlardan biri değildir?

- A) Konuyu paragraflara bölerek açıklama
- B) Bilgi yanlış yapmama
- C) Yazının uzunluğu
- D) Yazdıklarında çelişkiye düşmeme
- E) Konu dışı düşüncelere yer vermeme

4- Etraftan geçen insanları dikkatle inceliyordu. Her zamanki durakta, soğuk havaya aldırmaksızın eve gitmek için bindiği otobüsü bekliyordu. İlgisini çeken birilerini gördüğünde durağın yan tarafındaki reklam panosunun arkasına gizlenip iki elini sadece işaret parmakları açık kalacak şekilde birleştiriyor ve uzaklaşana kadar onlara doğrultuyordu. Arada bir koluna büyük gelen saate bakıp bir şeyler mırıldanıyordu. Henüz on yaşındaydı ve fazlasıyla hayalperestti. O gün karne almıştı. Sınıftan çıkarken çantasına koyduğu karne, çantayı sanki iki katı ağırlaştırmıştı.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisinden faydalanılmıştır?

- A) Açıklama- Öyküleme
- B) Betimleme- Karşılaştırma
- C) Betimleme- Öyküleme
- D) Benzetme- Açıklama
- E) Öyküleme- Kişileştirme

5- Deniz kenarında ve sular içinde bir tutukevinde kaldım. Kalın ve nemli duvarlara vuran suların sesi, taş odalarda çınlar ve beni uzak yolculuklara çağırırdı. Tüylelerinden sular damlayarak surların arkasından yükseliveren deniz kuşları, demir parmaklıklara hayretle bakar ve oradan hemen uzaklaşırlardı.

Bu parçanın anlatımı için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Doğaya özgü kavramlar insana aktarılmıştır.
- B) Yazarın yorumuna yer verilmiştir.
- C) Betimleyici anlatım biçiminden yararlanılmıştır.
- D) Varlıklar, nitelikleriyle verilmiştir.
- E) Değişik yapıli cümleler kullanılmıştır.

6- Aşağıdakilerden hangisi bir paragrafın giriş cümlesi olamaz?

- A) Bu durumda da taraflar ve taraftarlar karşılıklı mücadelelere girişiyorlar.
- B) Üreten bir gençlik değil, sürekli tüketen bir gençlik meydana gelmiş.
- C) Bir yapıtın kendi iç gerçeği ve işlevi çok farklıdır.
- D) İnsan; insanın, insanlığın geleceğinden ve güzel günler göreceğinden emin olmalıdır.
- E) Şiir, mutluluklarıma yeniden yaşayabileceğim bir süreklilik kazandırdı.

7- Uludağ`a bir yolculuk yapıyorsanız veya tarihî çınar ağacını görmeye gidiyorsanız amacınız sadece dinlenmek ve vakit geçirmek olmamalıdır. Bilmelisiniz ki bu çınar ağacı, Osmanlı İmparatorluğu`nun ilk köylerinden biri olan İnkıya köyünde bulunuyor. İlk filizlenme zamanı Yıldırım Bayezid Dönemi ile Fetret Devri arasında bir tarihte yaşanıyor. Bu tarihi çınar ağacının altında yüzyıllar boyunca tarihte yaşamış birçok insan dinlendi, zaman geçirdi, gölgelendi. Çıkardığı her dalda bir dönemin izleri gizlidir. Bu koca çınara bakarken bunları düşünmeniz ve hayal etmeniz, sizleri bir mola yerinden çok tarihsel bir gezintiye çıkaracaktır.

Bu parçanın anlatımında aşağıdaki anlatım tekniklerinden hangisine özellikle yer verilmiştir?

- A) Öyküleme
- B) Betimleme
- C) Açıklama
- D) Tartışma
- E) Benzetme

8- Sinema teknik olarak, herhangi bir hareketi düzenli aralıklarla parçalara bölerek bunların resimlerini belirleme ve sonra bunları gösterici yardımıyla karanlık bir yerde, bir ekran üzerinde yansıtarak hareketi yeniden oluşturma işidir. Güzel sanatların bir dalı olarak ise yansıtılmaya uygun olan filmleri gerçekleştirme ve yaratma sanatı, beyaz perde, yedinci sanat olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu`na göre her çeşit estetik, bilimsel, öğretici veya teknik özellikte olan veya günlük olayları tespit eden, tespit edildiği gerece bakılmaksızın elektronik veya mekanik veya benzeri araçlarla gösterebilen, sesli veya sessiz, birbiriyle ilişkili hareketli görüntüler dizisi, sinema eseri kapsamına alınmaktadır.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisine başvurulmuştur?

- A) Karşılaştırma
- B) Betimleme
- C) Örnekleme
- D) Tanımlama
- E) Tartışma

9- Mitolojik anlatı veya mitik karakter, edebî metinden hiçbir zaman dışlanamaz. Aksine o, muhakkak bir şekilde edebî metinlerde yer almaktadır. Max Müller, “Elbette mitoloji, insanlığın zihinsel tarihinin en eski dönemlerinde çok etkiliydi fakat o hiçbir zaman tümüyle kaybolmaz. (...) Kelimenin tam anlamıyla mitoloji, düşünce üzerinde dil yoluyla uygulanan güçtür ve ayrıca zihinsel etkinliğin tüm mümkün alanları içinde yer alır.” demektedir. O hâlde ilk çağların anlatılarında mitolojinin ne olduğunu ve nerede bulunduğunu sormaya pek gerek yoktur. Zira onlar zaten mitolojik anlatıların kendileridir. Sorun, daha sonraki çağların anlatılarında mitlerin nerede olduğudur ve bunların bilinmesinin gerekliliğidir.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerden hangisi vardır?

- A) Kanıtlayıcı Anlatım   B) Karşılaştırmalı Anlatım   C) Örnekleyici Anlatım
D) Öyküleyici Anlatım   E) Betimleyici Anlatım

10- Yol yapmak, fazla zihin karıştırıcı bir iş değildir. Bunun için taş ve amele olmak üzere başlıca iki elemana ihtiyaç vardır. Biraz para bulup bu iki elemanı birbiriyle çarpıştırmaya başladın mı iş yoluna girmiş, kendiliğinden yürümeye başlamış demektir. Oysa mektep binası yapmak, buna nispetle çok daha güçtür. Hele mektebin iç ve ruh tarafını mükemmelleştireyim diyecek olursan iş daha sarpa sarar.

Bu parçanın anlatımında aşağıdakilerin hangisinden faydalanılmıştır?

- A) Benzetme   B) Karşılaştırma   C) Öyküleme
D) Tartışma   E) Betimleme

KAYNAKÇA

- Akalın, H., Tolkun, S., Cavkaytar, S., Durmuş, T. I., Kolaç, E. ve Durmuş, M. (2013). *Türk Dili-II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Aksan, D. (2021). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aytmatov, C. (2020). *Gün Olur Asra Bedel*. (R. Özdek, Çev.) İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Bağcı, H. (2013). Yazılı Anlatım ve Unsurları. M. Özbay (Ed.). *Yazma Eğitimi* içinde (s. 85-126). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Balzac. (2004). *Vadideki Zambak*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Bayat, E. N. (2019). *Yazma ve Eğitimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cansever, T. (2012). *İslam'da Şehir ve Mimari*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Çetindağ, Z. (2017). Yazılı Anlatım. L. Beyreli (Ed.). *Yazılı ve Sözlü Anlatım* içinde (s. 37-87). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çiçek, L. (2020). *Bilinmeyen Yönleriyle İnterpol*. Ankara: Korza Yayıncılık.
- Dostoyevski. (2004). *Suç ve Ceza*. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Eason, S. (2019). *Biyolojiyi Tanıyalım-Ekoloji*. Ankara: TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları.
- Emir, S. (1978). *Kompozisyon Yazma Sanatı*. İstanbul: Emek Matbaacılık.
- Ergin, M. (1972). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Ergin, M., Yavuz, K., Yetiş, K. ve Birinci, N. (1995). *Türk Dili Kompozisyon*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Eser, E. (2017). Türkçe Öğretmen Adaylarının Farklı Metin Türlerinde Konu ve Ana Fikri Belirleme Yeterlilikleri. *Turkish Studies*, 12 (4), 181-192.
- Göçer, A. (2010). Türkçe Öğretiminde Yazma Eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (12), 178-195.
- Gülensoy, T. (1994). *Türkçe El Kitabı*. Kayseri: Bizim Gençlik Yayınları.
- Hidayet, S. (2022). *Aylak Köpek*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hızlan, D. (2020). *Hatırlamak (Günlük Yaşamdan Dipnotlar)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Kantemir, E. (1997). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Karaalioglu, S. K. (1992). *Yazmak ve Konuşmak Sanatı Kompozisyon*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Karadağ, Ö. (2003). Türkçe Eğitiminde Anlatım Tarzları. *Türklük Bilimi Araştırmaları Türkçenin Öğretimi Özel Sayısı*, 13, 79-92.

- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Aksoy, Ö. (2016). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Mengi, A. (2007). *Kent ve Planlama: Geçmişini Korumak ve Geleceğini Tasarlamak*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Mert, E. L. (2014). Türkçenin Eğitimi ve Öğretiminde Dört Temel Dil Becerisinin Geliştirilmesi Sürecinde Kullanılabilecek Etkinlik Örnekleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi* 2 (1), 23-48.
- Safa, P. (1977). *Biz İnsanlar*. İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Sever, S. (1998). Dil ve İletişim (Etkili Yazılı ve Sözlü Anlatım). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 31 (1), 51-66.
- Sever, S., Kavcar, C. ve Oğuzkan, F. (2000). *Türkçe Öğretimi*. Ankara: Engin Yayıncılık.
- TDK. (2022, Kasım 25). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Turan, L. (2013). *Türk Dili II*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Yakıcı, A., Yücel, M., Doğan, M. ve Yelok, V. S. (2006). *Üniversiteler İçin Türkçe-1 Yazılı Anlatım*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Yenen Avcı, Y. (2019). 8. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Yer Verdikleri Anlatım Biçimleri ile Düşünceyi Geliştirme Yolları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11 (29), 316-326.

2. BÖLÜM

YAZILI ANLATIM TÜRLERİ I: DÜŞÜNCE YAZILARI

Öğr. Gör. Mustafa KARAKURT

BU BÖLÜMDE NELER ÖĞRENECEĞİZ?

- Düşünce yazılarının genel özellikleri
- Düşünce yazılarının türleri ve özellikleri

ANAHTAR KAVRAMLAR	
Düşünce Yazıları	Röportaj
Makale	Anı
Fıkra	Günlük
Eleştiri	Gezi Yazısı
Deneme	Biyografi
Söyleşi (Sohbet)	Otobiyografi

BU BÖLÜMDE HEDEFLENEN KAZANIMLAR

- Düşünce yazılarının genel özelliklerini ve türlerini açıklar.
- Düşünce yazılarının türlerini ayırt eder.
- Düşünce yazılarının temel niteliklerini kavrayarak düşünce yazısı yazar.

GİRİŞ

Duygularımızı ve düşüncelerimizi ifade etmek için zihnimizde bulunan kelimeleri bağlama uygun olarak seçer ve cümle içinde kullanırız. Bu kelimeleri belirli bir düzen içinde ve ahenkli bir şekilde kullanmak çok önemlidir. Bu noktada yazılı ve sözlü anlatım arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Çünkü sözlü anlatımda kelimeleri uzun uzadıya seçme imkânımız yokken yazılı anlatımda bir tasarlama söz konusudur. Bu sebeple yazılı anlatıma “inşa” denilmektedir. Yazılı anlatımın kompozisyon kurgusu, bir başka ifadeyle inşası, sözlü anlatıma göre daha kolaydır. Bu kolaylığı sağlayan imkânların başında kelimeler üzerine düşünme, bağlama uygun kelime seçme ve anlatım biçimleri belirleme gelmektedir. Yazılı anlatıma başlamadan önce yapılan hazırlık çalışmaları, yazıların türünü ve anlatım şeklini belirlemede çok önemlidir.

1. MAKALE

Herhangi bir konuyu, olguyu, olayı veya yapıtı ele alıp çeşitli özelliklerini detaylı şekilde inceleyen ve birtakım sonuçlar çıkaran edebî bir türdür. Makalenin yazılış amacı; yazarın ele aldığı bir görüşü, bilimsel verilerden yararlanarak belge ve kanıtlarla desteklemektir. Bu bakımdan makale, kapsamlı bir araştırma gerektirir ve alanında yetkin kişilerce yazılmalıdır. Makalelerde ele alınan bilgilerin kaynağı belirtilmeli ve öne sürülen düşüncelerin özgün olmasına dikkat edilmelidir.

Makaleler, bilimsel ve akademik boyuttaki ulusal veya uluslararası dergilerde yayımlanır. Dergilerde hakemlik süreci, kör hakemlik biçiminde birden fazla hakem ile yapılır. Bilimsel makale, özgün araştırma sonuçlarını tanımlayan, yazılmış ve basılmış bir rapordur. Bilimsel makalenin belli bir biçimde, bilimsel ahlâk ve yayın etiğine sadık kalarak editöryal uygulamalar çerçevesinde yayımlanması gerekmektedir (Day, 2000: 7).

Makaleler, bilimsel yazılar olduğu için devrik cümlelerden kaçınılmalı, somut ifadeler kullanılmalıdır. Makalede öne sürülen tez veya düşünce, bilimsel dayanaklarla desteklenmeli ve yazar ispat etme sorumluluğu ile makaleyi kaleme almalıdır.

Turgut Uyar'ın “Uzak Kaderler İçin” Adlı Şiiri Üzerine Bir Çözümleme Denemesi

Turgut Uyar'ın şiir yaşamının temelini İkinci Yeni Dönemi oluşturur. Birinci yeni şiirin ardından, oluşan şiir alanındaki boşluğu yeni bir şiir anlayışı olan İkinci Yeni dolduracaktır. Yeniliğe açık bir yapısı olan Turgut Uyar da bu hareketin öncüleri arasındadır. İkinci Yeni, Uyar'ın şiir dünyasını şekillendiren, imaj dünyasını zenginleştiren bir edebi hareket olmuştur. Bu edebi hareketin temelinde ise “Varoluşçuluk” felsefesi yatmaktadır. “Varoluşçuluk” akımının ilkelerini İkinci Yeniciler şiirlerine birebir uygulamışlardır. “Ritter'e göre varoluşçuluk köklerinden kopmuş gelmiş (...), temelini yitirmiş, geçmişe tarihe güvenini kaybetmiş (...), toplumda yabancılaşmış (...), mutsuz, huzursuz insan varlığını dile getiren bir felsefedir.” (Sartre 1993: 10). İşte bu yabancılaşmış, mutsuz ve huzursuz insanın somut bir şekilde şiire yansması İkinci Yeni Hareketi ile gerçekleşecektir.

Bir şairin şiirindeki anlamı ve imaj dünyasını oluşturan en önemli etmenlerden birisi yetiştiği muhit ve dönem, edebi hareket ve yaşam tarzıdır. İmaj, Ramazan Korkmaz'ın tanımı ile “gerçekliğin kaba ve ihlal edici kuşatmasından sıkılan ruhun; sonsuz, sınırsız ve aşkın olana açılmasıdır.” (Korkmaz 2002: 274). Sözcüklerin arka planındaki anlamlar imajın değerlendirilme aşamasında önem kazanır. Bu anlamlar bizi farklı çağrışımlar değerleriyle baş başa bırakacaktır.

Turgut Uyar, “Uzak Kaderler İçin” adlı şiirinde toplumda kendisi gibi yaşayan ama kendine uzak olan insanların iç huzursuzluklarına ortak olmak amacındadır. Şiirin başlığını oluşturan “Uzak Kaderler” tamlaması bu bakımdan önemlidir.

İmajların hem tanımlaması hem de tasnifi noktasında belirli bir kriter yoktur. Sözcüklerin duysal ve çağrışımsal değerlerini esas almak bir yol olabileceği gibi çağrışım değerlerinin yönlendirdiği temalar bakımından da incelemek mümkündür (Özcan 2003: 120). Turgut Uyar'ın *Uzak Kaderler İçin* adlı şiirdeki imajları “tema” olarak sınıflandırmak gerekirse kaçış, karamsarlık ve ölüm imajlarını ön plana çıkacaktır.

1- Kaçış imajları

Bunalan insanın iç sıkıntılarıyla beraber her zaman düşüncesini istila eden kaçış fikri bu şiirde ana tema konumundadır. Türk şiirinde Servet-i Fünun'dan başlayarak Ahmet Haşim'in imaj dünyasında da önemli bir unsur olan bu imaj, Uyar'ın da ortak sorunu olmuştur. Servet-i Fünûncuların Yeni Zelanda'ya kaçma fikirleri, Teyfik Fikret'in şehirden uzak tabiatla iç içe kaçtığı “Aşiyân-ı dil”i, Haşim'in özlemini kurduğu “O Beldesi”, Turgut Uyar'da yalnızca belirsiz bir hayal ülkesi olarak karşımıza çıkar;

“Bir gün, bir yağmurla garip garip
Çoluğu çocuğu terk edeceğim
Bir sevgiyle doymayacak kalbim, anladım
Alıp başımı gideceğim.”

Ondaki bu belirsizlik ve kaçma duygusu şiirin henüz ilk cümlesindeki belirli olmayan “birgün” ibaresiyle başlar. İçinde düştüğü bunalımdan kaçmak, iç huzura erişmek amacıyla alıp başımı gideceğim” diyen şair, nereye gideceğini bilmemektedir.

Şiirin çatısını oluşturan “bir gün alıp başımı gideceğim” ibaresi, insanın içinden gelen duygularını, yapmak isteyip de yapamadığı eylemin dışı yansıması olarak karşımıza çıkarır. Fakat bu eylemin içinde barındırdığı olanaksızlık bile “belirsizlik sıfatları” kullanılarak gözler önüne serilir.

“Alıp başımı gideceğim.” cümlesi şiirdeki üç ayrı yerde üç isteğe veya üç karamsar tabloya ilintili bir şekilde verilmiştir:

- 1- Bir sevgiyle doymayacak kalbim
Alıp başımı gideceğim
- 2- Sımsıcak sevgilere muhtacım
Alıp başımı gideceğim
- 3- Uğultulu bir sarhoşluk içinde, yıllar için
Alıp başımı gideceğim

Yukarıda görüldüğü gibi üç bağlantı noktasında da bir arayış ve huzursuzluk söz konusudur. Şairin özellikle “sevgiye muhtaç” oluşu ve “yıllar için”de aradığını bulamaması bu kaçışın hazırlayıcısı konumundadır. Özellikle “Bir define çıkarır gibi kayalardan, Ademden beri Sımsıcak sevgilere muhtacım” dizeleri insanoğlunun yaratıldığı ya da dünyaya bırakıldığı andan itibaren sevgisiz kaldığı düşüncesini çağrıştırmaktadır. Bu düşünce ise varoluşçuluk felsefesi ile yakından ilişkilidir. Aradığı sevgiyi bulamayan, var olanı da yetersiz bulan şair çıkışı kaçmakta görmektedir. Kaçış sorunu topluma ve kendine yabancılaşan insanı bir hastalık nöbeti gibi yakalamaktadır. Şuurun derinliklerinde kendine ve yaşadığı çevreye yabancılaşan insan, içindeki bunalımlı halin çözümünü kaçma isteğiyle bastırmak ister. İnsanın varoluşundaki sorumluluk duygusundan isteği, ruhun kanatlanıp özgür olma isteğiyle birleşir.

“Çoluğu çocuğu terk edeceğim”

dizesinde şair geleneksel bir söylem içerisinde olmakla birlikte, kendi dışındaki insanların kaderlerini şahsında

yaşamak gibi kutsal bir görev uğruna "çoluğu çocuğu terk edeceğim" demektir.

İkinci Yeni şiirinde çevreden kaçış temi ana unsurlardan biri olmakla birlikte bunu "doğuran toplumsal ya da bireysel sebeplere, koşullara inilmez. Üstelik felsefi kökleri de açığa vurulmaz." (Bezirci 1996: 35). Uzak Kaderler İçin şiirinde kaçış teminin altında mutsuzluğun verdiği bunalım ve mutluluğa olan özlem yatmaktadır.

2- Karamsarlık imajları

Varoluşçu felsefede insanın dünyaya bırakılmış, mutsuz, bunaltılı bir hali söz konusudur. Uyar'ın şiirinde de bu bedbin ruh hali kendi göstermektedir. O, her şeyden önce içindeki huzursuzluğu bütün insanların yaşadığını anlatmanın peşindedir. 20. yy.da, hızlı ve şuursuz makineleşmenin insanı, hegemonyası altına aldığı bir dünyada bunalım bir kaçınılmazdır. "İnsan gitgide işlettiği makinenin egemenliği altına giriyor. Özünü, benliğini, bilincini, kişiliğini günden güne yitiriyor." (Sartre 1993: 10).

Uyar, Uzak Kaderler İçin adlı şiirinde, dünyaya bırakılmış bireyin umutsuzluğunu bedbin bir havada şu şekilde yansıtır;

"Asır yirminci asırdır, amenna
Bir yanımda sevgilerim, bir yanımda sancım
Neon lambaları büsbütün karartır gecemizi
Uzaklar daha uzaklaşır
Bir defîne çıkarır gibi kayalardan, Ademden beri
Sımsıcak sevgilere muhtacını"

"Yirminci asır" ibaresinin bu şiirde kullanılması tesadüfi değildir. Yukarıda belirttiğimiz gibi yirminci asır dünyada makineleşmenin ve savaşların, insanları benliğinden uzaklaştırdığı bir bunaltı dönemidir. Şair de bu söylemiyle bireyin içinde bulunduğu yüzyıldan dolayı umutsuzluğunu dile getirir. Yirminci asrın insanı bir kaos ve ikilem içinde bıraktığını ise "bir yanımda sevgilerim bir yanımda sancım" ibaresinde bulmak mümkündür. İçinde her zaman zıtlıkları barındıran insan, dış dünyada da bu ikilem arasında sıkıştırılmış ve bunalmıştır. Şair insanın yaşadığı döneme olan yabancılaşmasını ise "Neon lambaları büsbütün karartır gecemizi" dizesinde vurgular. Neon lambaları burada geceyi aydınlatmak amacıyla değil karartmak amacıyla kullanılmıştır. Şair bu dizelerde de yine tezattan ve bireyin içinde bulunduğu olumsuz ruh halinden bahsetmektedir. Bu dizelerin tümü göz önüne alındığında bir karamsarlık imajı ile karşılaşırız.

Şair, ayrıca neon lambaları ibaresini kullanarak 20. y.y. daki savaşlar ve neon gazı ile yapılan bombalar ile bir bağlantı kurar. Özellikle bu yüzyıldaki II. Dünya savaşına göndermelerde bulunur.

İnsanların yaşamlarındaki ferdi ızdıraplarını daha çok ön plana çıkarmak isteyen şair, karamsarlığa yönelik imajları sıklıkla kullanır:

"Belimi bir ılık şal sarsın, mavi
Hüzünlü bir serencamın ardından, şarkısız
Rüyalarım unutulmuş bir handa pes desin
Görmüş geçirmiş bir çift duygulu dudak karşısında
Kendi kendine çekilmez oluyor ömrüm
Her insanın ayrı ayrı yaşayabilsem kaderimde."

Yukarıdaki dizelerde şair, karamsar bir tablo oluşturmak ve bunu hüznü bir şekilde göstermek amacıyla arka arkaya imajları sıralar. Dokunma duygusuna ait olan "ılık" sözcüğü somut bir kavram olan

“şal” sözcüğü ile birlikte kullanılmıştır. İnsanın muhayyilesinde ılık şal tamlaması hemen bir “rüzgâr” imajının oluşmasını sağlar. Ama bu rüzgâr, “ılık” sıfatıyla nitelendirilmiştir. Bu nedenle daha yumuşak ve hüznü bir hava oluşturulmuştur.

Yine aynı dizelerde yer alan “mavi hüznü bir serencam” da özgün bir imajdır. Günlük dilde kullanılan mavi rengi, hüznü ve serencam gibi soyut iki kavramın önünde yer alır. Serencam; gelecek, akıbet, son anlamındadır. Şair kelimenin diğer anlamları yerine “hüznü bir serencam” sözcüğünü seçerek imajı sıradan olmaktan çıkarır. Mavi, gökyüzünü, sonsuzluğu ve enginliği çağrıştırmaktadır. Hüznü bir son ile sonsuzluğu çağrıştıran mavi sözcüğünün bir arada kullanılması “süregiden bir hüznü” imajı oluşturmuştur.

Şair aynı hüznü tablosunu “şarkısız rüzgarlar” tamlamasıyla devam ettirir. Şarkı ve rüya kelimeleri günlük dilde iki farklı kavramdır. Şair bu iki kavramı günlük dilin statik yapısından kurtarmak ve bu kelimelere farklı manalar yüklemek için birbiri ardınca hüznü kokan imajları sıralar. Rüyaların şarkısız olması insan yaşamının renksiz, dingin ve neşesiz olduğunun bir göstergesidir. Rüyalarında bile şarkısız yaşayan bir insanın, gerçek yaşamı elbette ki daha karamsar ve daha ümitsizdir. Bu nedenle şair “şarkısız rüyalarım” tamlamasının hemen ardından “unutulmuş bir handa pes desin / görmüş geçirmiş bir çift duygulu dudak karşısında” ibaresini kullanır.

Burada yine “şarkısız rüyaların” insana ait olan bir vasıfla donatılması dikkat çekicidir. “Şarkısız rüyalarım pes desin”. Pes demek, hayrete düşmek, şaşkınlık anlamındadır. Günlük dilde insana ait olan bu özellik, şiirde rüya gibi soyut bir kavrama yüklenmiştir.

Şarkısız rüya ibaresinde kullanılan rüya imajı, insanın sadece uyku halinde gördükleri değildir. Burada “rüya”dan kastedilen, insanın yaşamındaki hayalleri ve geleceğe ait umutlandır. Şair bu umutları ve hayalleri, “şarkısız” sıfatıyla nitelendirerek aslında umutsuzluklarını dile getirir. Böylelikle işitme duyusuna ait olan şarkı sözcüğü ile görme duyusuna dayalı olan rüya sözcüğünü gelenekselin dışında bir anlatımla kullanmıştır.

Aynı dizenin devamındaki “görmüş geçirmiş bir çift duygulu dudak” ifadesinde hayatın anlamını, derdini çeken hüznü bir insan imajı çizilmiştir. “Görmüş geçirmiş” deyimini, hayatın sıkıntılarını bilen, yaşı kemale ermiş, olgun kişiler için kullanılır. Şair, bu deyimini bir çift duygulu dudak tamlamasıyla birleştirerek insandan çok onun dudaklarına yönelmiştir. Bu yönelme “söz”ün önemini gözler önüne sermektedir. Şair bu tamlama ile yine alışılmamış bir imaj grubu oluşturmuştur.

Turgut Uyar, içinde duyduğu mutsuzluğu ve hüznü bütün insanlarla paylaşmak peşindedir. Bu nedenle “her insanın ayrı ayrı yaşabilsem kaderinde” ibaresini kullanır. İnsanların tüm acılarını kendi yüreğinde ve ruhunda hissetmek isteyen şair, bu hüznü şu imajlarla tabloluşturur:

“Diyarı gurbette kanlı bir aşk
Bahtsız bir çocukluk uzak köylerin birinde
En uzak beyazlar
En yakın ikindilerde, duygulu
Ve bir sahil meyhanesinde bir akşam
İçip içip ağlasam”

Uyar, uzaktaki insanları hayal ederken onların hep mutsuz yanlarını ön plana çıkarır. “Kanlı bir aşk” ve “bahtsız bir çocukluk” imajları bunun göstergesidir. Kan ve aşk gibi biri somut diğeri soyut bir sözcüğü bir arada kullanırken insanın ruhuna yönelmiştir. Kan sözcüğü kavram olarak acıyı, ölümü, hüznü çağrıştırmaktadır. Böyle

bir çağrışım değeri aşk ile birlikte kullanılması edebiyatımızda çokça görülür. Bu nedenle bu imaj gelenekseldir.

Yine “bahtsız bir çocukluk” imajı da sıkça tekrar edilen imajlardandır. Şiirin genelinde umutsuzluğu ve karamsarlığı konu edinen şair, tüm insanların acılarına ortak olmak amacındadır.

3-Ölüm imajları

Bu şiirde imajların çağrışım değerleri göz önüne alındığında uzak bir ihtimal olarak “ölüm” temi de düşünülebilir. Şairin yaşadığı yeri ve kaderini terk etme isteği bizde ölüm hissini uyandırmaktadır. Şiirin hemen başında yer alan ve ara bölümlerde leitmotif olarak kullanılan “alıp başımı gideceğim” ibaresi bunun en güzel göstergesidir.

Şiirde ölümü çağrıştıran imajlar genelde son bölümde yoğunlaştırılmıştır:

*“Bir gün, bir parkta otururken, biliyorum
Bir el yağmurla dokunacak omuzuma
Bir çift göz, bir davet, bir kalp
Çoluğu çocuğu terk edeceğim”*

dizeleri “ölüme davet”i imleyen imajlardır. İnsan bir gün öleceğinin farkındadır. Fakat bu “bir gün” belirsizlik arz eder. Bu yarın da olabilir şimdi de uzak gelecekte de. Şair bu durumu ruhunda hissetmekte ve belirsizlik sıfatlarıyla bu günü zihnen yaşamaktadır.

Yukarıdaki dizelerde görülen “bir çift göz, bir davet, bir kalp” tamlamalarıyla “terk etmek” arasında bağlantı kurulmuştur. Bu bağlantı ilk anlam olarak “kaçış” imajı olarak görünse de arkasında duran anlam “ölüm” imgesini çağrıştıır.

Yukarıdaki dizelerde “terk etmek” eylemine bağlı olarak verilen, “bir el yağmurla dokunacak omuzuma”, “bir çift göz”, “bir davet”, “bir kalp” öğeleriyle bağlanmıştır. Bu öğeler ise duyuşal imajlardır. Dokunma duyuşu ve görme duyuşuna bağlı olan bu imajlar, aynı zamanda, hayali bir karakter oluşmasını sağlamaktadır.

Şiirin daha sonraki bölümünde ise görme eylemi zihni bir tablo şeklinde betimlenmiştir.

*Yapraklar dökülecek, çiçekler solacak
Bir sonbahar, bir sabah ve bir yağmur olacak
Toprak ve insan kokularıyla
Uğultu bir sarhoşluk içinde, yıllar için
Başımı alıp gideceğim*

Yaprakların dökülmesi, çiçeklerin solması, sonbahar, sabah ve yağmur kavranılan görsel imajlardır. Şair bu görsellikten faydalanarak bir sonbahar tasviri yapar. Geleneksel bir söylem niteliğindeki bu imajları “kokuya” ve “hissetmeye” dayalı olan “toprak ve insan kokulan” ile “uğultulu bir sarhoşluk” imajları izler. Yine bu imajlar da “gitmek” eylemi ile bir “kaçış”ı imler. Bu kaçış var olan bir dünyadan yani yaşanan andan yokluğa, boşluğa, ölüme doğrudur.

Sonuç olarak, Turgut Uyar'ın “Uzak Kaderler İçin” adlı şiirinde genel olarak kaçış, karamsarlık ve ölüm imajı temalar yer almaktadır. Uyar'ın içinde bulunduğu edebi topluluk ve yaşam tarzı göz önünde bulundurulursa şiirdeki karamsar tablo anlayışla karşılanabilir. Genellikle duyuşal imajların ön plana çıktığı bu şiirde şair hem geleneksel hem de özgün imajları kullanmıştır. Bu imajları oluştururken renk, ses ve his üçgenini şiire yerleştirmiştir. (Kanter, 2005: 13-17).

2. FIKRA (KÖŞE YAZISI)

Köşe yazısı; bir konu veya olay hakkında okuyucuya farklı perspektifler sunan, yetkin kişiler tarafından hazırlanan, metni okuyan kişiler için açıklayıcı ve aydınlatıcı bir anlama karşılık gelen, basılı yayınların temel unsurlarından biridir. Köşe yazıları, gazetelerin en etkili içerikleri arasında yer alır. Gazetelerdeki bu metinlerde; sosyal yaşama dair sorunlar, ekonomi, demokrasi, adalet, özgürlük ve eğitim meseleleri tartışılır ve söz konusu konuları gündeme getirerek dönem içinde bir kamuoyu oluşturulur.

Türkiye’de bugünkü anlamda köşe yazıları, 19. yüzyılda Osmanlı Devleti zamanında çıkarılan gazetelerle ortaya çıkmıştır. Muhteva olarak bugünkü niteliklerle birebir örtüşmüyor olsa da Tanzimat Dönemi’nde çeşitli fikirlerin tartışıldığı mecralar hâline gelen gazetelerde köşe yazılarının oldukça yaygın olduğu görülür. Siyasi yazıların ön plana çıktığı süreçte köşe yazılarının işleyişi ilerleyen yıllarda da aynı olmuştur. Millî Mücadele Dönemi’nde köşe yazıları “İstanbul yanlısı” ve “Anadolu direnişi yanlısı” olarak ikiye ayrılmış, köşe yazıları propaganda bağlamında kritik bir role sahip olmuştur. Cumhuriyetin ilanı sonrasında ideolojik işlev gören köşe yazıları, farklı bakış açıları ve görüşlere göre şekillenmiştir.

Gazete, dergi gibi kitle iletişim araçlarında yayımlanan köşe yazıları; herhangi bir fikir veya görüş çerçevesinde kişinin yorumlarını kapsayan ülke gündemine ilişkin metinler olarak tanımlanabilir (Gürel vd., 2007: 192). Köşe yazıları; siyaset, sanat, ekonomi, teknoloji, sağlık ve birçok konuda kaleme alınır. Konu seçilirken göz önünde bulundurulması temel gerekliliklerle birlikte olgu veya olayın yalın ve anlaşılır bir dille aktarılması da önemlidir. Konuyla ilgili çarpıcı örneklerle yer verilmeli ve metni çok uzun tutmamaya da özen gösterilmelidir (Özdemir, 1998: 126). Köşe yazısında ele alınan olay veya olgunun toplumun geniş kesimini ilgilendirmesine özen gösterilmelidir. Ayrıca ele alınan konuların derinlemesine incelenemediği ve zaman sorununun bulunduğu durumlarda köşe yazarlarının tecrübesi ve kalem kabiliyeti büyük önem kazanmaktadır (Altınoklu, 2016). Bu nedenle köşe yazarlarının geniş bir bilgiye ve deneyime sahip olması gerekmektedir.

Doğan Hızlan’ın Hürriyet gazetesinde yazdığı “Ünlü Ressamları Ne Kadar Tanıyoruz?” başlıklı köşe yazısı, bu türe örnek olarak gösterilebilir:

Ferit Edgü’nün kitabı bir resme bakmanın, onu değerlendirmenin başka sanatları da kapsadığını gösteriyor. Çünkü görsellik bize bakmanın, çağrışımların yolunu da açıyor.

Devletin ve özel kurumların müzeleri sanata ilgiyi arttırır. Peki, bu yeterli midir? Görsel izlenim bir süre sonra unutulur, belleğimizde yer etmesi için müze kataloglarını edinmeli, ressamlar ve eserleri üzerine yazılanları da okumalı.

Ferit Edgü’nün, ‘Biçimler, Renkler, Sözcükler’ kitabı bize 20’nci yüzyıl resminin ünlü ressamlarını tanımamızı, resim tarihini değerlendirebilmemizi sağlayacak bilgiler, yorumlar içeriyor.

Önsöz’den kitaptaki yazıların oluşumu üzerine notlar: “Bir gün, çok sevdiğimi söylediğim bir resmin önünde bana şu soruyu sormuştun: ‘Ne buluyorsun bu resimde?’ Bu sorudan gocunmayacağım bir resmin önündeydik. Renksiz, albenisiz, bakanı kendine çekmeyen, bir coşku yaratmayan resimdi bu. Gri / boz bir fon içinde beyaz çizgilerle ortaya çıkan, daha doğrusu gizlenen bir attı resmin... Hayır, konusu değil, modeli.

Renkleri renklere katarak şaha kalkmış, yeleleri rüzgârda savrulan, uzak kaleleri fethetmek için süvarisini bekleyen bir at değildi bu. Tam tersine, uzun, sıksa bacakları üzerinde yükselen, boynundaki yem torbası içinde hiçbir şey kalmadığı belli, yorgun, belki dört-beş yaşında ama çok yaşlı, sessiz, hüznü bir attı.

Gene de bir yılki atı değil.

‘Ne buluyorsun bu resimde?’

Sorunu cevaplamak için resme yeniden baktığımda, işte bunları gördüm; ama yalnız bunları değil. Sana büyük bir olasılıkla, bu resmin 'Sanatçının Yaşlı Bir At Olarak Portresi' olduğunu söyledim. Resmin bu insan boyutu ya da uzantısıydı beni kendine çeken.

Resim sanatının, olağanüstü, başka hiçbir sanatta olmayan bir özelliğinden söz ettiğimi anımsıyorum.

Resim sanatı ve ressamlar üzerinde okuduklarımın büyük bir bölümünün, öyküden, bir o kadarının betimlemeden, bir o kadarının edebiyattan, bir o kadarının şiirden, bir o kadarının safsatadan oluştuğunu gördüm. Bu da şaşırtmadı beni.

Resmin tarihi yazılabilir. Ama bir tablonun ne tarihi yazılabilir, ne de gözün dinlediği tam olarak sözcüklere dökülebilir.

(Bunu Baudelaire'i, Diderot'yu, Mallarme'yi, Aragon'u, Malraux'yu, Artaud'yu, Genet'yi okuduktan sonra söylüyorum.)

PS: Söylemem gerekiyor mu, gerek seçtiğim resimler, gerek sözcükler, birbiriyle çelişen, birbirine zıt, birbirini yalanlayan ya da doğrulayan örneklerden oluşuyor. Şaşıрма buna. Çünkü sanatta tek bir doğru yoktur. Ve totoloji kadar da sanata yabancı bir kavram yoktur."

Bu önsöz bir resme bakmanın, onu değerlendirmenin başka sanatları kapsadığını da gösteriyor. Çünkü görsellik bize bakmanın, çağrışımların yolunu da açıyor.

Kitapta yer alan ressamaları okudukça onları yeniden değerlendireceğinizi umuyorum:

BİRİNCİ BÖLÜM

-Van Gogh Gerçeği

-Van Gogh Theo'ya Mektuplar'dan

- Antonin Artaud

Van Gogh - Toplumun İntihar Ettiği'nden

- Malraux'nun Picasso'su

Picasso Kendi Sesinden

- Jacques Prevert

Picasso'nun Gezintisi

- Paul Eluard

Pablo Picasso'ya

- Matisse

Işıktan Doğmuş Gibi

- Henri Matisse

Kendi Sesinden

- Aragon

Matisse Konuşuyor

- Klee

Kavram ve Yaratı

- Will Grohmann

Mavi-Kuş-Kabak

- Klee ve Müzik

-Gümrükçü

Rousseau

- Braque

Kendini Gerçekleştiren Resim

- Sanatçının Not Defterinden

- Fernand Leger

Halkın Dili Ressamın Dili

- Düşlerin Değil Düşlemin Ressamı: Salvador Dali

- Federico Garcia Lorca

- Salvador Dali İçin

İKİNCİ BÖLÜM

- Cezanne Kim?

- Bruncusi

Mekân İçinde Yalınlığın Son Sınırında

- Chagal Ağacının Kökleri

- Giacometti, Yeniden

- Bacon

Resmin Trajik Boyutu

-Nicolas De Stael (Hızlan, 2023).

3. ELEŞTİRİ

Eleştiri; en genel hâliyle “Bir edebiyat veya sanat eserini her yönüyle değerlendirerek anlaşılmasını sağlamak amacıyla yazılan yazı türü, tenkit, kritik” şeklinde ifade edilmektedir (TDK, 2023). Okuru farklı düşünme ve irdelemeye davet eden eleştiri, sanat eserinin arka planını aydınlatır.

Yunan felsefe metinlerinde, edebiyat hakkındaki görüşleri eleştiri kapsamında ele almak mümkündür. Bu sebeple eleştirinin tarihinin iki bin yıl önceye dayandırılmasında bir sakınca yoktur (Bingöl ve Yılmaz, 2021: 16). Edebiyatımızda ise eleştiri kelimesinin yerine ilk olarak Tanzimat Dönemi’nde “tenkit” kavramı kullanılmıştır. Edebiyatımızda önceden “tenkit” kelimesi yerine “ilm-i nakd” ifadesi kullanırken, Edebiyat-ı Cedideciler, “critique” kavramı için “nakd” kökünden türetilmiş olan “tenkad, tenakkud, intikad, tenkid” kelimelerini; Tanzimat sanatçıları ise “muaheze, muhakeme” kelimelerini kullanmışlardır. Cumhuriyet döneminde ise “tenkit” kelimesi ile beraberinde “eleştiri” kelimesi de kullanılmıştır. Bugün “tenkit” kelimesi yerine “eleştiri, eleştirme”, “tenkit eden” anlamındaki “münekkit” kelimesi yerine de “eleştirmen” kullanılmaktadır (Everdi vd., 1998: 308).

Eleştirmen, bir eseri farklı yönleriyle ve tarafsız şekilde ele almalıdır. Eleştiri, bilimsel metin türleri arasında yer aldığı için anlatım açık ve sade olmalıdır. Eleştirmenin, sanat eserinin estetik değerini ortaya koyabilmek için önce eserin yazıldığı dile hâkim olması ve benimsediği eleştiri yöntemi hakkında yeterince bilgi sahibi olması gerekliliktir. Bu bakımdan edebiyat eleştirisi, basit bir estetik yargıda bulunma uğraşı değildir.

Türk edebiyatında Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar, Nurullah Ataç, Fethi Naci, Berna Moran, Cemil Meriç, Mehmet Kaplan ve Doğan Hızlan gibi isimler eleştiri türünde eser veren yazarlardandır.

Berna Moran’ın “Edebiyat Kuramları ve Eleştiri” kitabında yazdığı “Edebiyatın Hakikat ile İlişkisi” başlıklı yazı, bu türe örnek olarak gösterebilir:

Edebiyatı, tarihten, bilimden, felsefeden, sosyolojiden ayırmak ve sorunu dilsel bakımdan çözmek isteyen I. A. Richards’ın estetiğinde, edebiyat ile hakikat arasındaki bağ kopuyor. Richards’ın çıkış noktası, dil ile anlam arasındaki ilintidir. Yirminci yüzyılın edebiyat anlayışını, hiç değilse Anglo-Saxon ülkelerinde çok etkilemiş olan bu düşünürün fikirlerine bir kere daha dönelim.

Richards dilin bir olguyu tasvir etmek için kullanımına “sembolik” kullanım (bugün genellikle göstergel terimi tercih edilmektedir) diyor; çünkü önerme bir olgunun sembolü olmaktadır. Dilin bu yolda kullanımına en iyi örnek bilim kitaplarıdır. Çünkü göstergel kullanışta bilgi vermektir amaç. Edebiyatın hakikat bildirmek gibi görevi varsa, yazarın doğru önermeler yazması gerekir ki, bu sefer bilimle edebiyat aynı işin peşine düşmüş olurlar ve yazarla bilim adamı da rakip duruma girerler. Oysa Richards’a göre edebiyatın işlevi, bilimin işlevinden ayırdır. Nasıl? Dilin sadece göstergel yolda kullanılmadığına, ikinci bir yolda daha kullanıldığına dikkati çekiyor Richards: Duygusal kullanım. Bu kere dil, bilgi vermek, bir olguyu tasvir etmek için değil, ama duyguları dile getirmek ya da başkalarında duygular uyandırmak için kullanılır. Örneğin “Yaşasın İstanbul” cümlesi bir olguyu tasvir etmez, bir duyguyu dile getirir, ya da başkalarında bir duygu uyandırmak için kullanılmıştır.

Dilin duygusal kullanımında doğruluk-yanlışlık söz konusu değildir ve edebiyatta dilin kullanılışı işte bu duygusal alandadır. Richards’a göre dilin hangi amaçla, hangi anlamda kullanıldığını anlamının bir yolu, söylenen söz için, “doğru mu, yanlış mı?” sorusunun uygun düşüp düşmediğine bakmaktır. Eğer böyle bir soru yersiz ise kullanım duygusaldır.

*Hafızın 'kabri olan bahçede bir gül varmış,
Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle*

dizelerini okuyunca, gerçekten bir gülün Hafızın kabrinde her gün açıp açmadığını sormayız. Ne de “Böyle şey olmaz, bir gül durmadan her gün açmaz” gibi bir lâf ederiz. Bu dizelerin bir olguyu anlatmadığını biliriz, doğruluk sorusunu karıştıramayız işe.

Richards, yazarın bazen bir olguyu tasvir eden önermeler kullandığını inkâr etmiyor tabii. Ama ona sorarsanız, bu gibi önermeler edebiyat eserinde ancak sözde-önermeler (pseudo-statements) dir. Yani yazarın bunları kullanmaktaki amacı bilgi vermek değil, yine duygu uyandırmak ya da bir duyguyu dile getirmektir. Başka şekilde söylersek, önermesel hakikatler edebiyatta yer alabilir ama bunların doğruluğunu yanlışlığını söz konusu etmek esere yanlış bir açıdan bakmak olur. Edebiyat eserindeki anlam bilgisel değil de duygusal demekle, Richards, görüldüğü gibi hakikat sorununu edebiyatın tamamen dışında bırakıyor.

Richards'ın dilin işlevi alanında yaptığı bu ayırım yirminci yüzyıl Anglo-Saxon edebiyat estetiğini çok etkilemiştir; ama bugün, dilin sadece göstergel ya da duygusal olmadığı, başka işler de gördüğü kabul edilmekte ve bundan ötürü Richards'ın ayırımı yetersiz bulunmaktadır. Kaldı ki Richards bu konuda birkaç sorunu birbirinden iyice ayırmıyor. Bazen sözde-önermelerden bahsederken, bunların doğru ya da yanlış olabileceğini ama evetlenmiş (asserted) olmadığını mı söylemek istiyor; yoksa bilgisel doğruluğun geçerli olmadığını mı kastediyor belli değil. Hatta yaptığı ayırımın olgusal mı yoksa normatif mi olduğunu sorabiliriz. Edebiyatın dilin göstergel olmadığını mı söylüyor Richards, yoksa eseri okurken cümlelerin karşısında nasıl davranmamız gerektiğini mi göstermek istiyor? Bu soruları bir yana bıraksak bile, yazarın hakikatle hiç ilgilenmediğini her zaman kabul edebilir miyiz? Dante'nin, Tolstoy'un, Şolohov'un, Camus'nün eserlerini bu kategoriye nasıl sokabiliriz? Kanımızca, Richards, edebiyat ile bilimi birbirlerine karıştırma eğilimini önleme bakımından yararlı bir iş yapmıştır; gelgelelim kendi estetik kuramı bu sorunu çözümlenmiş sayılmaz. (Moran, 1998: 221-223).

4. DENEME

Deneme; bir yazarın yaşamın her alanından, birey veya toplum yaşamına dair görüş ve düşüncelerini anlattığı bir edebî türdür. Deneme; yazarın sanat bakımından içtenlikli görüşlerini yansıtan, duygu ve estetik yönden de doyurucu, öznel ifadelerle ele alınmış bir metindir. Deneme, okura herhangi bir konuda bilgi sunarken duygusal yoğunluğa da sahip metinlerdir. Bu açıdan denemelerde belgelere dayanan bilimsel açıklamaya yer verilmezken yazarın öznel (subjektif) düşünceleri görülür. Memet Fuat ise denemenin “yazara göre yazı” olduğunun altını çizerek (Fuat, 1996: 7). Bu bakımdan deneme, belli bir eğitim düzeyindeki okuyucuya değil, genele hitap etmeyi amaçlar.

Deneme, Avrupa'da ortaya çıkmış ve kökeni 16. yüzyıla dayanan bir edebî türdür. Rönesans sonrası süreçte Avrupa'da bireyin önem kazanması, dönemin aydın ve yazarlarını bireyi anlatma çabasına düşürmüş ve mevcut anlatı türlerinden farklı bir tarz arayışı başlamıştır. Bu arayış sonucunda deneme türünün ilk örneği, Michel de Montaigne tarafından kaleme alınan “Denemeler” dir. Türk edebiyatında deneme türünün ilk örnekleri 19. yüzyılda ortaya çıkmış ancak Cumhuriyet sonrası yaygınlaşmaya başlamıştır. Bu gecikmenin temel nedeni olarak ülkemizde bireyselleşme sürecinin geç başlaması gösterilebilir. Ahmet Hamdi Tanpınar, Nurullah Ataç, Halit Ziya Uşaklıgil, Suut Kemal Yetkin, Ahmet Haşim, Nurettin Topçu, Mehmet Kaplan, Cemil Meriç, Ferit Edgü, Cemal Süreya, Melih Cevdet Anday, Bedri Rahmi, Memet Fuat ve Salah Bırsel gibi isimler Türk edebiyatında deneme türünde eser veren yazarlardandır.

Jean-Paul Sartre'nın *Edebiyat Nedir?* kitabında yer alan “Yazmak Nedir?” başlıklı yazısı bu türe örnek olarak gösterilebilir:

Hayır; biz müziği, heykeli ve resmi 'de bağlamak' istemiyoruz ya da en azından aynı biçimde bağlamak istemiyoruz. Hem sonra neden isteyecekmiz? Geçmiş yüzyıllarda bir yazar, uğraşısıyla ilgili bir görüş ile sürdüğünde, bunu hemencecik öteki sanatlara da uygulaması isteniyor muydu ki?

Ama, sanki aslında tıpkı bütün yüklemelerinin eşdeğerli olarak yansıttığı Spinoza düşünbilimindeki töz gibi, bu dillerin birinde ya da ötekinde aynı rahatlıkla dile gelebilecek tek bir sanat varmışçasına bugün müzik ya da yazın argosuyla 'resimden söz etmek' ve ressam argosuyla da 'yazından söz etmek' incelik sayılıyor.

Her sanatçı eğiliminin başlangıcında, ancak çok sonraları durum ve koşulların, eğitimin ve dünyayla yüz yüze gelmenin belirleyeceği ayrımsız bir seçme var kuşkusuz. Gene hiç kuşkusuz, aynı çağın sanatları birbirlerini etkiler ve hepsi aynı etkenlerce koşullanmıştır. Ama bir yazın kuramının saçmalığını, bunun müziğe uygulanamayacağını söyleyerek gösterenler, önce bütün sanatların birbirine koşut olduğunu kanıtlamalıdır.

Oysa yok böyle bir koşutluk. Gerek bizde gerek bütün dünyada değişen yalnızca biçim değil, aynı zamanda özdür ve renkler ile sesler üzerinde çalışmak başkadır, derdini sözcüklerle dile getirmek başka. Notalar, renkler, biçimler birer im değildir; bizi kendi dışlarındaki hiçbir şeye götürmezler. Onları salt kendilerine indirgemek de olanaksızdır elbette ve örneğin bir ses, düşünüyü soyutlamadan başka bir şey değildir: Merleau-Ponty'nin Phénoménologie de la perception'da (Algılamanın Görüngübilimi) pek güzel gösterdiği gibi, içinde imlem (signification) bulunmayacak kadar yalınlaşmış nitelik ya da duyum yoktur. Tersine, içlerindeki küçük karanlık anlam, hafif neşe, çekingen hüznün hep oradadır ya da bir sıcaklık dalgası gibi çevrelerinde titreşmektedir; renk ya da ses'tir bu anlam. Elma yeşilini, o buruk neşesinden ayrı düşünebilecek kimse var mıdır? Ve aslında 'elma-yeşilin neşesi' deyimi bile gerekenden fazlasını söylemek değil midir? Bir yeşil vardır, bir de kırmızı, hepsi bu; bunlar birer nesnedir, her biri kendi başına vardır.

Ama şurası da bir gerçek ki, genel bir anlaşmayla, onlara birer im değeri yükleyebiliriz. Nitekim çiçeklerin dilinden söz ederiz. Ama, eğer bir uzlaşma sonucu, beyaz güller bana 'bağlılığı' anlatıyorsa, bu, artık onlara bir gül olarak bakmayışımdan ileri gelmektedir: Bakışım, gülleri geçip gitmekte, onların ötesindeki şu soyut etkiye yönelmektedir; unutuyorum gülleri, onların o köpük köpük açılışlarının, insanın içini burkan tatlı kokularının farkına varmıyorum; hatta onları algılamıyorum bile.

Diyeceğim, burada bir sanatçı gibi davranıyorum. Sanatçı için renk, demet, çorba kâsesine çarpan kaşığın tınlaması en yüksek dereceye ulaşmış birer şeydir; sanatçı ses ya da biçim niteliğine takılır kalır. Hep bu niteliğe döner ve onunla sarhoş olur; önündeki beze işte bu nesne rengi aktaracaktır ve üzerinde yapacağı biricik değişiklik onu imgesel nesne biçimine sokmak olacaktır. Demek ki o, renkleri ve sesleri bir dil gibi görmekten uzak mı uzaktır. Sanatsal yaratışın öğeleri için geçerli olan, bu öğelerin bir araya gelişi için de geçerlidir: Ressam önündeki beze birtakım imler çizmek istemez, bir şey yaratmak ister ve eğer kırmızı, san ve yeşili bir araya getiriyorsa, bu renklerin bir araya gelişinde, tanımlanabilecek bir imlem, açıkça bir nesneye götürüş bulunması için ortada hiçbir neden yoktur.

Hiç kuşkusuz bu bir araya gelişte de bir ruh vardır ve ressamın eflatunu değil de sarıyı seçmesi için, gizli de olsa birtakım dürtüler bulunduğu göre, böyle yaratılmış nesnelere en derin eğilimleri yansıttığını ileri sürebiliriz. Ancak bu nesnelere, sözlerdeki ya da yüzdeki bir anlatım gibi sanatçının kızgınlık, bunalım ya da sevincini dile getirmez: Bunların izlerini taşır ve bu duygulanımlar, kendi başlarına ele alındıkları zaman, zaten anlama benzer bir şey taşıyan bu renklere döküldükleri için bulanıklaşır; karanlıklaşır; artık hiç kim se onları bütünüyle yakalayamaz. (Sartre, 2006: 13-15).

5. SÖYLEŞİ (SOHBET)

Söyleşi (sohbet), yazarın günlük olaylardan seçtiği bir konuyla ilgili kendi fikirlerini ve düşüncelerini ileri sürdüğü, muhababıyla konuşuyormuş hissini verecek bir üslûpla kaleme aldığı yazılardır. Söyleşi yazılarında cümleler; günlük konuşma dili doğallığında, akıcı bir üslûpla oluşturulur. Sohbet yazılarında anlaşılması güç, uzun cümleler kullanılmaz. Sohbet yazıları bilimsel bir ispat amaçlamaz ve samimi bir dil taşır. Bunun temel sebebi ise okuyucu kitlesinin çeşitli kültür seviyelerine mensup insanlardan oluşmasıdır. Bu bakımdan yazarın

asıl gayesi, okuyucuyla sohbet havasında bir yazı dili oluşturarak bir konu üzerine düşüncelerini aktarmaktır. Sohbet yazılarında yazar, bireysel düşüncelerine veya duygularına yer verir (Tansel, 1963: 95). Sohbet yazıları genellikle gazete ve dergilerde sohbet (söyleşi) adı altında bir bölümde yer alır.

Türk edebiyatında sohbet türüne; Ahmet Rasim'in, "Ramazan Sohbetleri", Suut Kemal Yetkin'in "Edebiyat Söyleşileri", Şevket Rado'nun "Eşref Saati", Melih Cevdet Anday'ın "Dilimiz Üzerine Söyleşiler", Nurullah Ataç'ın "Karalama Defteri", Cemil Meriç'in "Bu Ülke", Sabahattin Eyüboğlu'nun "Mavi ve Kara" vb. eserler örnek gösterilebilir.

Ayhan Şahin'in "Şairin 12'si" kitabında yazdığı "Şairin Evrenine Giriş" başlıklı yazı, bu türe örnek olarak gösterebilir:

Şairin Evreni'ne Giriş: 2010 yılında yayımladığı ilk kitabı Kumaş'tan tam sekiz yıl sonra yayımladığı yeni şiir kitabı "Sonra, Doğdum"la 2018'de Cevdet Kudret Edebiyat Ödülü'ne değer görülen Yavuz Türk ile şiir evrenini, "Dünyada İlk Yaz" isimli şiirinin öyküsünü ve şairin 12'sini konuştuk.

Sekiz yıllık bir aradan sonra ikinci kitabın "Sonra, Doğdum"la okuyucu karşısına çıktın. Öncelikle neden bu kadar bekledin? İlk kitapta 27 şiir bulunurken, bu kitapta sayıca çok daha az şiir bulunuyor. Birincisi, bunun özel bir sebebi var mı; ikincisi, bu kadar süre beklediğine değdi mi?

Aslında bu kadar uzun süre beklememin çok basit gerekçeleri var. Bildiğimiz hayat galesi, koşturmacası, geçim derdi denilen ortak dert nedeniyle herhalde. Bir de şu var sanırım: Ben hiçbir zaman ve hiçbir konuda hırslı, ihtiraslı, tez canlı olmadım. Şiir meselesinde de bu durum geçerli oldu. Şiir benim için hep özel bir yerde olmasına ve ona hep itinayla yaklaşmama rağmen önem listemin en üst sıralarında yer almadı. Almasını da istemem doğrusu. Yazma hırsı ve saplantısıyla birçok kişiye ulaşmaktansa, keyfi geldikçe bir şeyler yazan ve az bir okurla yetinen biri olmak daha evladır benim açımdan.

Şimdi dönüp bakınca insana sekiz yıl hakikaten çok ürkütücü bir zaman gibi geliyor, doğru. Keşke daha kısa bir zamanda olsaydı diyorum şimdi ama bundan sonrakilerde arayış bu kadar açmayacağım kesin. Kitaptaki şiir sayısı çok takıldığım bir mesele değil aslında. İlk kitapta sayıca biraz fazla şiir olduğu doğru. Ama onların çoğu kısa şiirlerdi. Bu kitapta ise daha uzun şiirler var. İkinci kitap, daha az şiir olmasına rağmen daha bütünlüklü bir toplam oldu gibime geliyor.

"Sonra, Doğdum"un, ilk kitabın "Kumaş"ın devamı olduğunu söyleyemsek de ondan izler taşıdığını söylemek mümkün. Sözelimi "Teğel" şiiri ve 'terzi', 'makas' gibi imgelerle zaman zaman "Kumaş"ı anımsatıyorsun okuyucuya. Poetikani nasıl tanımlıyorsun ve onun içinde "kumaş"a ne kadar yer ayırıyorsun?

Hayatımın bir döneminde kumaşla fazla haşır neşir olduğum bir zaman dilimi vardı. İlk gençlik çağlarında, dört yıl kadar tam zamanlı, sonraki iki yıl da yarı zamanlı olarak nakış atölyelerinde çalışmışım. Epey sıkıntılı fakat benim açımdan çok verimli olan dönemlerdi. Bu kumaş merakı da uzun bir zaman boyunca profesyonel olarak kumaşla böylesine bir ilişki kurmaktan kaynaklanıyor sanırım. Bir de kumaş denilen nesneyi ben seviyorum. İmge açısından insanı çok fazla yere gönderebiliyor. (Tam Enis Batur'luk bir kelime aslında. Fakat benim gördüğüm kadarıyla o henüz kumaşa eğilen, bu kavramı didikleymen detaylı bir şey yapmadı.) Kumaş, çok eski zamanlardan beri var olan insan icadı bir nesne. Öte yandan, binlerce yıldır vücudumuzda hiçbir şey olmasa bile kumaş hep var. İnsanla neredeyse hep temas halinde; doğumdan ölüme kadar. "Sonra, Doğdum"un bitiş dizesinde olduğu gibi: "kundağım ve kefenim aynı kumaştan biçildi". Kumaş bir nesne olmasının yanında, yan anlamları da iyice güçlenmiş ve gövde kazanmış bir kelime olmuş zaman içinde. Örneğin, insanın veya bir işin özü, malzemesi anlamında mecaz anlam kazanmış zamanla. Bu anlamını da seviyorum. Velhasıl, kumaşla böylesine bağlı olan birinin, ilk şiir kitabına verebileceği iyi bir isim olarak canlanmıştı bu isim zihnimde. Dahası, kitapta kumaş imgesini odağa alan şiirler de vardı zaten. (Şahin, 2016: 137-138).

6. RÖPORTAJ

Röportaj; bir konunun araştırılması ve incelenmesi, bir yerin gidilip görülmesi veya konunun muhatabına sorular sorulmasıyla elde edilen bilgilerin kişisel düşüncelerle birleştirilerek kaleme alınmasıyla oluşturulan edebî bir türdür. Bu bakımdan röportaj türünün yapısı, öznellik ve yalnlık ile oluşturulmalıdır. Röportajı yapan kişi; bir topluluğu, kurumu veya bir bireyi çeşitli yönleriyle tanıtmayı amaçlar. Bir yer veya kurumu ziyaret ederek o yerin farklı özelliklerini kaleme alırken bazen görüş ve düşüncelerini fotoğraflarla destekler. Eğer bir sanatçı ile röportaj yapıyorsa, belirlediği bir konu üzerinde, sanatçının görüş ve düşüncelerini öğrenip okuyucularına duyurmayı amaçlar. Özenli bir şekilde araştırma ve inceleme süreci sonucunda ortaya çıkan röportajlar, ciddi bir hazırlık süreci gerektirir. Röportaj yapacak kişinin, ilgili kişi veya kurum hakkında bilgi sahibi olması ve röportaj yapacağı kişiye soracağı soruları önceden hazırlaması gerekmektedir. Röportajda bilgiler fotoğraf, resim ve farklı materyallerle güçlendirilebilir. Bu bakımdan röportaj, gözleme dayalı bir edebî türdür ve bu özellik onu diğer yazı türlerinden farklı kılar. Her röportaj, diğer yazı türlerinde de olduğu gibi mutlaka bir amaç güder. Röportaj, öğretici ve bilgilendirici olarak nitelendirilip gazete ve dergilerde yayımlandığı gibi roman, öykü, oyun gibi türlerde de yer alabilir. Bu bakımdan röportaj, çok yönlü ve farklı boyutlu bir yazı niteliğini taşımaktadır.

Türk edebiyatında Falih Rıfkı Atay, Ruşen Eşref Üneydin, Yaşar Kemal ve Fikret Otyam gibi isimler röportaj türünde eser veren yazarlardandır.

Sezai Karakoç'un kaleme aldığı "Tarihin Yol Ağzında" adlı eseri, röportaj türüne örnek gösterebiliriz. Kitapta yer alan "İçeride Doğru" başlıklı röportajdan:

Soru: Siz fikir adamı ve sanatçı kimliğinizle bilinip, tanınıyorsunuz. Son birkaç yıldır da bir siyasi eylemin içindesiniz, Diriliş Partisi Genel Başkanısınız. Fikir ve sanat adamlından siyasi eyleme geçme süreciniz nasıl oldu?

Cevap: Kişilik bir bütündür; bunlar aynı süreçler veya birbirinden kopuk dönemler değil, aynı kişiliğin çeşitli şartlarda ve çeşitli görevlerde aldığı tavırlardır. Hele bizim dünyaya geldiğimiz çağda, sanatçı kişiliğini dolaysız toplum görevi kişiliğinden ayırmak mümkün değildir. Kanuni veya Harun Reşid devrinde, bir insan sadece şiir yazarak toplumdaki görevini yerine getirmiş olabilirdi; ama, toplumlunun, kritik dönemlerinde, şairle cephedeki insana mesafesi aynıdır. Şairin tavrı cephedeki insanın tavrından farklı değildir. Diyelim, bir Mehmed Akif hem cephe hem de şiiriyle çarpışan bir insandı. Bu bakımdan, bizim de durumumuz Mehmed Akif'in durumundan farklı değildir. Mehmed Akif, biten bir dönemin son savaşıydı, bizler de başlayan bir dönemin ilk savaşçılarıyız. Birisi bitmemek için yapılan bir savaş, öbürü de yeni bir dönemin, bir dönemin, bir dilinin başlayış savaşıdır. Bu iki savaş birbiriyle irtibatlıdır. Onlar savaşmasaydı biz belki bu başlangıcı yapamayacaktık. Düşünceye gelince... Düşünce, sanatla eylem arasındaki köprüdür. Sanatla yola çıkan savaşçı insan, daha sonra otuz yılın olgunluğuna erince, düşünce döneminin büyük eşiğine ayak basacak, onun da arkasından eylem gelecektir. Çünkü, biz düşünce için düşünce; düşüncelerimiz toplumun sağlığı içindir ve tabii, bir gün, mutlaka uygulanmalıdır. Düşünceler uygulanmadığı zaman durgun surun uğradığı akibete uğrarlar; bataklılar oluşur ve sinekler ürer. Düşünce de akan bir su gibi, toplumun ruhunda ve davranışlarında yeni arayışlar bulursa canlılığını koruyacaktır. O bakımdan, ben, milletimin hayat ve memet günün, şiirimle, düşünce çalışmalarımı ve politik atılımımı aynı kişiliği sürdürdüğüm inancındayım.

Soru: Siyasi eyleminiz son zamanların gelişmesi. Bu günleri sizin için özel kılan ve siyaset eylem başlatmanızı gerektiren şartlar neler?

Cevap: Aslında eylemimiz yeni değildir. Aysberg gibi su altında oluşan bir tarafı vardır. 30 yıllık bir düşünce çalışması söz konusudur. Çıkardığım dergide bütün yazdığım yazılarımda, hatta şiirlerimde bir davayı savunmuşumdur. Bu, demin de dediğim gibi, sırf teorik, bir felsefi problemi çözmek şeklinde ortaya konulmuş bir dava değildir, bir toplumun hayat-memat davasıdır. Ancak bunu mutlaka benim uygulamam, öngördüğüm fikirleri veya düzeni benim on plana geçip de tatbik sahasına koymam şart değildi. Düşünürler düşüncelerini söylerler; arkadan gelen bir nesil de onu uygular. Ancak süreç hızlanınca, memleketimizin, milletimizin çok

kritik bir döneme girdiği görülünce bunu öne almak gerekti. Otuz yıl içinde düşüncelerimiz toplumda yayılmış, gelişmeler olmuş, yeni bir nesil yetişmeye başlamış, ancak istediğimiz anlamda siyasi bir kadro yetişmemiştir. Fakat hadiseler o kadar hızlı akmıştır ki, bu siyasi kadronun yetişmesini veya faaliyete geçmesini hızlandırmak çok icabetmiştir. Bu sebeple düşünce alanında doğrudan politik alana geçme zarureti doğmuştur. (Karakoç, 2012: 9-11).

7. GEZİ YAZISI

Gezi yazısı; gidilen bir yerin kültürel yapısının işlendiği, tarihî ve doğal güzelliklerinin tanıtıldığı, maddi ve manevi pek çok özelliğinin kaleme alındığı, düz yazı formundaki edebî bir türdür. Gezi yazısı, diğer adıyla “seyahatname”, bir coğrafyada yazarın gezip gördüğü yerler hakkındaki izlenimlerini ve bilgilerini anlattığı eserdir. Gezi yazıları, gezilen yerlerin maddi ve manevi özelliklerini ele almakla kalmayıp sosyolojik çıkarımlar da barındıran bir türdür. Yazarın kişisel gözlemlerini anlatırken tahliller yapması veya tahlil yapmaya uygun bilgiler vermesi, bu edebî türün sosyal bilimlere için önemli bir kaynak olmasını sağlamıştır. Gezi yazısının amacı; seyahat etme arzusunda olan bireylere, gidilecek, görülecek yeni yerlerin coğrafi, demografik, sosyal, ekonomik, tarihî, sanatsal vb. yönleri hakkında fikir vermektir (Şirin, 2013: 38-43).

Yazar, anlatıcı olarak gittiği yeri bizzat görüp incelediğinden dolayı, olayın anlatıldığı zaman ile yazının kaleme alındığı zaman aynıdır. Bu bakımdan okur, yazıyı okuduğunda yazarla birlikte o zaman diliminde geziyormuş hissine kapılır. Bu sebeple yazar, okur kitlesine uygun ve akıcı bir üslupla metni kaleme alır.

Gezi yazısı, Türk edebiyatında eski zamanlardan beri var olan bir edebî türdür. Tanzimat dönemi ve sonrasındaki süreçte dönemin yazarlarının Avrupa’ya gerçekleştirdiği seyahatlerle birlikte bu türde yazılan eserlerin sayısındaki artış dikkat çekicidir. Cumhuriyetin ilanından itibaren Türk yazarlar hem diğer ülkelere yaptıkları gezileri hem de Anadolu’nun farklı yerlerini ele alan eserler vermişlerdir.

Türk edebiyatında Ahmet Haşim, Haldun Taner, Melih Cevdet Anday, Reşat Nuri Güntekin ve Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi isimler gezi yazısı türünde eser veren yazarlardır.

Yücel Dağlı ve Seyit Ali Kahraman’ın hazırladıkları “Günümüz Türkçesi ile Evliya Çelebi Seyahatnamesi” 2. Cilt 1. Kitap’ta “Eski ve Güzel Şehir Yani Sinop Kalesinin Anlatılması” başlıklı yazı, bu türe örnek olarak gösterebilir:

Eski ve güzel şehir yani Sinop Kalesinin anlatılması

Hicretin 92 [711] tarihinde Emevîoğullarından Abdullah [Abdülmelik] oğlu Süleyman fermanyla kız kardeşinin oğlu Ömer bin Abdülaziz İstanbul’u kuşatıp fethedemeden döndüklerinde bu Sinop Kalesini de kuşatıp burayı da feth edemeden geri döndüler.

Sinop (—) ’dan bozmadır, (—) yapısıdır. Kastamonu hâkimi Ulu Beğ (—) fethidir. Ondan 796 [1394] tarihinde Yıldırım Bayezid Han fethidir. Gayet sarp, sağlam ve dayanıklı kale olduğun^ı dan Rum keferesi elinden üçüncü kuşatmada zorluk ile feth oldu.

Kastamonu eyaletinde serbest, muaf ve müselleme mefrûzu'l- kalem ve maktûu'l-kadem zeamettir. Kale muhafızı, kumandanı, kale neferatları, 300 akçe payesiyle kadısı, şeyhülislâmı, na- kibüleşrafi, ayân ve eşrafi vardır.

Çoğunlukla halkı tüccar, marangoz ve kara ve deniz tüccarlarıdır. Bir fırkası halk, bir kısmı âlimler ve şeyhlerdir. Halkı çoğunlukla çuka ferace ve boğası hil'at giyerler.

Bilginler bu şehri 17. örfî iklimde bulmuşlar. Kible ve doğu tarafı dağları baştan başa bağlardır. Doğu yönünde Kastamonu şehri üç günlük yoldur.

Bu şehir Karadeniz'in Anadolu tarafı kıyısında Sinop Burnu demekle bilinen bir burunda kurulmuştur ki Karadeniz'in batı tarafında (—) mil Rumeli tarafında bu Sinop'a karşılık Keliğra Sultan kayaları vardır. Sinop ile o Keliğra burnu arası sanki bir boğazdır. İstanbul tarafı ve Trabzon tarafı yine geniş denizlerdir. Sinop, İstanbul'a 500 mildir.

Bu Sinop Kalesi, Samsun şehrinin batı tarafındadır. Sinop ile Samsun'un arası dört merhale yerdirdir.

Kalesi yüksek bir tepe üzerinde, üç kat şeddadî rıhtım Rum Kayseri oğlu Sinopa adlı kralın yapısıdır. Ama gayet sağlam ve dayanıklı taş kaledir. Fırdolayı büyüklüğü (—) adımdır. Tamamı (—) kule ve 6600 bedendir.

(—) adet kapısı vardır. Evvelâ Kum kapısı. Meydan kapısı, Tersane kapısı, Yenicekapı ve Tabahane kapısı ve İçhisarın Lonca kapısı yüksekçedir. Uğrunkapı ve aşağı kalede Deniz kapısı. Bu sayılan kapıların tamamı ikişer kanatlı demir kapılardır ki her biri birer Kahkaha Kalesi kapısıdır.

Bu kale bir düz yerde yapıldığından iki yanını deniz döver. Bu kalenin şekli dörtgenden uzunlamasına yapılmıştır. Ama Boz- tepe dağından bakarsan gemi alboratası kesiminde üç kat bir çeşit sağlam kaledir.

Kale muhafızı (dizdari) kalenin top menzilinden uzak giderse şehirlilerin ellerinde olan fermanları gereğince kale muhafızını öldürmekle görevlidirler. O korkudan dolayı zavallı kale muhafızı bir top menzilinden uzak yere gidemez. Tamamı 600 silâhlı, cesur ve yiğit neferatları vardır.

(—) tarihinde Sultan Ahmed Han asrında bu kaleyi Kazaklar ansızın karanlık bir gecede basıp merdivenler ile çıkarak işgal etmişlerdi. Veziriazam Nasıf Paşa bu Sinop Kalesini küffârın aldığı Ahmed Han'a bildirmeyip gizlediği için kati olundu.

Daha sonra bu kaleyi küffardan kurtararak 50 kul daha aşağı kaleye koyup 1000 kantar siyah barut, küçük ve büyük 1000 parça top koydular ve bütün cebehanesini, çeşit çeşit silâhlar ile donattılar.

O zamandan beri her gece ikişer yüz adam bölükbaşuları ve çavuşlarıyla tâ sabaha kadar gözcülük, bekçilik ve koruyuculuk edip davul ve borudan sonra nöbetçiler bağırlarlar. Beyt:

Kal'a-i tende çalar nevbetini nâlelerin Çağırır burc-ı bedenden "Gönül Allah yekdir!"

Her gece böyle deyip nöbet beklerler. Cenge hazır pür silâh bir kaledir. Nice geceler yeri cehennem olası küffâr gelip kuşatırlar, ancak nice bini kılıcın dişlerinden geçip bozulmuş ve hüsrana uğramış olarak geri giderler. Tanrıya hamd olsun Sultan IV. Murad Han zamanından beri gelmediler.

Bu derece dayanıklı olan sağlam kalenin içinde ve dışında [246b] 24 mahallesi vardır. Kefere mahallesi tamamen deniz kıyısında kurulu olup 1100 adet haraç verici keferelerdir. Ancak 100 keferede kalenin tamiri ve bakımı için muaflardır.

Tamamı 1060 adet kat kat eski tarz kârgir yapı, tarihi evlerdir, genellikle (—) örtülüdür. Bütün haneleri batı tarafına, denize bakmaktadır.

Bu şehirde (—) ibadethane vardır. Bunlardan en eski mabet kalede Sultan Alâeddin Camii kurşun kubbeli ve bir minareli camidir. Uzunluğu tam 100 adımdır. Güzel bir avlusu vardır ki benzeri bir diyarda yoktur. (—) kapısı vardır, mihrâbı ve mü'ezzin mahfili san'atlıdır. (Dağlı ve Kahraman, 2005: 88-90).

8. ANI

Hatıra (anı); bir kimsenin kendi hayatını, şahit olduğu veya duyduğu olayları kendi izlenimlerine dayanarak anlattığı edebî bir türdür. Hatıra kelimesi, Fransızca “memory”, kelimesinin karşılığıdır. Arapçada ise hatıra, “hatırlanan, akla gelen şey” anlamına gelen “hutûr”dan türemiştir. Hatıra bir bakıma bireyin kendisini başkalarına anlatma, ifade etme şeklidir.

Hatıra; sıradan bireyler tarafından veya toplum hayatında önemli rol oynamış kişiler, edebiyatçılar ve sanatkarlar tarafından kaleme alınabilir. Hatıra metninin konusu, metni kaleme alan kişiye göre değişir. Sanatçıların kaleme aldıkları metinler ise, olayların yazarın yorumunu da içeren bir dille oluşturulur (Okay, 1997: 445).

Türk edebiyatında Falih Rıfki Atay, Ahmet Rasim, Halit Ziya Uşaklıgil ve Ziya Paşa gibi isimler anı türünde eser veren yazarlardandır.

Hatıra türüne örnek olarak Falih Rıfki Atay’ın “Çankaya” adlı eserinden aşağıdaki metin verilebilir:

Birinci Dünya Harbi üzerine yazdığım hatıraların adı “Zeytindağı” idi. Bu Kudüs’te bir tepenin adı. Yedek subaylığımı onun üstündeki Dördüncü Ordu Karargâhında geçirmiştim. 1923’ten 1938’e kadar hayatımın büyük bir kısmı da Çankaya’da, Atatürk’ün yakınlığında geçti. Çocukluk, gençlik, askerlik ve ihtilâlcilik hikâyelerini, eski ve yeni köşkünde, kendi ağzından dinledim. “Hâkimiyet-i Milliye” ve “Milliyet” gazetelerinde çıkan ilk hatıralarını ben yazmışımdır. Birçok günler uzun boylu baş başa kaldık. Hindenburg’a ait fıkralar Almanya Büyük Elçiliğinin şikâyetlerine sebep olduğu için bu hatıraları yarıda kestik. Geri kalan notlar bende idi. Ölümünden sonra 19 Mayıs’ın ilk yıldönümünde bu notlardan mütarekede İstanbul’da geçirdiği günleri anlatan bölümlerini toplayıp bir küçük kitapta yayınlamıştım.

Kuvay-ı Milliye ve devrim yıllarının birçok şöhretlerini, gerçek veya iğreti şahsiyetleri ile, Çankaya meclislerinde tanıdım. Atatürk’ün devlet sırlarını sofrasının üstüne döktüğü sanılmamalıdır. Resmî işlerini sorumlu hükümet adamları ile görüşürdü. Akşam meclislerinde dostları ile buluşmak, olaylar ve şahıslar üzerine hatıralarını anlatmak, tartışmalarda bulunmak da eski âdeti idi.

Onun herkesi fikir ve karakter değeri kadar sırlarına yaklaştıran, devamlı bir telkin sanatının inceliklerini pek iyi kavrayan yaman bir politikacı olduğu unutulmamalıdır. Son büyük Makedonyalı idi. Sofrasında bulunanlar onu kendi kafalarının iki kulağı ile dinlemişler, çok defa yanılmışlardır.

Bir “emir” ve “nehiy” zorbası değil de inandırıcı, bağlayıcı bir lider olmayı istediği ve sevdiği için bazan yorucu, pek zeki olmıyanları şaşırtıcı dolaşık yollar seçmiştir.

Atatürk’ün davasına ölesiye bağlı, fakat içini dökmekten hiç çekinmiyen fikir arkadaşlarından biri Recep Peker’di. Hatıralarım arasında şöyle bir not var: Âdeta şakalı bir konuşmadan sonra bahis bilmem neden bu korku meselesine geldi. Atatürk, yanında oturan Recep’e:

— *Sen benden korkmaz mısın? diye sordu.*

Recep güldü. Atatürk:

— *Karşıma geç! dedi.*

Geçti:

— *Korkar mısın, korkmaz mısın, söyle, dedi.*

— *Hayır, dedi, ne senin arkadaşların korkaktırlar, ne de sen korkunçsun. Biz inanarak senin ideallerine bağlıyız. Sen sevilen adamsın, korkunç olamazsın.*

Atatürk:

— Gel gene yanıma otur, dedi.

Atatürk'ün anlatışı ne nutuk söylemesine, ne de yazı yazmasına benzerdi. Ara sıra Rumeli ağzına kayan tatlı bir şivesi, gönül tellerine dokunan büyüğü bir sesi, hiç bezginlik vermiyen renkli bir hikâye üslubu vardı. İnsanlarda beğenecek pek az şey bulmayı belki süs edinen nice titiz tenkitçiler, sohbet cazibesine kolayca kapılmışlardır.

Geçen otuz yıllık geçmişe doğru ne zaman başımı çevirsem, o tepeyi bir türlü gözden kaybedemem. Öne gelir, geriye gider, yana kaçır, öyle olur ki ondan başka bir şey görünmez, o kadar kaplayıcıdır, olur ki hiç olmazsa ta uzaktan gölgesi vurur, fakat hatıralarımı o tepenin hükmü veya etkisi altından kurtaramam. Onun için bu kitabın adını “Çankaya” koydum.

Büyükleri büyüklükleri, küçükleri küçüklükleri, bayağuları bayağılıkları, zevkleri acıları, hüznüleri tuhaflıkları ile içinden geçip geldiğim geçmiş seyredilmeğe değer.

Görüşüme, anlayışıma güvendiğiniz kadar yazdıklarınıza inanabilirsiniz. Yanılmış olabilirim. Hele, tarih hafızam pek zayıf olduğundan, yıl, ay ve olay sıralarında yanılabilirim. Zorlamak, bozmak veya değiştirmek... Hayır! (Atay, 2013: 24).

9. GÜNLÜK

Günlük, bir kişinin yaşadıklarını, izlenimlerini, duygu ve düşüncelerini, tarih belirterek günü gününe anlattığı edebî bir türdür. Günlük türü, birinci kişi anlatımına dayalı, kişisel tecrübelerin yansıdığı ve öznel yargıların yoğun olduğu bir metindir. *Günlüğün, bir bakıma hatıranın günü gününe, sıcağı sıcağına yazılmış ve tarih konmuş şekli* olduğunu söylemek mümkündür. Günlükler, sıklıkla hiç kimseye ifade edilmemiş duygu ve düşünceleri içeren metinlerden oluştuğundan başka insanlarda merak duygusu uyandırır (Karataş, 2001: 164).

Günlük, yabancı kaynaklarda “diary and journal” kelimesine karşılık gelir ve “günü gününe tutulan notlardan meydana gelen eser” olarak ifade edilir (Akalin 1984: 123). Günlük, bir yazarın yaşamından izler taşır; onun duygularını, düşüncelerini, yaşadığı olayları aktarır. İnsanların günlük yazmasındaki amaç; içini dökme, gördüklerini ve yaşadıklarını anlatma gereksinimi duymasıdır. Günlük, yazarın anlatış biçimi ve bakış açısına göre, içe dönük ve dışa dönük olmak üzere ikiye ayrılır (Özdemir, 1990: 133).

Türk edebiyatında Nurullah Ataç, Salah Birsal, Tomris Uyar ve Oktay Akbal gibi isimler günlük türünde eser veren yazarlardandır.

Ece Ayhan'ın kaleme aldığı ve aşağıda da bir bölümü yer alan “Başbozuk Günceler” adlı eser, günlük türünde yazılmıştır:

2 Kasım 1974- Cumartesi.

Saat 8.52: Giyindim ve oturdum yine, Gazete okuyorum. E. Sevgi ile kahvaltıyı birlikte yapacağız. Sonra Dr. Gazi ile görüşme var.

Sağ yanda şakakta başta ağrı, kulağa da vuruyor zaman zaman, sızlama biçiminde.

Saat 11.10: Yaşargil'le görüşme. (Sonra Dr. Tok'u da gördük.)

11.30: “Gözün sağma birşey yap. Solda tümör yokmuş, kulakçılar yanılmışlar.” “6 ay sonra kendine gelebilirsin. Tam 1 yıl sonra. Öyle bir yer ki: belleğin altı.”

Yazısını verdi, benim isteğim üzerine. “Yunus Emre'sini nasıl bulabilirim?” dedi “Ruhi Su'nun.” “Karacaoğlan'mı.” “Haftaya görüşeceğiz!”

“*Betrachtungen zur Situation des Individuums*” başlıklı broşürü yazmış Yaşargil, bize verdi. 245-258 (14 sayfa).

Bellevue Alanı. Odeon'da oturduk tavuk yedik, meyve suyu. (Odeon, Troçki'nin oturduğu kahve.) Gözlükçüde Sümer'e rastladık, bizi otele bıraktı (eniştesi de yanındaydı).

Saat 16.00: Oteldeyiz. Odalarımıza çekildik. E. Sevgi geldi az sonra, satın aldığı yeni eteğini gösterdi.

Gece oturduk, aşağıda otelin kahvesinde. E. Sevgi, Joos ve Ali ile telefonla konuştu.

3 Kasım 1974- Pazar.

E. Sevgi. Peter Doboly ve Hilda Rüttimann ile konuşmaya gitti. Başım ağrıyor. Sağ şakak.

15.00 sıraları Gönenç ile Doğan, bizi aldı otelden. Evin sahibi kadın (Nefise), Doğan otele bıraktılar beni; çocuklarının adı Alp, küçük. Gönenç bir boyun atkısı verdi bana, Ergin'inmiş. E. Şevki tiyatroya gitti (3. Richard'mış oyun). (Ayhan, 1993).

10. BİYOGRAFİ

Biyografi, tanınmış veya toplum için önemli kişilerin hayatlarının anlatıldığı edebî bir türdür. Yaşam öyküsü olarak adlandırılan biyografi kelimesi; Yunanca “bios (hayat)” ve “graphein (yazmak)” kelimelerinin bir araya getirilmesiyle oluşmuştur. Yaşanmış olaylar üzerine kurulan bu edebî tür, tarih biliminin içerisinde doğmuştur ve zaman içerisinde bağımsız bir bilim dalı hâline gelmiştir. Biyografi türünde verilen eserlerde; bazen doğumdan ölümüne değin bir kişinin hayat hikâyesi kaynaklara dayandırılarak kaleme alınırken bazen de kişinin ölümünün ardından kaleme alınır. Biyografilerin yazılış amacı, kişilerin hayat hikâyelerini ve eserlerini ortaya koymaktır.

Türk edebiyatında biyografilere ilk olarak tezkireler içerisinde rastlanırdı. Hz. Muhammet'in hayatını konu edinen siyer türü etrafında gelişen tezkirecilik; daha sonraları ünlü devlet adamları ve şairler hakkında kaleme alınmaya başlanmıştır (İsen, 2006: 107-108). Divan edebiyatında şairlerin hayatını ve eserlerini toplayan tezkireler yer alırken, Tanzimat'tan itibaren tezkirelerin yerini Batı edebiyatındaki biyografi yazma tarzı alır. Cumhuriyet Dönemi'nde ise bu edebî türde eserler çoğalmıştır. Bu dönemde önemli şair ve yazarların edebî kişiliği ve hayatına yer veren eserler yayımlanmıştır.

Türk edebiyatında Rezaizade Mahmut Ekrem, Beşir Fuad, Muallim Naci, Mehmet Kaplan ve Kenan Akyüz gibi isimler biyografi türünde eser veren yazarlardandır.

Tahir Alangu'nun “Ömer Seyfettin-Ülkücü Bir Yazarın Romanı” kitabında yazdığı aşağıdaki yazı, bu türe örnek olarak gösterebilir:

Yaptığımız soruşturmalardan Ömer Şevki Efendi'nin Gönen'de ancak 10 yıl kalarak 1892 yılında, küçük Ömer ancak sekiz yaşındayken ayrıldığını, bir süre İnebolu ve Ayancık gibi Karadeniz kasabalarında bulunduğunu, Ömer Seyfettin'in 'Falaka' adındaki ünlü hikâyesinde de bu kasabalardan birindeki okul hayatını tasvir ettiğini öğreniyoruz. Annesi Fatma Hanım, önce Gönen'de, sonra da bu kasabalardaki okullarda, küçük Ömer'in okumaktan çok haylazlaşmaya yöneldiğini görünce, -kocasının Ayancık'a tayini üzerine- 1892 yılında alıp İstanbul'a getiriyor. Annesiyle birlikte dedesinin Kocamustafapaşa'daki konağında yaşayan Ömer Seyfettin, Aksaray'daki bir özel okulda ilköğrenimini bitiriyor. 1897 yılı nisan ayı başlarında Türk-Yunan Savaşı'na katılmak üzere İstanbul'dan geçen Ömer Şevki Bey, o günlerde savaşa giden subay çocukları için Eyüp Sultan Askerî Rüştüyesi'nde açılan özel bölüme (sınıf-ı mahsus) 13 yaşındaki Ömer Seyfettin'i yatılı olarak yerleştiriyor. Bunda, oğlunun da kendisi gibi asker olmasını istemesinin mi, yoksa küçük Ömer'in gitgide afacanlaşmasının mı rol oynadığını kestirmek mümkün değil.

Bu sert askerin, sonradan binbaşı rütbesine kadar yükseldiğini, Meşrutiyet'ten sonra alaylı subayların tasfiyesi sırasında ordudan ayrıldığını, karısı Fatma Hanım'ın ölümünden sonra da (1913) yeniden evlenip bir süre Sarıyer'de oturduğunu, oğlu Ömer Seyfettin'in ölümünden birkaç yıl öncesine kadar da yaşadığını öğreniyoruz. (Alangu, 2010: 20).

11. OTOBİYOGRAFİ

Otobiyografi, yazarın kendi yaşam öyküsünü anlattığı edebî bir türdür. Günümüzde “öz yaşam öyküsü” olarak nitelendirilen otobiyografi, bir kişinin kendi durumunu bizzat kendisinin yazması olarak ifade edilir (Sevük, 1944: 187). Türk Edebiyatı Ansiklopedisi'nde *bir insanın kendi hayat hikâyesini anlattığı eser* olarak tanımlanan otobiyografi; yazarın özellikle kendine ait eserleri, düşünceleri, yaptığı ve katkıda bulunduğu önemli yapıtlardan da söz eder.

Otobiyografi toplumsal yaşamın herhangi bir kesiminde bilim ve sanat alanlarının herhangi bir dalında etkinlik göstermiş, başarı kazanmış bir kişinin kendi yaşamını anlattığı düzyazı biçimi olarak kabul edilir (Özdemir, 1983: 172). Bu bakımdan bilim ve sanat alanında kendini ispatlamış bireylerin yazmış olduğu eserler, otobiyografi olarak tanımlanmıştır.

Türk edebiyatında Muallim Naci, Yusuf Akçura, Aziz Nesin ve Halit Ziya Uşaklıgil gibi isimler otobiyografi türünde eser veren yazarlardandır.

Georges Perec'in “Doğdum” adlı eseri bir otobiyografi örneğidir. Kitabın “Doğdum” başlıklı ilk parçası şu şekildedir:

7. IX. 70 Carros

7. 3. 36'da doğdum. Bu cümleyi onlarca, yüzlerce defa, kimbilir ne kadar yazdım? Hiç bilmiyorum. Oldukça erken, bir otobiyografi projesinin oluşmasından çok daha önce başladığımı biliyorum. J'avance masqué (“Maskemle Giderim”) başlıklı kötü bir romanla Gradus ad Parnassum başlıklı bir o kadar berbat bir anlatının (ilkinin elden geçirilmiş kötü bir tekrarından başka bir şey değildi zaten) konusunu buna ayırdım.

İlk bakışta böyle bir cümlenin eksiksiz olduğu, bir bütün oluşturduğu fark ediliyor. Şöyle başlayan bir metni hayal etmek zor:

Doğdum.

Oysa bir tarih belirleyin yeter, hemen son noktayı koyabilirsiniz.

7 Mart 1936'da doğdum. Son nokta. Benim de aylardan beri yaptığım bu. 34 buçuk yıldan beri yaptığım, bugün yaptığım da bu!

Genelde arkası geliyor. Ayrıntıları, pek çok ayrıntıyı, bütün bir hikâyeyi davet eden hoş bir başlangıç. 25 Aralık 0000'da doğdum. Babam marangozmuş, öyle söylerler. Ben doğduktan kısa bir süre sonra, dinsizler din iman dinlememiş ve biz de kaçıp Mısır'a sığınmak zorunda kalmışız. Yahudi olduğumu böyle öğrendim ben ve öyle kalmamaktaki kesin kararımın menşeyini bu dramatik koşullar altında ele almak gerekir. Gerisini biliyorsunuz...

Bugün tekrar düşünüyorum da bir kez şu “7. 3. 36'da doğdum”u yazdıktan sonra devam etmenin neredeyse olanaksız oluşu, tam da az önce sözünü ettiğim kitapların tam da özünü oluşturdu: J'avance masqué'de anlatıcı arka arkaya en az 3 defa hayatını anlatıyordu, anlatılan 3 hikâye de aynı ölçüde düzmeceydi (“yazılı bir itiraf her zaman asılsızdır”, o sıralar Svevo'dan feyz alıyordum) ama belki anlam olarak farklıydı.

“Neden devam etmeli?” ya da “neden devam edemiyorum?” değil mesele (bu sorulara bütünü 3. kısımda cevap vermek zorunda kalacağım), esas olan şu, “nasıl devam etmeli?”

Gerçek şu ki başladığım noktaya geri döndüm. 7. 3. 36'da doğdum. Tamam. Bir sigara yakıyorum, suya girmeye niyetim yok ama yüzme havuzunun etrafında bir tur atıyorum, örnek bir başlangıç bulmak için kitap karıştırıyorum (.....'de doğdum): bunun üzerine Marcia Davenport'un otobiyografisi *Too strong for fantasy*'ye rastlıyorum, kitapta müzikten ve Çekoslovakya'dan söz edildiğini biliyorum, hepsi bu; fotoğraflar ve dizin var. Bunu daha dikkatlice okuyacağım. Bu arada Anna Frank'm günlüğünü (bana göre bir şey yok pek) ve Elmer Luchterhand'ın kamplardaki sosyal davranışlar üzerine 2 makalesini de (işliğinden özel olarak istendi) karıştırdım. Ya da bir başarıya imza atıyorum, parmaklarımı yarı yarıya sökülmüş piyanoda (yani doğrudan doğruya teller üzerinde) gezdiriyorum, şimdiden eskimiş bir France-Soir'a bir göz atıyorum, tıraş oluyorum, kendime biraz bira koyuyorum, vs (turnak yemek, ayak tırnaklarını koparmak, volta atmak).

Ya da elbette cakaların en İnceliklisi (?): daha şimdiden bu defterin 3 sayfasına devam edemeyeceğimi yazmak...

Ya bir devamı vardır ya da yoktur...

Ya anlatılabilecek bir devamı vardır ya da yoktur.

Esasa gelelim: Ne? Kim? Ne zaman? Nerede? Nasıl? Neden? Ne? Doğdum.

Kim? Ben. Ne zaman? 7 Mart 1936'da. Daha mı ayrıntılı olsun?

Saatini bilmiyorum; bir doğum belgesine bakmam gerekirdi (gerekecek). Akşam saat 9 diyelim. O gün çıkmış bir gazeteyi alıp neler olduğuna bakmak için Ulusal Kitaplığa da gitmem gerekecek bir gün. Uzun süre, Hitler'in Polonya'ya 7 Mart 1936 günü girdiğini sandım. Ya tarih konusunda yanılıyorum ya da ülke. Belki de 39'dur (sanmam) ya da Çekoslovakya (akla yatkın?) ya da Avusturya. Südetler, Anschluss ya da Dantzig ya da Saar, benim için hayati önemi olsa da bu tarihi pek iyi bilmem. Her neyse, yani Hitler çoktan iktidardaydı ve kamplar niceydi vardı.

Nerede? Paris'te. 20. bölgede değil, uzun süre öyle sanmış olsam da; 19. bölgede. Bir doğumhanede kuşkusuz. Sokak adını hatırlamıyorum hâlâ (gene bir doğum belgesinde bulabilirdim bunu).

Nasıl? Neden?

Neden? Lucy Van Pelt'in deyişiyle; işte iyi bir soru.

En iyi yazarlar dünyaya gelişlerini ilan ettikten neredeyse hemen sonra aileleri hakkında birkaç ayrıntı verirler.

Babamın adı Icek Judko idi, yani Isaac Joseph ya da bir önemi varsa eğer, Isidore. Kız kardeşi, yeğeni onu Isie diye anarlar. Bense ona inatla André demişimdir hep. (Perec, 2006: 9-11).

KAYNAKÇA

- Alangu, T. (2010). *Ömer Seyfettin-Ülkücü Bir Yazarın Romanı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Altınoklu, Ş. (2016). Bir Alt Alan Olarak Köşe Yazarlığı. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, 25, 103-125.
- Atay, F. R. (2013). *Çankaya*. İstanbul: Pozitif Yayıncılık.
- Ayhan, E. (1993). *Başıbozuk Günceler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bingöl, U. ve Yılmaz, E. (2021). *Eleştiri Kuramları ve Metin Tahlilleri / Edebiyat Yazıları II.* İstanbul: DBY Yayınları.
- Dağlı, Y. ve Kahraman, S. A. (2005). *Günümüz Türkçesi ile Evliya Çelebi Seyahatnamesi (Cilt 2)* İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Day, R. A. (2000). *Bilimsel Bir Makale Nasıl Yazılır ve Yayımlanır?* (G. Aşkar, Çev.) Ankara: Tübitak Yayınları.
- Everdi, E., Kutlu, M. ve Kara, İ. (1998). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Fuat, M. (1996). *Türk Yazınından Seçilmiş Denemeler*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Gürel, Z., Temizyürek, F. ve Şahbaz, N. K. (2007). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Öncü Kitap.
- Hızlan, D. (2023, 03 07). *Yazarın Tüm Yazıları*. Erişim adresi: <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/dogan-hizlan/unlu-ressamlari-ne-kadar-taniyoruz-42188751>
- İsen, M. (2006). *Şair Biyografileri: Tezkireler. Türk Edebiyatı Tarihi 2*. İstanbul: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kanter, M. F. (2005). Turgut Uyar'ın "Uzak Kaderler İçin" Adlı Şiiri Üzerine Bir Çözümleme Denemesi. *Ada Dergisi*, Kış-Bahar, 13-17.
- Karakoç, S. (2012). *Tarihin Yol Ağzında*. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Karataş, T. (2001). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Perşembe Kitapları.
- Moran, B. (1998). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: Cem Yayınları.
- Okay, O. (1997). "Hatırât", *TDV İslam Ansiklopedisi*. 16. Cilt. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, 445-449.
- Özdemir, E. (1983). *Yazı ve Yazınsal Türler*. İstanbul: Varlık Yayınları.
- Özdemir, E. (1990). *Örnekli Açıklamalı Edebiyat Bilgileri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özdemir, E. (1998). *Sözlü Yazılı Anlatım Sanatı Kompozisyon*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Perec, G. (2006). *Doğdum*. (Aysel Bora, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Sartre, J.-P. (2006). *Edebiyat Nedir*. (Bertan Onaran, Çev.) İstanbul: Can Yayınları.

Sevük, İ. H. (1944). *Tanzimattan Beri Edebiyat Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Şahin, A. (2016). *Şairin 12'si*. İstanbul: Fihrist Kitap.

Şirin, İ. (2013). Seyahatnamelerin Sosyal Bilimlerde Kullanım Değeri: Seyahatname Metodolojisi Geliştirmenin Zorunluluğu. *Türk Yurdu Dergisi*, 33 (310), 38-43.

Tansel, F. A. (1963). *İyi ve Doğru Yazma Usulleri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

TDK. (2023, Şubat 27). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

3. BÖLÜM

YAZILI ANLATIM TÜRLERİ II:

SANATSAL YAZILAR

Öğr. Gör. Merve Sevda SELVİ
Öğr. Gör. Özge KÖMEÇ

BU BÖLÜMDE NELER ÖĞRENECEĞİZ?

- Sanatsal yazıların genel özellikleri
- Şiir türü ve genel özellikleri
- Konularına göre şiir türleri
- Hikâye türü ve genel özellikleri
- Hikâye türleri
- Roman türü ve genel özellikleri
- Roman türleri
- Hikâye ve romandaki yapı unsurları
- Tiyatro türü ve genel özellikleri
- Tiyatro türleri

ANAHTAR KAVRAMLAR	
Sanatsal Yazılar	Hikâye
Edebî Türler	Roman
Şiir	Tiyatro

BU BÖLÜMDE HEDEFLenen KAZANIMLAR

- Sanatsal metinlerin temel özelliklerini sıralar.
- Şiir türünü ve genel özelliklerini kavrar.
- Konularına göre şiir türlerini ve özelliklerini açıklar.
- Hikâye türünü ve genel özelliklerini kavrar.
- Roman türünü ve genel özelliklerini kavrar.
- Tiyatro türünü ve genel özelliklerini kavrar.

“İnsanı realiteye, realiteyi altındaki kökleşmiş meseleye irca etmeden bu memleketin edebiyatının yapılacağına ben de kani değilim.”

Ahmet Hamdi Tanpınar

GİRİŞ

Malzemesi dil olan edebiyat, hayatla çeşitli ilişkiler içerisindedir ve bu ilişkilerin her birinin temel meselesi insandır. İnsan; kendisi değişikçe zamanı, mekânı, toplumu, sosyal ilişkileri ve tüm bunlarla ilişki içerisinde olan sanat eserlerini değiştiren ve dönüştürendir.

“İmdi sanat, insanın varlık alanı ile, bununla ilgisi olan her şeyle uğraşır. İnsanın varlık alanı durumdan duruma, çağdan çağa, insan toplumundan insan toplumuna değişir. Aynı şekilde insanlar arasındaki ilişkilerle insanın yapıp-etmelerinden oluşan varlık alanı da değişmektedir. Bütün bunlar değişirler ve yeni şekiller kazanırlar. Bundan dolayı her çağda yaratılan sanat yapıtları değişik bir nitelik gösterirler.” (Mengüşoğlu, 2015: 324).

Sanat yapıtının yaratıcısı yani yazar, tecrübe insanı olmasıyla birlikte emekçidir de. Tecrübe insanıdır çünkü yaşantılardan ilham alır; emekçidir çünkü ilhamı teknik ve çalışma neticesinde metne dönüştürür. Aradığını, bulduğunu, bulamadığını, aradığını, karşılaştığını, yaşadığını, yaşayamadığını, tecrübe ettiğini, temas ettiğini, maruz kaldığını veya zihinsel tecrübe ettiklerini içselleştirerek farkındalık kazanır ve nihayetinde onu dile dönüştürür. Böylelikle duygu, düşünce ve bilgi aktarımıyla sanatsal metinleri meydana getirir. Sanatsal metinler, niyetleri ve var oluş biçimleri ile diğer metinlerden ayrılırlar. Sanatsal metinleri diğer metin türlerinden ayıran bu özellikler şunlardır:

1. Estetik kaygının önemsendiği, yaratıcılığa ve kurgusalığa dayanan sanatsal metinlerin amacı bilgi ve fikir aktarımı değildir. Buna rağmen sanatsal metinler bir fikri, bir hayat bilgisini örtük olarak bünyelerinde bulundurlar.
2. Bilgi verme gayesinde olmayan sanatsal metinler tek bir anlamdan oluşmaz. Sanatsal metinlerde çok anlamlılığı, dilin günlük kullanımdan ayrılan özgün kullanım inşa eder. Mecazlara, metaforlara, alegoriye, imgelere, sembollere yer veren edebî dil, dilin imkânlarını genişleterek yeni anlam birlikleri kurar. Böylelikle metinde anlam katmanlarını inşa eder. Bu anlam katmanları okurun bilgisine, bakış açısına, anlayışına, sezgisine göre keşfedilir. Her keşifte okur, farklı anlamlara ulaşır.
3. Sanatsal metinlerde dil sanatsal / şiirsel işlevinde kullanılır.
4. Sanatsal metinler, okurda estetik haz uyandırır.
5. Sanatsal metinlerde gerçeklik, fiziki dünyadaki gerçeklikten farklıdır. Sanatın fiziki dünyayı birebir taklit etme arzusuyla ortaya konduğu edebî akımlarda (natüralizm, realizm gibi) bile fiziki dünyaya ait dış gerçeklik kurmaca ile dönüştürülerek, değiştirilerek ve sanatçı tarafından yorumlanarak aktarılır.

1. ŞİİR

Şiir yüzyıllardır hayatın bir parçası olmasına rağmen, onun keskin çizgilerle tanımlanması mümkün olmamıştır. Aristoteles meşhur *Poetika*'sında sanatın doğayı taklit (mimesis) olduğunu iddia eder. Bu taklit sanatın her dalında mevcuttur fakat taklit ederken kullanılan araçlar, taklit edilen objeler ve sanatçının taklit etme şekli, üslubu ile farklılaşmaktadır (Aristoteles, 2006: 34). Şiir de, dil ve hayal ile ortaya çıkan bir sanat olması itibarıyla bu kategoride yerini alır. Yaratılış aşamasında kullanılan araç dildir. Gündelik hayatta aşına

olduğumuz kelimelerin birbiri ardına ustalıkla sıralanışı, şiirin anlam dünyasını daha önce fark etmediğimiz açılardan keşfetmemize olanak sağlar. Taklit edilen objelerin tabiat, gün batımı, insan veya tüm bunların duygu dünyamızda karşılık bulduğu anlamlar olması mümkündür. Sanatçının işin içine girmesiyle onun üslubunun, tecrübelerinin ve hayati algılayış şeklinin kelimelerin arasında görünür hâle geldiği fark edilir.

Edebiyat türleri içinde en köklüsünün şiir olduğunu söylemek mümkündür. Şiir bugüne değin farklı çağlarda, farklı kişiler tarafından tanımlanmaya çalışılmıştır. Cahit Sıtkı “Şiir bir deyiştir, sözcüklerle güzel biçimleri kurmak sanattır.” der (Tarancı, 1949: 7). Mallarme “Şiir sözcüklerin dinidir.”, Lamartine ise “Şiir, büyük zekaların rüyalarıdır.” diyerek tanımlamaya çalışır. Behçet Necatigil ise şiiri “Bir sorun, bir durum üzerine ölçülü konuşan, susunca da bizim düşünmemizi bekleyen bir olgunluktur, bir kıvamını bulmadır.” (Necatigil, 2012: 33) sözleriyle açıklar.

Şiir, somutlaşmamış duygu ve düşüncelerin ölçülü dizelerle, ritimle, kendine özgü bir dille, imgelerle, çağrışımlarla, ahenkli ve coşkulu bir söyleyişle estetik bir yapıya dönüşmesidir. Şiir, bu bahsi geçen ahenk, ölçü ve şekil özellikleriyle düzyazıdan ayrılmaktadır. Deneme ve makale gibi öğretici yazılar meseleyi açıklamak veya anlaşılacak için meydana getirilirken şiir imgelerle örtülü bir sır gibi çözülmeyi bekler. Ahmet Haşim bu hususta şöyle der: “Oysa şair, ne bir hakikat habercisi, ne bir belagatli insan, ne de bir kural koyucudur. Şiirin dili, nesir gibi anlaşılacak için değil, fakat duyulmak üzere vücut bulmuş, musiki ile söz arasında, sözden çok musikiye yakın, ortalama bir dildir. Nesirde üslubun oluşması için gerekli olan öğelerin hiçbiri şiir için söz konusu olamaz. Denilebilir ki, şiir, nesre çevrilemeyen nazımdır.” (Haşim, 2005: 70).

Şiire konu olan meseleler zaman ilerledikçe eskimezler, aksine geçmişten de faydalanarak devamlılığını sürdürürler. Konusu insan ve insana ait hususlar olduğu için yüzyıllardır aşk, ayrılık, sevginin türlü hâlleri, korku, coşku ve ölüm, konu olarak işlenmiştir. Âşık olmanın yarattığı heyecan konu olarak Orta Asya’da bir taşta kazanmış hâlde, Mısır’da parşömenlerde, Anadolu’da kültürel bellekte karşımıza çıkabilmektedir. Üstelik var olan tüm dillerde bir örneğinin olduğunu söylemek mümkündür. Türk Edebiyatı’nın başlangıcında kopuzla sözlü edebiyatta, aruz ölçüsüyle Divan Edebiyatı’nda, dörtlüklerle Millî Edebiyat döneminde aynı konunun farklı yöntemlerle ortaya konulduğu görülür. Bu şiirin kadim zamanlardan beri var olduğunu, çağın ve zihniyetin değişmesiyle birlikte kendine bir yol bularak, çeşitlenerek varlığını sürdürdüğünü göstermektedir.

1.1. Şiire Ait Unsurlar

Şiir kavramının içerisinde ona ait pek çok terim bulunmaktadır. Bunlar yapı içerisinde ufak bir yer tutuyor gibi gözükse de şiirin geneline yansır. Nazım kullanılarak yazılmış eserlere “manzum eser” de denilir. Manzum eserlerde alt alta gelen satırlara “mısra” veya “dize” denilir. Dört adet mısranın alt alta gelmesiyle oluşan birime “dörtlük”, iki adet mısranın alt alta gelmesiyle oluşan nazım birimine ise “beyit” denir. “Dörtlük”, daha çok halk şiirinde karşımıza çıkarken “beyit”lerle divan şiirinde karşılaşırız. Bu mısra ve dizelerdeki ses ve görüntü birliğini sağlayan unsur ise “ölçü”dür. Ölçü ve uzunluk kaygısı gütmeyen şiirlere ise “serbest şiir” denilmektedir. Bu tarz şiirlerde biçim, ölçü ve içerik uyumu önemsenmez. Şekil olarak bir kuralsızlık, içerik olarak ise serbestlik mevcuttur.

1.1.1. Ölçü

Türk şiirinde millî ölçümüz olarak bilinen “hece ölçüsü” ve Divan Edebiyatı’nda yaygın olarak görülen “aruz ölçüsü” kullanılmıştır. Cumhuriyet döneminde ise kurallardan bağımsız olan “serbest ölçü” kullanılmıştır. Hece ölçüsünün 7’li, 8’li, 11’li ve 13’lü çeşitleri bulunmaktadır. Aruz ölçüsünün ise birçok farklı kalıbı mevcuttur: “Mefâilün / Mefâilün / Feülün veya Fâilâtün / Fâilâtün / Fâilün” buna örnek gösterilebilir. Serbest şiirde ise herhangi bir ölçü ve şekil kuralı görülmez.

Aruz Ölçüsü ve Beyit Örneği:

*Cihân-ârâ cihân içindedir ârâyı bilmezler
O mâhîler ki deryâ içredir deryâyı bilmezler*

Hayâli (Dilçin, 1983: 210)

(Dünyayı süsleyen yaratıcı dünyanın içindedir, ama insanlar onu bilmezler.
Tıpkı denizin içinde olup ama denizin ne olduğunu bilmeyen balıklar gibi.)

8’li Hece Ölçüsü ve Dörtlük Örneği:

Beni kara diye yermiş
Mevlam yaratmış hor görme
Ela göze siyah sürme
Çekilir kara değil mi

(Karacaoğlan)

Serbest Şiir Örneği:

ÖLMEK

Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek
Oradan,
Oradan düşmek ölmek istiyorum
Cevf-i ye's âşinâ-yı hüsrâna...

Titrek
Parıltılarla yanan mesâ-yı mezbaha-renk
Dağılırken suhûr-ı üryâna,
Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek
Oradan,
Oradan düşmek ölmek istiyorum
Cevf-i ye's âşinâ-yı hüsrâna...

Kanlı bir gömlek
Gibi hârâ-yı şemsi arkamdan
Alıp sürükleyerek,
O dem ki refref-i hestîye samt olur ka'im
Ve bir günün dem-i âlâyîş-i zevâlinde
Sürüklenir sular âfâka şule hâlinde
O dem ki kollar açar cism-i nâ-ümidde adem
Bir derin sesle "haydi" der uçurum,
O dem,
Firâz-ı zirve-i Sînâ-yı kahra yükselerek
Oradan,
Savt-ı ümmîd-i kalbi dinlemeden
Cevf-i hüsrâna düşmek istiyorum.

(Haşim, 2021: 70)

1.1.2. Kafiye (Uyak)

Şiirde mısra sonlarındaki ses benzerliklerinin yaratmış olduğu ritim olarak tanımlanabilir. Mısra sonundaki tek bir ünsüzün tekrarlanmasıyla “yarım kafiye” oluşur.

-----çeker

-----döker

----- akar

----- şimdi.

Bir ünlü ve bir ünsüzün tekrarlanmasıyla “tam kafiye” oluşur.

----- ezelde

----- elde,

----- emelde,

----- sarardı.

Bunlardan daha fazla ses benzerliğinin olmasıyla ise “zengin kafiye” meydana gelir.

-----biçâre

-----yâre

----- âvâre

-----neyledi.

Görünüş ve ses bakımından aynı, anlam bakımından farklı kelimelerin oluşturduğu kafiye türüne ise “cinaslı kafiye” denir. Bu kafiye tekniği aynı zamanda bir edebî sanattır.

Niçin kondun a bülbül

Kapımdaki **asmaya**

Ben yârimden ayrılmam

Götürseler **asmaya.**

Dize sonundaki kelimelerden birisi, başka bir dize sonundaki kelimenin içerisinde aynen varsa buna “tunç kafiye” denir.

Yokuşlar kaybolur çıkarız **düze**

Kavuşuruz sonu gelmez **gündüze.**

Kafiyelerden sonra gelen, kelimedede aynı görevi gören eklerden veya kelimelerden oluşan tekrar gruplarına “redif” denir.

-----yaşarım,

-----şaşarım!

-----aşarım.

----- taşarım.

Bunların dışında şiirde ahengi sağlayan "aliterasyon" ve "asonans" vardır. Bunlar iç kafiye olarak tanımlanırlar ve şiirin içerisindeki harflerin tekrarlanmasıyla ahenk oluştururlar. **Aliterasyon**, dizedeki belirli ünsüz harflerin tekrarlanmasıyla meydana gelir. **Asonans** ise, dizedeki belirli ünlülerin tekrarlanmasıyla oluşan iç uyaktır.

1.2. Konularına Göre Şiir Türleri:

1.2.1. Lirik Şiir

Kelime kökeni itibarıyla Eski Yunan edebiyatında şairlerin şiirlerine eşlik eden "lir (lyra)" kelimesinden gelmektedir. Şiir dünyası değerlendirildiğinde en çok kullanılan türün lirik şiir olduğu görülmektedir. Bu türde kişisel duyguların ön planda olduğu bilinmektedir. Aşk, sevgi, ölüm, ayrılık gibi konular en çok işlenen konulardır. Edebî sanatlar ve imgelerin kullanımına da sıkça rastlanmaktadır. Duyguları coşkulu bir biçimde anlatan şiirlerdir. Türk şiirinde de enstrüman ile birlikte şiir söyleme geleneği çok eski zamanlara dayanmaktadır. Eski Türk şiirinde "kopuz" adı verilen telli bir çalgıyla birlikte şiirler söylenmekteydi. Daha sonraları kopuzun yerini "saz" almıştır. Türk şiirinde bilinen en eski şiir örneğini Aprın Çor Tigin “Sevgili” adlı şiiriyle vermiştir. Halk Edebiyatı'nda Yunus Emre, Karacaoğlan; Divan Edebiyatı'nda Nedim, Fuzûlî, Bâkî; Modern Edebiyat'ta ise Yahya Kemal, Ahmet Muhip Dıranas lirik şiir türünde eser veren önde gelen şairlerdendir.

İRŞAD

Sevgilim güvenme güzelliğine,
Senin de saçların tarumar olur;
Aldanma talihin pembe rengine,
Hayatın uzun bir intizar olur.

Sevgilim her insan doğarken ağlar,
Çiçeklerle açar, sularla çağlar,
Rehgüzâr olur, bahçeler, bağlar,
Nihayet isimsiz bir mezar olur.

Sevgilim baksana bir yanda gülen,
Bir yanda gözünün yaşını silen,
Kimi benim gibi erir derdinden,
Kimi senin gibi bahtiyar olur!

Sevgilim senin de geçer zamanın,
Ne şöhretin kalır, ne hüsn-ü ânın,
Böyledir kanunu kahpe dünyanın,
Dört mevsim içinde bir bahar olur!

(Kemalettin Kâmi Kamu)

SEVGİLİ

Tercüme

Kasınçığımın öyü kadgurar men
Kadgurdukça
Kaşı körtlem
Kavişıgsayur men

*Yavuklumu düşünüp dertlenirim
Hasret çektikçe
Kaşı güzelim
Kavuşmak isterim*

Öz amrakımın öyür men
Öyü evirür men ödü ... / çün
Öz amrakımın
Öpügseyür men

*Öz sevgilimi düşünürüm
Düşünüp dururum...
Öz Sevgilimi
Öpmek isterim*

Barayın tiser
Baç amrakım
Baru yime umaz men
Bağırsakım

*Gideyim desem
Güzel sevgilim
Gidemiyorum da
Sadık yârim*

Kireyin tiser
Kiçikiyem
Kirü yime umaz men
Kin yıpar yıldırım

*Gireyim desem
Küçücüğüm
Girem ki
Misk amber kokulum*

Yaruk tengriler
Yarlıkazunun
Yavaşım birle
Yakışpan adrılmalım

*Işıklı tanrılar
Buyursun
Yavaş huylum ile
Birleşip ayrılmayalım*

Küçlüg priştiler
Küç birzünün
Közi karam birle
Külüşüpen külüşigin oluralım

*Güçlü melekler
Güç versin
Gözü karam ile
Gülüşüp oturalım*

(Aprınçor Tigin)

(akt. Arat, 1965: 43)

1.2.2. Pastoral Şiir

Doğanın ve çoban hayatının esas olarak anlatıldığı pastoral şiirin anlatım dili de doğaldır. Şair, tasvirlerin ön planda olduğu sade bir dille bu tarz şiirleri ele alır. Kır hayatını, doğa manzaralarını ön plana alarak bunları sevdirmeyi ve duyguları bu mekanlar çevresinde anlatmayı esas almaktadır. Şiir gibi diğer edebî türler de pastoral bir bakış açısıyla yazılabilmektedir. Edebiyatımızdaki bilinen örneklerini Abdülhak Hamit Tarhan, Faruk Nafiz Çamlıbel, Kemalettin Kamu ve Behçet Necatigil vermiştir.

ÇOBAN ÇEŞMESİ

Derinden derine ırmaklar ağlar,
Uzaktan uzağa çoban çeşmesi.
Ey suyun sesinden anlıyan bağlar,
Ne söyler şu dağa çoban çeşmesi.

“Göynünü Şirin’in aşkı sarınca
Yol almış hayatın ufuklarınca,
O hızla dağları Ferhat yarınca
Başlamış akmağa çoban çeşmesi...”

O zaman başından aşkındı derdi,
Mermeri oyardı, taşı delerdi.
Kaç yanık yolcuya soğuk su verdi.
Değdi kaç dudağa çoban çeşmesi.

Vefasız Aslı’ya yol gösteren bu,
Kerem’in sazına cevap veren bu,
Kuruyan gözlere yaş gönderen bu...
Sızmadı toprağa çoban çeşmesi.

Leyla gelin oldu, Mecnun mezarda,
Bir susuz yolcu yok şimdi dağlarda,
Ateşten kızaran bir gül arar da,
Gezer bağdan bağa çoban çeşmesi,

Ne şair yaş döker, ne aşık ağlar,
Tarihe karıştı eski sevdalar.
Beyhude seslenir, beyhude çağlar,
Bir sola, bir sağa çoban çeşmesi...

(Faruk Nafiz Çamlıbel)

KIR ŞARKISI

Tam otların sarardığı zamanlar,
Yere yüzükoyun uzanıyorum.
Toprakta bir telâş, bir telâş
Karıncalar öteden beri dostum.

Ellerime hanımböcekleri konuyor,
Ne şeker şey onlar!
Uç böcek, uç böcek diyorum,
Uçuyorlar.

Pan’ın teneffüsü bile
Ilık, okşamakta yüzü.
Devedikenleri, çalılıklar, vesaire,
Bir âlem bu toprakların üstü.

Tabiatla haşır neşir
Kırlarda geçen ikindi vakti.
Sakin, dinlenmiş, rahat
Bir gün daha bitti.

(Behçet Necatigil)

1.2.3. Epik Şiir

Yazılı kültür öncesinde milletin ortak yaşantılarını ve duygularını anlatan destanlar epik şiirin temelidir. Bu tarz şiirlerde savaş, yiğitlik, kahramanlık gibi dinleyiciyi coşkullandıran konular işlenmektedir. Kelime köken olarak Yunanca destan (epope) kelimesinden gelmektedir. Destan türü de epik bir anlatımla oluşturulmuş eserlerdendir. Türk edebiyatındaki örnekleri en eski destanlarımızın varlığına değin uzanmaktadır. Dünya edebiyatında en eski ve en bilinen temsilcisi ise Homeros'tur.

KALK YİĞİTİM

Kalk yiğidim, yine dağ başını duman aldı.
Parçalandı bir kıtanın toprakları,
Aslan payını aslan olmayan aldı..
Kalk yiğidim, yine dağ başını duman aldı.

Tulgalı, tulgasız başlar alayı,
Kanadlı, kanadsız kuşlar..
Aşılmamış dağlar, çıkılmamış yokuşlar..

Dağları, taşları, akar sularıyla,
Şu tanıdık toprakta
Bir büyük dünya parçası
Fatihini aramakta.

Dünyayı ahretten ayıran
Duvarları yık da gel,
Ay doğar gibi, gün doğar gibi
Şu kıpkızıl ufuktan çık da gel!

Kalk yiğitim, yine dağ başını duman aldı.
Parçalandı bir kıtanın toprakları;
Aslan payını aslan olmıyan aldı..
Kalk yiğitim, yine dağbaşını duman aldı...

(Arif Nihat Asya)

MOHAÇ TÜRKÜSÜ

Bizdik o hücumun bütün aşkıyla kanatlı;
Bizdik o sabah ilk atılan safta yüz atlı.

Uçtuk Mohaç ufkunda görünmek hevesiyle,
Canlandı o meşhur ova at kişnemesiyle!

Fethin daha bir ülkeyi parlattığı gündü,
Biz uğruna can verdiğimiz yerde göründü.

Gül yüzlü bir âfetti ki her bûsesi lâle;
Girdik zaferin koynuna, kandık o visâle.

Dünyaya veda ettik, atıldık dolu dizgin;
En son koşumuzdur bu! Asırlarca bilinsin!

Bir bir açılırken göğe, son def'a yarıştık;
Allah'a giden yolda meleklerle karıştık.

Geçtik hepimiz dört nala, cennet kapısından;
Gördük ebedî cedleri, bir anda yakından!

Bir bahçedeyiz şimdi şehitlerle beraber;
Bizler gibi ölmüş o yiğitlerle beraber.

Lâkin kalacak doğduğumuz toprağa bizden;
Şimşek gibi bir hâtıra, nal seslerimizden.

(Yahya Kemal Beyatlı)

1.2.4. Didaktik Şiir

Bu tarz şiirler insanları bir konuda bilgilendirmek, onlara ahlaki bir ders vermek gibi öğretici kaygılarla yazılmıştır. Duygudan çok düşünce yönüyle ağır basan bu şiirlerde sanatlı bir anlatım yapmak zor olsa da benzetmelerle bu sorun aşılabilmektedir. İlk örnekleri Yunan edebiyatında görülmüştür. Türk şiirinde ise dinî ve tasavvufî konulu şiirlerin bu tarzda yazıldığı görülmektedir. Manzum hikâye ve fabl da didaktik şiir türü içinde değerlendirilir. Yusuf Has Hacıp, Nabi ve Tevfik Fikret didaktik türün önde gelen isimlerindedir.

DİNLE SANA BİR NASİHAT EDEYİM

Dinle sana bir nasihat edeyim
Hatırdan, gönülden geçici olma
Yiğidin başına bir iş gelince
Onu yad ellere açıcı olma

Mecliste arif ol kelamı dinle
El iki söylerse, sen birin söyle
Elinden geldikçe sen eylik eyle
Hatıra dokunup yıkıcı olma

Dokunur hatıra kendisin bilmez
Asilzadelerden hiç kemlik gelmez
Sen eyilik et de o zayi olmaz
Darılıp da başa kakıcı olma.

El ariftir, yoklar senin bendini
Dağıtırlar duzağını, fendini
Alçaklarda otur, gözet kendini
Katı yükseklerden uçucu olma.

Muradım nasihat bunda söylemek
Size layık olan onu dinlemek
Sev seni seveni zay'etme emek
Sevenin sözünden geçici olma.

Karac'oğlan söyler sözün başarır
Aşkın deryasını boydan aşırır
Seni bir mecliste hacil düşürür
Kötülerle konup göçücü olma.

(Karacaoğlan)

SOFRA BAŞI

Küçük Vatandaşlarım'a

Sofra başı... Oh, burayı pek severim,
Evimizde küçük yemek odasında;
Annem, babam, kardeşlerim, biz hepimiz
Bir sininin etrafına diziliriz;
Ben bu aziz vücutlerin ortasında,
Gâh dinlerim, gâh söylerim, gâh gülerim.

Ben burada düğün gibi zevk bulurum;
Cıvıldaayan kuşlar gibi Şen olurum:

Bu sinide büyük dedem yemek yemiŐ
Ve babama, "En zenginlik muhabbettir,
"Bir sofrada muhabbetle yenen yemek;
"Hattâ kuru bir esmerce yavan ekmek
"En lezzetli ballı börek tadı verir,
"Bunu sen de bir vazife eyle!" demiŐ.

Ben burada her lokmamı tatlı yerim;
Allâh'ımın verdiğiŶe Őükr eylerim.

(Mehmet Emin Yurdakul)

1.2.5. Satirik Şiir

Bir kişinin veya olayın alaycı bir tutumla eleŐtirildiđi Şiirlere satirik Şiir denir. İğnelemenin yanı sıra olaylar hakkında bilgi verebildiği için didaktik Őiirle yakındır. Didaktik Şiirden farkı ise eleştiri unsurunun Şiirin merkezinde olmasıdır. Edebiyatımızda çok eskiden beri örnekleri görölmektedir. Halk edebiyatında "taŐlama", Divan Edebiyatı'nda "hiciv", ÇađdaŐ Edebiyat'ta ise "yergi" satirik Şiir örnekleridir. Edebiyatımızda en bilinen satirik Şiir örneklerini Nef'i, Ruhsatî, Ziya Paşa ve Neyzen Tefvik vermiştir.

BELLİ DEĞİL

Bir vakte erdi ki bizim günümüz
Yiğit belli değil, mert belli değil.
Herkes yarasına derman arıyor
Deva belli değil, dert belli değil.

Fark eyledik âhir vaktin bittiğın
Merhamet çekilip göğe gittiğın
Gücü yeten soyar gücü yettiğın
Papak belli değil, börk belli değil.

Adalet kalmadı hep zulüm doldu
Geçti şu baharın gülleri soldu
Dünyanın gidişi acayip oldu
Koyun belli değil, kurt belli değil.

Başım ayık değil kederden yastan
Ah ettikçe duman çıkıyor festen
Harabe yüz tuttu bezm-i gülistan
Yayla belli değil, yurt belli değil.

Çarh bozulmuş dünya ıslah olmuyor
Ehl-i fukaranın yüzü gülmüyor
Ruhsatî de dediğini bilmiyor
Yazı belli değil, hat belli değil.
(Âşık Ruhsatî)

VATAN İÇİN

Neler yapmadık şu vatan için!
Kimimiz öldük;
Kimimiz nutuk söyledik.
(Orhan Veli Kanık)

1.2.6. Dramatik Şiir

Dramatik şiir türünde anlatılan duygunun dramatzasyona yani sahnelenmeye uygun bir üslupla işlendiği görülür. Bu tarz eserlerde komik veya acıklı konuların sahnede konuşuyormuş gibi sunulduğu bilinmektedir. Tiyatrodaki dram türünde işlenen duygularla benzerlik göstermektedir. “Genellikle, acıklı ve korkunç olayları anlatan şiirler için verilen bir ad olmakla birlikte, dram aslında bir canlandırma olduğu için, dramatik şiirleri bir durumu canlandırmaya aracı olan şiirler olarak adlandırmak gerekmektedir.” (Aytaş, 2006: 169). İlk örneklerini Eski Yunan tiyatrosundaki oyunların bazı bölümlerinde görmek mümkündür. En bilinen temsilcileri Batı Edebiyatı’nda Shakespeare, Türk Edebiyatı’nda ise Abdülhak Hamit Tarhan ve Namık Kemal’dir.

MEHMET:

Gemiler pupa yelken yol alırsa karada...
Gemilerim dağdan dağa
Yelken açar çağdan çağa.

KORO:

Buyurdu Hünkâr, sefer var
Denizden karaya, karadan denize
Açılın ormanlar, düzelin dağlar taşlar!

Buyurdu Hünkâr, yol olun bize!
 Ha balık ha yıldız güneş
 Boşa salmayız ağları.
 Bağrımızda yanan ateş
 Aydınlatır tüm çağları.

MEHMET:

Gemilerim bahar taşır
 Sonsuzluğa kadar taşır.

KORO:

Buyurdu Hünkâr, sabaha kadar
 Aşmalı donanma Boğaz'dan İçdeniz'e.
 Ormanlar açıldı, düzeldi dağlar taşlar.
 Buyurdu Hünkâr, yol hazır geçmemize.
 Ha deniz ha kara bize
 Ha yukarı ha aşağı.
 Hey düşmanlar, üstünüze
 Sevgimiz bir gökkuşağı!

(A. Turan Oflazoğlu, Bizans Düştü-Fatih)

Olmak ya da olmamak, işte bütün mesele bu!
 Düşüncemizin katlanması mı güzel,
 Zalim kaderin yumruklarına, oklarına
 Yoksa direktip bela denizlerine karşı
 Dur, yeter! Demesi mi?
 Ölmek, uyumak sadece! Düşünün ki uyumakla yalnız
 Bitebilir bütün acıları yüreğin,
 Çektiği bütün kahırlar insanoğlunun.
 Uyumak, ama düş görebilirsin uykuda, o kötü!
 Çünkü ölüm uykularında,
 Sıyrıldığımız zaman yaşamak kaygısından,
 Ne düşler görebilir insan, düşünmeli bunu.
 Bu düşüncedir uzun yaşamayı cehennem eden.
 Kim dayanabilir zamanın kırbacına?
 Zorbanın kahrına, gururunun çiğnenmesine,
 Sevgisinin kepaze edilmesine
 Kanunların bu kadar yavaş
 Yüzsüzlüğün bu kadar çabuk yürümesine
 Kötülere kul olmasına iyi insanın
 Bir bıçak saplayıp göğsüne kurtulmak varken?
 Kim ister bütün bunlara katlanmak
 Ağır bir hayatın altında inleyip terlemek
 Ölümünden sonraki bir şeyden korkmasa,

O kimsenin gidip de dönmediği bilinmez dünya
 Ürkütme yüreğini?
 Bilmediğimiz belalara atılmaktansa
 Çektiklerine razı etmese insanı?
 Bilinç böyle korkak ediyor hepimizi:
 Düşüncenin soluk ışığı bulandırıyor
 Yürekten gelenin doğal rengini.
 Ve nice büyük, yiğitçe atılışlar
 Yollarını değiştirip bu yüzden.
 Bir iş, bir eylem olma gücünü yitiriyorlar.”

(William Shakespeare, Hamlet)

2. HİKÂYE

2.1. Hikâyenin Tanımı ve Özellikleri

Hikâye, tahkiyeye (anlatmaya) dayalı müstakil bir türdür. Hikâyenin birçok kaynakta kabul görmüş genel tanımı, "gerçek veya gerçeğe yakın olayların, durumların anlatıldığı metinler veya yaşanmış veya yaşanması muhtemel olayların, durumların anlatıldığı metinler" şeklindedir. Bu tanımın eksik ve kusurlu olduğu söylenebilir. Çünkü edebiyat da dâhil hiçbir sanat yoktur ki gerçeği veya yaşanmışlığı "olduğu gibi tüm çıplaklığıyla" anlatabilsin. O yüzden hikâyenin tanımındaki "gerçek" ifadesi aslında hikâye yaratıcısının yani yazarın algısının şekillendirdiği bir gerçekliktir. İlk ve genel tanımdaki bir diğer kusurlu ifadeyse "gerçeğe yakınlık", "yaşanması muhtemel"liktir. Bu ifade; fantastik, ütöpik, distöpik, bilim kurgu hikâyeyi dışta bırakır. Çünkü bu alt türlerde olağanı ve alışılmışı aşan, bildiğimiz fizikî dünyanın sınırlarını alt üst eden bir gerçeklik algısı inşa edilmektedir. Kapsayıcı bir tanım için hikâyenin farklı özelliklerine odaklanan tanımlardan faydalanarak yeni bir tanım ortaya koymak gerekmektedir.

Türk edebiyatı tarihinde, "hikâyeler, vakanüvislerin göremeyeceği hakikatleri sözün gücüyle kayıt altına almış, insanlığın birikimini yeni bir gerçeklikle ölümsüzleştirmiştir." (Tosun, 2017: 7). Yazarın sanatsal metinde ifade ettiği gerçeklik artık metnin gerçekliğidir yani kurmacadır ve kurguya aittir. Bir başka tanımda da "Hikâye: Ar. (Fr. nouvelle, conte; İng. story) Gözlem ya da tasarlama ürünü bir olayı anlatan yazı." (Özkırımlı, 1991: 84) ifadesiyle hikâyenin gerçeklikle ilişkisine değinilmiştir. Hikâye hem gerçeğin gözleminden, taklidinden, kopyasından hem de yazarın algısından, hayal dünyasından, bilinçaltından doğar. Feridun Andaç'ın hikâye tanımlaması, gerçek ve kurgu ilişkisini daha kapsayıcı bir tanım olarak dikkat çeker: "Öykü bir gözlemden, izlenim ya da tasarımdan yola çıkarak bir olayın, bir durumun, bir kesitin, bir ân'ın anlatımıdır denilebilir." (Andaç, 2008: 20).

Edebiyat terimi olarak "Hikâye: Hayâlde tasarlanan meraklı birtakım olayları anlatarak okuyanda heyecan veya zevk uyandıran ve çoğu ancak birkaç sayfa tutan yazı"dır. (Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü, 1948: 53) Merak, heyecan, zevk gibi duygulanımlarla okurda bir şeye karşılık gelmesinden bahsedilirken "birkaç sayfa yazı" ifadesiyle hikâyenin hacmine dikkat çekilmektedir. Hikâye ve roman arasındaki fark genellikle ve sadece bu hacimsellik üzerinden ortaya konur. Bu görüş, temelde birçok özelliğiyle farklı iki tür olan hikâye ve romanı değerlendirmede yetersiz bir görüştür. Her iki türü de tüm özellikleriyle değerlendirmek gerekir. Bunun için de öncelikle hikâye türünün derinlikli ve bütünlüklü bir tanımının ortaya konması gerekir.

M. Kayahan Özgül, hikâyeden şöyle bahseder:

“Hikâye kelimesi edebiyâtımızın en girift adlandırmalarından biri için kullanılır. Girifttir; zirâ, bir kavramın karşılaması gerektiğinden çok daha geniş ve çeşitli mânâları içerir. Bu kavram genişliğinin aslî sebebi Arapça’da hikâye kelimesinin üretildiği fiil kökü “Hakeve”nin “taklit etmek”, “bir metnin kopyasını çıkarmak”; aynı kökten “hekâ”nın “benzemek”, “aynen nakletmek” mânâlarına gelmesidir. Demek ki, kelimenin temelinde “bir gerçeğin taklidini, kopyasını yazılı veya sözlü olarak nakletme”nin genişliği vardır.” (Özgül, 2000: 31).

Bu tanım, çok geniş olsa da hikâyenin temel anlamına, anlatmaya (tahkiyeye) odaklanmaktadır. M. Kayahan Özgül, Nahit Sırrı Örik’ten aktardığı “Bir maceranın tek safhası, bir mizacın [karakterin] yalnız bir vaziyette tahlili, bir hadisenin münferit ve teferruatsız manzarası ve nihayet uzun bir mevzuun tafsilattan tamamıyla mahrum edilmiş bir icmalı [özet] küçük hikâyedir.” (Özgül, 2000: 38) tanımlaması, türü bütün özellikleriyle karşılayan “mükemmele yakın” bir tanım olduğunu bildirmektedir. Bunlarla birlikte hikâyeyi tanımlayan özellikler: “önemli bir başlangıç, olay zincirinde kendini belli eden bir doruk ve kesin bir son”dur (Aytaç, 2019: 9).

Tarihî seyir içinde hikâyenin farklı özelliklerine odaklanan tanımlar ışığında denilebilir ki:

Hikâye; yazarın temas veya tecrübe ederek beslendiği yaşantıları ve / veya tecrübe edemediği şeyleri zihinsel tecrübeyle içselleştirmesiyle ortaya çıkar. İçselleştirme neticesinde ortaya koyduğu duygu ve düşüncelerini olay örgüsü, durum, kişiler, zaman, mekân, çatışma, fikir gibi unsurlar etrafında bir formasyon olarak yarattığı bir edebî metindir. Bu edebî metin; muhatabında merak, heyecan ve zevk uyandırarak estetik hazza sebep olur. Yani hikâye, yazarın hayata temas noktalarından uç bulur. Yazar, temas ettiklerini içselleştirip dile dönüştürdüğünde bir hikâye inşa eder.

2.2. Hikâye Türleri

2.2.1. Maupassant Tarzı Hikâye / Olay Hikâyesi:

Hikâyeyi yapı unsurları dediğimiz kişiler, olay örgüsü, mekân, zaman, anlatıcı ve bakış açısı meydana getirir. Her hikâyede bu unsurların ağırlığı ve önemi değişebilir. Bu da hikâyenin türünü belirler. Hikâyelerinde olayı önemseyip anlatının odağına koyan ve olay örgüsüyle birlikte karakterlerin portrelerini ön plana çıkaran Fransız yazar Guy de Maupassant’ın hikâye anlayışını yansıtan bu tür, bir diğer adıyla "olay hikâyesi" olarak anılır. Olay hikâyesi, harekete dayalıdır. Yani içsel çatışmalar yerine dışsal çatışma durumu söz konusudur.

2.2.2. Çehov Tarzı Hikâye / Durum Hikâyesi:

Rus yazar Anton Çehov ise hikâyenin olay örgüsünden ibaret olmadığını düşünür. Çehov, hikâye sona erdiği zaman bile okurun zihninde, hayal gücünde devam eden belli belirsiz anlar sunmalı düsturuyla hareket eder. Karakter portrelerinin detaylarıyla tanıtılmadığı, olaylarda kesin sonların olmadığı ve böylelikle hikâyenin okurun zihninde devam etmesini sağlayan karakterden, andan, mekândan kesitler sunan hikâyelere Çehov tarzı hikâye veya durum hikâyesi denir.

2.2.3. Maupassant ve Çehov Tarzı Hikâyelerin Genel Özellikleri ve Farkları:

1. Maupassant tarzı ve Çehov tarzı hikâye arasındaki ilk fark, hikâyenin yapısında kendini belli eder. Maupassant tarzı hikâyede vurgulu bir başlangıç ve son dikkat çekerken Çehov tarzı hikâye kesin bir sona ihtiyaç duymadan okurun zihninde muğlaklık bırakabilir.

2. Odağa alınan unsura göre hikâyenin tabiatı değişir. Konunun ve olay örgüsünün vurgulandığı Maupassant tarzında, hikâye atmosferi odadaki meseleye göre inşa edildiği için hikâyeyi inşa eden her unsur istenmeyen ve gereksiz görülen fazlalıklarından arındırılır. Çehov tarzı ise hikâye atmosferine sızan dış dünya gerçekliğine müdahaleci davranmaz, onları ayıklamayı gerek görmez.

3. Maupassant tarzı hikâyede olay örgüsünü meydana getiren her ayrıntı titizlikle inşa edilir. Çünkü Maupassant tarzı hikâyede olay örgüsü merkezdedir. Bu yüzden anlatının unsurları, okurun merakını tırmandıracak entrikaları kurmaya hizmet eder. Çehov tarzında ise gündelik hayatın sıradanlığı içindeki küçük bir an bile hikâyeyi oluşturabilir.

4. Maupassant tarzı hikâyenin kişileri, kurgudaki çatışmaları daima diri tutacak ve tırmandıracak zıtlıklara sahiptir. Çehov tarzı hikâyenin kişileri ise idealize edilmeyen kişilerdir; küçük ama dikkat çekici özellikleriyle kurguda yer alırlar.

5. Maupassant tarzı hikâye, topluma mesaj verme kaygısı güttüğü için didaktik bir tarafı vardır. Çehov tarzında ise gerek mesaj gerek konu daha örtüktür. Gündelik hayatın sıradanlığı içindeki küçük ama dikkat çekici anlar okurun sezgisine bırakılmıştır.

6. Maupassant tarzı hikâyede mekân anlatının güçlü unsurlarından biridir. Çünkü Maupassant tarzı hikâyenin en önemli unsurlarından ikisi olan kişi ve olay, mekân içinde var olur ve şekillenir. Bu fonksiyonuyla mekânın her bir ayrıntısı önem kazanır. Çehov tarzı hikâyede ise mekân belli başlı özellikleriyle ele alınır.

7. Maupassant tarzı hikâyede anlatım ayrıntılıdır ki bunu tahlil, tasvir, betimleme, açıklama, örnekleme gibi yöntemler sağlar. Kurguda her ayrıntı anlatıcı vasıtasıyla ifade edilir. Çehov tarzı hikâyede ise kesin ve keskin ayrıntılar yerine okurun hayal gücünün tamamlamasına imkân tanınmıştır. (Çetişli, 2013; akt. Nakiboğlu ve Öz, 2021).

Olay Hikâyesi Örneği:

Aşağıda Ömer Seyfettin'in "Miras" adlı hikâyesinden bir bölüm yer almaktadır:

MİRAS

İnsanın kendi nefsinde nefret etmesi kadar dünyada azap verici bir şey yoktur sanıyorum! Yıllarca rollerine, yalanlarına aldandığımız bir arkadaştan "âdiliğini, alçaklığını sezince" hemen ayrılırız. Aşkta da böyle... Put gibi taptığımız vücudun bir lekesini keşfedince birdenbire soğur, hatta ona düşman kesiliriz. Fakat kendimize... Ne yapabiliriz? Hiç! Ahlâk anlayışının ruhumuzda tutuşturduğu "iyilik, doğruluk, güzellik" ideali yavaş yavaş kararır. Bu üç alevli esirden meşale söndünce artık karanlık bir çöle düşeriz. Hayvanlaşırız. Hâlbuki hayvanlık ne kederli bir yaşayıştır! Dayanaksız, gayesiz, muhabbetsiz, kutsiyetsiz bir hayat! İyi yok, doğru yok, güzel yok... İşte bugün benim de ruhumdaki İlâhî meşale söndü. Serseri, şaşkın bir hayvanım! Mahzun, kederli, karamsar bir hayvan! İnsanlığın kıymetini kaybetmiş bir zavallı! Bu karanlığa düşüşüm irâdemle olmadı, gayriihtiyârî... Âdetâ "Haberim olmadan..." diyebileceğim.

On beş gün evvel. Amcamın köşkünde yattığım gece... Nasıl oldu? Nasıl birdenbire insanlıktan çıktım? Artık sonsuza dek dönmeyeceğim, bu cennetten nasıl bu cehenneme yuvarlandım? Nasıl, nasıl?..

(...)

Sofrada yemeğimi yerken zihnim, benim vücudumun dışında, benim irâdemim dışında, benim ruhumun dışında yabancı bir makine gibi işliyor, düşünüyor, planlar kuruyordu. Kafamın içinde doğan fikirlere hükmedemiyor, susuyordum. Öyle ya... Bu zavallı ihtiyar mutlaka yakında ölecekti. Kütüphane yirmi beş bin lira... Köşk, bağ, Faik Paşa Yokuşu'ndaki apartman filan... Yetmiş seksen bin lira da bunlar: Yüz bin liralık servet! Artık burada yaşar mıydım? Doğru Avrupa'da soluğu alacak, zevk içinde hayatın tadını çıkaracaktım. Fakat... Ya bu ihtiyarcık evlenmeye filan kalkarsa... Fakat mümkün mü?

Zihnimin içinde tiz, keskin bir şeytan sesi:

— *Niçin mümkün olmasın, dedi.*

(...)

— *Ya ne yapacağım?*

— *Bir şey yapacaksın ki kanun seni suçlu bulamayacak.*

— *Nasıl?*

— *Arkadaşın bakteriyolog Sabit'ten biraz tifo mikrobu çalacaksın...*

— *Eee?..*

— *Bu mikropları amcanın gece içtiği suya atacaksın. Tifoya tutuldu mu, doktorlar onu iyileştirmeye çalışırken sen yine mikroplu suları ona ilaç diye vereceksin. Bir hafta içinde mutlaka ölecek. Sen de herkesle beraber ağlayacaksın. Cenâzenin önünde yürüyeceksin. Senden kimse şüphelenmeyecek! Bilâkis, kederine eşlik edip “Başınız sağ olsun!” diyecekler.*

— *Oh!..*

Evet, oh... Birdenbire canlandım. Sanki ağır bir yükün altından kurtuldum. Gözlerimi açtım. Elmasını soyan amcamı gördüm. Ne konuşmakta olduğumuzun yine farkında değildim. Bana:

— *Seninle gurur duyuyorum, dediğini işittim.*

Geç vakit, yattığım odaya çıktım. Zihnimdeki cinayet planı kendi kendine genişliyordu. Karyolamın üstüne oturdum. Masamın üzerinde yanan mumun ışığı duvarlarda şekilsiz gölgeler kımıldatıyordu. Yüz bin lira!.. Gözüm dolap aynasına kaçtı. Orada kendi hayalimi gördüm. Bana dik dik bakıyordu. Saçları ürpermişti. Gözleri kanlıydı. Bir sırtlanın gözleri gibi kanlıydı. Bu hayal bendim. Görmek için yüzümü çevirdim.

(...)

Gece neler düşündüğümü, bir an evvel yüz bin lirayı ele geçirmek için nasıl kendisini görünmez bir silahla öldürmeyi kurduğumu söyleyecektim. Söyleseydim o benim içyüzümü tanıyacaktı fakat belki şimdi biraz daha rahat olacaktım. Lâkin hayır, bu cesareti gösteremedim. Kendimde olmayan fazîleti yine iğrenç mânevîyatıma perde yaptım. Yalanlar öğürmeye başladım. Sözde ben gençtim, ihtimal bu kıymetli kütüphaneyi satar, memleketten dışarı çıkmasına sebep olabilirdim. İstiyordum ki bu önemli miras millete kalsın:

— *Pekâlâ, dedi, kütüphanemi millete vereyim. Fakat başka gelirlerimi...*

— *Onları da istemem amcacığım. O kadar hastalar, yetimler var. Silinecek gözyaşları, sarılacak yaralar, teselli edilecek dullar, öksüzler, kimsesizler var!..*

Ben konuşurken derin bir hayretle, şaşkın bir hayranlıkla yüzüme bakıyordu. Zavallı, karşısındaki mahlûkun ne alçak bir şey olduğunu anlayamadı. Doğruldu, beni kucakladı. Alnımdan öptü.

— *Seninle gurur duyuyorum, dedi.*

* * *

Evet, ruhumdaki insanlık ideali, o üç ahlâk meşalesi sonsuza dek söndü. Bir gece içinde korkunç, iğrenç bir katil oldum. Şimdi karanlık bir çöldeyim! Bir hayvan gibi zavallıyım! Artık insanlık cennetine, “iyilik, doğruluk, güzellik” cennetine bir daha dönemeyeceğim. Son defa yalanlarımla aldattığım zavallı büyük ihtiyar da benim gibi, içyüzünün filinden ürkip kaçan, korkak bir sefili yine “fazîlet sahibi” bilecek; bu sefil varlığa “İftiharımsın!” diyecek.

(Seyfettin, Ömer. *Bahar ve Kelebekler*. Beyan Yayınları, İstanbul, 2016)

Durum Hikâyesi Örneği:

Aşağıda Sait Faik Abasıyanık'ın "İpek Mendil" adlı hikâyesinden bir bölüm yer almaktadır:

İPEK MENDİL

İpek fabrikasının geniş cephesi ayla ışıldadı. Kapının önünden birkaç kişi acele acele geçtiler. Ben isteksiz, nereye gideceği meçhul adımlarla yürürken kapıcı, arkamdan seslendi:

— Nereye?

— Şöyle bir gezineyim, dedim.

— Cambaza gitmiyor musun?

Cevap vermediğimi görünce, ilave etti:

— Herkes gidiyor. Bursa'ya daha böylesi gelmemiş.

— Hiç niyetim yok, dedim.

Yalvardı, yalvardı, beni fabrikayı beklemeye razı etti. Biraz oturdum, bir cıgara içtim, bir türkü söyledim. Sonra canım sıkıldı. "Ne etsem" dedim, kalktım, kapıcı odasındaki çivili bastonu aldım, fabrikayı dolaşmaya çıktım.

Kızların çalıştığı kozahaneyi geçer geçmez bir pıtırta işittim. Cebimdeki elektrik fenerini yaktım. Etrafı taradım. Fenerin uzanan gürlü ışığında kaçmaya çabalayan iki çıplak ayak gözüktü. Arkasından seğirttim, kaçanı yakaladım.

Kapıcı odasına hırsızla beraber girdik. Kapıcının sarı ışıklı fenerini yaktım.

Ay bu ne küçük hırsızdı böyle! Ellerimin içinde kırarcasına sıkıttım eli ufacık. Gözleri pırl pırl.

Neden sonra gülmek için, hem de katıla katıla gülmek için ellerini bıraktım.

Bu sefer küçücük bir çakı ile üzerime hücum etti. Ve çapkın, beni küçük parmağımdan yaraladı. Sımsıkı yakaladım keratayı. Ceplerini aradım. Bir parça kaçak tütün ve yine aynı sıfatlı bir iki cıgara kâğıdı, temizce bir mendil buldum. Kanayan parmağıma onun kaçak tütününden bastım; mendili yırttım ve elimi ona bağlattım. Kalan tütünle de iki kalın cıgara sardık, ahbapça konuştuk.

On beş yaşında vardı. Hani böyle şey âdeti değildi ama gençlik işte! Birisi ondan ipekli mendil istemişti, hani canım anlarsın ya, âşıklısı, sevdalısı, komşu kızı işte! Para da yok ki gidip çarşıdan alsın.

Düşünmüş, taşınmış; aklına bu çare gelmiş. Ben:

— Peki, dedim, imalâthane bu tarafta sen aksi tarafta ne arıyordun? Güldü. İmalathanenin nerede olduğunu o ne bilecekti. Birer de benim köylü cıgarasından yaktık, iyice ahbap olmuştuk. Halis Bursalıydı, doğma büyüme. İstanbul'a değil Mudanya'ya bile koca ömründe -bunu söylerken yüzünü görseydiniz- bir defacık inmişti. Emir Sultan'da, ay ışığında, kızak kaydığımız zamanlar, benim de aynı bu tonda, bu kıvamda arkadaşlarım olmuştuk.

Eminim ki bunun da onlar gibi, uzaktan sesini duyduğum Gökdere'nin havuzlarında derisi karardı. Biliyorum ki, mevsim mevsim meyvelerin kabuğunun rengini alıyor. Baktım, yeşil üst kabuğu düşmüş bir ceviz esmerliğinde esmerdi. Yine bir taze ceviz beyazlığıyla beyaz ve gevrek dişleri vardı. Ben bilirim, yazın başlangıcından ta ceviz mevsimine kadar Bursa çocuklarının yalnız elleri erik ve şeftali, yalnız çizgili mintanlarının kopmuş düğmelerinden gözüken göğüsleri fındık yaprağı kokar. O sırada kapıcının saati on ikiyi çaldı. Nerede ise cambaz bitecekti.

(...)

Bu anda da bir dal çitirtisi işittim. Düşmüştü. Aşağıya indiğim zaman, başına kapıcı ile beraber birkaç kişi birikmişlerdi. Ölmek üzereydi. Sımsıkı kapalı yumruğunu kapıcı açtı. Bu avucun içinden bir ipekli mendil su gibi fişkırdı.

Ya... İyi, halis ipekli mendiller hep böyledir. Avucunun içinde istediğin kadar sıkar, buruşturursun; sonra avuç açıldı mı insanın elinden su gibi fişkırdı.

(Abasıyanık, Sait Faik. *Bütün Eserleri*. Bilgi Yayınevi, Ankara, 1980)

3. ROMAN

3.1. Romanın Tanımı ve Özellikleri

“Roman denilen şey, bir cemiyet-i beşeriye içinde görülen ahvalden birisini veyahut bazılarını kâğıt üzerine koymaktan ibarettir.”

Ahmet Midhat Efendi

Roman da hikâye gibi yeni bir edebî türdür. Hikâye gibi anlatmaya (tahkiyeye) dayalı tür olan romanın ne olduğunun anlaşılması için hikâyeye hangi hususlarda farklılaştığının ortaya konması gerekmektedir. Edebiyatımızda ilk örnekleri verildiğinde hikâye ve romanın birbirinin yerine kullanıldığı olmuştur. Özellikle de Tanzimat Dönemi’nde bu iki tür, sanatçılar ve fikir adamları tarafından birbirini karşılayacak şekilde bir kafa karışıklığı içerisinde kullanılmış ve ayırımına varmak için yer yer açıklamalar yapılmış, nedenler ileri sürülmüştür.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük'te roman: "İnsanın veya çevrenin karakterlerini, göreneklerini inceleyen, serüvenlerini anlatan, duygu ve tutkularını çözümleyen, kurmaca veya gerçek olaylara dayanan uzun edebî tür" olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Philip Stevick, *Roman Teorisi*'nde "Roman, bütün sanat dalları arasında, gerçeği en dolaylı bir şekilde ifade eden, kendisine hizmet edenlerin, bağlananların vicdani endişelerinin etkisiyle anlaşılması çok zorlaşan, her şeyin üstünde sanatçının yüreğine ve zekâsına en çok sorumluluk yükleyen bir sanattır." der (Stevick, 2010: 33). Yani roman; toplumsal, siyasal, kültürel ve ideolojik meseleleri ayrıntılı ve kapsayıcı bir şekilde ele alan bir edebî türdür.

Mehmet Tekin, "Roman Sanatı" adlı eserinde romanın birçok özelliğini şöyle ifade eder: "Kendine özgü atmosferiyle, zaman ve mekan zenginliğiyle, kendi terbiyesiyle büyütüp geliştirdiği nüfusuyla (diğer türleri geride bırakan okuyucu kitleleriyle), kendine özgü diliyle, sahip olduğu hacim genişliği ile... farklı bir dünyadır o." (Tekin, 2004: Ön Söz). Roman, birçok disiplinden istifade ederek elde ettiği bilgiyi ve bakış açısını metinde doğal bir şekilde işlemeyle bu disiplinlerden daha etkileyici söz söyleme yeteneğine ve gücüne sahip olmaktadır.

3.2. Roman Türleri

Romanları ele aldıkları konuya göre adlandırmak ve sınıflandırmak mümkündür. Bu türler arttırılabilir olsa da belli başlı roman türleri şunlardır:

3.2.1. Tarihî Romanlar: Konusunu tarihteki belirli bir olay, dönem veya şahsiyetten alan romanlardır. Namık Kemal, Hüseyin Nihal Atsız, Kemal Tahir, Tarık Buğra bu türde eserler kaleme almıştır.

3.2.2. Polisiye Romanlar: Bir suç etrafında, suçlu ve polis, dedektif arasındaki gizi çözüldüğü bir olay örgüsüne sahip romanlardır. Ahmet Ümit başta olmak üzere Sadık Yemni, Taner Ay, Akif Pirinççi, Osman Aysu, Alper Canıgüz, Pınar Kür bu türün örneklerini vermiştir.

3.2.3. Psikolojik Romanlar: Roman karakterlerinin ruh hâllerine, zihin dünyalarına, psikolojik özelliklerine veya psikolojik hastalıklarına odaklanan romanlardır. Mehmet Rauf, Halit Ziya, Peyami Safa, Ahmet Hamdi Tanpınar, Yusuf Atılgan, Oğuz Atay türün örneklerini vermiştir.

3.2.4. Biyografik Romanlar: Tanınmış biri veya tanınmamış biri olması fark etmeksizin bir kişinin hayatından ilham alarak bütün ayrıntılarıyla ortaya koymaya çalışılan roman türüdür. Beşir Fuad, Mehmet Emin Erişirgil, Hasan Ali Yücel, Ayşe Kulin, Nermin Bezmen biyografik romanlar kaleme almıştır.

3.2.5. Siyasi Romanlar: Toplumun hafızasında yer etmiş, siyasi dönem, olay veya kişilerin konu edildiği romanlardır. Fazlı Necip, Yakup Kadri, Nahid Sırrı Örik, Attila İlhan, Sevgi Soysal konusunu siyasal göndermelerden, dönemlerden, kişilerden alan eserler yazmıştır.

3.2.6. Köy Romanları: Konusunu köy hayatından ve köyde yaşayan insanların hayatlardan alan romanlardır. Abbas Sayar, Fakir Baykurt, Mahmut Makal, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Kemal Tahir bu türde eserler kaleme almıştır.

3.2.7. Fantastik Romanlar: Fiziki gerçek dünyaya doğüstü unsurların girmesiyle sihirli, büyülü alternatif bir dünyanın inşa edilmesiyle oluşan romanlardır.

3.2.8. Popüler Romanlar: Ele aldığı konudan (özellikle aşk, polisiye, fantastik konulu olanlar için) dolayı belli bir dönem çok talep alan ama nitelikli edebî metnin ölçütlerinden uzak olan eserlerdir. Aka Gündüz ve Mahmut Yesari'nin romanları bu türe örnektir.

3.2.9. Postmodern Romanlar: Modern düşünceye ve onun savunduğu temel ilkelere tepki olarak doğmuştur. "Modernitenin temel sloganları rasyonellik, özgürlük ve evrenselliği. İnsan daha çok ısmarlanmış, paket hayatların esiri durumuna dönüşmüştür. Siyasal özgürlüklerin önüne yeni setler çekilmiş insan yeni bir yasaklar paradigmasının kölesi durumuna getirilmiştir. İşte postmodernizm bu başarısızlıkların temel nedenlerini anlamak üzere vücut bulmuş bir edebî akımdır." (Kolcu, 2013: 112). Oğuz Atay, Orhan Pamuk, Metin Kaçan, Latife Tekin, Bilge Karasu, Murat Gülsoy, İhsan Oktay Anar, Sema Kaygusuz postmodern roman türünde eser vermiştir.

Değişen dünyanın meseleleri edebî metnin teması olarak metinlere girdikçe yeni türler ortaya çıkmıştır.

Aşağıda Tarık Buğra'nın "Küçük Ağa" adlı romanından bir bölüm yer almaktadır:

KÜÇÜK AĞA

Düş'lerin akşamı

Şimdi Akşehir bembeyaz, pırl pırl ve ılıktı. Çolak Salih üç dört yüz metre kala marşandizden atlamış, bahçe aralarından, pamuk gibi karlara dizlerine kadar gömüle gömüle yürüyordu. Neşeli neşeli soluyuşu vardı, gören mektep kaçağı sanırdı. Kütahya, Alayunt ve Afyon'da yediği ayazları düşündükçe:

- Hey kurban olduğum Akşehir, karın kışın bile bi başka çeşit... İliklerim ısındı len! diye söyleniyordu.

Gerçekten de Şubat ortasında böyle bir güneş bir başka yerde güç bulunurdu. Gökyüzünün bu sarışın ve tertemiz maviliği nisanı karşılar gibiydi, sanki tabiat bahara hoş geldin diyordu. Fakat Akşehir bir gün önce hiç de öyle değildi, göğün barut rengine çalan esmerliğini günlerden beri yağın kuşbaşı kar bile ağartamıyordu.

Bu arada rüzgâr sık sık fırtınaya çevirmiş, soğuk hele geceleri, tüktük donduran bir hal almıştı. Bunun böyle olduğunu, biraz düşünse Salih de anlardı. Fakat o, burnunda türüm türüm tüten memleketine düşlerinde de, özleyişlerinde de işte bu cennet cümbüşünü yakıştıyordu. Bugün hava böyle değil de, bir körduman baskını, bıçak gibi bir karayel tarayışı da olsaydı Salih'in soluyuşları yine neşesinden bir şey kaybetmeyecekti.

Şimdi bir yıl önceki sekiyat treninden inişi aklının kıyısından bile geçmiyordu. O ezik, o perişan, o kaçmak, o ölüme pek benzemeyen kaçısa sığınmak isteyen Salih asırlarca ötede kalmış gibiydi, o Salih bir başkasıydı, belki yakından tanıdığı biriydi, fakat katiyen kendisi değil.

Şimdi, sanki sağ kolu yeniden uzamış, sanki yüzündeki korkunç yara izi silinip gitmiş, sanki Kinnar'daki korkunç patlayıştan önceki tığ gibi, arslan gibi Salih onbaşı geri gelmişti. Şimdi kendini o kadar kuvvetli, o kadar dinç ve tam öylesine bütün münasebetlere layık buluyordu, gönünde bir kahraman rahatlığı türkü söylüyordu.

Yarım saate kalmayacak o tek koluyla anasına sarılacaktı. Ve sekiyat treninden indiği gün anasıyla karşılaşmayı düşününce duyduğu korku ve kaçmak isteği yoktu içinde. Şimdi bu kucaklaşmanın hayali içini

neşeyle, mutlulukla kabartıyordu.

Ali Emmi'yi görecek, Ali Emmi'nin elini öpecekti. Ve geçen yıl olduğu gibi değildi artık bu karşılaşma. Şimdi Ali Emmi -gerçi- "Ne o len Çolak? Gine mi geldin? Gine mi sırtın durun?" diye terslenecek, amma Salih eğilip de elini öperken bir yandan "hadi, hadi" diye elini çeker gibi yapacak, bir yandan da sol eliyle Salih'in sırtını tapalamaktan kendini alamayacaktı.

Topal Salim'i görecek ama Topal Salim de artık onu asık suratla karşılamayacak, başını öte yana çevirmeyecekti. Şimdi Topal Salim ona kahvedekilere göstermeden bir "bey koz" işareti çekecek; "şunlar namaza gidince adamakıllı bir konuşuruz" demek isteyecekti.

Şimdi Salih herkesi, mesela Reis beyi, mesela Küçük Hacıyı, hatta hatta Ruziye'yi cesaretle ve... Ve mutluluğu pek yakın bir neşeyle düşünüyordu. Çünkü şimdi Salih çocukluğunun, delikanlılığının vadettiği Salih idi; o pis, o Rum meyhanesinin, o Niko'nun asalağı, yüz­süz, arsız, haysiyetsiz Salih değil.

- Sahi Niko nerde ki şimdi!

Niko'yu şimdi Karadenizli Salih'lere, Karadenizli Ali emmilere ve Ruziye'lere kurşun sıkarken düşününce adımları daha da hızlıydı, içine bir ateş bastı, soluyuşları bir başka biçimde hırslandı.

O -Çolak Salih- savaşı sırf Niko ile karşı karşıya gelmek için sevmiş, benimsemiş, kaşık tutmaktan aciz sol elini sırf bu umut uğruna uçan kuşu zımbalayacak hale getirmişti. Hayatın yerini alan bu hırslı umuttan bu yana yıl geçti. Salih -gerçi- bu arada bu savaşın ne olduğunu, ne için olduğunu adı gibi anladı, bekledi. Ama yine de ona öyle geliyordu ki, Akşehir'in tuzunu, ekmeğini, suyunu, havasını, mor menekşesini kaydırarak taşlarını paylaştıktan sonra "Pontus" diyen ve Salih'lere, Ali emmilere, Ruziye'lere karşı silaha sarılan Niko ile silah silaha karşı gelmeden savaş biterse zaferin tadı olmayacaktı.

(Buğra, Tarık. Küçük Ağa. Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1984)

3.3. Hikâye ve Romanın (Anlatının) Yapı Unsurları

3.3.1. Anlatıcı: Anlatıdaki hikâyeyi, olayı, durumu nakleden kişidir. Üç tür anlatıcıdan söz edilir. Bunlar:

- Tekil kişi / Ben anlatıcı
- Tekil kişi / O anlatıcı
- Çoğul kişi / Siz anlatıcı

3.3.2. Bakış Açısı: Herhangi bir varlık, olay, durumla karşılaşılan, ona yaklaşılacak perspektiftir. Bir şeyi algılama biçimi, yorumlama, değer biçme tarzıdır. Bakış açıları şöyledir:

- Tanrısal Bakış Açısı
- Gözlemci Figürün Bakış Açısı
- Kahraman Figürün Bakış Açısı
- Çoğul Bakış Açısı

3.3.3. Olay Örgüsü: Romanı ve hikâyeyi meydana getiren olayların ve durumların bütünüdür.

3.3.4. Kişiler: Psikolojik, sosyolojik, fiziksel özellikleriyle kültürel tutumları ve tepkileri ile romanda yer alan olaylara yön veren kişi kadrosudur. Tip ve karakter olmak üzere ikiye ayrılırlar:

a) Tip: Yalın kat / düz, şablon kişiler de denilir. Sahip oldukları kimliklerden öteye geçemeyen, hikâyenin başında ve sonunda aynı özellikleri sergileyen; dönüşmeye ve değişmeye kapalı, monoton kişilerdir.

b) Karakter: Çok yönlü / yuvarlak kişiler olarak da adlandırılırlar. Gelişmeye, değişmeye açıktırlar. Dünyaya ve diğer insanlara farkındalıkla bakan ve bu dikkatle kendini gerçekleştirme arzusunda olan kişilerdir.

3.3.5. Mekân: Kişilerin bulunduğu, olayların geçtiği, bazen de bir baş ana karakter gibi kurgunun çatıldığı yerlerdir. Farklı edebî akımlar ve sanat anlayışlarının mekânı algılayışı ve ele alışı da değişir.

3.3.6. Zaman: Anlatıdaki hikâyenin, olayların, durumların geçtiği zamandır. Anlatının diğer unsurlarını da belirleyen, yöneten bir öneme sahiptir.

3.4. Roman ve Hikâye Arasındaki Farklar

Her ikisi de anlatmaya bağlı edebî tür olan roman ve hikâyede zamansal devinim bakımından farklılık vardır. Roman; geriye dönüş (flashback), bilinç akışı, iç çözümleme gibi tekniklerle geniş bir zaman aralığında geçer. Hikâye ise yer yer bu teknikleri kullansa da çoğunlukla zamanın belli bir kesitine odaklanır.

Her iki türde de olayların geçtiği zaman ve mekân bellidir. Roman için zamanda olduğu gibi kapsayıcı bir anlatım, mekân için de söz konusudur. Mekânın ayrıntılı tasviri, mekânsal değişimler romanda yer alırken hikâye çoğunlukla mekânın da tek bir kesitine odaklanır.

Hikâyenin hacmi için formüle edilmiş söylem “tek oturuşta, tek seferde yazılması / okunması”dır. Uzun hikâyeler kaleme alınmış olsa da hikâye kısa ve orta uzunlukta bir yazı türüyken roman, uzundur.

Hikâyede karakter kadrosu az sayıda kişiden oluşurken romanın karakter kadrosu daha kalabalıktır. Roman her bir karakteri biyolojik, psikolojik, sosyolojik açıdan ayrıntılarıyla ortaya koyabilir.

Hikâyedeki olay örgüsü veya durum romana göre daha sadedir; genelde tek konu, olay örgüsü üzerinden kurgulanır. Romanda olaylar zinciri vardır; yani şahısların, olayların, durumların iç içe geçerek karmaşıklaştığı olaylar dizisinden bahsetmek mümkündür.

Bu yüzden hikâyede etki ve zirve noktası (climax) tek iken romanda çeşitlidir.

Hikâyenin genellikle romana geçiş için bir hazırlık çalışması olarak görülmesi yanlış bir düşüncedir. Çünkü hikâye var oluşu, tekniği, izlekleri, türleri ile müstakil bir türdür. Nitelikli hikâyelerin kaleme alınabilmesi için -hikâyenin müstakil bir tür olduğu kabul edilerek- her edebî türün yaratım sürecinde ihtiyaç duyduğu disiplinin ve özenin hikâyeye de gösterilmesi gerekir.

4. TİYATRO

Sahnede sergilenmek için kaleme alınan oyun metinlerine "tiyatro" denir. Yani tiyatro, yazılı bir metinden ötedir ve tiyatro sahnelenmek içindir. Sahnelenmesi sebebiyle dramatik metin olarak nitelendirilen tiyatronun da yapı unsurları, olay örgüsü, mekân, zaman ve kişileri vardır. Köklerinin Antik Yunan'a dayandığı düşünülür. Tragedya (trajedi), komedyâ (komedi) ve dram olmak üzere türleri vardır:

4.1. Tragedya (Trajedi): Tragedyalar, üç birlik kuralı denen mekân-zaman-olay birliği içerisinde kaleme alınır. Yani tek bir olay, tek bir mekân ve zamanda geçmektedir. Aristokrat kesime hitap eden ve bu nedenle de sanatlı bir üst dil ile yazılan tragedyaların sonunda bir sosyal mesaj verme kaygısı vardır.

4.2. Komedyâ (Komedi): Olayların, durumların, karakterlerin gülünç yönlerine odaklanan bir türdür. Amaç okuru / izleyiciyi güldürmek ve eğlendirmektir. Sosyal mesaj vermeyi ihmal etmeyen, toplumun aksaklıklarını ironik dille eleştiren türdür.

4.3. Dram: Trajedi ve komedinin özelliklerinin bir arada görüldüğü, her kesimden insana, olaya, duruma, mekâna yer veren tiyatro metinleridir.

Karagöz, orta oyunu, köy seyirlik oyunları, kukla, meddah gibi geleneksel Türk tiyatrosu, Tanzimat Dönemi'yle birlikte batılılaşmanın da etkisiyle yavaş yavaş yerini modern tiyatroya bırakmıştır.

“Biri cansız, biri canlı olan Karagöz ve Orta oyunu birer halk tiyatrosu örneğidirler. Aynı tekniğe ve hemen hemen aynı repertuara sahip bulunan bu oyunlarda, Avrupaî bazı dramatik çeşitlerde de olduğu gibi, vakanın yürütülüşü başlıca iki kişinin üzerindedir. Şive taklitlerinin de mühim bir rol oynadığı Karagöz ve Orta Oyunu’nda imparatorluk halkının bütün etnik zümrelerinin temsilcilerini, onların değişik olaylar karşısındaki davranışlarını, zihniyetlerini, zevklerini, adetleri ve konuşma tarzlarını bulmak mümkündür.” (Akyüz, 1995: 55-56).

Bu yenileşme hareketiyle ve Tanzimat’ın ilanıyla İstanbul’da dört tane tiyatro açılmıştır. “Önce yabancı müteşebbislerin kurdukları İtalyan ve Fransız tiyatroları ile yerlilerce kurulmuş olan Hacı Naum, Hasköy Şark ve Ortaköy tiyatrolarından sonra 1867’de kurulup yarı resmî bir himaye görmüş olan ilk ciddi Türk tiyatrosu Osmanlı Tiyatrosu’dur.” (Akyüz, 1995: 56). Osmanlı Tiyatrosu, yerli yabancı birçok oyuna sahnesinde yer vermesiyle tiyatro türünün gelişmesinde ve zenginleşmesinde önemli bir merkez hâline gelmiştir.

İlk tiyatro oyunu ise Şinasi’nin *Şair Evlenmesi*’dir. Şinasi’nin yanı sıra Ali Haydar, Direktör Ali Bey, Ebuzziya Tevfik, Ahmet Midhat Efendi, Namık Kemal, Ahmet Vefik Paşa ve Şemsettin Sami tiyatro oyunu kaleme alan ilk isimlerdendir. Namık Kemal’e göre tiyatro “eğlencelerin en faydalısı”dır.

Cumhuriyet Dönemi ile birlikte bazı isimler eski tiyatro anlayışını sürdürürken bazı isimler yeni arayışlar içine girmiştir. Reşat Nuri Güntekin, Necip Fazıl Kısakürek, Faruk Nafiz Çamlıbel, Nahit Sırrı Örik, Vedat Nedim Tör, toplumsal sorunları inceledikleri tiyatro oyunlarında klasik anlayışı sürdürmüşlerdir. Haldun Taner, Refik Erduran, Orhan Asena, Turgut Özakman, Çetin Altan, yenileşme arayışında eser veren tiyatro yazarlarıdır. Kapitalizm-antikapitalizm ekseninde ekonomik değişimi ve bunun günlük hayata sirayetini tiyatro metinlerinde işleyen sanatçılar yozlaşmayı eleştiren eserler bırakmışlardır. Tarihi, mitolojik temaları tiyatro oyunlarında işleyen Ahmet Kutsi Tecer, Necati Cumalı, Refik Erduran; aile ilişkileri, sosyal ilişkiler gibi toplumsal meselelere değinen Cevdet Kudret Aksal, Adalet Ağaoğlu, Vüs’at O. Bener, Nezihe Meriç; taşrayı ele alan Cahit Atay, Turan Oflazoğlu, Fakir Baykurt Türk tiyatrosu için önemli yazarlardır.

Aşağıda A. Turan Oflazoğlu’nun “Gardiyan” adlı tiyatro türündeki eserinden bir bölüm yer almaktadır:

GARDİYAN

GARDİYAN: *Ben yokum gölgem var!*

MAHKÜMLAR: *Ben yokum gölgem var!*

(Mahkûmlar, gardiyanın temposuna ayak uydurarak gölgeleriyle karşılıklı dansederler.)

GARDİYAN: *Yer yarılıp yutsa beni gökyüzünde gölgem var!*

MAHKÜMLAR: *Gölge var!*

GARDİYAN: *Ne güneş ne ben...*

MAHKÜMLAR: *Ne güneş ne ben...*

GARDİYAN: *Bu andan sonsuza kadar ben yokum gölgem var!*

MAHKÜMLAR: *Ben yokum gölge var*

GARDİYAN: *Gölge var!*

MAHKÜMLAR: *Gölge var!*

(Gölgelerine yaklaşırlar.)

GARDİYAN: *Göl-gem!*

MAHKÛMLAR: Göl-gem!

GARDİYAN: Var.

MAHKÛMLAR: Var.

(Gölgeleriyle birleşirler; arkaları dönük, kıvılcıktan dururlar.)

GARDİYAN (seyircilere): İşte gölge diye diye gölge oldular, gölgelerinde kayboldular. Tabii, bu duruma uzun boylu katlanamaz gardiyan; öyle ya ne yapar mahkûmcukları olmadan?

(Mahkûmlara)

Bana dönün artık, gerçek ışığınızdan yana!

(Mahkûmlar yavaş yavaş dönerler.)

Haydi bakalım, kıvılcıktan biraz! Herkes sırasıyla bir düş oynasın da gerçek bir kişilik kursun kendine şu gerçek duvarlar arasında. Ve düşünde billurlaşan zamanı bir azize gibi asıp üstümüze geldiği yere dönsün, karışsın gölgelere! İşimiz yeniden yaratmak insanı, yok olmuş insanı; işimiz, önemli yani.

(Mahkûmlar Gardiyana bomboş bakmaktadırlar.)

Evet, boşalmış kalıplar, sizleri dolduralım yine, dolduralım taşasıya!

(Aradaki parmaklığı bir yana çekerek mahkûmların arasına girer, seyircilere)

Haberler verenler, eserler nakledenler rivayet ederler ki...

I. MAHKÛM (hemen canlanarak): Ah!

II. MAHKÛM: Şimdi bu Mecnunsu...

III. MÂHKUM: Hani bunun Leyla'sı?

(Birer birer bir Mahkûmun yani aşığın önünden geçerler, Âşık ilgisiz durur. Herkes Gardiyana bakar. "ben mi?" gibisinden karşılık verdi Gardiyan derken. Âşığın önünden geçer.)

ÂŞIK (derinden): Ah ah!

IV. MAHKÛM: Buldu Leyla'sını Âşık

V. MAHKÛM: Öyleyse macera başlasın artık!

II. MAHKÛM: Yalnız, kimsenin harcı değil bu çetin yolda tek başına yürümek.

III. MAHKÛM: Evet, sevene bir yoldaş gerek!

(Âşığın yanında yer alır. Derken Gardiyan, yani sevgili, küçük bir eda ile geçer Âşığın önünden. Âşık vurulmuş gibi sendeler. Arkadaşı, düşmesin diye tutar.)

ÂŞIK (sevgilinin ardından): Ah gitti ömrümün yarısı!

ARKADAŞ (azarlayarak): Başlama yine, başımın ağrısı!

(Sevgili döner, yine geçer.)

ÂŞIK: İşte bağrımdaki yangından açan en güzel, en görkemli çiçek!

SEVGİLİ (bir an durup): Koparmaya demir bilek, çelik pençe gerek!

(Yürür gider.)

ÂŞIK (perişan): Öbür yarısı da gitti ömrümün, yokum ben artık yok!

ARKADAŞ: Çok dinledik bunları, çok! Bu kaçınıcı serap dostum, neresinde duracaksın çılgınlığın?

ÂŞIK: Bu son artık, son! Bilmezdim aşkın böyle olduğunu.

ARKADAŞ: Kûlahıma anlat sen onu!

ÂŞIK: Yer altımdan kaydı onu görünce.

ARKADAŞ: Yer değil kafan kaydı, kafan! Bu gidişle senin yüzünden benim de hayatım kayacak anlaşılın.

ÂŞIK: En iyi arkadaşım değil misin, söyle, can yoldaşım değil misin sen?

ARKADAŞ: Ne yazık ki öyle. Haydi bakalım, alnımın kara yazısı, düşelim bu hayalin de peşine!

ÂŞIK (mest): Duymadım, rastlamadım ben böyle güzel bir gerçeğin eşine!

ARKADAŞ (alaylı): Elbette, elbette!

(Aramaya koyulurlar. Sevgilinin evi önüne gelirler.)

ÂŞIK: Sen onun penceresi altında ıslık çalarak ileri geri dolaşacaksın, ara sıra ona doğru bakacaksın.

Ben gelip sana çatacak, haddini bildireceğim. Ama unutma ha, oyun bu, ona göre bak penceredekine!

ARKADAŞ: Anladık, peki.

(Âşık uzaklaşır. Arkadaş gezinir, ıslık çalar. Sevgili pencerede görünür. Arkadaş baştan çıkarıcı işaretler yapar. Sevgili hoşlanır, karşılık verir. Arkadaş çiçek koklarmış gibi yapar iç geçirerek. Sevgili de iç geçirir. Derken)

ÂŞIK (çalımla gelerek): Hey! Ne halt ediyorsun burada sen? Hasretin ben dört dönüp gıdaklayarak seni aranıyorlar tavukların.

ARKADAŞ (gözü pencerede): Git işine!

ÂŞIK: Haydi bas bakalım çöplüğüne!

ARKADAŞ (öfkeli): Bana bak, pişman ederim dünyaya geldiğine!

(Âşık önce pencereye bakar, sonra saldırır. Arkadaş kendini korumaya çalışır, ama Âşık coşup sert vurunca, arkadaş parlayarak zorlu bir yumruk aşk eder. Âşık boylu boyunca uzanır.)

ÂŞIK (yattığı yerden): Ne yaptın hain!

ARKADAŞ: Sen ne yaptın çılgın! Öyle vurulur mu?

ÂŞIK: Cânan bakıyor pencereden, cansız durulur mu?

ARKADAŞ (gülerek): Madem ki bakıyor pencereden, yenmiş dayağın hesabı sorulur mu!

(Elinden tutup kaldırır Âşığı. Âşık pencereden yana bakar. Sevgili başını çevirir. Arkadaş gülümseyerek pencereye bakıp)

Haydi gidelim.

ÂŞIK: Ve aramaya devam edelim!

ARKADAŞ: Kimi?

ÂŞIK: Bulup kaybettiğimi.

(Oflozoğlu, Ahmet Turan. Gardiyan. Cem Yayınevi, İstanbul, 1989)

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

1. *Ya şevk içinde harab ol, ya aşk içinde gönül!
Ya lale açmalıdır göğsümüzde yahud gül.*

Bu dizelerde hangi kafiye çeşidi vardır?

- A) Zengin kafiye
B) Tam kafiye
C) Redif
D) Yarım kafiye
E) Düz kafiye

2. Aşağıdaki dizelerin hangisinde redif vardır?

- A) Bulutlar karardıkça zerrâta bir
Ağır, muhtazır dalgalanmak gelir.
B) Süzülüp mavi göklerden yere doğru
Omzuma bir tek beyaz güvercin kondu.
C) Koncanın altında bükülmüş her sak
Senin için karanfil, yasemin, zambak
D) Ufkun dört duvarına kanadını vurarak
Gümüş yelkenlerini yüksekte savurarak
E) Ondan kalan, boynu bükük ve sefil
Bahçeye diktiği üç beş karanfil

3. *Şu dağlar olmasaydı
Çiçeği solmasaydı
Ölüm Allah'ın emri
Ayrılık olmasaydı*

Bu metinle ilgili verilen bilgilerden hangisi doğru değildir?

- A) Dizelerde kafiye ve redif bir arada bulunur.
B) Mâni türünün bir örneğidir.
C) 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır.
D) Nazım birimi dördlüktür.
E) Aliterasyon iç ahengi sağlamıştır.

4. *Uçun kuşlar uçun doğduğum yere;
Şimdi dağlarında mor sünbül vardır.
Ormanlar koynunda bir serin dere,
Dikenler içinde sarı gül vardır.*

Bu dördlük, konusuna göre hangi şiir türüne aittir?

- A) Satirik şiir
B) Pastoral şiir
C) Didaktik şiir
D) Lirik şiir
E) Epik şiir

5. *Ey bütün cihana bedel Türkeli,
Açtığı cenklerin yoktur evveli.
Tarih bir nehir ki coşkundur seli.
Sen ona nisbetle, umman gibisin.*

Bu dörtlük, konusuna göre hangi şiir türüne aittir?

- A) Didaktik şiir
B) Satirik şiir
C) Epik şiir
D) Romantik şiir
E) Pastoral şiir

6. Aşağıdakilerden hangisi hikâye türünün özelliklerinden değildir?

- A) Manzum olması
B) Olay ve durum olmak üzere iki türünün olması
C) Anlatmaya dayalı bir tür olması
D) Kaynağının sözlü edebiyat ürünleri olması
E) Nesir olması

7. Aşağıdakilerden hangisi Maupassant ve Çehov tarzı hikâyeye dair yanlış bir bilgidir?

- A) Çehov tarzı hikâye, bittikten sonra bile okurun zihninde devam edebilecek niteliktedir.
B) Çehov tarzı hikâyede mekâna ve mekân tasvirlerine ayrıntılı yer verilmez.
C) Maupassant tarzı hikâye, tarzı hikâyede olaylar, kişiler ve mekân tüm ayrıntılarıyla anlatılır.
D) Maupassant tarzı hikâye, konuyu vurgulamak istediği mesaja göre malzemeyi mantıkî bir sıra içinde ve amaca göre kurgular.
E) Maupassant tarzı hikâyede karakterler; büyük ihtirasları, tezatları, çatışmaları olmayan sıradan hayatlar yaşarlar.

8. I. Üç birlik kuralı denen mekân-zaman-olay birliği içerisinde kaleme alınır.

II. İki boyutlu tasvirlerle bir perdede oynatılan geleneksel Türk tiyatrosudur.

III. Anlatıda herhangi bir varlık, olay, durumla karşılaşılan, ona yaklaşılacak perspektiftir.

IV. Kişilerin bulunduğu, olayların geçtiği bazen de bir baş ana karakter gibi kurgunun çatıldığı yerlerdir.

V. Dünyaya ve diğer insanlara farkındalıkla bakan ve bu dikkatle kendini gerçekleştirme arzusunda olan kişilerdir.

Numaralanmış tanımlarla aşağıdaki kavramlar eşleştirdiğinde hangisi dışarıda kalır?

- A) Anlatıcı
B) Mekân
C) Bakış açısı
D) Tragedya
E) Karagöz ve Hacivat

9. Aşağıdakilerden hangisi romanın alt türlerinden biri değildir?

- A) Köy
B) Fantastik
C) Polisiye
D) Postmodern
E) Tragedya

10. Aşağıdakilerden hangisi geleneksel Türk tiyatrosuna ait bir tür değildir?

- A) Dram
- B) Orta oyunu
- C) Karagöz
- D) Meddah
- E) Kukla

KAYNAKÇA

- Akyüz, K. (1995). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri 1860-1923*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Andaç, F. (2008). *Öykü Yazmak Öyküyü Düşünmek*. İstanbul: Doruk Yayınları.
- Arat, R. R. (1965). *Eski Türk Şiiri*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Aritoteles. (2006). *Poetika*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Aytaş, G. (2006). Edebî Türlerden Yararlanma. *Milli Eğitim*, 34 (169), 261-276.
- Aytaş, G. (2019). *19. Yüzyıldan Günümüze Türk Edebiyatında Öykü*. Ankara: Hece Yayınları.
- Çetişli, İ. (2013). *Batı Edebiyatında Edebî Akımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Edebiyat ve Söz Sanatı Terimleri Sözlüğü*. (1948). İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Haşim, A. (2005). Şiir Hakkında Bazı Mülahazalar. *Piyale*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Haşim, A. (2021). *Ahmet Haşim Bütün Şiirleri: Piyale / Göl Saatleri / Kitapları Dışındaki Şiirler*. (Haz.: İ. Enginün, Z. Kerman) İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kolcu, A. İ. (2013). *Türk Romanı El Kitabı*. Erzurum: Salkımsöğüt Yayınevi.
- Mengüşoğlu, T. (2015). *İnsan Felsefesi*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- Nakiboğlu, M., Öz, T. B. (2021). Anton Çehov'un "Memurun Ölümü" İsimli Eseri İle Guy De Maupassant'ın "Kan Davası" İsimli Eserinin Psikanalitik ve Yapısalcı İnceleme Yöntemlerine Göre Karşılaştırılması. *International Journal Of Russian Studies*, 10 (2), 92-99.
- Necatigil, B. (2012). *Bile / Yazdı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Özgül, M. K. (2000). Hikâyenin Romanı. *Hece Dergisi -Türk Öykücülüğü Özel Sayısı-*, 46/47, 33-41.
- Özkırımlı, A. (1991). *Açıklamalı Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Stevick, P. (2010). *Roman Teorisi*. (S. Kantarcıoğlu, Çev.) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tarancı, C. S. (1 Şubat 1949). *Kaynak Dergisi*, S. 14.
- TDK. (2022, Kasım 19). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Tekin, M. (2004). *Roman Sanatı*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Tosun, N. (2017). *Doğu'nun Hikâye Kuramı*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.

4. BÖLÜM

YAZILI ANLATIM TÜRLERİ III: RESMÎ YAZIŞMALAR

Öğr. Gör. Seda Nur UZEL

BU BÖLÜMDE NELER ÖĞRENECEĞİZ?

- Resmî Yazılar
- Dilekçe
- Tutanak
- Öz Geçmiş
- Rapor
- Karar
- İlan / Duyuru
- İş Mektubu

ANAHTAR KAVRAMLAR		
Resmî Yazışmalar	Tutanak	Karar
Resmî Yazı Türleri	Öz Geçmiş	İlan / Duyuru
Dilekçe	Rapor	İş Mektubu

BU BÖLÜMDE HEDEFLenen KAZANIMLAR

- Resmî yazıların temel özelliklerini sıralar.
- Dilekçe türünün özelliklerini kavrar.
- Tutanak türünün özelliklerini kavrar.
- Öz geçmiş yazım kurallarını kavrar.
- Rapor türünü ve özelliklerini açıklar.
- Karar türünün özelliklerini açıklar.
- İlan / duyuru türünün özelliklerini açıklar.
- İş mektubu türünü ve özelliklerini açıklar.
- Resmî yazışmaların biçimsel ve içeriksel temel niteliklerini kavrayarak yazma becerisini geliştirir.

GİRİŞ

İşlenecek konuya, iletilecek mesaja, mesajın iletme biçimine, işlevlerine, kurgu ve anlatım özelliklerine göre farklı yazı türleri geliştiği bilinmektedir. Günümüzde kullandığımız yazı türlerinin çoğu bize Batı ülkelerinden geçmiştir. Bu yazıların aynısı olmasa da benzerleri bizim kültür ve edebiyat dünyamızda olmasına rağmen Batılı anlamda yazı türleri, 1850'lerden sonra yaygınlaşmış ve yerleşmiştir.

Resmî yazı, resmî kurum ve kuruluşların birbirleriyle veya kişi ve özel kuruluşların aralarında iletişimi sağlama amacı taşıyan yazılardır. Makalelerde görüldüğü gibi resmî yazılarda da, edebî türlerden farklı olarak verilmek istenen mesaj açık bir şekilde belirtilir. Resmî yazı türlerinde estetik ve üslup gibi kaygılar olmaz. Herhangi bir edebî değere sahip olmasalar bile belgesel önem arz ederler.

Resmî yazışmaları; kurum ve kuruluşlar arasında, kurumdan kişiye, kişiden bir kuruma veya kişiden kişiye olacak şekilde gruplandırmak mümkündür. Kurumlar arasında yapılan resmî yazışmalarda daha çok kurumlar işleyişler hakkında birbirini bilgilendirir, varsa taleplerini iletir. Kurumdan kişiye iletilen resmî yazışmalarda, bir konu hakkında bilgilendirme yapılabilir veya görevlendirmede bulunulabilir. Kişiden kuruma yapılan resmî yazışmalarda herhangi bir konuda bilgi istenebilir veya bir istekte bulunulabilir. Resmî bir iş nedeniyle kişiler arasında bilgi alışverişi için yapılan yazışmalar da kişiden kişiye iletilen resmî yazışmaları açıklamaktadır.

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte resmî yazışmalar elektronik ortamda hızlı bir şekilde gerçekleşmeye başlamıştır. Daha çok devlet hizmetlerinin hızlı bir şekilde sağlanabilmesi için 10/10/1984 tarihinde elektronik yazışmaları içeren bir yönetmelik hazırlandı bilinmektedir. 02/02/2015 tarihinde de 29255 sayılı Resmî Gazete'de ilgili kanun yayımlanmıştır.

Bu bölümde insanların hukuki, idari veya diplomatik işlerinde günlük hayatlarında sıklıkla ihtiyaç duyabileceği kurum ve kişiler arasında gerçekleşen resmî yazışmalar ele alınmıştır.

1. DİLEKÇE

Bir isteği, şikâyeti ya da dileği resmî veya özel kuruluşlara sunma amacıyla yazılan resmî mektup türüdür.

"Arzuhâl" ve "istida" olarak da adlandırılan dilekçeler; gerçek veya tüzel kişilere yazılan imzalı bir başvuru yazısıdır.

Dilekçelerde ad, soyad, tarih ve imza mutlaka yer almalıdır (Durmuş, 2019 : 155).

1.1. Dilekçenin Genel Özellikleri

1. Dilekçenin iletildiği makam adı -istisnalar dışında- kısaltılmadan tam bir şekilde yazılmalıdır. Gazi Üniversitesi Dekanlığına, Valilik Makamına, Millî Eğitim Bakanlığına...
2. Makam ve yer adları büyük harflerle yazılmalıdır.
3. Dilekçe yazılan kâğıdın üst tarafından bir buçuk iki parmak kadar boşluk bırakılmalıdır.
4. Makam adı yazıldıktan sonra alt satıra geçilerek makamın bulunduğu yerin adı yazılır.
5. Metin bölümü maddelerden oluşmuyorsa paragraf başı kadar boşluk bırakılarak başlanmalıdır.
6. Yer adlarında sadece il ve ilçe adları kısaltılmadan yazılmalıdır.
7. Dilekçe, hiçbir yanlış anlamaya yer vermemelidir. Açık ve anlaşılır bir dil kullanılmalıdır. Anlatılmak istenen her şey kısa ve öz bir şekilde yazılmalıdır.
8. Dilekçenin metin bölümü "arz ederim." ifadesi ile sonlandırılır.
9. Dilekçe metni tamamlandıktan sonra sağ alt tarafa tarih eklenir. Tarihin altına imza atılır, imzanın hemen altına da adı-soyadı yazılır.
10. Kâğıdın sol altına adres ve iletişim bilgileri yazılmalıdır.

11. Dilekçeler her zaman bir üst makama yazılır.
12. Yukarıdaki niteliklere sahip olan dilekçeler işleme konulur ve içeriğinde belirtilen hususlarla ilgili olarak yasal süre içerisinde dilekçe sahibine gerekli cevap verilir.
13. Dilekçeye ait ilgili bir belge, evrak bulunuyorsa dilekçede ek olarak bulunabilir.
14. Bazı kurumlarda kullanılan dilekçe örneklerinde tarih sağ en üst köşededir.
15. Renkli ve çizgili kâğıda dilekçe yazılmaz.
16. Dilekçeler renkli ve kurşun kalemle yazılmaz.
17. İmzasız dilekçelerin hiçbir geçerliliği yoktur.
18. Dilekçeler sadece beyaz, çizgisiz (A4) kâğıdıma elle veya bilgisayarla yazılmalıdır.
19. Dilekçeler hazırlanırken Türk Dil Kurumunun yayımladığı “Yazım Kılavuzu” esas alınmalıdır.

1.2. Dilekçe Çeşitleri

Konusuna göre iki çeşit dilekçe vardır:

1. İstek Dilekçesi
2. Şikâyet Dilekçesi

1.2.1. İstek Dilekçesi

Bir isteğin, bir dileğin yerine getirilmesi veya bir işin gerçekleştirilmesi amacıyla yazılan dilekçelerdir. Kişinin, resmî makamlarla veya özel kuruluşlarla olan her türlü ilişkisi dilekçe konusudur (Yakıcı, 2011: 254).

1.2.2. Şikâyet Dilekçesi

Toplumu rahatsız eden çeşitli problemlerin çözümlenmesi amacıyla yazılan dilekçelerdir. Bu dilekçelerde konu gerçek boyutuyla ve belgeleriyle ortaya konulur. (Yakıcı, 2011: 254).

Belediye hizmetlerinin aksaması, güvenlikle ilgili herhangi bir sorunun yaşanması, sağlık problemleri, iletişim veya yönetim sorunları gibi durumlar şikâyet dilekçesinin temel konularındandır.

Dilekçe Örneği:**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
GAZİ EĞİTİM FAKÜLTESİ DEKANLIĞINA
ANKARA**

Fakülteniz Okul Öncesi Öğretmenliği Bölümü 2.sınıfı 0000004444 numaralı öğrencisiyim. 15.11.2022 tarihinde yapılan Türk Dili-I dersi vize sınavına rahatsızlığım nedeniyle katılamadım.

Ankara Bilkent Şehir Hastanesinden almış olduğum 2 (iki) günlük istirahat raporu ekte yer almaktadır.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

18.11.2022
(İmza)

Adı-SOYADI

Adres:

Final Mah. Telafi Cad. No: 42/2
Çankaya / ANKARA

EK:

EK-1. Sağlık Raporu (1 adet)

Dilekçe Örneği:

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
ANKARA

Enstitünüz ..... Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans tez dönemi öğrencisi olan ..... numaralı .....'in "....." başlıklı tezinin, Yükseköğretim Kurulu Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortama geçmesini istiyorum.

Gereğini yapılmasını arz ederim.

.. / .. / ..
Öğrenci

.. / .. / ..
Danışman

.. / .. / ..
Ana Bilim Dalı Başkanı

2. TUTANAK

Tutanak; toplantı sırasında yapılan konuşmaların, alınan kararların veya herhangi bir olayın doğrudan yazıya geçirilmesidir. Resmî bir yazı türü olan tutanağı düzenleyen kişiye "zabıt kâtibi" adı verilir. "Zabıt" olarak da bilinen bu yazı türünde kişisel görüş ve yorumlara yer verilmemelidir. Tutanağı oluşturan kişi objektif olmalıdır (Balcı, 2010: 243).

Yazılı ve yasal bir belge olan tutanak, bir rapor türüdür. Fakat tutanak ve rapor arasında zamansal olarak temel bir fark bulunmaktadır. Raporlar araştırmalar sonunda oluşturulurken, tutanak olay anında yazılır.

2.1. Tutanağın Genel Özellikleri

1. Tutanaklar, açık ve yalın bir dille yazılmalıdır.
2. Kişisel görüşlere yer verilmemelidir.
3. Tutanaklar hukuken geçerli belgelerdir.
4. Genellikle bilgisayarda yazılır. Elle yazılacaksa mürekkepli kalem kullanılmalıdır.
5. Tutanak, kâğıdın tek yüzüne yazılır. Eğer tutanak birden fazla sayfaya yazılacak ise sayfanın üst kısmında tutanağın kaçınıcı sayfası olduğu yazı ile belirtilir ve her sayfanın altı mutlaka imzalanır.
6. Başlık ve sonuç bölümünde tutanak olduğu ifade edilmelidir.
7. Tutanakta, tarih ve saat belirtilmelidir. Tutanakta olaya şahit olanlar veya toplantı başkanlarının adı, soyadı ve imzası yer almalıdır. Tutanakta kronolojik sıraya göre anlatım yapılmalıdır.
8. Tutanak, olay ve toplantı tutanağı olmak üzere ikiye ayrılır. Olay tutanağı, herhangi bir olayın veya durumun olduğu gibi yazıya aktarıldığı tutanak çeşididir. Toplantı tutanağı ise meclis, mahkeme gibi toplantılarda yapılan konuşmaların ve görüşmelerin olduğu gibi yazıya geçirildiği tutanak çeşididir (Yakıcı, 2011: 260).
9. Toplantı tutanağının konusunu, meclis, mahkeme, apartman yönetimi toplantıları gibi mekânlarda gerçekleştirilen konuşmalar ve görüşmeler meydana getirir.

2.2. Tutanak Hazırlanırken Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Tutanak hazırlanırken genel olarak dikkat edilmesi gereken noktalar şunlardır:

- a. Tutanağı sadece sorumlu kişiler hazırlamalıdır.
- b. Tutanakta kesinlikle kişisel görüş ve yorumlara yer verilmemelidir.
- c. Olay tutanağı olaydan hemen sonra, toplantı tutanağı ise toplantının başladığı andan itibaren düzenlenmelidir.
- ç. Tutanakta kısa, öz ve açık ifadeler kullanılmalıdır.
- d. Tutanak sadece ilgili makama sunulmalıdır.
- e. Yetkililer ve ilgili kişiler tutanağın altını imzalamalıdır.
- f. Birden çok sayfalı tutanaklarda ilgililer her sayfayı paraflamalıdır (Yakıcı, 2011).

Olay Tutanağı Örneği:**Olay Tarihi** : 15/02/2022**Olay Saati** : 12.00**Olay Yeri** : Bilse Üniversitesi Merkez Yemekhanesi

15/02/2022 Salı günü saat 12.00'da Bilse Üniversitesi Merkez Yemekhanesinde, iki öğrencinin yemek sırası için tartıştığı sırada Ali Mehmet darbe alarak hafif şekilde yaralanmıştır. Mağdur, Bilse Üniversitesi Hastanesine yönlendirilmiştir.

Olayın çözülmesi için Üniversitemiz disiplin birimi ile irtibata geçilmiş, gerekli uyarılar yapılmıştır. Konuya ilişkin tanık raporları daha sonra disiplin kuruluna sunulacaktır.

İşbu tutanak tarafımızdan olay yerinde tanzim edildikten sonra, imza altına alınmıştır.

1. Tanık

İmza

Adı-SOYADI

Mağdur

İmza

Adı-SOYADI

2. Tanık

İmza

Adı-SOYADI

Toplantı Tutanağı Örneği:

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ DOKTORA YETERLİK SINAVI
TUTANAK FORMU**

1- ÖĞRENCİ BİLGİLERİ

Adı ve Soyadı:	R---- K----
Öğrenci No:	151420161009
Ana Bilim Dalı:	İşletme

2- DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Komitemiz/Jürimiz 10/08/2022 tarihinde, saat 13.00'te adı geçen öğrenciyi seminer salonunda yazılı ve sözlü olarak sınava almış, yapılan değerlendirme sonucunda öğrencinin yazılı sınavdan 90, sözlü sınavdan 95 olarak

BAŞARILI/BAŞARISIZ olduğuna OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Komite/ Sınav Jürisi	Unvanı, Adı ve Soyadı	İmzası
Başkan	Prof. Dr. ----	
Üye	Prof. Dr. ----	
Üye	Doç. Dr. ----	
Üye	Doç. Dr. ----	
Üye	Dr. Öğr. Üyesi ----	

3. ÖZ GEÇMİŞ

Kişilerin gereksiz ayrıntılara yer vermeden eğitim bilgilerini, meslek hayatında edindikleri yeteneklerini ve kişisel bilgilerini içeren, resmî bir üslupla hazırlanan yazı türüne öz geçmiş denir. İnsanların kartviziti olarak kabul edilen öz geçmişler, hazır bir şablon üzerine form hâlinde oluşturulabileceği gibi, belli bir düzen dahilinde düz yazı şeklinde de yazılabilir (Gücüyeter, 2013: 97). Günümüzde öz geçmiş yerine Latince "Curriculum Vitae" nin kısaltması olan CV kullanılmaktadır.

Öz geçmiş özellikle iş görüşmesine hak kazanmak isteyen kişiler tarafından oluşturulur. Kişilerin bir çeşit kartviziti olarak kabul etmek mümkündür. Öz geçmiş, işe başvuran kişi ve işe alanlar arasındaki ilk iletişimi sağlayan bir belgedir. Dolayısıyla güçlü bir ilk izlenim oluşturmak için öz geçmişin sunumu ve içeriğinde önemle çalışmak gerekir.

İşveren öz geçmişe bakarak "Kişi bize neden başvurdu, bizim için neler yapabilir, bilgi ve yetenekleri nelerdir, kişisel özellikleri nelerdir, işimizin gerektirdiği özelliklere sahip midir?" sorularına cevap bulur (Yakıcı, 2011: 298).

3.1. Bir Öz Geçmişte Bulunması Gereken Özellikler

1. İstenilen bilgiler dikkate alınmalıdır.
2. Kişinin sahip olduğu kendi üslubuna göre hazırlanmalıdır.
3. Orijinal olmalıdır.
4. Bilgiler kısa, açık, doğru ve abartısız bir dille kaleme alınmalıdır.
5. Sunulan bilgiler belgelere dayandırılmalıdır.
6. Öz geçmiş hazırlanırken önce hedef belirlenmeli, sonra öz geçmiş yazılmalıdır.
7. Kişiyi tam olarak yansıtan anahtar kelimeler bulunmalıdır.
8. Dinî ve politik ifadeler kesinlikle kullanılmamalıdır.
9. Öz geçmiş hazırlanırken verilecek kurumun beklentilerine dikkat edilmelidir.

3.2. Bir Öz Geçmişte Bulunması Gereken Bilgiler

1. Kişisel Bilgiler
2. Ad-Soyad, Adres ve Telefon
3. Eğitim Bilgileri
4. İş Tecrübesi
5. Yabancı Dil
6. Hobiler ve İş Hayatı Dışındaki Faaliyetler
7. İş ve Kariyer Hedefi
8. İşle İlgili Beceriler
9. Akademik Çalışmalar
10. Referanslar

Öz geçmişte ad-soyad, adres ve telefon numarası kağıdın en üstüne ortalanarak yazılmalıdır. Bu kısma başlık koymak zorunlu değildir. Verilen telefon numaralarına iş saatleri içerisinde ulaşılabilir olmasına dikkat edilmelidir. E-posta adresi varsa mutlaka eklenmelidir. Yeni mezunların eğitim bilgilerini öz geçmişte başa eklemesi daha faydalı olacaktır. Bu bölümde bütün okulları sıralamaya gerek yoktur. Fakat başvuru ile ilgili önemli bir eğitim alınmışsa veya (proje, doktora tezi gibi) çalışmalar yapılmışsa mutlaka belirtmelidir. Yeni mezun olmayanlar için en önemli kısım iş tecrübesi bölümüdür. Bu kısımda, o güne kadar çalışılmış bütün tam veya yarı zamanlı işleri tek tek yazmak yerine başvuru ile ilgili beceri kazandırmış olanları eklemek yeterlidir. En son çalışılan işe en çok yer ayrılmalıdır. İlk işlerden daha az, sonraki işlerden daha çok bahsedilmelidir. İşverenler genellikle kişinin iş hayatının değişim ve gelişimini merak eder. Özellikle en son çalışılan yer ile ilgilendiklerini

söylemek mümkündür. Kişinin güçlü ve tanınmış bir referansı bulunuyorsa, adını vermek yararlı olacaktır.

Hobi ve iş hayatı dışındaki faaliyetlerden de bahsedilmesi önemlidir. Bunlar işe başvuran kişinin değişik alanlardaki ilişkiler açısından destekleyen özellikler olarak kabul edilir. Ancak “kitap okumak”, “tiyatroya gitmek”, “film izlemek” gibi genel ifadeler kullanmak yerine “Beş yıl belediye tiyatrosunda sahne aldı.”, “Yağlı boya resim yapar.” “Keman çalar.” gibi daha somut ifadeler kullanılmalıdır.

Eğer başvurulmuş iş, yabancı dil bilinmesini gerektiriyorsa, öz geçmişte mutlaka bir “yabancı dil” bölümü olmalıdır.

Kişisel bilgiler kısmına da o işle ilgili önemli görülen bilgileri eklemekte fayda vardır.

Form Şeklinde Hazırlanan Öz Geçmiş Örneği:

Kişisel Bilgileri:

Adı-Soyadı: ---

Cinsiyet: ---

Doğum Tarihi: ---

Medeni Durum: ---

Uyruk: T.C.

Sürücü Belgesi: B sürücü belgesi

Aşkerlik Belgesi (Erkek adaylar için): -

Öğrenim Durumu: Mezun

İletişim Bilgileri:

Adres: Gazi Mah. Yıl Cad. No: 8 Yenimahalle/ANKARA

Cep Telefonu: 05XX XXX XX XX

E-Posta: nurgunes@ail.com

Eğitim Bilgileri:

2011-2016: TOKİ Sosyal Bilimler Lisesi

2016-2020: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi/ Türk Dili ve Edebiyatı (Lisans)

2020-2022: Dokuz Eylül Üniversitesi/ Türk Dili ve Edebiyatı (Yüksek Lisans)

İş Tecrübeleri:

Aydın Şehit Polis Nedip Cengiz Eker Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi (2018-2019)

Gazi Üniversitesi- Türk Dili (2021/-)

Gazi Üniversitesi- TÖMER (2021-2023)

Kariyer Hedefi: Çift Dillilik ve Yabancılar Türkçe Öğretimi alanlarında uzmanlaşmak

Yabancı Dil Bilgisi:

Dil: İngilizce

Seviye: Orta (B1)

Bilgisayar Bilgisi: Word, Excel

Referanslar: Öğretim Görevlisi Can Arı, Gazi Üniversitesi, TÖMER

Etkinlik:

Aşağıda form şeklinde verilen özgeçmişini kendinize ait bilgilere göre tamamlayınız.

Kişisel Bilgileri:

Adı-Soyadı:

Cinsiyet:

Doğum Tarihi:

Medeni Durum:

Uyruk:

Sürücü Belgesi:

Askerlik Belgesi (Erkek adaylar için):

Öğrenim Durumu:

İletişim Bilgileri:

Adres:

Cep Telefonu:

E-Posta:

Eğitim Bilgileri:**İş Tecrübeleri:****Kariyer Hedefi:****Yabancı Dil Bilgisi:**

Dil:

Seviye:

Bilgisayar Bilgisi:**Referanslar:**

Düzyazı Şeklinde Hazırlanan Öz Geçmiş Örneği:

1997 yılında Erzurum’da doğdum. 2021 yılından bu yana Ankara’da yaşamaktayım. 2016 yılında başladığım Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümünü 2020 yılında 3.00 not ortalamasıyla bitirdim.

Bölümümü bitirdikten hemen sonra Dokuz Eylül Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı’nda yüksek lisans programına başladım. 2022 yılında yüksek lisansımı başarıyla tamamladım. Aynı zamanda 2022 yılında yapılan Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavından (YDS) 80 puan aldım. Bu yüzden İngilizce okuma, yazma, anlama ve konuşma becerilerinde iyi bir dereceye sahibim ve bu konuda kendimi geliştirmeye devam ediyorum.

Bu yetkinliklerimle kurumun istediği özelliklere sahip olduğumu düşünüyorum. Kariyer hedefim ise eğitim hayatım boyunca birçok seminerine gittiğim, kendimi bu alan üzerine geliştirmeye çalıştığım ve yüksek lisans tez konum da olan “Yabancılarla Türkçe Öğretimi” ve “Çift Dillilik” konularında uzmanlaşmaktır.

4. RAPOR

Rapor; herhangi bir konu, görev, iş veya bir olayla ilgili yapılan ciddi ve çok yönlü bir incelemeye kesin bir sonuç bildiren resmî yazı türünün genel adıdır. Rapor yazmak, herhangi bir konu hakkında fikir yürütmek değil, ele alınan iş veya olay hakkındaki incelemeyi objektif bir bakışla ve hiçbir şüpheye yer vermeyecek şekilde oluşturmaktır (Aktaş, 2005: 134).

Rapor, tutanak türüne benzerlik göstermektedir. Fakat tutanakta yaşanan olay birebir, doğrudan yazıya aktarılırken, raporda kişisel düşünce ve yorumlar bulunabilir. Burada bilimsel araştırmaya dayalı raporları ayrı tutmak gerekmektedir. Raporda ilk olarak olayı anlama, detayları hakkında bilgi sahibi olma, olayı bütün hatları ve kanıtlarıyla beraber yazılı bir belge hâline getirme durumu bulunmaktadır.

Raporların konusu neredeyse sınırsızdır. Her şey raporun konusu olabilir.

Rapor düzenleyen görevlinin ilgili konuyla uzmanlığının bulunması önemlidir.

Bilgi veren raporlar, araştırma raporları, durum raporları gibi rapor çeşitleri bulunmaktadır. Rapor hazırlarken öncelikle yazılı kaynaklara başvurulmalı, rapor konusu ile alakalı gerekli malzemeler ve bilgiler toplanmalıdır. Gerekli olduğu durumlarda konuyla ilgili kişilerin görüşlerine başvurularak onlarla iletişime geçilmelidir. Raporu düzenleyecek uzman da, rapor konusu hakkında detaylı bir şekilde bilgi sahibi olana kadar araştırma yapıp bilgi toplamaya devam etmelidir. Yapılan araştırma sırasında gerekli görüldüğü takdirde kanun, tüzük, yönetmelik gibi yasal belgeler de mutlaka incelenmelidir.

Raporun son aşaması yazmadır. Raporlar belli bir plana sadık kalınarak oluşturulmalıdır. Eğer benzer raporlar için önceden hazırlanmış ve onaylanmış bir rapor düzeni varsa, aynı rapor çerçevesi içinde hazırlanması gerekmektedir. Hazır bir rapor çerçevesi yoksa, raporun konusuna göre mantığa uygun bir sıra takip edilerek raporlar oluşturulmalıdır. Raporda ele alınan konunun olumlu ve olumsuz tarafları, nedenleri, etkileri ve sonuç net bir şekilde belirtilmelidir. Oluşacak sonuç, olumlu veya olumsuz olsa da duygusallıktan uzak, tamamen objektif bir şekilde belirtilmelidir. Raporda öne çıkarılan görüş, düşünce ve kanaatler kesin kanıtlarla somut olacak şekilde ifade edilmelidir.

Hazırlanan raporların sonuç kısmı, raporu oluşturanların görüş ve kanaatlerine göre hazırlanacağından özellikle bir kişi tarafından oluşturulan raporlar son derece önem arz etmektedir. Dolayısıyla raporu düzenleyen kişi, konuyla ilgili oluşan düşüncesini objektif olarak ifade etmelidir. Bu raporlar genellikle “kişisel raporlar”dır. En az iki kişinin düzenlediği ve aynı görüşe sahip olan raporlar da “ortak raporlar”dır.

Raporu hazırlayanların adı, soyadı varsa ünvanları ve imzaları raporda kesinlikle yer almalıdır. Hazırlanan bazı raporlarda konuyla ilgili belgeler yer alabilir. Bu belgeler “Ekler” başlığı altında sıralanmalıdır.

4.1. Pratik Rapor Çizelgesi

Bir raporda bulunması gereken bölümler aşağıda sıralanmaktadır:

1. **Başlık:** Raporun hazırlandığı konuya uygun bir başlık belirlenmelidir.
2. **Raporun sunulduğu makam:** Hazırlanan raporun sunulduğu makam adı kısaltma yapılmadan açık bir şekilde belirtilmelidir.
3. **Raporu hazırlayan kişi / kişiler:** Raporu hazırlayan kişi / kişiler ünvanlarıyla beraber adını ve soyadını eklemelidir.
4. **Çalışmanın yapıldığı tarih / süre:** Rapor için yapılan çalışmanın başlangıç ve bitiş tarihi gün ve ay olarak yazılmalıdır.
5. **Gerekçe:** Raporun hazırlanış gerekçesi ve amacı kısaca açıklanmalıdır.
6. **Giriş:** Raporun konusuna uygun bir giriş paragrafı yazılır.
7. **Gelişme:** Raporun en geniş bölümüdür. Bu kısımda durum tespiti yapılarak yanlışlar açıklanır. Konuyla ilgili olumsuzluklar vurgulanır.
8. **Sonuç:** Raporda geçen sorunun bir sonuca ulaştığı bölümdür. Soruna uygun çözüm önerileri sunularak, kazanılacak sonuçların neler olduğu ifade edilir.
9. **Raporu hazırlayan kişi / kişilerin ad, soyad, ünvan ve imzaları:** Raporu oluşturan kişilerin ad, soyad ve imzaları bulunur.
10. **Ekler:** Hazırlanan bazı raporlarda durum hakkında belgeler bulunabilir.
11. **Kaynakça:** Rapor oluşturulurken kaynaklardan yararlandıysa raporun sonuna kaynakça eklenmelidir.

Rapor Örneği:

**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINA BAĞLI ANKARA'DA BULUNAN OKULLARDA
YAPILAN DENETİM VE İNCELEMELERDE TESPİT EDİLEN SORUNLARA
İLİŞKİN GENEL DURUM RAPORU**

**MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINA
ANKARA**

Raporu Hazırlayanlar: M--- D---, Z---Y---

Çalışmanın Yapıldığı Tarih: 11/10/2022

Gerekçe: Bu rapor; Milli Eğitim Bakanlığının 11/10/2022 tarih ve S005 sayılı yazıları gereğince ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin eğitim koşullarının incelenmesi amacıyla yazılmıştır. Raporunda özellikle öğrencilerin karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların giderilmesine yönelik çözüm önerileri üzerinde durulacaktır. Okullarda gözlemlenen bazı sorunlar aşağıda sıralanmıştır:

1. İlkokul ve ortaokul öğrencilerinin yeni nesil sorulara uygun çalışma programına sahip olmadıkları tespit edilmiştir.
2. Kantindeki ücretlerin öğrencilerin bir günlük harçlıklarına göre pahalı olduğu bulunmaktadır.
3. Yemekhanelerde çıkan yemekler gramaj olarak belirlenenden az bulunmakta ve öğrenciler tam olarak doyamamaktadır.
4. Lavabo ve tuvaletlerdeki hijyen yetersizliğinden kaynaklı salgın hastalıkların yaşandığı gözlenmiştir.

Görüldüğü gibi öğrenciler birtakım sorunlarla karşılaşmaktadır. Dolayısıyla devlet okullarından özel okullara yoğun bir geçiş yaşanmaktadır.

Yukarıda belirtilen sorunların çözülmesi için aşağıda bulunan sonuç önerilerinin yerine getirilmesi şarttır.

Sonuç:

1. Yemek gramajlarının artırılması gerekmektedir.
2. Hijyen sorunları giderilmelidir.
3. Değişen sınav sistemine uygun çalışma programları düzenlenmelidir.
4. Kantin ücretlerindeki zamlar azaltılarak satış yapılmalıdır.

Yukarıdaki şartlar yerine getirildiğinde öğrencilerin okullarından övgüyle bahsedecekler ve okula bağlılıkları artacaktır.

Saygılarımızla.

10.11.2022

İmza
Adı-SOYADI

İmza
Adı-SOYADI

5. KARAR

Türkçe Sözlük'te karar, "Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı. Herhangi bir durum için tartışılarak verilen kesin yargı, hüküm. Bu yargıyı bildiren belge." şeklinde karşımıza çıkmaktadır (TDK, 2023).

Resmî kuruluşların ya da tüzel kişilerin yaptıkları toplantı veya oturumların ardından ortaya çıkan görüşlerin, çalışmaların sonuçlarının onanmış deftere yazılmasına "karar" denir.

Toplantılar bittikten sonra sonuçlar bir karar olarak karar defterine aktarılır (Durmuş, 2019: 156). Toplantıya katılanların oylarıyla belirlenen kararlar yazılırken aşağıdaki noktalara dikkat edilir:

5.1. Karar Yazısı Oluşturulurken Dikkat Edilmesi Gerekenler

1. Karar yazısının başına, karar numarası, tarihi, oturum yeri ve saati yazılmalıdır.
2. Kararın giriş kısmında, oturumu kimin başlattığı, toplantıya katılmayan üyelerin isimleri, toplantının gündemi veya konusu belirtilmelidir.
3. Gelişme kısmında, üyelerin konuyla ilgili düşünceleri, tartışma sonuçları maddeler hâlinde yazılmalıdır.
4. Karar yazısı, "oy birliği ile karar verildi" veya "oy çokluğu ile karar verildi" ifadesi ile sonlandırılmalıdır.
5. Karar yazısının en sonuna yönetim kurulu başkanı ve üyelerin ad ve soyadları yazılır. Bu kişiler kararı imzalar. Alınan kararlar karar defterine yazılır.

Karar Örneği:

Karar Numarası: 15

Karar Tarihi: 11.08.2022

Toplantı Saati: 11.30

Toplantı Yeri: Seminer Salonu

Toplantıya Katılanlar: .....

Yönetim Kurulu Başkanı: Es--- Ay---

Başkan Vekili: Mer---Tur---

Üye: Ut--- Ka---

Üye: Ka--- Çi---

Üye: Ha--- Bo---

Alınan Kararlar

1. ---- Eğitim Danışmanlık Hizmetleri A.Ş. adıyla yeni bir şirket kurulmasına ve bu şirketin en kısa zamanda yasal tescilinin tamamlanmasına,
2. Kurulacak bu şirketin Ankara şubesi için Sayın Me--- Ko---'un görevlendirilmesine,
3. Şirketin mali danışmanı olarak Sayın İr--- Öz---'ün görevlendirilmesine,
4. Bütün bu çalışmaların sonuçlarının bir rapor hâlinde gelecek toplantıya sunabilmesi için Sayın Me--- Ko---'un görevlendirilmesine,
5. Gelecek toplantının 11.12.2022 tarihinde saat 11.30'da yapılmasına oy birliğiyle karar verildi.

Yönetim Kurulu Başkanı

İmza

Adı-SOYADI

Başkan Vekili

İmza

Adı-SOYADI

Üye

İmza

Adı-SOYADI

Üye

İmza

Adı-SOYADI

Üye

İmza

Adı-SOYADI

6. İLAN / DUYURU

İlan / duyuru, duyurulmak istenilenlerin televizyon, radyo, gazete veya dergi gibi çeşitli iletişim araçları ile muhabata iletilmesi için kullanılan bir resmî yazı türüdür. Teknolojik çağa geçtiğinden beri ilanlar internet üzerinden verilmektedir. Resmî ve özel olmak üzere iki çeşit ilan bulunmaktadır. Resmî ilanlar devlet kurumlarınca, özel ilanlar ise kişiler tarafından oluşturulmaktadır.

İlan Örneği:

Konu: Doğrudan Temin

16/03/2023

ANKARA

İLGİLİ FİRMALARA:

İLAN NO : 1010/04

Üniversitemiz Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi'nce yürütülen Prof. Dr. Mel-----'nun yürütücülüğünü yaptığı 2019K1----- Kodlu XXX projesi ile ilgili olarak ihtiyaç duyulan ekli listede ayrıntıları verilen 1 Robot Kontrol Sistemi (Gömülü Bilgisayar) alımı ile ilgili ...../...../..... saat: ..... 'a kadar aşağıdaki şartlara göre düzenlenecek proforma faturanın Araştırma Birimi'ne gönderilmesi gerekmektedir.

1-Tekliflerin talep/teknik şartnameye birebir uygun olması(Teknik Şartnameye Cevap Verilmesi ve Katolog/Broşür Eklenmesi, Teklifin Şartnameye Uygun Olduğunun Proformada Yazılı Olarak da Beyan Edilmesi),

2-Tekliflerin geçerlilik süresi 60(altmış)gün olmalı ve proformada bu husus belirtilmiş olması,

3-Tekliflerin yazılı olması,

4-Verilen teklifler proforma/faks/e-mail olması,

5-Teklif verilen malzemelerin teslim süreleri, markaları ve ambalaj şekillerinin yazılı olması ve taleplerin teknik şartnamedeki sıra numarası belirtilerek verilmesi.

6- Birim fiyatlarının ve toplam tutarlarının Türk Lirası olarak KDV'siz verilmesi ve KDV oranının da ayrıca belirtilmesi,

7-Teklif mektuplarının üzerine proje yürütücüsü, proje kodu ve ilan numarasının yazılması,

8-Ad,Soyad veya ticaret unvanı yazılmak suretiyle yetkili kişilerce kaşelenip imzalanmış olması,

9-Tekliflerin Gazi Üniversitesi Rektörlüğü Araştırma Birimi Teknikokullar/ANKARA adresine hitaben verilmesi, gerekmektedir.

NOT: Teklif veren isteklilerin telefon numarası, cep, fax, e-mail v.b iletişim bilgilerini proforma faturalarına yazmaları gerekmektedir.

Tel: 0 – 312 XXX XXX XX

Teklifler için = e-mail: (gab@gazi.edu.tr)

(<https://ihale.gazi.edu.tr/> Erişim Tarihi: 21.03.2023)

7. İŞ MEKTUBU

İş mektupları, kurumlar arası iş ile ilgili olarak oluşturulan tüm yazılardır. İş mektuplarının içeriğinde bir iş veya hizmet bulunmaktadır. İş mektuplarının konusu ne olursa olsun mutlaka bir hizmet ya da iş söz konusudur. İş mektuplarında eğer birden fazla istek söz konusuysa, her istek ayrı bir mektupta dile getirilmelidir.

İş mektuplarında kısa, öz, anlaşılır ve kesin ifadeler yer almalıdır. İş mektuplarına bir hitap cümlesiyle başlanması gerekir. Kâğıdın sağ tarafına tarih yazılmalıdır. Adres ve tarih arasında belirli bir boşluk bırakıldıktan sonra paragraf yapılır. Doğrudan istek yazılmalıdır. Devamında ihtiyaç veya mektubun konusu kısaca ele alınmalıdır. Durum ifade edildikten sonra saygı cümlesiyle mektup sonlandırılır. Mektubun sağ altına ad ve soyad yazılır. İsmi üst kısmı imzalanır.

7.1. İş Mektuplarının Bölümleri

Bir iş mektubunda bulunması gereken bölümleri aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- 1. Başlık:** Başlık kısmında kuruluşun adı, adresi, amblemi, telefon, faks, e-posta adresi yer almalıdır.
- 2. Sayı:** İş mektuplarının sayı bölümünde dosya numarası, kurumun sahip olduğu özel dosya tasnif sistemine göre belirtilmelidir.
- 3. Tarih:** İş mektubunun gönderildiği tarihin yazıldığı kısımdır.
- 4. Alıcının Adı, Adresi:** İş mektubunun gönderildiği kişi veya kurumun adresinin yazıldığı bölümdür.
- 5. Hitap:** İş mektubu oluşturulurken gönderilen kişi veya kuruma bir hitapta bulunulmalıdır. Eğer kişi veya kurum hakkında bir bilgi yoksa "İlgiliye" hitabı kullanılmalıdır. Hitap, iş mektuplarında uzun olmamalıdır.
- 6. Paragraf veya Metin Bölümü:** İş mektuplarında kabul gören kural, oluşturulan metin kısmının en fazla dört paragraftan oluşmasıdır.
- 7. Saygı İfadesi:** İş mektubunun sonuna eklenen saygı ifadesidir. "Saygılarımla" gibi ifadeler kullanılmalıdır.
- 8. İmza:** İş mektubunu imzalayacak kişilerin imza attıkları bölümdür.
- 9. Paraf:** İş mektubunun hazırlandığı kurumda farklı bölümlerde görev yapan en fazla beş kişi tarafından yazı paraflanmalıdır.

İş Mektubu Örneği:

--- KİTABEVİ NEŞRİYAT SANAYİ VE TİCARET ANONİM ŞİRKETİNE
İş Merkez C Blok Kat:14, 337 Etlik
İSTANBUL - TÜRKİYE

10.08.2022

Yayınınızın 1955 yılında basmış olduğu, Recaizade Mahmud Ekrem tarafından hazırlanan "Çok Bilen Çok Yanılır" başlıklı eserin baskıları tükenmiştir. Bu eserden elinizde varsa 30 adet göndermenizi istiyorum.

Saygılarımla.

İmza
Adı- SOYADI

Adres: Mazi Mah. Şen Cad. No: 15
Yenimahalle/Ankara
Telefon: 05XX XXX XX XX
E- Posta: sedauzel@gmail.com

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

1. Farklı maksatlarla düzenlenen toplantılarda yapılan konuşmaların veya herhangi bir olayın, bir durumun olduğu ve görüldüğü gibi yazıya geçirilmesi ve bu yazılanların yetkililer tarafından imzalanmasıyla resmîyet kazanan yazı türüne ..... adı verilir.

Bu parçadaki boşluğa getirilmesi gereken resmî yazı türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) İş mektubu
- B) Öz geçmiş
- C) Tutanak
- D) Rapor
- E) Dilekçe

2. Öz geçmişlerde aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Eğitim Bilgileri
- B) Kişisel Bilgiler
- C) İletişim Bilgileri
- D) İş Tecrübeleri
- E) Fobileri

3. Aşağıdakilerden hangisi ilan ile ilgili yanlış bir bilgidir?

- A) İlan, duyurulmak istenen herhangi bir haberin iletişim araçları vasıtasıyla muhatabına ulaştırılmasıdır.
- B) Sosyal medya vasıtasıyla ilanlar daha hızlı yayılır.
- C) İlanlar resmî ve özel olmak üzere iki çeşittir.
- D) İlan yazısı “Oy birliği ile karar verildi.” ifadesi ile sonlandırılmalıdır.
- E) İlanlar günümüzde internet ortamında yayımlanmaktadır.

4. Aşağıdakilerden hangisi dilekçenin özelliklerinden biri değildir?

- A) Herhangi bir olay veya toplantının gerçekleşmesi durumunda kayıt altına almak için hazırlanan resmî yazı türüdür.
- B) Dilekçeler her zaman bir üst makama yazılır.
- C) İmzasız dilekçelerin geçerliliği bulunmamaktadır.
- D) Makam ve yer adları büyük harflerle yazılır.
- E) Dilekçelerdeki yazımda TDK'nin yayımladığı “Yazım Kılavuzu” esas alınmalıdır.

5. Karar yazılırken aşağıdakilerden hangisine dikkat edilmez?

- A) Tarih ve saat belirtilmelidir.
- B) Karar metni açık ve anlaşılır olmalıdır.
- C) Oluşturulan kararın konusunu bir toplantı oluşturuyorsa, toplantıya katılanların adı ve soyadı mutlaka eklenmelidir.
- D) Kararların kâğıda yazılma gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır.
- E) Kararların geçerliğini koruması adına mutlaka imza atılmalıdır.

6. “Belgelenmesi gereken bir durumu tespit edenler tarafından imzalanan belgedir.”

Bu tanım, hangi resmî yazı türüne aittir?

- A) Öz geçmiş
- B) Tutanak
- C) Rapor
- D) Dilekçe
- E) Karar

7. Aşağıdakilerden hangisi her zaman bir üst makama yazılır?

- A) İlan
- B) Dilekçe
- C) Öz geçmiş
- D) Açık mektup
- E) Karar

8. Toplantılardan sonra oluşturulan yazı çeşidi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Dilekçe
- B) Öz geçmiş
- C) İş mektubu
- D) Tutanak
- E) Rapor

9. Aşağıdakilerden hangisi iş mektubunun özelliklerinden biridir?

- A) İş mektubu, herhangi bir konu veya bir olayla ilgili inceleme sonucunu belirleyerek bildiren bir resmî yazı türüdür.
- B) İş mektuplarında her zaman bir hizmet söz konusudur.
- C) Latince “curriculum vitae” (CV) olarak da adlandırılır.
- D) Bir isteği veya şikâyeti bildirmek için resmî makamlara sunulan bir yazı çeşididir.
- E) Toplantı sonrasında kabul edilen sonuçların kayıt altına alınmasına iş mektubu denir.

10. Aşağıdakilerden hangisinde öz geçmişle ilgili olarak **yanlış** bir bilgi verilmiştir?

- A) Öz geçmiş yazılırken fobilerden bahsedilmelidir.
- B) Öz geçmiş hazırlarken yeni mezun olanlar ilk olarak eğitim bilgilerini yazmalıdır.
- C) Öz geçmiş verilen kurum, yabancı dil bilinmesini istiyorsa “yabancı dil” bölümü eklenmelidir.
- D) Öz geçmiş, kişinin kartivizi olarak da kabul edilir.
- E) Ad, soyad, adres ve telefon numarası kağıdın en üstüne ortalanarak yazılmalıdır.

KAYNAKÇA

Aktaş, Ş. (2005). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Akçağ Yayınları.

Balcı, M. (2010). Resmî Yazışmalar. H. Develi, A. Koçak (Ed.) *Türk Dili II* içinde (s. 227-251). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Yayını.

Durmuş, T. I. (2019). Bilimsel Yazılar ve Yazışma Türleri. M. Macit, S. Cavkaytar (Ed.) *Türk Dili II* içinde (s. 140-169). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Gazi Üniversitesi İhale Bilgi Sistemi. (2023, Mart 21). İhale İlan Sayfası. Erişim adresi: <https://ihale.gazi.edu.tr/>

Gücüyeter, B. (2013). Yazılı Anlatım Türleri. L. Turan (Ed.) *Türk Dili II* içinde (s. 93-109). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

TDK. (2023, Mart 19). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>

Yakıcı, A., Yücel, M., Doğan, M. C. ve Yelok, V. S. (2011). *Üniversiteler İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.

5. BÖLÜM

AKADEMİK YAZMA

Öğr. Gör. Dr. H. Merve ALTIPARMAK YILMAZ

Öğr. Gör. Dr. Kerim SARIGÜL

BU BÖLÜMDE NELER ÖĞRENECEĞİZ?

- Akademik Dil
- Akademik Yazma Kavramı
- Akademik Yazı ve Özellikleri
- Akademik Yazma Süreci
- Akademik Yazı Türleri
- Telif Hakları ve Önemi, Telif Haklarının Süresi ve Şartları
- Eserleri Eğitim Amacıyla Kullanma Şartları
- Akademik Yazmada Etik İlkeler
- Creative Common Lisanslarının Önemi ve Özellikleri
- Yaygın Kullanılan Atıf Stilleri, Atıf, Alıntı ve Kaynakça Kuralları

ANAHTAR KAVRAMLAR

Akademik dil	Akademik yazma	Akademik yazı	Akademik metin türleri
Telif hakları	Creative Common Lisansları	İntihal	Etik ilkeler
Alıntı yapma	Kaynak gösterme	Kaynakça yazımı	

BU BÖLÜMDE HEDEFLENEN KAZANIMLAR

- Akademik dil ve yazı özelliklerini açıklar.
- Akademik dil ile günlük dil arasındaki farklılıkları kavrar.
- Akademik metinlerin yapısı ve türlerini açıklar.
- Akademik metinlerde başlık, özet, anahtar kelime, giriş, yöntem, bulgular, tartışma ve sonuç bölümlerini kavrar.
- Akademik yazma sürecini kavrar.
- Telif haklarını ve önemini kavrar.
- Akademik yazmada etik ilkeleri kavrar.
- Creative Common Lisanslarını tanır.
- Atıf, alıntı ve kaynak gösterme teknikleri ve önemini kavrar.

GİRİŞ

İnsanlar tarih sahnesine çıktıkları andan bu yana dünyayı anlama ve anlamlandırma çabasında olmuşlardır. Bu anlamlandırma sürecinde de dil önemli bir yer edinmiş ve bireylerin dili kullanmadaki becerileri, yaşantılarına yön vermiştir. Bu bağlamda akademik yaşantıya önemli ölçüde etki ettiği düşünülen beceri alanlarından biri de yazmadır. Akademik yazma ise yazma becerisi içerisinde kendine özgü nitelikleri bulunan bir kavram alanı olarak literatürdeki yerini almıştır.

Akademik yazmayı hem bir kavram hem de konu olarak ele almadan önce *akademik* kelimesine değinmek gerekir. Fransızca kökenli olan *akademik* kelimesi, *akademi* kelimesinden türemiştir. *Akademi*, Antik Yunan ve Batı devletlerindeki misyonundan hareketle bilim, kültür ve sanat erbabının toplandığı meclis (Karagöl, 2018: 9) anlamına gelirken, *akademik* ise akademi ile ilgili olan, bilimsel niteliği olan (TDK, 2022) anlamlarına gelmektedir.

Bilimsel bir araştırma sürecinde ortaya neyin konulduğu kadar nasıl konulduğu ve nasıl sunulduğu da önemlidir. Bu süreçte elde edilen bilgiler ve veriler doğrultusunda ortaya konan ürünün sunuluş biçimi de akademik yazma kavramını ortaya çıkarmaktadır. Elde edilen verilerin güvenilirliğini artırmak, bulguları daha önce yapılan çalışmalarla karşılaştırmak, bilgiye dayalı yorumlar yapmak ve çalışmanın niteliğini artırmak amacıyla atıflara ihtiyaç duyulmaktadır. Atıflar bilimsel bir çalışmanın niteliğine katkı sunmakla birlikte doğru bir şekilde kullanılmadığında çeşitli sorunlara da sebep olabilmektedir.

Akademik yazma hem akademisyenler hem de öğrenciler için yükseköğretim kademesinde önem arz eden bir beceridir. Yükseköğretimde akademik başarının sağlanması için öğrencilerin bilim insanlarının ürettikleri metinleri okuyup anlamaları, okuduklarından hareketle akademik dilin kullanıldığı ürünler ortaya koymaları (Deniz ve Karagöl, 2017b: 147); telif hakları, akademik yazmada etik ilkeler, atıf ve alıntı kuralları gibi hususlarda bilgi sahibi olmaları; lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimleri boyunca sorumlu oldukları sınavlar, hazırladıkları ödevler, projeler ve tezlerde akademik dili kullanmaları beklenmektedir. Bu nedenle yükseköğretimde akademik okuryazarlık hem gereklilik hem de ihtiyaçtır.

1. Akademik Dil

Akademik dil hem sözlü hem de yazılı anlatımın sınırları içerisinde varlığını hissettirir. Akademik dilin sınırları içerisinde duygu ve düşüncelerin ifade edilme biçimi, hedef kitlesi ve içeriği bu dile günlük dilden farklı bir misyon yüklemekte ve onu farklı bir boyuta taşımaktadır.

Cummins (2000: 541), akademik dili; öğrencilerin örgün eğitim sürecinde karşılaşacakları, yeterlik göstermeleri gereken kelime dağarcığı, dil bilgisi yapıları ve dil işlevlerinin toplamı olarak tanımlamaktadır. Bu noktadan hareketle akademik dil, bilimsel bilginin doğru bir şekilde anlamlandırılıp işlenmesi için üst düzey düşünme becerileri ve dil yeterliliği gerektiren bir alan olarak değerlendirilebilir.

Genel olarak akademik ortamlarda ve akademik araştırmaların paylaşımında kullanılan akademik dil; öğrenciler, uzmanlar, akademisyenler ve araştırmacılar arasındaki yazılı ve sözlü bilgi paylaşımını sağlamaktadır (Bağcı, 2022: 3). Bu yönüyle günlük dilden farklı özellikler göstermektedir. Günlük dil ve akademik dil arasındaki farklılıklar ise şu şekilde sıralanabilir:

Tablo 1. Günlük Dil ve Akademik Dil Arasındaki Fark

	Günlük Dil	Akademik Dil
Konular	Konular bilindik, sıradan ve somut; genellikle verilen birkaç ayrıntı ile incelenir.	Konular bilinmedik, karışık, soyut olabilir. Daha fazla bilgi verilir ve daha derinlemesine incelenir.
Kelimeler	Günlük ve bilindik kelimeler kullanılır.	Teknik terimler, jargon, çok heceli kelimeler kullanılır.
Cümle Yapıları	Cümleler daha kısa ve içeriğe bağlıdır.	Cümle yapıları daha uzun ve birleşiktir.
Bakış Açıları	Bir fikir ya da bakış açısı paylaşılır. Paylaşılan fikirler ya kişisel ya da ön yargılıdır.	Farklı bakış açıları düşünülmüş ve analiz edilmiştir. Sıkça kişisellikten uzak, nesneldir.

(Tompkins'ten aktaran Tok, 2012: 23)

2. Akademik Yazma Kavramı

Yerli ve yabancı literatürde akademik yazma kavramına yönelik farklı adlandırmalar bulunsa da kavramın yabancı literatürde çoğunlukla *academic writing*, yerli literatürde ise *akademik yazma* olarak yer edindiği görülmektedir.

Akademik yazma, eleştirel düşünme becerilerinin sergilenerek fikirlerin etkin bir biçimde tartışıldığı, düşüncelerin farklı kaynaklardan yararlanılarak desteklendiği ve ortaya konulduğu bir yazma çeşidi (Tok, 2013: 3); düşünme, yorumlama ve sunma gibi belli becerilerde yeterlilik gösterilmesini isteyen bir değerlendirme biçimi (Irvin, 2010: 8); “akademik bağlamdaki araştırmaların çeşitli türlerde raporlaştırılması sürecinde içerik, biçim, yazım ilkeleri, dil ve anlatım yönlerinden kendine has ilkeleri olan yazma becerisi” (Karagöl, 2018: 3) olarak çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır.

Literatürde yer alan tanımlardan hareketle akademik yazmanın özelliklerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- Akademik yazma bir beceridir.
- Akademik yazma, eleştirel bir beceridir.
- Akademik yazma, nesneldir.
- Akademik yazma, tutarlılık gerektirir.
- Akademik yazma, bilimsel araştırmayla iç içedir.
- Akademik yazma, uzmanlık gerektiren teknik ve sistematik bir alandır.
- Akademik yazma, raporlaştırmaya dayalı bir metin üretim sürecidir.
- Akademik yazma, günlük dil kullanımından farklıdır.
- Akademik yazma, dil ve anlatım kurallarına titizlikle uymayı gerektirir.
- Akademik yazma, akademinin çeşitli düzeylerinde kullanılan bir yazma türüdür.
- Akademik yazmanın bilim insanları gibi özel okuyucu kitlesi vardır.
- Akademik yazma; açıklamayı, bilgi aktarmayı ve okuyucuyu ikna etmeyi hedefler.
- Akademik yazmanın alana özgü kelime kullanımı, belirli cümle yapılarının oluşturulması ve organizasyon

(düşüncelerin inşası) gibi gereklilikleri vardır.

- Akademik yazı türlerinin kendine has bölümleri vardır.
- Akademik metinler düz ve tek anlamlıdır.
- Akademik metinler araştırmaya ve öğretmeye yöneliktir (Karagöl, 2018: 13).

Akademik yazma her ne kadar belirli bir meslek grubunu ilgilendiren bir kavram alanı olarak görülse de yükseköğrenim gören öğrencilerin ve üniversitelerin ilgili kademelerinde görev yapan personellerin de akademik yazma konusunda bilgili olmaları beklenmektedir.

3. Akademik Yazı ve Özellikleri

Akademik yazılar, temelde akademik ortamlarda üretilen bilimsel metinlerdir. Literatürde *bilimsel yazı* veya *bilimsel metin* olarak yer aldığı da görülmektedir.

Akademik yazılar, bilimsel bir disiplin çerçevesinde gerçekleştirilmiş çalışmaların belli bir düzende kompozisyon hâline getirilmesiyle oluşan yazılardır (Deniz ve Karagöl, 2017b: 148). Belli bir amaç doğrultusunda oluşturulurlar. Bu bağlamda akademik yazıların amacı, “herhangi bir konu üzerinde yapılan araştırmadan elde edilen sonuçların ilgili bilim çevreleriyle paylaşılarak verilmek istenen mesajın hedef kitleye ulaştırılmasıyla hem ulusal hem de uluslararası alanda yapılacak benzer çalışmalara ve bilim dünyasına katkı sunmak” (Bağcı, 2022: 10) olarak ifade edilebilir.

Akademik yazıların dil ve üslubu, hedef kitlesi, içeriği ve biçimsel özellikleri onu diğer yazı türlerinden farklı kılmakla birlikte bu metin türleri; kişiden kişiye değişmeyen herkes için geçerli olan belli niteliklere sahiptir. Bu bağlamda akademik yazıyı diğer yazı türlerinden ayıran özellikler aşağıdaki gibi açıklanabilir:

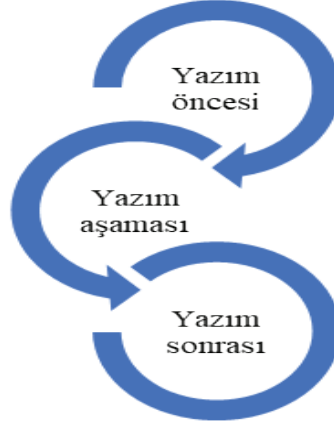
- Akademik yazılarda bilimsel bir dil kullanılır.
- Akademik yazılar, ileri düzeyde okuma ve yazma becerisi gerektirir.
- Akademik yazıların oluşturulma süreci diğer yazılara göre farklıdır. Öncesinde planlama yapılması gerekir.
- Akademik yazılar, kendine özgü kural ve uygulamaları olan özel bir yazı türüdür (Bowker, 2007: 3).
- Akademik yazılarda dil ve anlatım kurallarına, imla ve noktalamaya dikkat edilmesi gerekmektedir.
- Akademik yazılarda yer alan bilgiler literatürle desteklenerek sunulur.
- Önceden yayımlanmış çalışmalardan alıntılar (gönderme ve dipnot) yapılır.
- Akademik yazıların belli bir hedef kitlesi vardır.
- Diğer yazı türlerinde kural ihlalleri yalnızca bir hata olarak değerlendirilirken akademik yazılardaki kural ihlalleri bir etik sorunu oluşturur.

Bilimsel metinlerin düz anlamlı ve tek anlamlı olması (çok anlamlılığa ve bulanıklığa yol açmaması) geçerli ve güvenilir olması (ele alınan konuya ve gözlem nesnesine nesnel bir bakış açısıyla yaklaşılması ve sunulması), metni temellendiren düşünsel düzenlemelerin metin yüzey yapısında açık sözel düzenlemelerle gösterilmesi (metnin çizgisel olarak izlenebilir olması, hiyerarşik işlevleri yüklenmesi) beklenmektedir (Uzun, 2001: 201-203).

4. Akademik Yazma Süreci

Akademik yazma, planlamaya ihtiyaç duyan sistemli bir metin oluşturma sürecidir. Sürecin başından sonuna kadar takip edilmesi gereken birtakım aşamaları vardır. Bilimsel metin oluşturma süreci, literatürde farklı aşamalarla adlandırılrsa da sürecin temelde aynı şekilde ilerlediği görülmektedir.

Şekil 1. Bilimsel Metin Oluşturma Süreci

Temelde üç aşamadan oluşan bilimsel metin oluşturma sürecinde her aşama, kendi içinde farklı basamakları barındırır.

Hogue (2008: 29-30) akademik yazma sürecini; *yazım öncesi fikir edinme* (serbest yazma), *ilk taslağı yazma*, *ilk taslağı düzenleme*, *son şeklini yazma* olarak ele almıştır.

Shih (1986: 623), *yazma öncesi evre* (ham veriyi toplama keşfetme ve düzenleme), *taslak oluşturma*, (düşünceleri doğrusal bir söylem şeklinde yapılandırma), *yeniden yazma* (gözden geçirme, düzenleme, prova okuması yapma) olarak aşamalandırmıştır.

Savage ve Shafiei (2007: 147) ise *beyin fırtınası* (konuya ilişkin bilgi toplama, konuya ilişkin fikirlerle ilgili beyin fırtınası yapma, ana hatları oluşturma, yazının hangi fikirler çerçevesinde ele alınacağını belirleme, fikirleri mantıksal parçalara ayırarak kümeleme, iskelet oluşturma), *ilk taslağı yazma* (ana hatlarıyla ele alınan çalışmayı taslağa dönüştürme), *düzenleme* (dil bilgisel ve teknik düzeltmeler yapma), *son taslağı yazma ve çalışmayı yayıma gönderme* (taslağı yazının tüm özelliklerini yansıtacak şekle getirme, son şeklini verme) aşamalarıyla akademik yazma sürecine yön vermiştir. Literatürdeki sınıflandırmaları dikkate alarak bu bölümde akademik yazma süreci şu şekilde yapılandırılmıştır:

4.1. Yazmaya Hazırlık

Yazmaya başlamadan önceki planlama aşamasıdır. Diğer aşamalara göre tamamlanması daha uzun zaman alabilir.

Konu ve amaç belirleme: Yazmaya başlamadan önce konu alanının ve çalışma amacının belirlenmesi gerekmektedir. Konu ve çalışma amacı, çalışmanın sınırlarını belirlemek ve sürece ilişkin doğru hamleler yapmak için önemlidir. Çünkü bilimsel bir yazı, bir amaç etrafında şekillenmektedir.

Konuya ilişkin bilgi toplama: Belirlenen konu alanı ve amaçtan hareketle derin bir araştırma sürecine girmek, ilgili literatüre yönelik okuma yapmak ve bilgi toplamak gerekmektedir.

4.2. Taslak Oluşturma

Yazım aşamasının ilk basamağıdır. Kendi içerisinde de basamakları bulunmaktadır.

Düşünceleri yazıya dökme: Daha önce yapılmış çalışmalara ilişkin ayrıntılı bir okuma yapıldıktan sonra ele alınan konu alanıyla ilgili düşüncelerin, ana hatlarıyla yazılı olarak ortaya konması gerekmektedir. Düşüncelerin belirlenmesi; yazının hangi çerçevede ele alınacağını, ağırlık verilecek ve kapsam dışı bırakılacak noktaları tespit etmede önemli bir rol oynamaktadır.

Düşünceleri sıralama: Yazının ana hatlarını oluşturan düşüncelerin hem mantıksal hem de kapsam olarak düzenlenip sıralamaya konması gerekmektedir. Sıralanan düşünceler geliştirilerek paragraflar hâline getirilir. Bu aşamadan sonra yazının ilk taslağı hazırlanmış olur.

4.3. Düzeltme

Yazım aşamasının ikinci basamağıdır. Hazırlanan taslak metin gözden geçirilerek içerik, dil bilgisi, imla ve noktalama bakımından incelenir. Varsa içerik bakımından eksikleri tespit edilir, fazlalıklar çalışmadan çıkarılır. Dil bilgisi, imla ve noktalama kurallarına uygun bir yazı hâline getirilir.

4.4. Son Okuma

Yazım aşamasının üçüncü basamağıdır. Düzeltmeleri yapılan metin hem yazar hem de farklı okuyucular tarafından tekrar tekrar okunmalıdır. Anlamsal yönden metnin akışını bozduğu düşünülen bilgiler yazıdan çıkarılır. Metin, biçimsel açıdan tekrar gözden geçirilir. Düzeltmeleri yapılan metin taslak olmaktan çıkıp son şeklini almış olur.

4.5. Yayımlama

Yazım sonrasına ait bir basamaktır. Son şeklini alan metin, yayın sürecine hazırlanır. Metin, nerede yayımlanmak isteniyorsa o oluşumun belirlediği yazım şablonuna uygun hâle getirilmelidir. Bu şablon, kimi zaman yalnızca biçimsel düzenlemeleri içerirken kimi zaman da metnin bölümlerine müdahale gerektirmektedir. Yazım şablonuna göre düzenlenmiş ve varsa özel şartları (yazının intihal programından geçirilmesi, etik kurul izninin alınmış olması vb.) da sağlamış bir metin, basılı veya elektronik olarak yayımlanmaya hazır kabul edilmektedir.

5. Akademik Yazı Türleri

Akademik yazı türleri içerisinde pek çok ürün yer almaktadır. Yüksek lisans ve doktora tezleri, makale, bilimsel kitap, kitap bölümü, bildiri, proje, poster, rapor, editöre mektup, ansiklopedi maddesi, dönem ödevleri, bitirme tezleri en bilindik akademik yazı türlerindedir. Hepsinin ortak noktası ise bir araştırma konusunun sürece bağlı olarak raporlaştırılmasıdır. Farklılaştıkları noktalar ise “başlık yazımından kaynakça yazımına kadar uzanan farklı bölümler, bunların yazımını ilgilendiren dil, anlatım, biçim gibi nitelikleri”dir (Deniz ve Karagöl, 2017a: 290). Bu bölümde akademik yazı türlerinin tümüne yer vermek mümkün olmadığından aşağıda en sık karşılaşılan birkaç türe değinilmiştir:

5.1. Tez

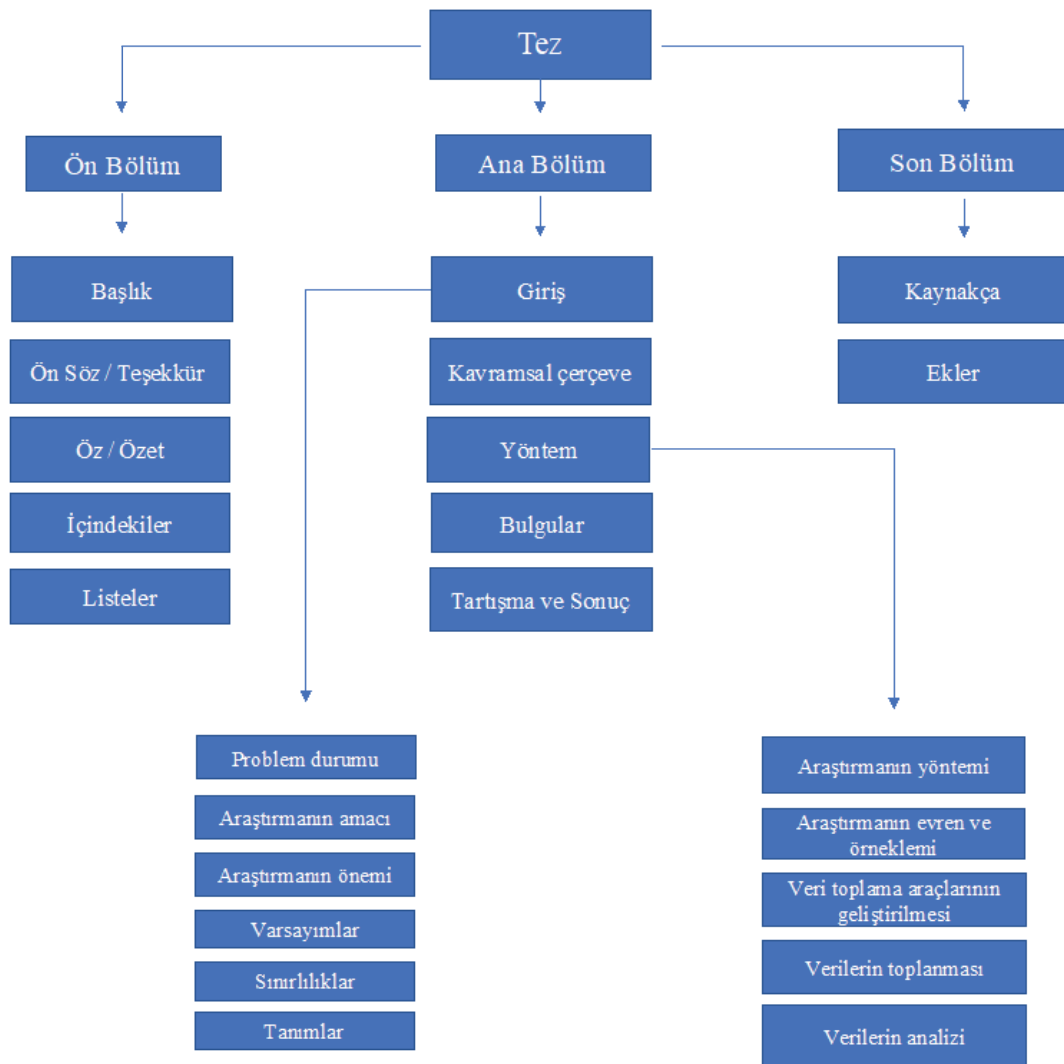
Akademik metinler içerisinde tamamlanma süreci en uzun süren tür olan tezler, üniversitelerde öğrencilerin veya öğretim üyelerinin hazırlayıp bazen bir sınav kurulu önünde savundukları bilimsel eserlerdir (TDK, 2022).

Tezler genellikle lisans düzeyinde mezuniyet şartını sağlayabilmek için son sınıfta (bitirme tezleri), lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) düzeyde ise akademik bir ünvan almak amacıyla bir öğretim üyesinin danışmanlığında yapılan bilimsel bir araştırmanın jüri önünde sunulup üniversitelerin ilgili kurullarının da onayıyla literatürde yerini alan akademik yazı türleridir.

Tezlerin yazımındaki çıkış noktası bir problemdir. Tezler bir problem çerçevesinde sınırlanmakta ve şekillenmektedir.

5.1.1. Tezin Bölümleri

Tezin içindeki bölümler, başlıklar ve biçimsel özelliklere ilişkin yönergeler, bağlı bulunulan üniversitenin ilgili enstitüsünün kabul ettiği tez yazım kılavuzuna göre değişiklik gösterir. Ancak genel olarak tezin üç ana bölümü, bu üç ana bölümün de alt bölümleri bulunmaktadır.

Şekil 2. Tezin Bölümleri

Genel olarak yukarıdaki şekilde düzenlenen tez bölümleri, üniversitelerin enstitülerince kabul edilen yönetmelikler ve tez yazım kılavuzları doğrultusunda şekillenmektedir. Bunun yanı sıra tezin içerisinde yer alan yazılar, şekiller, tablolar, resimler, grafikler vb. teze ilişkin tüm biçimsel özellikler, tez yazım kılavuzları dikkate alınarak düzenlenmektedir.

5.1.1.1. Ön Bölüm

Ön bölüm; başlık, ön söz / teşekkür, öz / özet, içindekiler ve listelerden oluşmaktadır.

Başlık:

- Araştırmaya ilişkin ilk bilgi kaynağıdır.
- Kısa, dikkat çekici ve ilgi uyandırıcı olmalıdır (Karagöl, 2018: 26).
- Başlıkta yer alan kelimeler çalışmayı doğru ve etkili bir şekilde tanıtmalıdır.
- Başlıktaki kelime sayısı tez yazım kılavuzlarına göre değişiklik göstermekle birlikte genellikle 15 kelimeyi geçmemesi önerilmektedir.

Teşekkür / Ön Söz:

- Yazarın çalışmanın gerçekleşmesinde katkısı olan kişi veya kurumlara teşekkürlerini sunduğu kısımdır.
- Ön söz olarak başlıklandırıldığı durumlarda çalışmanın kısa bir tanıtımına yer verildikten sonra teşekkürler sunulabilir.

Öz / Özet:

- Başlıktan sonra çalışmanın içeriği hakkında daha ayrıntılı bilgi veren kısımdır.
- Tüm metin ana hatlarıyla sunulur.
- Çalışmanın amacı, önemi, yöntemi ve çalışmanın sonuçları hakkında bilgi verilir.
- Okuyucuya metnin tamamına ilişkin genel bir bilgi sunarak bu metne ihtiyaç duyulup duyulmayacağına anlaşılmasını sağlar.
- Genel olarak hem Türkçe hem de İngilizce yazılır.
- Belli bir uzunlukta yazılırlar. Özette yer alması gereken ortalama kelime sayısı tez yazım kılavuzlarında belirtilir.
- Özeti sonunda anahtar kelimelere yer verilir.
- Anahtar kelimeler, başlıktan hareketle oluşturulabilir.

İçindekiler:

- Tezin içerisinde yer alan tüm başlıkların ve sayfa numaralarının sırasıyla sunulduğu kısımdır.

Listeler:

- Tezin içerisinde yer alan kısaltmaların, simgelerin, şekillerin ve tabloların sıralanıp sunulduğu kısımdır.

5.1.1.2. Ana Bölüm

Ana bölüm; giriş (problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, araştırmanın varsayımları, araştırmanın sınırlılıkları, tanımlar), kavramsal çerçeve, yöntem (araştırmanın yöntemi, araştırmanın evreni ve örnekleme, verilerin toplanması, verilerin analizi), bulgular, sonuç ve tartışma bölümlerinden oluşmaktadır.

Giriş

Tezin ana bölümünü oluşturan ilk parçadır. Araştırma konusuna yönelik bilgilerin sunulduğu, konuyla ilgili literatürün açıklandığı, problem durumunun ortaya konduğu, araştırmanın amacı, önemi, varsayımları, sınırlılıkları ve tanımların sunulduğu kısımdır (Karagöl, 2018: 38).

Problem Durumu:

- Çalışmaların çıkış noktası bir problemdir.
- Çözüm üretmek amacıyla ortaya atılan problemin ayrıntılı bir şekilde tanımlandığı ve çalışma boyunca hangi problem / problemlerin çözüme kavuşturulacağına açıklandığı kısımdır.
- Problem, ilgili literatürün tanıtılmasını takiben genelden özele doğru ele alınır.
- Problemin daha ayrıntılı ve aşamalı olarak ele alınması amacıyla problem cümlesine bağlı alt problem cümleleri oluşturulabilir.

Araştırmanın Amacı:

- Araştırmanın hangi amaçla yapıldığı açıklanır.
- Yalnızca çalışmayı ilgilendiren bilgilere yer verilir, alıntı bilgilere yer verilmez.
- Amaç cümleleri genellikle “bu çalışmanın / araştırmanın amacı .....dır / dir, mektir / maktır” biçiminde kurulur.
- Amaç cümlesinin “başlık+mektir / maktır” biçiminde düzenlenmesi, amaç cümlesinin kolayca anlaşılması bakımından önemlidir (Karagöl, 2018: 38).
- Amaç cümlesine bağlı olarak alt amaç cümleleri yazılabilir.

Araştırmanın Önemi:

- Araştırmanın kime / neye ne bakımdan fayda sağlayacağı açıklanır.
- Yalnızca araştırmayı ilgilendiren bilgilere yer verilir. Alıntı yapılmaz.
- Çalışmanın literatürdeki hangi boşluğu dolduracağına ifade edilmesi, araştırmanın önemini ortaya koymaya yarayan bir ayrıntıdır.

Araştırmanın Varsayımları:

- Araştırmanın varsayımları veya sayıltıları olarak adlandırılabilir.
- Araştırmaya ilişkin doğrulanamaz veya reddedilemez bilgilerdir (Büyüköztürk vd., 2008: 69).
- Varsayımlar genellikle “... olduğu varsayılmıştır /... olduğu kabul edilmiştir” cümle kalıbıyla yazılırlar.

Araştırmanın Sınırlılıkları:

- Araştırmanın maddi imkânlar ve zaman nedeniyle kısıtlandığı durumları belirtir (Karagöl, 2018: 48).
- Sınırlılıklar genellikle “araştırma ... ile sınırlandırılmıştır / araştırmaya yalnızca ... dâhil edilmiştir veya araştırmada ... kapsam dışı / araştırma dışı bırakılmıştır / dâhil edilmemiştir” cümle kalıpları kullanılarak yazılır.

Tanımlar:

- Araştırmaya temel teşkil ettiği düşünülen kavram ve terimlerin tanımlarına yer verilir.
- Araştırmada tanımına ihtiyaç duyulan kavramlar genellikle anahtar kelimelerdir.

Kavramsal / Kuramsal Çerçeve

- Teze ilişkin konu ve kavram alanlarının açıklandığı, birbirleriyle ilişkilerinin ortaya konduğu kısımdır.
- Bilgiler, genelden özele doğru ana ve alt başlıklar şeklinde sunulabilir.
- Bilgiler ve açıklamalar literatürle desteklenerek aktarılır.
- Kuramsal çerçeve olarak da adlandırılabilir.

Yöntem

Araştırmanın nasıl yapıldığının, problemin nasıl incelendiğinin ayrıntılı olarak açıklandığı bölümdür. Araştırmanın modeli, araştırmanın evreni ve örnekleme, verilerin toplanması ve verilerin analizi alt başlıklarından oluşur.

Araştırmanın Modeli:

- Araştırmanın deseni olarak da adlandırılabilir.
- Araştırmanın problem durumunun gerektirdiği uygulama yönteminin ortaya konduğu, açıklandığı ve çalışmayla olan ilişkisinin ele alındığı kısımdır.
- Araştırmanın problem durumuna göre bir çalışma; nicel, nitel veya karma modelde yapılandırılabilir.

Araştırmanın Evreni ve Örnekleme:

- Araştırmanın katılımcılarının tanımlandığı ve bu katılımcılara ilişkin niteliklerin açıklandığı kısımdır.
- Evren-örneklem, çalışma grubu veya çalışma kümesi olarak da adlandırılabilir.
- Ne şekilde adlandırılacağı, araştırmanın desenine, bilimsel metnin türüne ve kapsamına göre değişiklik gösterebilir.

Verilerin Toplanması:

- Verilerin toplanması için bir veya birden fazla veri toplama aracına ihtiyaç vardır.
- Veri toplama aracının, oluşturulma / geliştirilme / uyarlama süreci ve bu aracın katılımcı grup üzerindeki uygulanma biçimlerinin açıklandığı kısımdır.
- Veri toplama araçları sıfırdan oluşturulabileceği gibi daha önce oluşturulmuş bir aracın tekrar kullanılması veya yabancı dilde hazırlanmış bir veri toplama aracının uyarlanarak kullanılması da mümkündür.
- Verilerin nasıl, ne şekilde, ne zaman, kim tarafından toplandığına ilişkin bilgilere yer verilir.

Verilerin Analizi:

- Verilerin çözümlenmesi olarak da adlandırılabilir.
- Toplanan verilerin hangi yöntem veya teknik kullanılarak analiz edildiği belirtilir.
- Veri analizi yöntemi veya tekniği hakkında bilgi verildikten sonra toplanan verilerin nasıl çözümlendiği ayrıntılı olarak açıklanır.

Bulgular

“Araştırma verilerinin çözümlenmesinden sonra elde edilen bilimsel sonuç”ların (TÜBA, 2022) sunulduğu bölümdür.

- Araştırma verileri ham hâleriyle sunulmazlar. Araştırma yöntemine uygun bir çözümleme tekniğiyle anlamlı hâle getirildikten sonra sunulurlar.
- Bulgu başlıklarını genellikle araştırmanın problem ve alt problemleri veya amaç ve alt amaçları oluşturmaktadır.
- Bulgular; tablo, şekil, grafik, resim gibi somutlaştırıcı unsurlarla desteklenebilirler.

Tartışma ve Sonuç

Araştırmadan elde edilen bulgular üzerine oluşturulan ve literatürdeki farklı çalışmalardan destek alınarak tartışılan bölümdür. “Sonuç ve Tartışma”, “Sonuç Tartışma ve Öneriler” şeklinde de başlıklandırılabilir.

- Araştırmadan elde edilen bulguların ne anlama geldiği açıklanır.
- Araştırmanın bulguları, farklı çalışmaların ilgili bulguları ile karşılaştırılır. Bu bulguların örtüşen veya ayrışan yönleriyle ilgili değerlendirmeler yapılır.
- Bulguların tartışılması, problem durumunun veya amaçlarının çözüme ulaşıp ulaşımadığının anlaşılmasını sağlamaktadır (Karagöl, 2018: 59). Bu durum, araştırmanın bir sonuca bağlanması adına önemlidir.
- Tartışma ve sonuç, araştırmanın ilgili literatüre olan katkısının ortaya konduğu bölümdür.
- Tartışma ve sonuç bölümlerinin sonunda veya ayrı bir başlık olarak “Öneriler”e de yer verilebilir. Öneriler, araştırmanın sonuçlarına dayanarak yapılması gereken veya yapılması beklenen durumların sıralandığı kısımdır. Yalnızca araştırmanın sonuçlarına bağlı olarak öneri sunulabilir.

5.1.1.3. Son Bölüm

Bu bölümde kaynakça ve eklere yer verilir.

Kaynakça

Araştırma boyunca yararlanılan, alıntılanan ve atıfta bulunulan çalışmaların listesinin bulunduğu kısımdır.

- Kaynakça bölümü, bilginin asıl kaynağına erişim kolaylığı sağlamaktadır.
- Araştırmada yararlanılan tüm kaynakların kaynakçada yer alması gerekmektedir.
- Kaynakçadaki çalışmalar genellikle alfabetik sıraya konularak listelenmektedir.
- Kaynağın künyesinde hangi bilgilerin yer alacağını, kaynağın türü belirlemektedir. Yazar / yazarların ad ve soyad bilgileri, yayın yılı ve yayının adı, tüm kaynakların künyelerinde bulunması gereken temel bilgilerdir.

Ekler

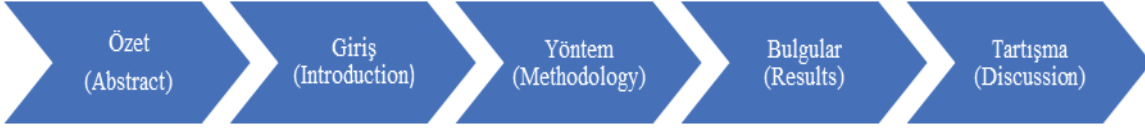
- Araştırma metninin içerisinde yer alması uygun bulunmayan ancak araştırmayı ilgilendiren özel belgelere (uygulama izinleri, uygulama aracı, fotoğraflar, resimler vb.) yer verilen kısımdır.

5.2. Makale

Akademik yazılar içerisinde en sık üretilen tür olarak bilinmektedir. Bir araştırma konusunun derinlemesine tartışılıp sorgulanmasını amaç edinen ve bir ana düşüncüyü merkeze alarak oluşturulan metin türüdür (Şen, 2020: 54). Çalışmaların kapsamı makalelerin türünü belirlemektedir. Fen bilimleri, sosyal bilimler ve beşerî bilimlerin araştırma alanlarının ve bağlı oldukları disiplinlerin farklılık göstermesi nedeniyle makale türleri de çeşitlilik gösterebilir. Örneğin; beşerî bilimler alanındaki bir bilgi, öne sürülen iddianın ne kadar iyi tartışıldığına bağlı olarak kabul edilir veya reddedilirken; fen bilimleri alanındaki çalışmalarda bir görüş, ölçülebilir deney ve bulgular ön plana çıkarılarak güçlendirilmektedir. Yöntemleri bağlı oldukları farklı disiplin alanlarına göre şekillense de makale metinlerinin oluşumunda genel kabul gören bir model takip edilmektedir (Ulu Aslan ve Baş, 2022: 48).

5.2.1. Makalenin Bölümleri¹

Makaleler, uluslararası literatürdeki adıyla AIMRaD veya IMRaD olarak adlandırılan bir yapıya göre şekillenmektedir. Buna göre; bir makale özet (abstract), giriş (introduction), yöntem (methodology), bulgular (results), ve tartışma (discussion) bölümlerinden oluşmaktadır.

Şekil 3. Makalenin Bölümleri

Makaledeki her bir bölüm bir sorunun yanıtını aramaktadır. *Giriş* bölümü, araştırmanın amacının ne olduğunun ve araştırmada hangi problemin incelendiğinin; *yöntem* bölümü, araştırmanın nasıl yapıldığının, problemin nasıl incelendiğinin; *bulgular* bölümü, araştırmada neyin / nelerin bulunduğu; *tartışma* bölümü ise araştırmada bulunanların ne anlama geldiğinin yanıtını vermektedir.

Makalenin bölümleri her ne kadar tez ile benzer görünse de makaleler tezlere göre daha dar kapsamlı bilimsel metinlerdir. Bölüm içerikleri, tezde olduğu kadar ayrıntılı değildir. Ayrıca tezde yer alan bazı bölümlere (teşekkür, tablo, şekil, simge, kısaltma listeleri, ekler) makale ve bildiri gibi metin türlerinde yer verilmez. Tezde ana başlıklar altında detaylandırılarak sunulan alt başlıklar (problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, tanımlar, araştırmanın deseni, evren ve örneklem, verilerin toplanması, verilerin analizi), makale ve bildiri gibi türlerde ortak tek başlık (giriş ve yöntem) altında verilir. Makalelerin bölüm başlıkları, içerikleri ve biçimsel bazı özellikleri, makalenin yayımlanacağı derginin yazım şablonuna göre değişiklik göstermektedir.

Giriş bölümünde araştırmanın ilgili literatürdeki hangi boşluğu dolduracağı okurları tatmin edecek biçimde açıklığa kavuşturulmalıdır (Altunkaya, 2020: 133). Bu bağlamda giriş bölümünün, araştırmanın niçin yapıldığı ve niçin gerekli olduğu üzerine temellendirildiği söylenebilir. Giriş bölümü aşamalı olarak ele alınacak olursa araştırma konusuna ilişkin açıklanmaya ihtiyaç duyulan tüm terim ve kavramların ele alındığı, araştırmanın problem durumuyla aynı veya benzer problemi inceleyen literatürdeki diğer çalışmaların bulunduğu, diğer çalışmadaki eksikliklere değinilen, yapılan çalışmanın bu eksikliği nasıl ve ne yönde gidereceğinin açıklandığı bölümdür. Giriş bölümünün son paragrafında çalışmanın amaç ve alt amaçlarına yer verilir.

¹Makalenin bölüm içerikleri tezin bölüm içerikleri ile benzerlik göstermektedir. Bu nedenle bu bölümde yalnızca tezin giriş bölümünden farklı bir kapsamda olduğu düşünülen “makale için giriş” bölümüne yer verilmiştir. Diğer bölüm başlıklarının içeriği için *tezin bölümleri* başlığından yararlanılabilir.

5.3. Bildiri

Bilim insanlarının bir araya geldiği bilimsel toplantılarda bir konu üzerinde yapılan açıklama, görüş ve raporun sözlü veya poster şeklindeki sunumu bildiri (tebliğ) olarak tanımlanmaktadır (Karagöl, 2020: 410). Bir kurum veya kuruluş tarafından düzenlenen bu bilimsel toplantılar; kongre, sempozyum, kurultay, bilgi şöleni, çalıştay gibi çeşitli şekillerde adlandırılmaktadır. Sözlü olarak sunulan bildiriler, bilimsel toplantılardan sonra katılımcılara belirtilen tarih aralığında tam metin hâline getirilip bildiri kitabı olarak basılırlar.

Bildirilerin tam metin hâli makalelerle aynı özellikler gösterir ancak bildirilerin sunum aşaması, konunun görsel bir hazırlığını gerekli kılmaktadır. Diğer bir deyişle metnin yazılışı kadar profesyonel bir şekilde sunumu da bildirilerin tür özelliklerine dâhildir (Ulu Aslan ve Baş, 2022: 60).

Bildiri sunumları oturumlar hâlinde gerçekleştirilir. Aynı anda pek çok salonda sunum yapılabilir. Oturumları bir başkan yönetmektedir. Her oturumda 3 ile 5 arası konuşmacı bildiri sunumunu yapmakta ve her bir sunum genellikle 15-20 dakika sürmektedir. Her oturum sonunda da soru-cevap kısmı yer almaktadır. Bildiri sunumlarının yapıldığı bilimsel toplantılara yalnızca dinleyici olarak da katılmak mümkündür.

Katılımcılar, çalışmalarını bildiri dışında bir poster kâğıdına belli bir düzende yerleştirip görsel olarak da sunabilirler. Bu şekildeki sunumlar, poster veya poster bildiri olarak adlandırılır. Poster bildiriler, standart bir metin puntosundan daha büyük punto ile hazırlanır. Çalışma, yazı ve görsel dengesi gözetilerek dikkat çekici bir şekilde panolara asılarak sunulur.

5.3.1. Bildirinin Bölümleri²

Bildiri tam metinleri, makalelerle aynı niteliklere sahiptir. Sunum şekillerindeki farklılıklar onları ayrı bir tür olarak değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Bildiriler de makaleler gibi özet, giriş, yöntem, bulgular, sonuç ve tartışma, kaynakça bölümlerinden oluşmaktadır.

Makalelerden farklı olarak bildiriler, özet bildiri ve tam metin bildiri olmak üzere iki aşamadan oluşmaktadır. Özet bildiri olarak hazırlanan, kabul gören ve sunulan çalışmalar, araştırmacının isteği doğrultusunda özet bildirilerin tam metin hâline getirilmesiyle yayıma hazırlanabilirler.

5.4. Rapor

“Bir araştırmanın sonuçlarının bir bireye, resmî bir kuruma veya özel bir kuruluşa sunulduğu kapsamlı metinler” (Özer, 2021: 7) rapor olarak adlandırılmaktadır.

Raporlarda kullanılan akademik dil, bilimsel kitaplardan ve makalelerden daha kolay okunan ve uzman olmayan okurlar tarafından da anlaşılabilir bir dildir. Raporlar; diğer akademik türler gibi bir teoriyi test etmeyi veya çelişkileri araştırmayı değil, genellikle kurum ve kuruluşların eylem planlarını göstermeyi amaçlarlar. Rapor, araştırmacıların belirlenmiş bir soruna veya soruya odaklanmasının istendiği durumlarda talep edilir (Ulu Aslan ve Baş, 2022: 58-59).

Genel olarak raporlar, biçimsel olarak ve kullanılan dil bakımından diğer akademik yazılarla aynı ana hatları izlemektedir. Bununla birlikte raporun oluşturulması ve düzenlenmesi sürecinde kendi gereklilikleri olabilir. Raporlar makalelere göre daha spesifik ve ayrıntılı bir yazı türüdür. Ayrıca farklı bölümler için numaralandırma ve alt başlıklar daha ayrıntılıdır (Bailey, 2020: 225-227).

²Bildirinin bölüm içerikleri için tez ve makale bölümlerine bakılabilir.

5.4.1. Raporun Bölümleri

Raporun başlık, giriş, işin tanımını gösteren bir gelişme, sonuç ve ekler bölümleri aracılığıyla tamamlanan bir iş / proje süreci, sonuçları ve bu sonuçlara yönelik çözüm önerileri okurlara aktarılır. Raporların kapak sayfasında da başlık, rapor kim için hazırlandıysa o kişi / kurum / kuruluş veya şirketin adı, raporu oluşturan kişi / kurum ve tarih bilgileri yer almaktadır (Ulu Aslan ve Baş, 2022: 58). Bununla birlikte çalışmanın amacı, kapsamı ve hedef kitlesi; raporun türünü, bölümlerini ve bölüm başlıklarını belirleyici bir rol üstlenmektedir.

6. Telif Hakları

Bir eserin aslını veya çoğaltılmış nüshalarını, kiralamak, ödünç vermek, satışa çıkarmak veya diğer yollarla dağıtmak hakkı münhasıran eser sahibine aittir (Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, 1951). Eser (ilim ve edebiyat, musiki, güzel sanatlar veya sinema eserleri olarak sayılan her nevi fikir ve sanat mahsulleri) sahiplerinin hakları ulusal ve uluslararası alanda çeşitli kanunlarla korunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti tarafından 1951 yılında “Fikir ve sanat eserlerini meydana getiren eser sahipleri ile bu eserleri icra eden veya yorumlayan icracı sanatçıların, seslerin ilk tespitini yapan fonogram yapımcıları ile filmlerin ilk tespitini gerçekleştiren yapımcıların ve radyo-televizyon kuruluşlarının ürünleri üzerindeki manevi ve mali haklarını belirlemek, korumak, bu ürünlerden yararlanma şartlarını düzenlemek, öngörülen esas ve usullere aykırı yararlanma hâlinde yaptırımları tespit etmek” maksadıyla 5846 numaralı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu (FSEK) hazırlanmış ve yürürlüğe konmuştur (Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, 1951). Bununla birlikte edebiyat ve sanat eserlerinin korunması için oluşturulmuş uluslararası bir anlaşma olan Bern Sözleşmesi (Bern Konvansiyonu) 1952 yılında T.C. tarafından imzalanmıştır (T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.) Yerel yasalar bir eseri, üretildiği ülkede korurken Bern Sözleşmesi eserin telif haklarının uluslararası alanda korunmasını sağlamaktadır. 160’tan fazla ülke bu sözleşmeyi imzalamıştır. Dolayısıyla Bern Sözleşmesi’ni imzalayan bir ülke, kendi vatandaşları için uyguladığı telif hakkı korumasını diğer imzacı ülkeler için de sağlamak zorundadır.

Yerel veya uluslararası kanunlar telif haklarını korumak üzere geliştirilse de bu koruma sonsuz değildir.

6.1. Telif Hakları Koruma Süreleri ve Şartları

- ◇ Koruma süresi, eser sahibi yaşadığı sürece ve ölümünden itibaren 70 yıldır.
- ◇ Eser sahibi tüzel kişiyse, koruma süresi aleniyet tarihinden itibaren 70 yıldır. Sahibinin ölümünden sonra alenileşen eserlerde koruma süresi ölüm tarihinden sonra 70 yıldır.
- ◇ Eser sahibi belli değilse, koruma süresi eserin aleniyet kazanmasından itibaren 70 yıldır.
- ◇ Koruma süresi eser alenileşmediği sürece işlemeye başlamaz.
- ◇ Koruma sürelerinin dolmasıyla birlikte eser sahibine tanınan mali haklar sona erer. Bu sebeple koruma süresi dolmuş eserler, eser sahibinden izin alınmaksızın serbestçe kullanılabilir (Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, 1951).

Yukarıdaki şartlar doğrultusunda telif hakkı sona eren bazı eserler:

- ◇ Küçük Prens adlı kitabın yazarı Antoine de Saint-Exupéry 31 Temmuz 1944 tarihinde ölmüştür. Yazarın ölüm tarihinden 70 yıl sonra (2015) telif hakkı süresi dolmuştur.
- ◇ Sabahattin Ali 2 Nisan 1948 tarihinde vefat etmiştir. 2018 yılı itibarıyla telif süresi dolmuştur.

Bu ve bunlara benzer eserler bugün birçok kişi, kurum ve yayınevi tarafından eser sahibinin varislerinden (telif sahiplerinden) izin alınmadan çoğaltılmakta, satılmakta veya çeşitli yollarla dağıtılmaktadır.

6.2. Eserlerin Eğitim ve Öğretim Amacıyla Kullanılması

Eserlerin eğitim ve öğretim amacıyla kullanılmasına yönelik Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nda (1951) yer alan bazı maddeler incelendiğinde; yayımlanmış bir eserin; **tüm eğitim ve öğretim kurumlarında, yüz yüze eğitim ve öğretim maksadıyla doğrudan veya dolaylı kâr amacı gütmeksizin** temsili, eser sahibinin ve eserin adının mutad şekilde açıklanması şartıyla serbest olduğu **görülmemektedir**. Yayımlanmış musiki, ilim ve edebiyat eserlerinden ve alenileşmiş güzel sanat eserlerinden, iktibaslar yapılmak suretiyle **eğitim ve öğretim gayesi dışında seçme ve toplama eserler vücuda getirilmesi ancak eser sahibinin izniyle mümkündür**.

Özetle, eğitim ve öğretim amacıyla ortaya konacak olan bir eserde, farklı eser sahiplerinin içeriklerine yer verilecek ise eser sahibinin ve eser adının açıkça gösterilmesi kaydıyla ilgili eser sahibinden izin almadan kullanılabilir ancak eğitim öğretim gayesi dışında kullanılacak ise eser sahibinden izin alınması gerekmektedir.

7. Akademik Yazmada Etik İlkeler

Etik veya ahlak felsefesi; doğru davranışlarda bulunmak, doğru bir insan olmak ve insani değerler hakkında düşünme pratiğidir. Her ne kadar birbirlerinin yerine kullanılsalar da ahlak ve etik farklı kavramlar olarak değerlendirilebilir. Etik doğru bir biçimde yaşamaya dair yapılan tartışmaları ve bu alanda geliştirilmiş iddiaları kapsarken ahlak toplumsal kabuller, gelenekler, varsayımlar, kurallar ve yasalar üzerine kuruludur ("Etik", 2022). Akademik çalışmalarda etik ilkeler ise yazarların, okuyucuların, araştırmacıların, yayıncıların, hakem ve editörlerin sahip olması gereken sorumlulukları ve dikkat etmesi gereken hususları ifade etmektedir. Akademik çalışmaların çeşitli aşamalarında (araştırma, raporlama, değerlendirme, yayımlama vb.) görev alan tüm bireylerin sahip olması gereken etik ilkelere yönelik çeşitli çalışmalar yapılmış olmakla birlikte dünyada referans olarak kullanılan en kapsamlı çalışma COPE (Yayın Etiği Komitesi) tarafından geliştirilen Yürütme Kılavuzu'dur (COPE, 2011). Bunlar, bilimsel içerik yayımlayan herkes için (editörler ve dergileri, yayıncıları ve kurumları) geçerlidir. Özellikle yayıncı ve editörlerin referans aldığı bu kılavuzlar yazarlar açısından da büyük önem arz etmektedir. Akademik bir çalışmayı ortaya koyan bir yazar, çalışmasını bir yayıncıya iletildiğinde eserinin, yayıncının kendi kuralları ve uluslararası çeşitli etik ilkeler doğrultusunda inceleneceğini bilmeli ve bu doğrultuda çalışmasını yapılandırmalıdır.

Türkiye'de çeşitli kurumlar tarafından etik ilkelere yönelik çalışmalar yapılmakta ve bu çalışmalar bilimsel bir eser ortaya koyacak olanların dikkatine sunulmaktadır. Bu kapsamda, Yükseköğretim Kurumu tarafından bilimsel araştırma, çalışma, yayın ve etkinliklerde uyulması gereken etik kurallarını ve yükseköğretim kurumlarının kendi bünyelerinde oluşturacakları bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarının görev, yetki ve sorumlulukları ile çalışma usul ve esaslarını belirlemek amacıyla Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi (YÖK, 2016); Üniversitelerarası Kurul tarafından ise yönerge kapsamına giren her tür bilimsel araştırma, çalışma, yayın ve etkinliklerde uyulması gereken bilim etiği kurallarını ve Üniversitelerarası Kurul bilimsel araştırma ve yayın etiği komisyonlarının görev, yetki, sorumluluk ve çalışma usullerini belirlemek amacıyla Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi (ÜAK, 2020) hazırlanmıştır. Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde (YÖK, 2016) yayın etiğine aykırı olarak değerlendirilecek ve değerlendirilmeyecek eylemler şu şekilde sıralanmıştır:

7.1. Yayın Etiğine Aykırı Eylemler

a) İntihal: Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermek,

b) Sahtecilik: Bilimsel çalışmalarda gerçekte var olmayan veya tahrif edilmiş verileri kullanmak,

c) Çarpıtma: Araştırma kayıtları veya elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan cihaz veya materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek,

ç) Tekrar yayım: Mükerrer yayınlarını akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,

d) Dilimleme: Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla sayıda yayımlayarak bu yayınları akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak,

e) Haksız yazarlık: Aktif katkısı olmayan kişileri yazarlar arasına dâhil etmek veya olan kişileri dâhil etmemek, yazar sıralamasını gerekçesiz ve uygun olmayan bir biçimde değiştirmek, aktif katkısı olanların isimlerini sonraki baskılarda eserden çıkartmak, aktif katkısı olmadığı hâlde nüfuzunu kullanarak ismini yazarlar arasına dâhil ettirmek.

Diğer etik ihlal türleri şunlardır:

a) Destek alınarak yürütülen araştırmalar sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek,

b) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez veya çalışmaları, sahibinin izni olmadan kaynak olarak kullanmak,

c) İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek,

ç) İnsanlarla ilgili biyomedikal araştırmalarda ve diğer klinik araştırmalarda ilgili mevzuat hükümlerine aykırı davranmak,

d) İncelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri eser sahibinin açık izni olmaksızın yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak,

e) Bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak,

f) Dayanaksız, yersiz ve kasıtlı olarak etik ihlal isnadında bulunmak,

g) Bilimsel bir çalışma kapsamında yapılan anket ve tutum araştırmalarında katılımcıların açık rızasını almadan veya araştırma bir kurumda yapılacaksa ayrıca kurumun iznini almadan elde edilen verileri yayımlamak,

h) Araştırma ve deneylerde, hayvan sağlığına ve ekolojik dengeye zarar vermek,

ı) Araştırma ve deneylerde, çalışmalara başlamadan önce alınması gereken izinleri yetkili birimlerden yazılı olarak almamak,

i) Araştırma ve deneylerde mevzuatın veya Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerin ilgili araştırma ve deneylere dair hükümlerine aykırı çalışmalarda bulunmak,

j) Araştırmacılar ve yetkililerce yapılan bilimsel araştırma ile ilgili olarak muhtemel zararlı uygulamalar konusunda ilgilileri bilgilendirme ve uyarma yükümlüğüne uymamak,

k) Bilimsel çalışmalarda, diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri ve bilgileri, izin verildiği ölçüde ve şekilde kullanmamak, bu bilgilerin gizliliğine riayet etmemek ve korunmasını sağlamamak,

l) Akademik atama ve yükseltmelerde bilimsel araştırma ve yayınlara ilişkin yanlış veya yanıltıcı beyanda bulunmak.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Olarak Değerlendirilemeyecek Hâller

(1) Bir başkasının özgün üslup ve ifadesinin aynen kullanmamak şartıyla, anonim bilgilerin, bilim alanlarının temel bilgilerinin, matematik teoremleri ve ispatları gibi önermelerin çalışmalarda kullanılması etik ihlal olarak değerlendirilemez.

Bilimsel bir çalışmayı ortaya koyacak olan yazar, etik ihlallerle karşılaşmamak için yukarıda ifade edilen etiğe aykırı eylemlerden kaçınmalı, özellikle akademik kurallar çerçevesinde alıntı ve atıf konusunda hassas davranmalıdır. Akademik hırsızlık olarak da ifade edilen "intihal" en büyük etik ihlal olarak görülmektedir. Ortaya konan bir çalışmanın özgünlüğü, o çalışmanın en büyük özelliğidir. Bilimsel bir araştırma kapsamında hazırlanan makale, kitap, tez gibi ürünler çeşitli intihal programları (Turnitin, CopyLeaks, Plagium, DupliChecker vb.) aracılığıyla incelenebilmekte ve eserler arasındaki benzerlikler ve özgünlük detaylıca raporlanabilmektedir. İntihal tespit programları hem yazar hem de yayıncıların işlerini kolaylaştırmakta, özgün eserlerin ortaya konmasına ve yayımlanmasına katkı sağlamakta ve varsa suistimallerin ortaya çıkarılmasına yardımcı olmaktadır.

Suistimallerin tespit edilmesi durumunda bunun Üniversite Etik Kurulları veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı gibi mercilere bildirilmesi gerekmektedir. Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi'nin (YÖK, 2016) ilgili maddeleri aşağıdaki gibidir:

(1) Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemlerde bulunduğu tespit edilen kişiler hakkında ilgili mevzuat uyarınca gerekli disiplin işlemleri ile diğer idari, hukuki ve cezai işlemler yükseköğretim kurumu tarafından yapılır.

(2) Etiğe aykırı eyleme konu olan eserle daha önce akademik ünvan elde edilmiş ise kişi hakkında yapılan işlemler sonucunda alınan etik ihlal kararı sebebiyle bu ünvanın geri alınıp alınmayacağı hususu da ilgili yükseköğretim kurumu tarafından değerlendirilir.

(3) Etiğe aykırı eylemlerin gerçekleşmesi hâlinde asıl müellif, zarar gören veya hakları olumsuz etkilenen kişi ve kuruluşların rıza göstermesi ilgililerin sorumluluğunu ortadan kaldırmaz.

(4) Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı bir eylemin tespit edilmesi hâlinde yükseköğretim kurumu tarafından ilgili yayının ortak yazarlarının görev yaptıkları kamu kurumuna da bilgi verilir.

(5) Etik ihlal kararları en geç bir ay içerisinde Yükseköğretim Kurulu Başkanlığına bildirilir.

8. Creative Common Lisansları

Creative Commons (CC), sağladığı özgür yasal araçlar ile yaratıcılığın ve bilginin paylaşımına, tekrar kullanımına olanak veren kâr amacı gütmeyen bir organizasyondur. Bu amaçla bir açık lisanslar topluluğu sunar. Bu lisanslar herkesin kullanımına açık ve ücretsizdir.

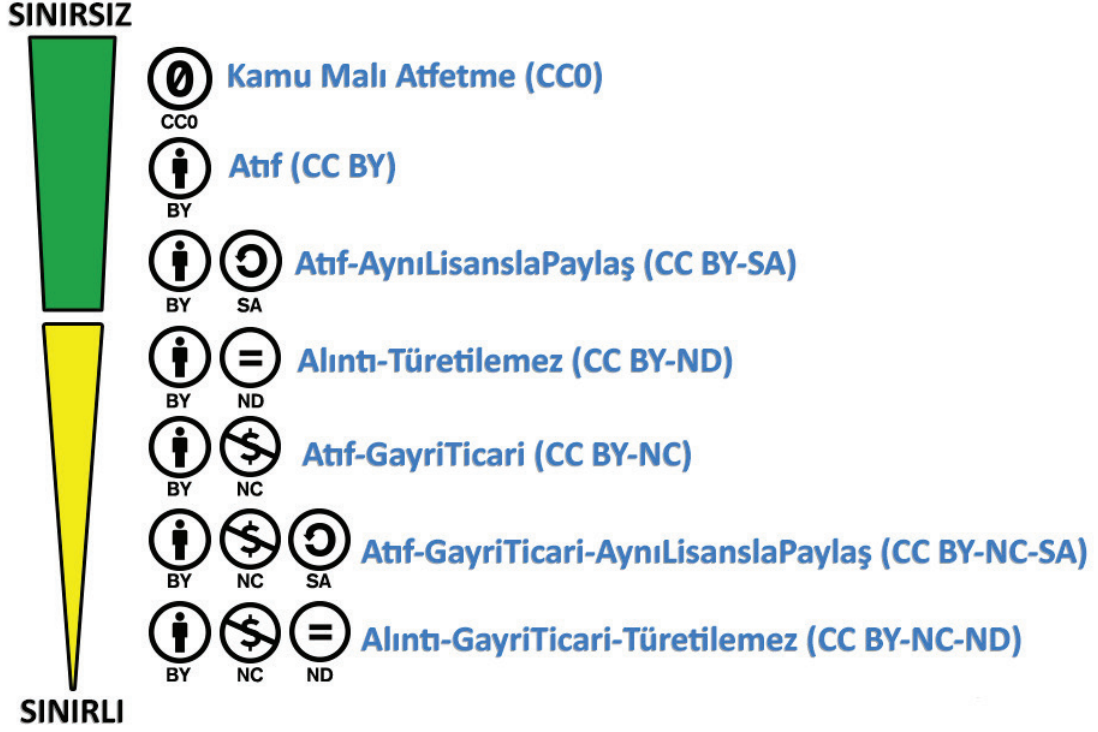
CC lisansları, bir eserin kullanım koşullarının telif sahibi tarafından insan ve makine tarafından okunabilecek şekilde belirtilmesine aracı olurken, kullanıcının telif sahibi ile iletişime geçmeksizin eserin kullanım koşullarını öğrenmesine olanak sağlar. Açık erişim sunan dergilerin ve açık erişim olarak paylaşılan eserlerin erişim şartlarını belirleme açısından da bir standart olarak görülmektedir (Creative Commons, 2022).

Özetle bu lisanslar aracılığı ile ilgili eseri kullanan kişilere;

- Orijinal eserden alıntı yaptıkları sürece, eserini dağıtma, karıştırma, ince ayar yapma veya üzerine çalışma hakları,

- Atıf yapıldığı sürece, eserin değiştirilmeden ticari veya gayri-ticari dağıtım hakları,
- Eser sahibini kaynak göstererek eseri indirme, değiştirmemek ve ticari amaçla kullanmamak kaydıyla paylaşma hakları verilir.

Creative Commons bunlara benzer çeşitli lisans türleri sunmaktadır. Bir yazar ve yayıncı hem kendi eserini paylaşırken hem de başkalarının eserini kullanırken bu lisans türlerini bilerek ve lisans türünün izin verdiği çerçevede hareket etmelidir.

Şekil 3: Creative Common Lisans Türleri

1. Atıf- CC BY

Bu lisans, kullanan kişilere orijinal eserden alıntı yaptıkları sürece, eserini dağıtma, karıştırma, ince ayar yapma veya üzerine çalışma haklarını verir.

2. Atıf-AynıLisanslaPaylaş- CC BY-SA

Bu lisans, eseri kullanan kişilere kendi eserlerini de aynı lisansla lisansladıkları sürece karıştırma, ince ayar yapma ve üzerinde çalışma hakkı verir.

3. Atıf-Türetilemez- CC BY-ND

Bu lisans, eser sahibine atıf yapıldığı sürece, eserin değiştirilmeden ticari veya gayri-ticari dağıtım hakkını verir.

4. Atıf-GayriTicari- CC BY-NC

Bu lisans, bir eserin ticari olmayan amaçla farklı bir sürümünün oluşturulmasına, ince ayar yaparak geliştirilmesine veya eser daha da geliştirilerek yeni eserler oluşturulmasına imkân tanır.

5. Atıf-GayriTicari-AynıLisanslaPaylaş- CC BY-NC-SA

Bu lisans ticari olmayan amaçla bir eseri karıştırarak, ince ayar yaparak veya geliştirerek kullanmaya izin verir ancak oluşturulan yeni eser orijinal lisansın aynısı ile lisanslamalıdır.

6. Atıf-GayriTicari-Türetilemez- CC BY-NC-ND

Bu lisans, 6 lisans içinde en sınırlayıcı olanıdır. Eser indirilebilir, alıntı yapılarak paylaşılabilir ancak değiştirilemez ve ticari amaçla kullanılamaz.

Yukarıdaki 6 lisans dışında bir de “Tüm hakları tanınmıştır.” anlamında **Creative Commons Zero-CC0 (Kamu Malı Atfetme) işareti mevcuttur.**

Hiçbir Hakkı Saklı Değildir- CC0

Bu lisans ile eserini ilişkilendiren kişi, eserini Kamu Malı olarak adar, tüm ilgili ve komşu haklar dâhil olmak üzere telif haklarından kanunların izin verdiği sınırlarda dünya çapında feragat eder.

CC0’la paylaşılan bir eseri hiçbir izin almadan ticari amaçlar da dâhil olmak üzere kopyalamak, düzenlemek, dağıtmak mümkündür. Bu kural CC0 lisansı ile paylaşılan video, resim, şekil, metin gibi her türlü içerik için geçerlidir.

Bugün özellikle çevrim içi ortamda yayın yapan akademik dergilerin çoğu yukarıda listelenen CC lisanslarından birini kullanmakta ve dergiye makale gönderen yazarlardan eserlerinin bu lisanslarla paylaşılacağını kabul etmelerini istemektedir. Dolayısıyla bu lisans türlerine ve özelliklerine hâkim olmak, eser sahibine veya eseri kullanan kişilere fayda sağlayacak, gelecekte yaşanabilecek olumsuzlukların önüne geçecektir.

9. Atıf ve Alıntı

Akademik metinlerde atıf yapma, kaynak gösterme akademik yazınsal ürünlerin en temel özelliklerindedir. Makale, tez gibi akademik çalışmaları ortaya koyarken başkaları tarafından daha önce gerçekleştirilen çalışmalara değinme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bu gibi durumlarda alıntı yapmak veya atıfta bulunmak ilgili çalışmanın daha güçlü hâle gelmesine katkı sunmaktadır. Bir çalışma esnasında yapılan atıflar bölüm sonunda veya çalışmanın sonunda kaynaklar, kaynakça veya referanslar başlığı altında çeşitli kriterlere göre listelenmektedir.

Alıntı: Başkaları tarafından daha önce paylaşılmış olan bir bilgiyi veya düşüncüyü doğrudan veya dolaylı olarak kullanmak alıntı olarak ifade edilmektedir. Daha önce paylaşılmış olan bir bilgi veya fikri birebir kullanmak "doğrudan alıntı", aslına sadık kalarak özet şeklinde veya kendi cümleleriyle ifade etmek "dolaylı alıntı" olarak nitelendirilir.

Atıf: Akademik bir çalışma ortaya koyarken konuyu daha detaylı açıklamak, düşünceleri desteklemek, tanık göstermek gibi sebeplerle bazen başkalarının çalışmalarına gönderme yapılır. Başkalarının çalışmalarının hatırlatıldığı, okuyucunun dikkatine sunulduğu durumlar "atıf" olarak ifade edilmektedir. Alıntıda bir başka kişinin daha önce paylaştığı bilgiler veya fikirler kullanılıyorken atıfta ilgili kişinin çalışmasına göndermede bulunmaktadır.

9.1. Atıf ve Alıntı Kuralları

Gerek telif hakları gerek Creative Common Lisansları gerekse akademik çalışmanın kalitesinin ve etkisinin artırılması ve profesyonel bir çalışma ortaya koymak için etik kurallara, intihal politikalarına, atıf ve alıntı kurallarına uymak önemli bir husustur. Akademik çalışmalarda kullanılan çeşitli atıf ve alıntı türleri söz konusudur. Bir alıntı ve atıf stili, bir alıntı için gerekli bilgileri ve bilgilerin nasıl sıralanacağını, bazı biçimlendirme kurallarını ve noktalama işaretlerini içerir.

9.2. Yaygın Kullanılan Bazı Alıntı Stilleri

- ◇ ACM Alıntı Stili- Association for Computing Machinery (Bilgisayar Makineleri Derneği)
- ◇ ACS Alıntı Stili- American Chemical Society (Amerikan Kimya Derneği)
- ◇ APA Alıntı Stili- American Psychological Association (Amerikan Psikoloji Derneği)
- ◇ Chicago Alıntı Stili- Chicago University (Chicago Üniversitesi)
- ◇ Harvard Alıntı Stili- Harvard Üniversitesindeki Hersey Anatomi Profesörü ve Zooloji Laboratuvarı Müdürü Edward Laurens Mark'ın bir makalesine atfedilir (Parenthetical referencing, 2022).
- ◇ IEEE Atıf Stili- Institute of Electrical and Electronics Engineers (Elektrik ve Elektronik Mühendisleri Enstitüsü)
- ◇ MLA Alıntı Stili- (Modern Language Association (Modern Dil Derneği)

Bilimsel bir çalışma ortaya konurken kullanılan kaynaklar referans alınan atıf stili doğrultusunda hem metin içinde hem de bölüm veya çalışma sonunda gösterilir. Hangi atıf stilinin kullanılacağına karar verme konusunda temelde 2 farklı seçenek söz konusudur:

1. Hazırlanacak olan çalışma (makale, tez, kitap vb.) hangi yayınevine, dergiye, kuruma sunulacak ise ilgili kurumun bu konudaki yönergesi dikkate alınır. Birçok yayıncı kendilerine sunulacak olan eserin hangi stile göre hazırlanması gerektiğini ilan eder veya yazara bildirir.

2. Bazı yayıncılar ise yazarları tek bir atıf stilini kullanma konusunda zorlamaz ve yazarı istediği atıf stilini kullanma konusunda özgür bırakır. Ancak yazar, hangi atıf stilini tercih etti ise çalışmasını başından sonuna kadar bu atıf stiline göre yapılandırmalıdır. Yazar çalışmasının bir bölümünde MLA, bir bölümünde APA stilini kullanamaz. Bir eser, başından sonuna kadar aynı atıf ve alıntı stiline göre hazırlanmalıdır.

Makale yayımlayan dergiler, kitap yayımlayan yayınevleri, tez talep eden (tezlerin sunulacağı) enstitü / fakülteler hangi özelliklerde bir çalışma istediğini açık bir şekilde ilan eder veya yazarı bu konuda bilgilendirir. Bu sebeple bir çalışma yapılırken sayfa düzeni, yazım ve noktalama, alıntı ve atıf gibi konularda yazara rehberlik edecek olan bu rehberlere erişilmeli ve rehberler doğrultusunda ilgili çalışma yapılandırılmalıdır.

Atıf ve alıntı konusunda referans olarak kullanılacak çeşitli stiller olmakla birlikte bu çalışmada dünyada yaygın olarak kullanılan stillerden biri olan APA stilinin 7. versiyonunun bazı bölümleri özet şeklinde sunulmuştur.

9.3. APA Stili ve Özellikleri

APA Stili, 1929'da bir grup psikolog, antropolog ve işletme yöneticisinin bir araya gelip okuduğunu anlama kolaylığını artırmak için bilimsel yazının birçok bileşenini tanımlayacak basit bir dizi prosedür veya stil kılavuzu oluşturma çabasıyla ortaya çıkmıştır. İstisnaları olmakla birlikte hangi durumlarda nasıl atıfta bulunulabileceği konusundaki kılavuz yedi sayfalık bir makale olarak Psychological Bulletin'de yayımlanmıştır (Bentley vd, 1929: 57).

APA Stili bugün Amerikan Psikoloji Derneği (American Psychological Association) tarafından güncel ihtiyaçlar doğrultusunda sürekli güncellenmektedir. APA Stilinin en güncel sürümü olan 7. baskısı 2020 yılında yayımlanmıştır ve 12 başlıktan oluşmaktadır:

1. Akademik Yazma ve Yayın İlkeleri
2. Sayfa Düzeni
3. Dergi Makalesi Standartları
4. Yazım Kuralları ve Dil Bilgisi
5. Önyargısız Dil Yönergeleri
6. Stil Mekaniği (Noktalama, yazım, büyük harf-küçük harf, kısaltmalar, sayılar, listeler vb.)
7. Tablolar ve Şekiller
8. Metin İçi Atıf
9. Referans Listesi (Kaynakça)
10. Referans Örnekleri
11. Yasal Referanslar (Kanun, tüzük, patent, dava, mahkeme kararları vb.)
12. Yayın Süreci (American Psychological Association, 2020).

9.3.1. Metin İçi Alıntılar

Parantez İçindeki Alıntılar

Yazarın soyadı ve ilgili kaynağın yayın tarihi parantez içinde sona eklenir.

Örnek: Yanlış dengelenmiş haberler, halkın bir konuda uzman fikir birliği algısını bozabilir (Koehler, 2016)

Öyküleyici Alıntılar

Yazarın soyadı metinde görünür, tarih yazarın adından sonra parantez içinde eklenir. Yazarın soyadı, anlamlı olduğu herhangi bir yerde cümleye dahil edilebilir.

Örnek: Koehler (2016) yanlış dengelenmiş haber kapsamının tehlikelerine dikkat çekti.

NOT: Hem yazar adı hem de tarih cümle içinde kullanılırsa parantez içi atıf kullanılmaz.

Örnek: Koehler, 2016 yılında yanlış dengelenmiş haber kapsamının tehlikelerine dikkat çekti.

Sayfa veya Paragraf Numarası

Alıntılarda sayfa veya paragraf numarasını vermek zorunlu olmamakla birlikte okuyucuyu doğru noktaya yönlendirmek için gerekli durumlarda kullanılabilir.

Örnek: Webster-Stratton (2016), annesine güvensiz bir bağıllık gösteren 4 yaşındaki bir kız çocuğunun vaka örneğini tanımladı; Aile ikilisi ile çalışırken, terapist annenin çocuğuna yönelik empatisini artırmaya odaklandı (s. 152-153).

Kısa Alıntılar (40 kelimedenden az)

40 kelimedenden az alıntılar tırnak içine alınarak cümle içine dâhil edilmelidir. Alıntının kendisi üç nokta içermiyor ise alıntıların başına veya sonuna üç nokta konmamalıdır.

Örnek: Etkili ekipleri tanımlamak zor olabilir çünkü "bir alandaki yüksek performans diğerinde yüksek performans anlamına gelmez" (Ervin ve diğerleri, 2018, s. 470).

Uzun Alıntılar (40 kelimedenden fazla)

Alıntı eğer kırk kelime veya daha fazla ise ilgili alıntı blok şeklinde (alıntının sağında ve solunda girinti) sunulur ve tırnak kullanılmaz. Alıntı yeni bir satırdan başlar. Alıntının en sonuna nokta koyulduktan sonra ayraç içinde alıntı yapılan kaynak ve sayfa numarası yazılır. Kaynaktan sonra nokta konmaz.

Örnek: Araştırmacılar, insanların kendi kendilerine nasıl konuştuklarını incelediler:

İç konuşma paradoksal bir olgudur. Bu, birçok insanın günlük yaşamının merkezinde yer alan bir deneyimdir ve yine de onu bilimsel olarak incelemek için her türlü çabaya önemli zorluklar getirmektedir. Bununla birlikte, çok çeşitli metodolojiler ve yaklaşımlar, içsel konuşmanın öznel deneyimine ve bilişsel ve sinirsel temellerine ışık tutmak için bir araya gelmiştir. (Alderson Günü ve Fernyhough, 2015, s. 957)

Tek Eser, Birden Fazla Yazar

◇ Çalışmanın eğer iki yazarı varsa kaynağa her atıf yapıldığında daima her iki yazarın da soyadı belirtilir.

◇ Eğer çalışmanın üç, dört veya beş yazarı varsa, kaynağa ilk defa atıf yapılıyorsa tüm yazarların soyadı belirtilir; daha sonraki atıflarda ise sadece ilk yazarın soyadı verilip arkasından "ve diğerleri" anlamında "vd." yazılır.

◇ Altı ve daha fazla yazarlı metinlerde sadece ilk yazarın adı kullanılıp sonrasında "vd." ifadesi kullanılır.

Parantez içi atıf: (Sarıgül ve Duru, 2021)

Öyküleyici atıf: Sarıgül ve Duru (2021)'ya göre

Parantez içi atıf: (Sancak, Terazi, Alkan ve Karakaş, 2022)

Öyküleyici atıf: Sancak, Terazi, Alkan ve Karakaş (2022) tarafından yapılan araştırma sonuçları...

Aynı çalışma başka bir yerde tekrar kullanıldığında

Parantez içi atıf: (Sancak vd., 2022)

Öyküleyici atıf: Sancak vd. (2022) tarafından...

Birden Çok Kaynaklı Alıntılar

Alıntı cümlesinde yer alan bilgilerin her biri farklı kaynaklara ait ise kaynaklar cümle sonunda değil, her bir ifadeden sonra gösterilmelidir.

Örnek: Oyun terapistleri, duygusal tükenme veya başkalarıyla empati kurma becerisinin azalması (Elwood ve diğerleri, 2011; Figley, 2002), kişisel ilişkilerde bozulma (Elwood ve diğerleri, 2011; Robinson-Keilig, 2014) dahil olmak üzere birçok sağlık bozukluğu belirtisi yaşayabilir işten tatmin azalması (Elwood vd., 2011), belirli durumlardan kaçınma (Figley, 2002; O'Halloran ve Linton, 2000) ve çaresizlik duyguları veya düşünceleri (Elwood vd., 2011; Figley, 2002; O'Halloran ve Linton, 2000).

İkincil Kaynaklar

Bilimsel çalışmalarda, birincil kaynak orijinal içeriği bildirir; ikincil bir kaynak ise daha önce başka bir kaynakta bildirilen içeriğe atıfta bulunur.

◇ İkincil kaynaklara çok zaruri durumlarda atıfta bulunulmalıdır. Örneğin, orijinal çalışmanın baskısı tükendiğinde, mevcut olmadığında veya yalnızca anlaşılmayan bir dilde olduğunda.

◇ Mümkünse iyi bir akademik çalışma ortaya koymak için birincil kaynak bulunmalı, okunmalı ve ikincil bir kaynaktan alıntı yapmak yerine doğrudan alıntı yapılmalıdır.

Birincil Kaynağın Yılı Biliniyorsa

(Rabbitt, 1982, aktaran Lyon ve diğerleri, 2014)

Birincil Kaynağın Yılı Bilinmiyorsa

Allport'un günlüğü (aktaran Nicholson, 2003)

9.3.2. Kaynakça Bölümü

Kaynakça bölümü bazı çalışmalarda kaynaklar veya referanslar olarak da adlandırılmaktadır. Kaynakça bölümü; okuyucuların metinde atıfta bulunulan her bir çalışmayı tanınması ve / veya istediğinde ilgili çalışmaya erişebilmesi için gerekli bilgileri sağlar. Kaynaklar temelde 2 kategoriye ayrılır: Tek başına eserler (kitap, rapor, tez, film, TV dizisi, podcast, veri seti, gayriresmî yayımlanmış eser, sosyal medya, web sayfası vb.) ve bir bütünün parçası (dergi makalesi, kitap bölümü vb.) olan eserler.

Kaynakçada yer alan her bir eser; yazar, tarih, başlık ve kaynak olmak üzere dört ögeyi içerir. Bunlardan biri eksik olduğunda eksik referans olarak adlandırılır. Eksik referansların ne şekilde kullanılacağı konusunda bilgi edinmek için APA Eksik Referans Bilgileri³ sayfası incelenebilir. Kaynakçada yer alan bu dört bilginin yazım şekilleri çeşitli şartlara göre değişmektedir.

Kaynakça Örnekleri

APA'ya göre (APA, 2022) en yaygın kullanılan kaynakça türleri aşağıda listelenmiştir. Örnekler incelenirken tek veya çok yazarlı eserlerde yazar isimlerinin, eser türlerine göre eser isimlerinin, tarihlerin ve kaynakların yazım stillerine (büyük harf, küçük harf, italik veya normal yazım şekillerine) dikkat edilmelidir.

Bilimsel Dergi Makalesi

Lachner, A., Backfisch, I., Hoogerheide, V., van Gog, T., ve Renkl, A. (2020). Timing matters! Explaining between study phases enhances students' learning. *Journal of Educational Psychology*, 112, 841-853. <https://doi.org/10.1037/edu0000396>

Çevrim İçi Dergi Makalesi

Gander, K. (2020, April 29). COVID-19 vaccine being developed in Australia raises antibodies to neutralize virus in pre-clinical tests. *Newsweek*. <https://www.newsweek.com/australia-covid-19-vaccine-neutralize-virus-1500849>

Basılı Dergi Makalesi

Nicholl, K. (2020, May). A royal spark. *Vanity Fair*, 62(5), 56-65, 100.

Çevrim İçi Gazete Makalesi

Roberts, S. (2020, April 9). Early string ties us to Neanderthals. *The New York Times*.

<https://www.nytimes.com/2020/04/09/science/neanderthals-fiber-string-math.html>

Basılı Gazete Makalesi

Reynolds, G. (2019, April 9). Different strokes for athletic hearts. *The New York Times*, D4.

Blog Yazısı

Rutledge, P. (2019, March 11). The upside of social media. *The Media Psychology Blog*. <https://www.pamelarutledge.com/2019/03/11/the-upside-of-social-media/>

³APA Eksik Referans Bilgileri <https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/missing-information>

Yazarlı Kitap

Kaufman, K. A., Glass, C. R., ve Pineau, T. R. (2018). *Mindful sport performance enhancement: Mental training for athletes and coaches*. American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000048-000>

Kitap Bölümü

Zelege, W. A., Hughes, T. L., ve Drozda, N. (2020). Home-school collaboration to promote mind- body health. In C. Maykel ve M. A. Bray (Eds.), *Promoting mind-body health in schools: Interventions for mental health professionals* (pp. 11-26). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/0000157-002>

Çevrim İçi Sözlük Maddesi

American Psychological Association. (n.d.). Internet addiction. In *APA dictionary of psychology*. <https://dictionary.apa.org/internet-addiction> adresinden 24 Nisan 2020 tarihinde erişilmiştir.

Bir Kurum Raporu

World Health Organization. (2014). *Comprehensive implementation plan on maternal, infant and young child nutrition*. https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/113048/WHO_NMH_NHD_14.1_eng.pdf?ua=1

Bireysel Yazar Raporları

Winthrop, R., Ziegler, L., Handa, R., ve Fakoya, F. (2019). *How playful learning can help leapfrog progress in education*. Center for Universal Education at Brookings. <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2019/04/how-playful-learning-can-help-leapfrog-progress-in-education.pdf>

Basın Bülteni

American Psychological Association. (2020, March 2). *APA reaffirms psychologists' role in combating climate change* [Press release]. <https://www.apa.org/news/press/releases/2020/03/combating-climate-change>

Konferans Oturumu

Davidson, R. J. (2019, August 8-11). *Well-being is a skill* [Conference session]. APA 2019 Convention, Chicago, IL, United States. https://irp-cdn.multiscreensite.com/a5ea5d51/files/uploaded/APA2019_Program_190708.pdf

Veritabanı Üzerindeki Bir Tez

Horvath-Plyman, M. (2018). *Social media and the college student journey: An examination of how social media use impacts social capital and affects college choice, access, and transition* (Publication No. 10937367). [Doctoral dissertation, New York University]. ProQuest Dissertations and Theses Global.

Ön Baskı Makalesi

Latimier, A., Peyre, H., ve Ramus, F. (2020). *A meta-analytic review of the benefit of spacing out retrieval practice episodes on retention*. PsyArXiv. <https://psyarxiv.com/kzy7u/>

Veri Seti

O'Donohue, W. (2017). *Content analysis of undergraduate psychology textbooks* (ICPSR 21600; Version V1) [Data set]. Inter-university Consortium for Political and Social Research. <https://doi.org/10.3886/ICPSR36966.v1>

Film veya Video

Docter, P., ve Del Carmen, R. (Directors). (2015). *Inside out* [Film]. Walt Disney Pictures; Pixar Animation Studios.

TV Dizisi Bölümü

Dippold, K. (Writer), ve Trim, M. (Director). (2011, April 14). Fancy party (Season 3, Episode 9) [TV series episode]. In G. Daniels, H. Klein, D. Miner, ve M. Schur (Executive Producers), *Parks and recreation*. Deedle-Dee Productions; Fremulon; 3 Arts Entertainment; Universal Media Studios.

Web Semineri

Kamin, H. S., Lee, C. L., ve McAdoo, T. L. (2020). *Creating references using seventh edition APA Style [Webinar]*. American Psychological Association. <https://apastyle.apa.org/instructional-aids/tutorials-webinars>

YouTube Videosu

Above The Noise. (2017, October 18). *Can procrastination be a good thing?* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=FQMwmbNNOQ>

Şarkı

Nirvana. (1991). Smells like teen spirit [Song]. On *Nevermind*. DGC.

Radyo Yayını

Hersher, R. (2020, March 19). *Spring starts today all over America, which is weird* [Radio broadcast]. NPR. <https://www.npr.org/2020/03/19/817237429/spring-starts-today-all-over-america-which-is-weird>

Podcast Bölümü

Santos, L. (Host). (n.d.) Psychopaths and superheroes (No. 1) [Audio podcast episode]. In *The happiness lab with Dr. Laurie Santos*. Pushkin Industries. <https://www.happineslab.fm/season-2-episodes/episode-1>

Bilgi Grafiği

American Psychological Association. (n.d.). *Data sharing* [Infographic]. <https://www.apa.org/pubs/journals/data-sharing-infographic.pdf>

Bir Sınıf Web Sitesinden PowerPoint

Mack, R., ve Spake, G. (2018). *Citing open source images and formatting references for presentations* [PowerPoint slides]. Canvas@FNU. <https://fnu.onelogin.com/login>

Tweet

Obama, B. [@BarackObama]. (2020, April 7). *It's World Health Day, and we owe a profound debt of gratitude to all our medical professionals. They're still giving* [Tweet]. Twitter. <https://twitter.com/BarackObama/status/1247555328365023238>

Açık Eğitim Kaynağı

Fagan, J. (2019, March 25). *Nursing clinical brain*. OER Commons. <https://www.oercommons.org/authoring/53029-nursing-clinical-brain/view> adresinden 7 Şubat 2020 tarihinde erişilmiştir.

İnternet Sayfası

Chandler, N. (2020, April 9). *What's the difference between Sasquatch and Bigfoot?* howstuffworks. <https://science.howstuffworks.com/science-vs-myth/strange-creatures/sasquatch-bigfoot-difference.htm>

Haber Sitesi Web Sayfası

Machado, J., ve Turner, K. (2020, March 7). *The future of feminism*. Vox. <https://www.vox.com/identities/2020/3/7/21163193/international-womens-day-2020>

Erişim Tarihi Olan Web Sayfası

Center for Systems Science and Engineering. (2020, May 6). *COVID-19 dashboard by the Center for Systems Science and Engineering (CSSE) at Johns Hopkins University (JHU)*. Johns Hopkins University & Medicine, Coronavirus Resource Center. <https://coronavirus.jhu.edu/map.html> adresinden 6 Mayıs 2020 tarihinde erişilmiştir.

Uyarı: İngilizce kaynak Türkçe bir eserde kullanıldı ise İngilizce yazımdaki yazar isimleri arasındaki *virgül* ve *&* işaretlerinin yerine sadece “ve” yazılması yeterlidir.

Örnek: Haber Sitesi Web Sayfası

İngilizce: Machado, J., & Turner, K. (2020, March 7). *The future of feminism*. Vox

Türkçe: Machado, J. ve Turner, K. (2020, March 7). *The future of feminism*. Vox

9.3.3. Atıf ve Kaynakça Konusunda Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

- ◇ Metin içi atıf kullanımında parantez içi atıf mı yoksa öyküleyici atıfın mı kullanıldığına dikkat edilmeli ve atıf yapılandırması buna göre düzenlenmelidir.
- ◇ Referans listesi (kaynakça) girişlerindeki yazar adlarının ve yayın tarihlerinin yazılışının, ilgili metin içi alıntılardakilerle eşleştiğinden emin olunmalıdır.
- ◇ Atıf ve kaynakçada yazar isimlerinin, eser tarihlerinin doğru olup olmadığı kontrol edilmeli, kaynakça ile atıf arasındaki tutarlılığa dikkat edilmelidir.
- ◇ Bir makalenin DOI⁴'si varsa kaynakça bölümüne eklenmelidir.
- ◇ Yalnızca okunan ve erişilen eserlerden alıntı yapılmalıdır.
- ◇ Mümkünse birincil kaynaklara atıfta bulunulmalı, birincil kaynaklara erişilmediği durumlarda ikincil kaynaklara başvurulmalıdır.
- ◇ İngilizce kaynak Türkçe bir eserde kullanıldı ise İngilizce yazımdaki yazar isimleri arasındaki *virgül* ve *&* işaretlerinin yerine sadece *ve* yazılması yeterlidir.
- ◇ Eserin yazarı 21 yazardan fazla ise; kaynakça bölümünde ilk 19 yazarın adı listelendikten sonra boşluklu üç nokta konup son yazarın adı eklenir. Kaynakçada 20 yazardan fazlası yer almamalıdır.
- ◇ Kaynakça bölümü alfabetik olarak sıralanmalıdır.
- ◇ Kitap ismi italik ve küçük harflerle verilmeli, kitap isminin başında ve sonunda nokta yer almalı, ardından yayınevi düz ve büyük harfle başlayacak şekilde yazılmalıdır.
- ◇ Makale isimleri küçük harflerle (sadece ilk kelimenin ilk harfi büyük) düz ancak dergi ismi büyük harfle başlar ve italik şekilde yazılır. Dergi cilt sayısı italik ancak sayı numarası parantez içinde düz yazılır.

Yukarıda alıntı, atıf ve kaynakça konularında en çok ihtiyaç duyulan başlıklara değinilmiştir. Daha detaylı bilgi almak için APA veya diğer atıf stillerine ait kılavuzların incelenmesi önerilir.

⁴Dijital nesne tanımlayıcı (Digital Object Identifier - DOI), bir kayıt ajansı olan Uluslararası DOI Vakfı tarafından dijital içerikleri tanımlamak ve internetteki konumuna kalıcı bir bağlantı sağlamak için atanan benzersiz bir alfasayısal dizedir. Ayrıca ücretsiz DOI için bkz.: <https://www.ojsdergi.com/dergi-makale-akademi-bilim/uccretsiz-doi-nasil-alinir>

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

1- Aşağıdakilerden hangisi akademik yazının özelliklerinden değildir?

- A) Belli bir hedef kitlesi yoktur.
- B) Kendine özgü kuralları vardır.
- C) İleri düzeyde okuma ve yazma becerisi gerektirir.
- D) Kural ihlalleri, etik sorunların ortaya çıkmasına neden olur.
- E) Dil ve anlatım kurallarına, imla ve noktalamaya dikkat edilmesi gerekmektedir.

- I. Bildiri
- II. Poster
- III. Kitap bölümü
- IV. Tez

2- Yukarıda numaralanmış metin türlerinden hangisi / hangileri akademik metin türleri içerisinde yer alır?

- A) I-III
- B) I-II-III
- C) I-II-IV
- D) I-III-IV
- E) I-II-III-IV

3- Bir makalenin özet bölümünde aşağıdaki bilgilerden hangisinin yer alması beklenemez?

- A) Araştırmada yararlanılan kaynaklar
- B) Araştırmanın amacı
- C) Araştırmanın yöntemi
- D) Araştırmanın sonuçları
- E) Anahtar kelimeler

4- Akademik bir metnin tartışma ve sonuç bölümüyle ilgili olarak aşağıda verilen bilgilerden hangisi doğrudur?

- A) Araştırmanın problem durumundan bahsedilir.
- B) Araştırma sonuçlarının diğer araştırma sonuçlarıyla örtüşen veya ayrışan noktalarına yer verilir.
- C) Araştırmada başvurulmuş kaynaklara yer verilir.
- D) Araştırmadan elde edilenler, tablo ve grafikler yardımıyla bu bölümde sunulur.
- E) Araştırma konusuyla ilgili çalışmalar tanıtılır.

5- “Bu araştırmanın evrenini, Ankara’da görev yapan ortaokul Türkçe öğretmenleri oluşturmaktadır. Seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 500 kişilik örnekleme araştırma gerçekleştirilmiştir.” ifadesinin bir araştırmanın hangi bölümünde yer alması beklenir?

- A) Tartışma ve Sonuç
- B) Bulgular
- C) Yöntem
- D) Kaynakça
- E) Ekler

6- Bir eserin telif hakkı eser sahibinin ölümünden itibaren kaç yıl süreyle korunur?

- A) 40
- B) 50
- C) 60
- D) 70
- E) 80

7- Bilimsel araştırma ve yayın etiğine aykırı eylemlerden olan “intihal” teriminin tanımı aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Başkalarının özgün fikirlerini, metotlarını, verilerini veya eserlerini bilimsel kurallara uygun biçimde atıf yapmadan kısmen veya tamamen kendi eseri gibi göstermek
- B) Bilimsel araştırmalarda gerçekte var olmayan veya tahrif edilmiş verileri kullanmak
- C) Araştırma kayıtları veya elde edilen verileri tahrif etmek, araştırmada kullanılmayan cihaz veya materyalleri kullanılmış gibi göstermek, destek alınan kişi ve kuruluşların çıkarları doğrultusunda araştırma sonuçlarını tahrif etmek veya şekillendirmek
- D) Mükerrer yayınlarını akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak
- E) Bir araştırmanın sonuçlarını, araştırmanın bütünlüğünü bozacak şekilde ve uygun olmayan biçimde parçalara ayırıp birden fazla sayıda yayımlayarak bu yayınları akademik atama ve yükselmelerde ayrı yayınlar olarak sunmak

8- Aşağıdakilerden hangisi etik ihlal türlerinden biri değildir?

- A) Bilimsel araştırma için sağlanan veya ayrılan kaynakları, mekânları, imkânları ve cihazları amaç dışı kullanmak
- B) Destek alınarak yürütülen araştırmalar sonucu yapılan yayınlarda destek veren kişi, kurum veya kuruluşlar ile bunların katkılarını belirtmemek
- C) İnsan ve hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalarda etik kurallara uymamak, yayınlarında hasta haklarına saygı göstermemek
- D) İncelemek üzere görevlendirildiği bir eserde yer alan bilgileri eser sahibinin açık izni olmaksızın yayımlanmadan önce başkalarıyla paylaşmak
- E) Henüz sunulmamış veya savunularak kabul edilmemiş tez veya çalışmaları, sahibinden izin alıp kaynak olarak kullanmak

9- Creative Common lisansına göre eserini ____ koduyla ilişkilendiren kişi, eserini Kamu Malı olarak adar, tüm ilgili ve komşu haklar dâhil olmak üzere, telif haklarından kanunların izin verdiği sınırlarda dünya çapında feragat eder.

Bu parçadaki bilgilere göre cümledeki boşluğa aşağıdakilerden hangisi gelmelidir?

- A) CC0
- B) CC BY
- C) CC BY-NC
- D) CC BY-NC-ND
- E) CC BY-NC-SA

10- Telif hakları çerçevesinde eserlerin eğitim ve öğretim amacıyla kullanılma şartları nelerdir?

.....

.....

.....

.....

.....

KAYNAKÇA

- Altunkaya, H. (2020). Akademik Metin Yazmanın Basamakları-III: Giriş Bölümü Hazırlama. M. N. Karadaş, N. Koç (Ed.) *Türk Dili 2 Akademik Yazma Eğitimi* içinde (s. 133-150). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- American Psychological Association. (2020). *7th Edition Table Of Contents*, <https://apastyle.apa.org/products/publication-manual-7th-edition#TOC>
- APA. (2022). *Common Reference Examples Guide*. <https://bit.ly/APAreferences>
- Bağcı, H. (2022). Akademik Dil ve Yazının Tanımı, Önemi, Özellikleri. Ü. Şen (Ed.). *Türk Dili 2* içinde (s. 1-17). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bailey, S. (2020). *Akademik Writing a Handbook For International Students*. (Çev. Ed. Mehmet Karataş, Akademik Yazma Uluslararası Öğrenciler İçin El Kitabı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Bentley, M., Peerenboom, C. A., Hodge, F. W., Passano, E. B., Warren, H. C., ve Washburn, M. F. (1929). Instructions in Regard To Preparation Of Manuscript. *Psychological Bulletin*, 26 (2), 57-63. <https://doi.org/10.1037/h0071487>
- Bowker, N. (2007). *Academic Writing: A Guide To Tertiary Level Writing*. Massey: Massey University Student Life Palmerston North.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak Kılıç, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2008). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- COPE. (2011). *Code Of Conduct and Best Practice Guidelines For Journal Editors*. https://publicationethics.org/files/Code_of_conduct_for_journal_editors_Mar11.pdf
- Creative Commons. (2022). *Lisanslar Hakkında* <https://creativecommons.org/licenses> adresinden 02.08.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Cummins, J. (2000). Academic Language Learning, Transformative Pedagogy, and Information Technology: Towards a Critical Balance. *TESOL Quarterly*, 34 (3), 537-548.
- Deniz, K. ve Karagöl, E. (2017a). Akademik Yazma Açısından Tez Yazım Kılavuzları. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5 (2), 287-312.
- Deniz, K. ve Karagöl, E. (2017b). Akademik Yazma Açısından Hakem Değerlendirme Formları. *Turkish Studies*, 12 (34), 143-162.
- Etik. (2022, 25 Haziran). *Wikipedia*'da. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Etik>
- Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu. (13 Aralık 1951). *T.C. Resmî Gazete*, Sayı: 7981, Kanun No. 5846.
- Hogue, A. (2008). *First Steps in Academic Writing*. NY: Pearson.
- Irvin, L. L. (2010). *What is Academic Writing*. California, USA: Parlor.

- Karagöl, E. (2018). *Akademik Yazma Açısından Lisansüstü Tezler*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Karagöl, E. (2020). Akademik Yazma Açısından Bildiri Özetleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*. 8 (2), 410-426.
- Özer, H. (2021). Bilimsel Yazmanın Temel Kavramları. G. Çetinkaya, Ö. Yolcusoy, H. Altun Alkan. (Ed.). *Akademik Yazma* içinde (s. 1-21). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Parenthetical Referencing. (2022, 17 Ağustos). *Wikipedia*'da. https://en.wikipedia.org/wiki/Parenthetical_referencing
- Shih, M. (1986). Content-based Approaches To Teaching Academic Writing. *Teachers Of English To Teaching Academic Writing TESOL Quarterly*, 20 (4), 617-648.
- Savage, A. ve Shafiei, M. (2007). *Effective Academic Writing I*. NY: Oxford Univesity Press.
- Şen, E. (2020). Akademik Metinlerin Yapısı ve Türleri. M. N. Kardaş, N. Koç (Ed.) *Türk Dili 2 Akademik Yazma Eğitimi* içinde (s. 53-68). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (t.y.). *Edebiyat ve Sanat Eserlerinin Korunmasına İlişkin Bern Sözleşmesi*. <https://www.telifhaklari.gov.tr/Edebiyat-Ve-Sanat-Eserlerinin-Korunmasına-Iliskin-Bern-Sozlesmesi> adresinden 15.08.2022 tarihinde erişilmiştir.
- Türk Dil Kurumu (TDK) (2022). *Güncel Türkçe Sözlük*. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden ulaşılmıştır.
- Tok, M. (2012). *Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Akademik Yazma Becerilerinin Geliştirilmesine Yönelik Uygulamalı Bir Çalışma*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Tok, M. (2013). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Akademik Yazma İhtiyacı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (23), 1-25.
- Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) (2022). *Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü*. <http://terim.tuba.gov.tr/> adresinden ulaşılmıştır.
- Ulu Aslan, E., Baş, B. (2022). Akademik Metinlerin Yapısı ve Türleri. Ü. Şen (Ed.), *Türk Dili 2* içinde (s. 46-67). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Uzun, L. (2001). Bilimsel Metne Özgü Önbiçimlenişler ve Bilimsel Metin Yazma Edimi. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 12 (2), 197-204.
- ÜAK. (2020). *Üniversitelerarası Kurul Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*. <https://bit.ly/uakbilimselarastirma> adresinden 10.08.2022 tarihinde erişilmiştir.
- YÖK. (2016). *Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi*. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etik-yonetmeligi.aspx> adresinden 05.08.2022 tarihinde erişilmiştir.

6. BÖLÜM

OKUMA VE DİNLEME

Doç. Dr. Haluk GÜNGÖR

BU BÖLÜMDE NELER ÖĞRENECEĞİZ?

- Okuma Becerisi
- Okuma Türleri
- Okuma Yöntem ve Teknikleri
- Okuduğunu Anlama Stratejileri
- Dinleme Becerisi
- Dinleme Türleri
- Dinlediğini Anlama Stratejileri
- Okuma ve Dinleme İlişkisi

ANAHTAR KAVRAMLAR

Okuma	Okuma Türleri	Okuma Stratejileri
Dinleme	Dinleme Türleri	Dinleme Stratejileri

BU BÖLÜMDE HEDEFLenen KAZANIMLAR

- Okumanın tanımını yapar.
- Okuduğunu anlama kavramını açıklar.
- Akıcı okuma ve boyutlarını kavrar.
- Okuma türlerini ayırt eder.
- Okuma yöntem ve tekniklerini sıralar.
- Dinlemenin tanımını yapar.
- Dinleme türlerini ayırt eder.
- Dinlediğini anlama kavramını açıklar.
- Okuma ve dinleme becerisi arasındaki ilişkiyi kavrar

GİRİŞ

Okuma, günlük hayatın her anında yapılan ve nasıl edinildiği hakkında üzerinde çok durulmayan bir beceridir. Yürürken okuduğumuz tabelalar, alışveriş yaparken okunan fiyat etiketleri, bir kursla ilgili bilgilerin okunması, çoğu kişide okumada herhangi bir sorun olmadığı düşüncesini uyandırır. Ancak okuma becerisi, yapılan bu tür okumaların çok üzerinde ve ötesinde bir eylemdir. Hayatın olağan akışı içerisinde okumanın karmaşık bir süreç oluşuna ve bu sürecin saliseler içinde hızlı bir şekilde nasıl gerçekleştiğine ilişkin tartışmalara tanık olmak çok az rastlanan bir durumdur. Bireysel açıdan okumanın karmaşıklığını düşünmek etkileyici bir süreç iken araştırmacı veya öğreticiler açısından ise öğretim aşamasında önem taşımaktadır. Okuma süreci, metinde anlatılanların kodunu çözmeyi öğrenmekten anlamı kavramaya kadar dil becerilerinin bütünleyici bir parçasıdır. Bireyler, temel eğitimden itibaren akademik hayatları boyunca farklı metin türlerini nasıl okuyacaklarına ilişkin stratejiler öğrenir; bu stratejileri okuma amaçlarına uygun olarak işe koşarlar. Görme, algılama, tanıma ve anlamlandırmanın kendiliğindenleşmesi diğer öğelerle birleşerek okumada akıcılığı sağlar. Böylelikle bireyler, okuduğunu anlama becerisinde ve diğer dil becerilerinde başarılı olurlar.

Dil becerileri insan zihninin karmaşık olan ve basit bir şekilde açıklanamayan işlemlerinden yalnızca biridir. Diğer becerilerde olduğu gibi dinleme becerisi de karmaşık ve açıklanması zor bir süreçtir. Alıcı dil becerilerinden dinlemede birey, çevresinden aynı anda birçok işitsel öğeye maruz kalmasına rağmen pasif değildir. Ayrıca bireyler bu işitsel öğelere çeşitli yollarla tepkide bulunurlar. Dinleme, ilk olarak *işitsel uyaranları alma* ile başlar ve bu uyaranları *anlama* ile tamamlanır. Ancak bilişsel süreçler zihinde devam eder. Dinleme metniyle ilgili yorumlama, çıkarımda bulunma gibi süreçlerden sonra dinleyiciler, buna nasıl cevap vereceklerini belirlemelidir. Dinleme türlerinin tam olarak edinilebilmesi için bireylerin pasif kalmaması, dinledikleri ile ilgili yorum ve değerlendirmeler yapması gerekmektedir (Reinke ve Chesner, 2007).

1. OKUMA BECERİSİ

Okuma becerisi, birey fizyolojik ve bilişsel açıdan belli bir olgunluğa eriştiğinde edinilen, insanoğlunun bütün hayatını etkileyen akademik bir beceridir. Diğer dil becerileri gibi karmaşık bir beceri olan okumanın, ana dili ve yabancı dil öğreniminde nasıl gerçekleştiğine ilişkin kesin bir ayırım henüz yapılamamaktadır.

Okuma eylemi sırasında bireyler hem fiziksel hem de bilişsel açıdan oldukça aktiftirler. Bireyin ön bilgileri ile okudukları arasında ilişki kurması ve zihninde bunları yeniden yapılandırması sonucunda okuma gerçekleşir. Okuma; basılı, yazılı materyallerdeki kodların tanınması, anlamlandırılması ve fiziksel olarak da seslendirilmesidir (Akyol, 2016). Ancak, okuma eyleminin tam olarak gerçekleşebilmesi için bireylere hedef dilin seslerinin ve alfabesinin iyi bir şekilde öğretilmesi gerekmektedir. Burada amaç, hedef dilde kod çözme becerisinin kazandırılmasıdır. Çünkü kod çözme, okumayı öğrenme için önemli bir aşamadır (Adams, 2011) ancak tek başına yeterli değildir. Bireylerin, kolaylıkla ve kendiliğinden okuma yapabilecek düzeye gelmeleri, kelimeleri kodlamanın ötesinde, bu kelimeleri anlamlı diziler şeklinde bir araya getirmeleri gerekmektedir (Schreiber, 1980).

Okuma hızı, bireylerin seslerin simgelerini yani harfleri ayırt etme becerilerine bağlı olarak gelişir veya zayıflar. Kelime tanıma becerisinin gelişimi doğru okumayı, bu da okuma hızının anlaşılır seviyede olmasını sağlar. Doğru okuma ve okuma hızı, okumada akıcılık için temel bileşenlerdir. Prozodi ve anlama ise bu iki becerinin üzerine gelişen becerilerdir (Keskin ve ark., 2013). Bireylerin hedef dilde akıcı okuma becerisine sahip olabilmeleri için öncelikle onlarda ses-harf farkındalıklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Öğrencilerin doğru okuma becerileri geliştirildikten sonra, bürün (prozodi) ve okuduğunu anlama becerilerine yönelik sağlam bir zemin hazırlanacaktır. Bu becerilerin ihmal edilmesi, öğrencilerin gördükleri harfleri, anlamadan yoksun bir şekilde seslendirmekten öteye geçememelerine neden olmaktadır. Okumanın, yani anlamının gerçekleşmesi

için birçok alt becerinin bir arada işe koşulması gerekmektedir. Araştırmacılar, akıcı okuma sürecinde bireylerin metni, konuşma diline çevirdiklerinden bahsederek sesli okuma akıcılığını “karmaşık bir orkestra”ya benzetirler (Fuchs ve ark., 2001). Bu karmaşıklık, birçok alt becerinin aynı anda eş güdüm içerisinde işe koşulması ile mükemmel bir uyum sergiler. Beceriler arasındaki bu uyum, okumanın akıcı olmasını sağlamaktadır.

Okuma doğruluğu ve hızı, bürünü doğrudan etkilemektedir. Bürün ise anlamının gerçekleşmesinde oldukça önemli bir beceridir. Başaran (2013) bürünün, ön öğrenmelerden, metinlerin okunabilirliklerinden, okuyucunun amacından, öğrencilerin kelime hazinelerinden, anlama hızlarından vb. etkilendiğini belirtmektedir. Bireyin bütün bu becerileri ve yeterlikleri edinmesi oldukça zor, zahmetli ve zaman alıcıdır. Öğreticiler açısından da bu becerilerin gerek ana dili öğretiminde gerek yabancı dil öğretiminde öğrencilere edindirilmesi oldukça güçtür.

Okul çağına ulaşan bireylerin, eğitim kurumlarında ilk yıllardan itibaren aldıkları eğitimin temel amacı, nitelikli okur olabilmelerini sağlamaktır. Erken yaşlardan itibaren kitap okuma alışkanlığı edinen bireylerin ön bilgileri, dünyaya daha geniş ve farklı çerçevelerden bakabilme ve yorumlama güçleri daha fazladır. Bunun yanı sıra bu bireyler birçok farklı özelliğe daha sahiptirler. Akyol (2016), ön bilgilerin okuma sırasında tahmin etmeyi kolaylaştırdığını, iyi okurların bu tahminlerini okuma sırasında, okuduklarını anlama durumlarını sürekli kendi kendilerine kontrol ederek, zihinsel imajlar oluşturduklarını ve böylelikle tahminlerini gözden geçirdiklerini vurgulamaktadır. Okuma sırasında yapılan bu birkaç işlem, iyi okurlarda olması gereken birçok özellikten yalnızca birkaçıdır. Duke ve ark. (2011) iyi okurların okuma sırasında aşağıdaki işlemleri gerçekleştirebildiğini belirtmektedir:

- İyi okurlar okuma sırasında aktiftirler.
- Okumaya başladıkları andan itibaren zihinlerinde okuma amaçları net bir şekilde bellidir. Metni, amaçlarına uygun olup olmadığına ilişkin sürekli değerlendirirler.
- Okumaya başlamadan önce metnin yapısını ve bölümlerini, okuma amaçlarıyla ilişkili olup olmadığını incelerler.
- İyi okurlar okuma esnasında tahminde bulunurlar.
- Okumalarında seçicidirler. Okumaları ile ilgili neyi dikkatli okudukları, neyi hızlı okudukları, neyi okumadıkları, neyi tekrar okudukları vb. hakkında sürekli kararlar verirler.
- Okuduklarından anlam inşa ederler, anladıklarını düzenlerler ve sorular sorarlar.
- Metinde anlamını bilmedikleri kelime ve kavramların anlamlarını belirlerler / tahmin ederler.
- Metnin yazarının üslubu, anlatım tarzı, niyeti, geçmişi vb. hakkında düşüncelere sahiptir.
- İyi okurlar metinden ne anladıklarını izlerler, gerekli gördükleri durumlarda metne eklemeler yaparlar.
- Metnin niteliğini ve taşıdığı değerleri sorgularlar ve bunlara fikir ve duygusal olarak da tepki gösterirler.
- Farklı türlerde metinler okurlar.
- Öyküleyici bir metin okurken iyi okurlar, kurguya ve karakterlere oldukça yakından bakabilirler.
- Bilgilendirici bir metin okuduklarında iyi okurlar, sık sık anlam kurarlar ve özetlerini düzenlerler.
- Okuma, sadece okuma esnasında yapılan bir şey değildir. İyi okurlar için okuma, okumaya ara verildiğinde de devam eder.

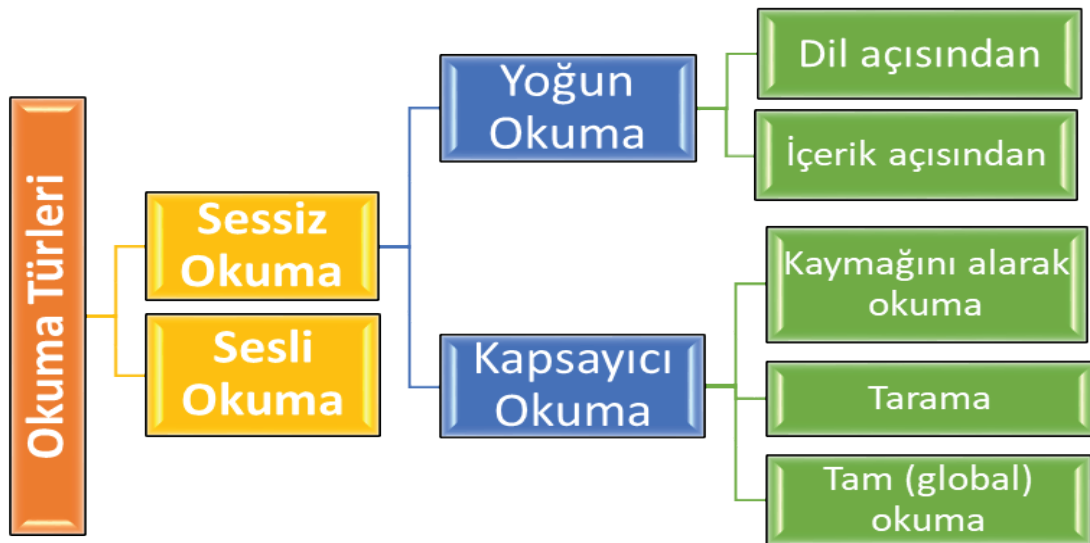
- Kavrama bir tüketimdir, sürekli ve karmaşık bir süreçtir. Ancak iyi okurlar için bu karmaşık süreç rahatlatıcı ve üreticidir.

İyi okurlar, bilişsel farkındalığı yüksek, yani “okuma sürecinde kavramayı artırmak için önceden edindiği bilgi donanımını okuduğu metne karşı bilinçli kullanabilme; ne ve niçin okuduğunun farkında”lığına (Karataş, 2010) sahip bireylerdir. Yukarıdaki maddeler incelendiğinde, okuma öncesi, okuma sırası ve okuma sonrası olmak üzere okurların bazı işlemler yapmaları beklenmektedir. Bu işlemler, onların okuduğunu anlama becerisini artırmaya yönelik stratejilerdir. Bir metni okuduğunda, metnin çözümlenmesinde herhangi bir desteğe ihtiyaç duyulmadan metnin analiz edilmesi, bağımsız okurların en önemli özelliklerindedir. İlkokuldan itibaren verilen ana dili dersleri, dört temel beceriyi kullanarak dünyayı anlamlandıran, içinde bulunduğu yüzyıla uygun davranış geliştirebilen, problem çözme becerisi yüksek bireyler ve daha fazlasını yetiştirmeyi hedefler. Bu özelliklerin yükseköğretim kurumlarındaki öğrencilerde üst düzeyde olması beklenen bir durumdur.

Okuduğunu anlama açısından “uzmanlaşan” bağımsız okurlar, bilgi ve eğlence amaçlı okuma yaparken metin seçiminde başkalarına ihtiyaç duymazlar. Zayıf okuma becerisine sahip bireyler, hayata olan bakış açıları daha dar çerçeveden olacağından okuduğunu anlama becerisi iyi olan okurlara göre daha kırılgan, gelecek endişesi daha fazla bireyler olurlar (Gambrell ve ark., 2011). Okumanın, “insanların farklı zamanlarda, farklı amaçlarını gerçekleştirebilmek için okumayı bir gereksinim olarak hissedebilmesini sağlama” (Dilidüzgün ve ark., 2019) olduğu düşünüldüğünde, Kasten ve Wilfong’un (2005), okuryazarlık eğitiminin ilk amacının öğrencilere okumayı öğretmenin, ikinci ve en zor amacın ise *okumayı istemeyi* öğretmek olması daha iyi anlaşılmaktadır. Bağımsız okur olmak için bütün bunlara aynı anda sahip olunması gerektiğinden kazanılması ve kazandırılması, zaman ve emek isteyen bir süreçtir. Araştırmacılar, bireylere bu niteliklerin edindirilmesi için birçok yöntem geliştirmiş ve okuma türlerini tanımlamışlardır.

1.1. Okuma Türleri

Alanyazında okuma türlerinin çeşitli sınıflandırmalarla ele alındığı görülmektedir. Bu sınıflamalar genel olarak sesli ve sessiz okuma; okuma yöntem ve tekniklerinin birlikte verildiği sınıflamalar olarak öne çıkmaktadır (Maden, 2018; Temizkan, 2009; Keskinlik, 2002). Brown (2000) okumayı sesli ve sessiz okuma olmak üzere iki ayrı başlık altında ele almıştır. Sessiz okumayı da detaylandırarak yoğun ve kapsayıcı okuma başlıkları altında incelemiştir. Okuma türleri aşağıdaki şekilde gösterilmiştir:

Şekil 1. Okuma Türleri (H. D. Brown, 2000'den uyarlanmıştır).

1.1.1. Sesli Okuma

Öğretim ortamlarında yapılan sesli okuma çalışmaları ile öğrencilerin okunan metinden anlam kurabilmeleri ve kelime bilgilerini geliştirmeleri sağlanmaktadır. Sesli okumanın en genel amacı bunlardır. Bireylerin, ana dillerinde veya öğrendikleri yabancı dilde seslerin, kelimelerin sesletimlerinin doğru bir şekilde öğrenilmesinde sesli okumadan yararlanılır. Bireylerin okuma hızları, doğru okuma ve prozodik unsurlara ne düzeyde dikkat ettikleri, yani akıcı okuma becerileri sesli okuma ile belirlenir (Hudson ve ark., 2005). Özellikle ilk okuma yazma sürecinin başında ve yabancı dil öğreniminin ilk düzeylerinde sesli okuma ile,

- Öğrencilerin okuma becerilerinin niteliği değerlendirilebilir.
- Sesletimin kontrolüne imkân tanır.
- Okunan metinde önemli görülen yerler varsa diğer öğrencilerin de katılımını sağlar (Brown, 2000).

Sesli okumada okurun ses tonu, vurgulara dikkat etmesi, prozodik öğelere uygun okuma yapması, noktalama işaretlerine dikkat ederek okuması; okunanların dinleyiciler tarafından anlaşılması, anlamlandırılması için de çok önemlidir. Törenlerde, toplantılarda veya kalabalık katılımcı grubuna yapılan bir sesli okumanın, dinleyicilerin zihinlerini harekete geçirmesi, onları sıkıması gerekmektedir. Bunun için okuma eylemini yapan bireyin dile hâkim olması iyi bir sesli okuma için ön koşuldur. Aksi takdirde hem okur hem dinleyiciler okunan metnin ve okunanları dinleyip bilgi almaktan çok zorunlu bir etkinliğe bürünen faaliyetin bir an önce bitmesini isterler. Böyle bir durumda okuma eylemi amacına ulaşmadan sona ermiş olur. Geriye sadece okurun sesi kalır. Bu da sesli okumanın olumsuz yönünü oluşturur. Sesli okumanın bazı olumsuz yönleri şu şekilde sıralanabilir:

- Sıkıcı olabilir, okuyan kişi açısından kaygıyı artırabilir ve özellikle dinleyiciler tarafından faydaları göz ardı edilebilir, dikkate alınmaz.
- Okurun aktif hafızasının kodlama, yeniden kodlama ve okurken sesletim unsurlarına dikkat edip etmediğini sürekli denetlemesi gerekir. Bu nedenle kavramaya çok az bir kapasite ayrılır.
- Sesli okumanın genellikle sesletimi geliştirdiği söylene de sesli okuma esnasındaki kaygı durumu bu unsurların denetiminin önüne geçer.
- Sesli okumayı iyi bir şekilde yapmak, motivasyon eksikliği yaşayan öğrenciler için hatta ana dili konuşurları için bile oldukça zordur.
- Sesli okuma gerçekten otantik bir dil etkinliği değildir.
- Bir öğrenci okurken diğerlerinin kolaylıkla dikkatleri dağılabilir.
- Sesli okumayı yapan öğrenci derse katılıyor gibi görünse de aslında ezberden okuyabilir (Brown, 2000; Gibson, 2008).

1.1.2. Sessiz Okuma

Sessiz okuma, sesli okumaya göre bireyin dışarıdan herhangi kişi / kişiler tarafından denetlenme kaygısı taşımadığı, kendisi ve okuma metni ile baş başa olduğu okuma türüdür. Metindeki ses, hece, kelime ve cümle gibi unsurlar sesletilmediği için yapılan hataların, yanlış sesletimlerin belirlenip iyileştirilmesine yönelik etkinliklerin planlanması çok mümkün olamamaktadır. Fakat sessiz okuma sırasında bireyler bazen dudak kıpırdatma, mırıldanma, metni kalem veya parmakla takip etme, baş ve gövde hareketleri gibi anlamayı olumsuz etkileyecek hareketler yapmaktadır (Şahin, 2011; Temizkan, 2009). Bu hareketler okumanın akıcılığını

da olumsuz etkileyerek anlamayı engelleyecektir. Sesli okumada, her bir ses ve kelimenin doğru sesletilmesi gerekirken sessiz okumada sesletime çok dikkat edilmez; okurlar bazı kelimeleri isteyerek veya istemeden de olsa atlayabilirler (Schimmel ve Ness, 2017). Sesli ve sessiz okumanın tanımları, süreçleri, okuma sırasında bireyler tarafından işe koşulan bilişsel süreçler göz önünde bulundurulduğunda, sessiz okumanın anlama açısından daha faydalı bir okuma türü olduğu söylenebilir. Aygüneş (2007), sessiz okumanın diğer okuma türlerini de kapsayan bir özelliğinin olduğunu vurgulamaktadır.

1.1.3. Yoğun Okuma

Yoğun okuma, bireyin okuma sırasında metnin dil bilimsel ve anlamsal detaylarını, ana düşünce, temel destekleyici düşünceler vb. derinlemesine anlamak için yaptığı okuma türüdür. Bu okuma türünde söylem belirleyicilerine, dil bilgisi kurallarına ve metnin diğer yüzeysel öğelerine metnin derin anlamına ulaşmak için odaklanılır (Brown, 2000). Metnin derin yapısına ulaşılabilmesi, tam olarak kavranabilmesi için yüzeysel yapının doğru bir şekilde çözümlenmesi gerekmektedir. Bu da bireyin dikkatini olabildiğince fazla bir şekilde metnin çözümlenmesine yansıttığı yoğun okuma ile mümkün olabilmektedir. Ancak yalnızca metnin derinlemesine çözümlenmesi değil, aynı zamanda metnin yapısının nasıl oluşturulduğunun da kavranması hedeflenmektedir (Nuttall, 1996). Bu okuma türünde metnin “ne” söylediğinden daha önemli olan, metnin “nasıl” yapılandırıldığıdır. Ayrıca yoğun okumaya dayalı oluşturulan etkinlikler, metnin derinlemesine kavranmasının yanı sıra, disleksili bireylerin, okumaya yeni başlayan çocukların ses-harf farkındalıklarının iyileştirilmesi ve geliştirilmesinde de faydalıdır (Treiman, 2001). Ana dili ve yabancı dil öğretimi derslerinde nihai hedef bireylerin derinlemesine bilgi sahibi olmalarını sağlamak, zengin kelime dağarcığına sahip olmaları ve bunları her alanda kullanabilme becerisi kazandırmaktır. Hunt ve Beglar (2005), bu becerilerin kazandırılmasında yoğun okumayı “anlam odaklı okuma” olarak tanımlayıp bu okuma türünün sınıf içi etkinliklerde benimsenmesi gerektiğini ifade ederler.

1.1.4. Kapsamlı Okuma

Kapsamlı okuma; makale, kitap gibi geniş hacimli metinlerin ana hatlarının anlaşılması için yapılan okumadır. Teknik, bilimsel yazılar, belli bir alanda belli bir program çerçevesi altında yazılmış metinler ve bireylerin hoş vakit geçirmek için yaptıkları okumalar kapsamlı okuma başlığı altında değerlendirilebilir (Brown, 2000). Yoğun okuma; kısa metinlerin, yabancı dildeki görece zor metinlerin daha dikkatli okunması ve derinlemesine anlaşılması gerektiği durumlara yöneliktir. Ayrıca, metnin örtük anlamına ulaşılması, metin çözümlenmelerinin nasıl yapılacağına ilişkin öğretim aşamasında yapılan okuma türüdür. Kapsamlı okumada ise her bir kelime ve cümlenin anlamına odaklanmak yerine metnin genel olarak ne söylemek istediğinin kavranması ön plandadır (Tezdiker, 2007). Metnin yapısının çözümlenmesi, metnin derin anlamına ulaşılması öncelikli amaç değildir.

1.2. Okuma Yöntem ve Teknikleri

1.2.1. Tahmin Ederek Okuma

Tahmin ederek okuma; metnin konusu, ana düşüncesi ve içeriğiyle ilgili metnin başlığından, görsellerinden, anahtar kelimelerinden yola çıkılarak içeriğe ilişkin bazı ön görüşlerde bulunulmasıdır (Güneş, 2017). Okuma öncesinde yapılması durumunda metne hazırlık aşamasını oluşturacağı gibi okuma sırasında öğretmen uygun yerlerde keserek, “Sizce bundan sonra ne oldu / olabilir?” “Kahraman bu sorunla nasıl baş edebilir?” gibi sorularla öğrencilerin düşünme becerilerini harekete geçirir. Metin okunduktan sonra öğrencilerin tahminleri ile metinde anlatılanlar karşılaştırılır. Böylelikle öğrenciler metne ve derse karşı olumlu bir şekilde güdülenmiş olur. Okuma sırasında tahmin yapılabilmesi için sesli okumanın kullanılması daha uygundur.

1.2.2. Not Alarak Okuma

Not alma, bireylerin akademik hayatlarında başarılı olabilmeleri için gerekli bir tekniktir. Bir okuma / dinleme metnindeki önemli bilgilerin daha sonra tekrar edilmesi, herhangi bir konunun önemli noktalarının unutulmaması etkili bir şekilde not alınarak sağlanabilir (Maden, 2012). Sesli ve sessiz okuma türünün her ikisinde de uygulanabilir. Metnin konusu, ana düşüncesi, temel destekleyici düşünceler, kahramanlar, kahramanların özellikleri, yer, zaman gibi -metin türüne göre değişiklik gösterecek öğeler not alınarak daha sonra metnin tamamının tekrar okunmasına gerek kalmadan hatırlanacaktır. Ayrıca akademik hayatın ilk yıllarından yükseköğretime kadar okul sınavlarına ve ulusal sınavlara hazırlanırken, günlük hayatta bazı bilgilerin akılda tutulması gerektiğinde not almaya ihtiyaç duyulmaktadır.

1.2.3. Okuma Tiyatrosu

Okuma tiyatrosunun amacı, metnin kavranmasının yanı sıra metindeki kahramanların özelliklerinin de anlaşılmasıdır. Bu nedenle, öyküleyici metinlerde uygulanması daha uygundur. Okuma tiyatrosunun uygulanmasında metin diyaloglara bölünür veya dönüştürülür. Bu ve sonraki aşamaların hiçbirinde metne müdahale edilmez. Daha sonra öğrencilere bu diyaloglar görev olarak dağıtılır. Öğrenciler kendi diyaloglarına hazırlanırlar. Okuma tiyatrosu, öğrencilerin sınıf içerisinde eşit veya daha fazla konuşmalarına olanak sağlar. Bu nedenle sesletim becerilerinin geliştirilmesinde de oldukça faydalıdır (Dilidüzgün ve Kuyumcu, 2013).

1.2.4. Göz Atarak Okuma

Okuma öncesinde uygulanması gereken bir tekniktir. Metnin tamamı okunmaya başlanmadan önce metnin başlığından hareketle metin genel olarak incelenir. Amacı, konuyla ilgili ön öğrenmeleri-bilgileri harekete geçirmek ve konuyu genel olarak kavramak olan bu yöntemin (Karatay, 2014), metnin içeriğine ilişkin doğru tahminlerin yapılması, ana düşünce ve konunun belirlenmesi açısından okumaya başlamadan önce uygulanması önemlidir.

1.2.5. İşaretleyerek Okuma

İşaretleyerek okuma, metinde önemli görülen kelimelerin, cümlelerin, ifadelerin altlarının çizildiği, okurun metin üzerinde kendi anlayacağı şekilde işaretlemeler yaptığı okumadır (Karatay, 2014). Bu teknik, metnin ana düşüncesini ifade edecek anahtar kelimelerin, önemli terim ve kavramların belirlenmesinde etkili bir şekilde kullanılabilir.

1.2.6. Ezberleyerek Okuma

Öğrencilerin, erken yaşlardan itibaren dile ilişkin estetik zevk kazanmaları amaçlanır. Edebî ürünlerin ezberlenerek sesli bir şekilde okunmasına dayanan ezberleyerek okuma, bireylerin akılda tutma becerilerini, kapasitelerini geliştirmenin yanı sıra duygu ve düşüncelerin ezberlenen edebî ürünler aracılığı ile aktarılmasını sağladığından dilin estetik yönünün gelişmesini de sağlar. Genel olarak yöntem, “öğrencilerin hafızalarını güçlendirmek, kültürel ve edebî değere sahip metinlerdeki cümle yapılarını ve söz varlığını kavrayarak Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanmalarını” (Arıcı, 2008: 60) amaçlamaktadır.

1.2.7. Özetleme

Özetleme uygulamaları, okumanın amacına ne ölçüde ulaşıldığının belirlenmesinde önemli bir yöntemdir. Okunan bir metnin konu, ana düşünce ve yardımcı düşüncelerinin anlaşılması okurların bu bilgileri ön bilgileri ile birleştirerek yeniden kurmasına dayalı bir süreçtir. Özetleme, bir metnin

kavranması ve hatırlanması için önemli bir beceridir (Brown ve ark., 1983). Özetleme, özellikle üst bilişsel beceriler olmak üzere birçok bilişsel sürecin bir arada kullanılmasına dayalıdır. Özetleme çalışmalarında öğrencilerin not almaları, önemli yerlerin altını çizmeleri / işaretlemeleri; öyküleyici metinlerde kişi kadrosuna, olay örgüsüne ve özellikle de tetikleyici unsura odaklanmaları sağlanmalıdır.

1.2.8. Soru Sorarak Okuma

Bu teknik, diğer yöntemlerle birlikte de kullanılabilir. Örneğin okumaya hazırlık çalışmalarında, metinle ilgili sorular sorularak tahmin etme tekniği ile bir arada kullanılabilir. Bu tekniğin uygulanmasında sorular yalnızca öğretmen tarafından değil, öğrencilerin de soru sormasına dayanır. Soru sorarak okumanın amacını Temizkan (2009: 101), “okuma öncesinde ve sürecinde öğrencilere sorular hazırlatılarak metin üzerinde düşüncelerini ve metni anlamalarını sağlamak” şeklinde açıklamaktadır.

1.2.9. Tartışarak Okuma

Metin okunurken veya tamamen okunduktan sonra, metinle ilgili olumlu ve olumsuz duygu-düşüncelerin paylaşıldığı, bunların kişiler tarafından savunulduğu bir yöntemdir. Tartışma için üst düzey zihinsel becerilerin işe koşulması gerektiğinden bu teknik, diğer okuma yöntem ve tekniklerini de büyük ölçüde kapsamaktadır. Bu tartışmalar sırasında öğrencilerin metinde önemli gördükleri yerleri not almaları ve işaretlemeleri sağlanmalıdır. Aynı zamanda uygulama esnasında bütün öğrencilerin fikirlerini özgürce ifade etmeleri ve karşıt görüşlere saygı göstermeleri sağlanmalıdır (Yaşar Öрге, 2019).

1.2.10. Eleştirel Okuma

Eleştirel okuma, okuyucunun metnin anlamını açığa çıkarma ve yeniden yapılandırma konusunda derinlemesine düşünmesi için aktif katılımını içerir (Par, 2018). Herhangi bir düşüncüyü tam anlamıyla eleştirmek bir anda olan bir şey değildir. Eleştiri; tartışma, soru sorma, yorumlama, analiz, sentez, değerlendirme gibi becerilerin iyi ve doğru bir şekilde kullanılmasını gerektirir. İlkokuma yazma sürecinden itibaren bireylere bu becerinin kazandırılmasına çalışılmalıdır. Eleştirel okuma, *anlam kurmanın* da ötesinde, sorgulayarak anlama ve tepkide bulunma sürecidir (Ateş, 2013). Bireyin çevresiyle olan etkileşimi, zihinsel gelişimi, bilgi ve kavram dünyasının artmasıyla eleştiri yapma becerisi de gelişir. Bu nedenle zaman içinde gelişen ve tekrarlı uygulamalarla öğretim ortamlarından geliştirilmesi gereken bir beceridir. Ayrıca, neden-sonuç ilişkisinin kurulması, metinde önerilen tez-anti tezlerin belirlenmesi ve bunlara olan kişisel yaklaşımın ifade edilmesi, eleştirel okuma yapan bireylerden beklenmektedir.

1.3. Okuduğunu Anlama Stratejileri

Fransızcadan Türkçeye geçmiş bir kelime olan “strateji”, TDK Güncel Türkçe Sözlük'te; “izlem; önceden belirlenen bir amaca ulaşmak için tutulan yol” (TDK, 2022) olarak tanımlanmaktadır. Tanıma göre, herhangi bir işte belirlenen amaçlara ulaşmak için, yani başarılı olabilmek için, iyi bir planlama yapılarak bu plan iyi bir şekilde uygulanmalıdır. Ülkelerin eğitim bakanlıklarının ilgili birimlerince kendi uluslarının çocuklarına edindirmeyi hedefledikleri beceriler, millî ve manevî duyguların aktarılması gibi hususların öğretim programlarında uygun yöntem ve stratejilerle verilmesi ön görülür. Epçaçan'a göre (2009: 213) okuduğunu anlama stratejileri *etkin, yetenekli olmaya, kendi kendini geliştirmeye, bilinçli okumaya katkı sağlayan, öğrenilebilen* yöntemlerdir. Bu durum, bireylerin kendi kendilerine öğrenme sürecinde de geçerlidir. Okuma becerisinde olduğu gibi diğer öğrenme alanlarındaki stratejiler, bireylerin kendi kendilerine öğrenme becerilerini de geliştirir. Akademik kaygılarla veya hoş zaman geçirmek için yapılan bir okumanın amacına ulaşması için izlenmesi gereken bazı yollar, genel olarak uygulanması gereken *okuduğunu anlama stratejileri* bulunmaktadır. Bu stratejiler *okuma öncesi, okuma sırası ve okuma sonrası* olmak üzere üç kategoride toplanmaktadır.

1.3.1. Okuma Öncesi Stratejiler

Okuma öncesi stratejileri okurun okuma materyalini incelediği, metnin yapısını / türünü belirlediği, konuyla / eserle ilgili zihnindeki ön bilgilerini yokladığı aşamadır. Okuma amacı da yine okuma öncesinde belirlenir. İyi okuyucular, okuma amaçlarını belirleyerek kullanacakları stratejileri ve metinden neler öğreneceklerini de bilirler (Akyol, 2016). Okuduğunu anlama stratejileri birçok araştırmacı tarafından tartışılmıştır. Hangi aşamada hangi stratejilerin olacağı birbirine yakın sınıflandırmalar olmakla beraber farklılıklar da taşımaktadır. Aktaş ve Bayram (2018), kaynaklardan (Akyol, 2016; Demirel ve Epçaan, 2012; Çöğmen, 2008; Yılmaz, 2008; Topuzkanamış, 2009; İnce, 2012) hareketle okuduğunu anlama stratejilerini şu şekilde sınıflandırmışlardır:

- Amaç belirleme,
- Göz gezdirme,
- Ön bilgileri harekete geçirme,
- Tahmin etme,
- Güdüleme,
- Görsel yorumlama,
- Sorular belirleme.

1.3.2. Okuma Sırası Stratejiler

Okuma sırasında uygulanan okuduğunu anlama stratejileri, anlamının durumunu gözlemlemek, okunanlardan elde edilen fikirleri değerlendirmek, metin yapısı içinde fikirleri düzenlemeye başlamak (Johnson, 2017); genel olarak okuma sürecinin kontrolü amacıyla işe koşulan stratejilerdir. Bu stratejiler aşağıda verilmiştir:

- Akıcı okuma,
- Not alma,
- Anlamayı kontrol etme,
- Canlandırma / drama,
- Kelime anlamını bulma,
- Altını çizme / işaretleme,
- Tahmin etme / zihinde canlandırma,
- Sesli ve sessiz okuma,
- Tekrar okuma,
- Günlük hayatla ilişkilendirme,
- Okuma hızını belirleme,
- Sorular sorma / sorulara yanıt arama.

1.3.3. Okuma Sonrası Stratejiler

Okuma sonrası stratejiler, bir metnin veya kitabın tamamen okunduktan sonra okur tarafından ilgili okuma materyalinin ve okuma sürecinin tamamının değerlendirildiği aşamadır. Bu aşamada metinle ilgili özetleme yapılır, soru-cevap tekniği kullanılır, metnin örtük anlamı ortaya çıkarılır ve birey anladıklarını paylaşır. İyi okuyucular, okuma sonrası stratejilerini işe koşarak metinle ilgili genel yargıya ulaşırlar (Akyol, 2016: 41). Okuma sonrası stratejiler şu şekildedir:

- Özetleme,
- Çözümleme-değerlendirme,
- Ana fikir / yardımcı fikir tespit etme,
- Görselleştirme (tablo, grafik, kavram haritası vb.),
- Soru-cevap,
- Analiz-sentez yapma,
- Drama,
- Okuduklarını paylaşma / tartışma.

Okuduğunu anlama stratejilerinin uygulanması *iyi okur* olma yolunda atılan adımlardan sadece birisi ancak belki de en önemlisidir. Çünkü sürecin planlanması, izlenmesi ve sonrasında değerlendirilmesi, akademik başarının yanı sıra bireylerin bağımsız öğrenme becerilerini de geliştirir. Bu stratejiler bir süre sonra okuma eyleminin ayrılmaz bir parçası olacağından kendiliğindenlik kazanacaktır.

2. DİNLEME BECERİSİ

Dil becerilerinin anlama boyutunu oluşturan ikinci beceri dinlemedir. Okuma becerisinde olduğu gibi dinlemenin de amacına ulaşabilmesi için, dinleyicinin konuşmaya yoğunlaşması gerekmektedir. İşitme organı ile seslerin duyulması, işitilebilir semboller olan seslerin, tek taraflı bir şekilde alınma süreci dinleme değildir. Dinleme, yani işitilen seslerin zihinde anlamlandırılması, ses dalgalarının kulak yoluyla alınması uyarılarının beyne iletilmesinin psikomotor sürecidir (Brown, 2000). Eğer bu süreç kaynak ya da alıcı veya başka nedenlerden dolayı sekteye uğrayacak olursa dinleme gerçekleşmez, yalnızca sesler işitilir.

Dinleme becerisi genellikle katılma, anlama, yorumlama, cevaplama ve hatırlama olmak üzere beş aşamadan oluşmaktadır. Bu sürecin tamamının etkili bir şekilde amacına ulaşabilmesi için bu süreçlerin aktif bir şekilde işe koşulması gerekmektedir (Downs, 2008). Dinleyicinin her beceride olduğu gibi dinleme becerisinde de bilişsel farkındalığı, bu becerinin niteliğini doğrudan etkilemektedir. Funk ve Funk'a göre (1989) dinleme becerisi iyi olan bireyler için dinleme etkinliklerinin aşağıdaki koşullara uygun olması gerekmektedir.

Dinleme amacına sahip olma

Amacın belirlenmesi bireyler ve dinleme eğitimi derslerini veren öğretmenler için belki de tek başına en önemli sorumluluktur. Amacın belirlenmesi, dinleme sürecinin sonunda, dinleme metninin ana düşüncesinin ve yardımcı düşüncelerinin belirlenmesi, gerçeği kurgudan ayırt etme, anahtar kelimelerin belirlenmesinde başlıca unsurdur.

Dinleme etkinliklerine uygun ortamın hazırlanması

Diğer dil becerilerinde ve öğrenme alanlarında olduğu gibi dinleme beceri etkinliklerinin yapılacağı ortamlar da rastgele oluşturulamaz. Dinleme öncesi etkinlikler, dikkati dağıtacak unsurların düzenlenmesi / uzaklaştırılması, ilgi çeken etkinliklerin sunulması, etkinliklerin içeriğine uygun bir şekilde sınıf oturma düzeninin sağlanması, dinlemenin etkili bir şekilde yapılmasını sağlayacaktır.

Birbirini tamamlayan etkinliklerin sunulması

Bu etkinlikler iyi planlanmalıdır, dinleme tamamlandıktan sonra etkinliklerin yerine getirilmiş olması ve metnin doğrudan bir uzantısı olmalıdır. Bunların sonunda bireylere, anlamının ne düzeyde gerçekleştiğini kontrol etmeleri için zaman tanınmalıdır. Böylelikle yeni bilgilerin ön bilgilerle birleştirilmesi, yani öğrenme için zaman kazanmış olurlar.

Olumlu dinleme ortamı için uygun yöntemin kullanılması

Yukarıda sayılan üç aşamanın tam ve doğru olarak uygulanabilmesi için uygun yöntemlerin kullanılması kaçınılmazdır. Bu aşamalar ve tartışılan öneriler, eğitim kurumlarının ilgili derslerinde uygulanabileceği gibi bireysel yapılan çalışmalarda, sempozyum, konferans gibi toplantılardaki faaliyetlerde de kullanılabilir.

2.1. Dinleme Türleri**2.1.1. Aktif Dinleme**

Dinleyiciler, konuşmacıya veya dinleme kaydına tüm dikkatlerini verirler. Konuşmacıyla göz teması kurarlar. Konuşmacıya yöneltilen sorular, baş hareketleri ile onaylama, dinleme esnasında notlar alma, jest ve mimikler ile onu destekleme ve konuşmacıya geri bildirimlerde bulunan dinleme türüdür (Kolaç, 2013; Maden ve Durukan, 2011).

2.1.2. Pasif Dinleme

Dinleyicinin herhangi bir şekilde konuşmacıyla etkileşime geçmediği, konuşmacının içeriği nasıl yapılandığına dikkat etmediği, salt dinleme eyleminin gerçekleştirildiği türdür.

2.1.3. Eleştirel Dinleme

Dinlenenlerin olumlu ve olumsuz yönlerinin ortaya konulduğu, sorular sorarak tarafsız bir şekilde değerlendirildiği dinleme türüdür. Eleştirel dinleme türünde, eleştirel okumada olduğu gibi üst düzey bilişsel becerilerin işe koşulması, analiz, sentez ve değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir.

2.1.4. Empatik Dinleme

Dinleyicinin, konuşmacının duygu ve düşüncelerini anlamak için kendisini onun yerine koyarak yaptığı dinleme türüdür.

2.1.5. Yaratıcı Dinleme

Dinlenenlerin yorumlanıp yeni fikirlere ulaşılmasının amaçlandığı dinleme türüdür.

2.1.6. Not Alarak Dinleme

Konuşmacının anlattıklarındaki önemli noktaların, konu, ana düşünce, yardımcı düşüncelerin belirlenerek sonrasında kolay hatırlanması için dinleyiciler tarafından bunların kısaca yazıldığı dinleme türüdür.

2.1.7. Seçici Dinleme

Bireylerin dinleme amaçlarına, ilgi ve ihtiyaçlarına hangi dinleme türü uygunsa onu kullandıkları dinleme türüdür.

3. Dinlediğini Anlama Stratejileri

Dil becerilerinin tamamında olduğu gibi iyi bir dinleme becerisine sahip olmak; iyi bir dinleyici olabilmek için birtakım stratejilerin dinleme öncesi, dinleme sırası ve dinleme sonrasında işe koşulması gerekmektedir. Araştırmalarda, bu stratejileri uygulayan ve uygulamayan dinleyiciler arasında bazı farklılıklar belirlenmiştir. Konuyla ilgili ilk çalışmalardan birini yapan DeFilippis (1980), iyi dinleyiciler ile zayıf dinleyicilerin uyguladıkları stratejilerle ilgili, her iki grup arasında benzerliklerin yanı sıra farklılar da belirlemiştir. Genel olarak iyi dinleyiciler; *işitsel uyararı otomatik akış içerisinde dinlerler, bağlamsal çıkarım stratejisi uygularlar, gramere yönelik strateji uygularlar, işitilenleri görselleştirirler ve rol tanımlama stratejisini uygularlar*. Ayrıca iyi dinleyiciler, işitsel uyarıyı daha kolay açıklamak için, zihinlerinde organize ederek depolarlar.

Tompkins (2014: 128), dinleme stratejilerinin, öğrencilerin bilgileri organize etme ve hatırlamalarına yardımcı olma amacını taşıdığını belirterek etkili bir dinleme için dört strateji önermektedir. Bu stratejiler,

Bilgiyi organize etme: Bireyler, birden fazla kategoride bilgi içeren bir sunum dinlediklerinde, konuyla ilgili bir küme, örümcek ağına benzeyen bir diyagram oluştururlar. Her kategoriye bir alt boyuta yazarak konu somutlaştırılarak kategoriler arası ilişkiler, kategorilerin alt boyutları gibi öğeler görselleştirilir. Böylelikle bilgilerin zihinde yapılandırılması, hatırlanması kolaylaştırılmış olur.

Özetleme: Sözlü sunumlarda, bir ana fikir etrafında birden çok destekleyici düşünce, ayrıntılar sunulur. Bireylerin bu ayrıntılarda boğulmaması için ana fikre odaklanmaları gerekir. Çünkü ana fikri destekleyen yardımcı düşünceleri belirlemenin en kolay ve hızlı yolu, öncelikle ana fikri belirlemektir.

Konuşmanın ipuçlarını belirlemek: Konuşmacılar, mesajlarını iletmek ve dinleyicilerinin dikkatini yönlendirmek için hem görsel hem de sözlü ipuçlarını kullanırlar. Görsel ipuçları arasında el hareketi, beyaz tahtada önemli bilgilerin yazılması veya altının çizilmesi ve değişen yüz ifadeleri yer alır. Sözlü ipuçları, sesi duraklatmayı, yükseltmeyi veya alçaltmayı, önemli noktaları vurgulamak için konuşmayı yavaşlatmayı ve önemli bilgileri tekrar etmeyi içerir.

Değerlendirme-İzleme: Öğrenciler aktif olarak dinlemeye dâhil olurken anlayıp anlamadıklarını da izlerler. Dinlemeye başlarken kendilerine şu soruları sorarlar:

- *Bu konuşmayı neden dinliyorum?* (Dinleme amacı)
- *Not almaya ihtiyacım var mı?* (Dinleme stratejisinin belirlenmesi)
- *Bu bilgiler mantıklı mı?* (Dinleme türünü belirleme)

Dinleme becerisinde *değerlendirme-izleme* aşaması, bireylerin dinlediklerini anlayıp anlamadıklarını belirlemeleri ve buna bağlı olarak dinleme stratejilerini değiştirmeleri açısından önem taşımaktadır.

Chamot ve ark. (1988: 61) yaptığı araştırma sonucunda, öğrencilerin aşağıdaki dinleme stratejilerini uyguladıklarını belirlemiştir:

Problemi tanımlama: Öğrencilerin etkili bir şekilde dinleme yapabilmeleri için dinleme metninde neleri, neden anlayamadıklarını, hangi bölümlerde sorun yaşadıklarını belirleyebilmeleri gerekmektedir.

Öz değerlendirme: Dinlemede daha etkili ve az etkili dinleyiciler arasındaki en önemli farklılıklardan biri, dinleme sırasında bireylerin kendi kendilerini değerlendirmeleridir. Dinleme esnasında not tutulması, bunların düzenlenmesi etkili dinlemeyi de beraberinde getirmektedir.

Özetleme: Metin dinlendikten sonra yapılan bir davranıştır. Dinleme metninde anlatılanlardan bağımsız olmamak üzere bireyin ön bilgileri ile dinleme metninden anladıklarını sentezleyerek bilgilerin kısaca verildiği yeni bir ürüne ulaşmasıdır. Özetlemenin ana fikir, temel destekleyiciler etrafında, gereksiz ve önemsiz ayrıntıların silinmesiyle yapılması gerekmektedir.

Çıkarım yapma: Herhangi bir dinleme metninden çıkarım yapabilmek, derin bir dikkat ve ayrıntılı düşünme gerektirir. Ön bilgiler ile dinlenen metindeki bilgilerin bir arada derinlemesine düşünülmesini gerektiren bir stratejidir.

4. OKUMA VE DİNLEME İLİŞKİSİ

Dört temel dil becerisi olan okuma, dinleme, konuşma ve yazma becerilerinin her biri, birbiriyle sürekli bir etkileşim içindedir. Bu dört becerinin tamamı aynı ölçüde önemlidir, biri diğerinden daha az önemli değildir. Akademik beceriler olan, içine doğulan toplumla etkileşim sonucunda edinilemeyen becerilerden olan okuma becerisi, bireyin kelime ve kavram varlığının zenginleşmesi, hayata farklı açılardan bakabilmesi gibi önemli faydalar sağlamaktadır. Anlama veya alıcı dil becerileri olarak tanımlanan okuma ve dinleme becerileri, insanın bilgi edinmesinde başat role sahiptir. Anne karnından itibaren başlanan dinleme, okuma becerisinin niteliğini de doğrudan etkileyen bir özelliğe sahiptir. Ana dilinde olduğu gibi yabancı dil öğretiminde de bu özellikler, faydalar hatta daha fazlası geçerlidir. Bir sesin doğru sesletilmesi için önce o sesin doğru bir şekilde işitilmesi, sonrasında ise sese karşılık gelen simgenin, yani harfin tanınması gerekmektedir. Doğru duyulan sesin karşılığı da doğru bir şekilde okunarak anlamaya giden süreç iyi bir şekilde işletilmiş olacaktır. Bu yönüyle okuma ve dinleme becerileri birbirini tamamlayıcı niteliğe sahiptir.

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

1. Aşağıdakilerden hangisi temel dil becerilerinden biri değildir?

- A) Okuma
- B) Dinleme
- C) Konuşma
- D) Yazma
- E) Dil bilgisi

2. Aşağıdakilerden hangisi okuma yöntem ve tekniklerinden biri değildir?

- A) Seçici okuma
- B) Eleştirel okuma
- C) Okuma tiyatrosu
- D) Göz atarak okuma
- E) Tahmin ederek okuma

3. Okuma sürecinde aşağıdakilerden hangisi yer almaz?

- A) Tanıma
- B) Kod çözme
- C) Seslendirme
- D) Anlamlandırma
- E) Hatırlama

4. “..... derin bir dikkat ve detaylı düşünme gerektirir.” ifadesi aşağıdakilerden hangisi ile tamamlanabilir?

- A) Not alarak dinleme
- B) Öz değerlendirme
- C) Çıkarım yapma
- D) Etkili dinleme
- E) Seçici dinleme

5. Aşağıdakilerden hangisi dinleme sürecindeki öğelerden biri değildir?

- A) Görme
- B) Katılma
- C) Anlama
- D) Hatırlama
- E) Yorumlama

6. Okuma becerisi ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Bilişsel ve fizyolojik süreçlerden oluşur.
- B) Kendine özgü stratejileri vardır.
- C) Kendiliğinden öğrenilir.
- D) Kod çözme sürecidir.
- E) Sesletim önemlidir.

7. Tarık katıldığı bir panelde, konuşmacıların anlattıkları ile ilgili notlar almakta, dinlediklerinin olumlu-olumsuz yönlerini ortaya koyarak kendi bilgileriyle dinlediklerini analiz etmeye çalışmaktadır.

Bu parçadaki bilgiye göre Tarık, hangi dinleme türünü uygulamaya çalışmaktadır?

- A) Pasif dinleme
- B) Aktif dinleme
- C) Yaratıcı dinleme
- D) Eleştirel dinleme
- E) Not alarak dinleme

8. Aşağıdakilerden hangisi dinleme sürecinde sorulması gereken sorulardan biri değildir?

- A) Ne dinliyorum?
- B) Not almalı mıyım?
- C) Neden dinliyorum?
- D) Verilen bilgiler mantıklı mı?
- E) Konuşmacı göz teması kuruyor mu?

9. Ana dili veya yabancı dilde sesletim becerisinin geliştirilmesinde aşağıdaki okuma türlerinden hangisi daha işlevseldir?

- A) Sesli okuma
- B) Sessiz okuma
- C) Göz atarak okuma
- D) Tartışarak okuma
- E) Soru sorarak okuma

10. Aşağıdakilerden hangisi iyi bir dinleme etkinliğinin taşıması gereken özelliklerden biridir?

- A) Amacının olması
- B) Aynı türde olmaları
- C) İçerik açısından benzemeleri
- D) Yalnızca işitsel ögeden oluşması
- E) Dinleme yönteminin rastgele seçilmesi

KAYNAKÇA

- Adams, M. J. (2011). The Relation Between Alphabetic Basics, Word Recognition, Word Recognition, and Reading. S. J. Samuels & A. E. Farstrup (Ed.), *What Research Has To Say About Reading Instruction* içinde (s. 4-24). International Reading Association.
- Aktaş, E. ve Bayram, B. (2018). Türkçe Öğretiminde Okuduğunu Anlama Stratejilerinin Kullanımı Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (3), 1401-1414.
- Akyol, H. (2016). *Programa Uygun Türkçe Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Arıcı, A. F. (2008). *Okuma Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ateş, S. (2013). Eleştirel Okuma ve Bir Beceri Olarak Öğretimi. *Turkish Journal of Education*, 2 (3), 40-49.
- Aygüneş, M. (2007). *Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Okuma Becerisini Geliştirme Yolları*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Başaran, M. (2013). Okuduğunu Anlamanın Bir Göstergesi Olarak Akıcı Okuma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13 (4), 2277-2290.
- Brown, H. D. (2000). *Teaching By Principles: An Interactive Approach To Language Pedagogy* (2. Baskı). Longman.
- Brown, A. L., Day, J. D. & Jones, R. S. (1983). *The Development For Summarizing Texts. Technical Report*, University of Illinois.
- Chamot, A., Küpper, L. & Hernandez-Impink, M. V. (1988). *A Study Of Learning Strategies in Foreign Language Instruction: Findings Of The Longitudinal Study*. Interstate Research Associates, Rosslyn.
- Çoğmen, S. (2008). *Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Kullandıkları Okuduğunu Anlama Stratejileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Dilidüzgün, Ş. ve Kuyumcu, N. (2013). Türkçe Derslerinde Tiyatro Metinlerinin İşlevselliği. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 347-358.
- Dilidüzgün, Ş., Edizer Çetinkaya, Z., Ak Başoğlu, D. ve Karagöz, M. (2019). Türkçe Öğretiminde Metin Türüne Uygun Okuma Eğitimi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15 (1), 165-185.
- Downs, L. J. (2008). *Listening Skills Training*. Baltimore: American Society for Training Development.
- Duke, Nell K., Pearson, David P. & Strachan, Stephanie L. (2011). Essential Elements Of Fostering and Teaching Reading Comprehension. S. J. Samuels & A. E. Farstrup (Ed.) *What Research Has To Say About Reading Instruction* içinde (s. 51-93). Newark, DE: International Reading Association.

- Epçaçan, C. (2009). Okuduğunu Anlama Stratejilerine Genel Bir Bakış. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2 (6), 207-223.
- DeFilippis, D. A. (1980). *A Study Of The Listening Strategies Used By Skilfull and Unskillful College French Students in Aural Comprehension Tasks*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Pittsburgh Üniversitesi, ABD.
- Demirel, Ö. & Epçaçan, C. (2012). Okuduğunu Anlama Stratejilerinin Bilişsel ve Duyuşsal Öğrenme Ürünlerine Etkisi. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 2 (1), 71-106.
- Fuchs, L. S., Fuchs, D. & Hosp, M. K. (2001). Oral Reading Fluency As An Indicator Of Reading Competence: A Theoretical, Empirical, and Historical Analyses. *Scientific Studies Of Reading*, 5 (3), 239-256.
- Funk, H. D. & Funk, G. D. (1989). Guidelines For Developing Listening Skills. *The Reading Teacher*, 42 (9), 660-663.
- Gambrell, L. B., Marinak, B. A., Brooker, H. R. & McCrea-Andrews, H. J. (2011). The Importance Of Independent Reading, S. Jay Samuels & Alan E. Farstrup (Ed.) *What research has to say about reading instruction* içinde (s. 143-158). Newark, DE: International Reading Association.
- Gibson, S. (2008). Reading Aloud: a Useful Learning Tool? *ELT Journal*, 62 (1), 29-36.
- Güneş, F. (2017). Okumada Zihinsel Hazırlık ve Önemi. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 2 (2), 1-15.
- Hudson, R. F., Lane, H. B. & Pullen, P. C. (2005). Reading Fluency Assessment and Instruction: What, Why, and How? *The Reading Teacher*, 58 (8), 702-714.
- Hunt, A. & Beglar, D. (2005). A Framework For Developing EFL Reading Vocabulary. *Reading in a Foreign Language*, 17 (1), 23-59.
- İnce, Y. (2012). *Sınıf öğretmenlerinin Türkçe Derslerinde Kullandıkları Okuduğunu Anlama Stratejileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Johnson, A. P. (2017). *Okuma ve Yazma Öğretimi*. (A. Benzer, Çev.) Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Karatay, H. (2010). İlköğretim Öğrencilerinin Okuduğunu Kavrama İle İlgili Bilişsel Farkındalıkları. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 15 (27), 457-475.
- Karatay, H. (2014). *Okuma Eğitimi Kuram ve Uygulama* (2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Kasten, Wendy C. & Wilfong, Lori G. (2005). Encouraging Independent Reading With Ambience: The Book Bistro in Middle and Secondary School Classes. *Journal of Adolescent & Adult Literacy*, 48 (8), 656-664.
- Keskin, H. K., Baştuğ, M. ve Akyol, H. (2013). Sesli Okuma ve Konuşma Prozodisi: İlişkisel Bir Çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 168-180.
- Keskinkılıç, K. (2002). *İlkokuma Yazma Öğretimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

- Kolaç, E. (2013). Okuma ve Dinleme. M. Macit ve S. Cavkaytar (Ed.) *Türk Dili-II* içinde (s. 170-193). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Maden, S. (2012). Ekran Okuma Türleri ve Türkçe Öğretmeni Adaylarının Ekran Okumaya Yönelik Görüşleri. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1 (3), 1-16.
- Maden, S. (2018). Okuma Yöntem ve Teknikleri. O. Sevim ve Y. Söylemez (Ed.), *Okuma Eğitimi* içinde (s. 233-256). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Maden, S. ve Durukan, E. (2011). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dinleme Stillerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3 (4), 101-112.
- Nuttall, C. (1996). *Teaching Reading Skills in a Foreign Language*. Oxford: Heinemann Educational Books.
- Par, L. (2018). The EFL Students' Critical Reading Skills Across Cognitive Styles. *JEELS*, 5 (1), 73-96.
- Reinke-Henn, K. & Chesner, A. G. (2007). *Developing Voice Through The Language Arts*. Sage Publications.
- Schimmel, N. & Ness, M. (2017). The Effects Of Oral and Silent Reading On Reading Comprehension. *Reading Psychology*, 38 (4), 390-416.
- Schreiber, Peter A. (1980). On The Acquisition Of Reading Fluency. *Journal of Reading Behavior*, 12 (3), 177-186.
- Şahin, Y. (2011). *Okuma Eğitimi*. Konya: Eğitim Akademi.
- TDK. (2022, Kasım 12). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim adresi: <https://sozluk.gov.tr/>
- Temizkan, M. (2009). *Metin Türlerine Göre Okuma Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Tompkins, G. E. (2014). *Language Arts: Patterns of Practice*. (8. Baskı) Pearson Education.
- Topuzkanamış, E. (2009). *Öğretmen Adaylarının Okuduğunu Anlama ve Okuma Stratejilerini Kullanma Düzeyleri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Treiman, R. (2001). Linguistics and Reading. M. Aronoff & J. Rees-Miller (Ed.), *The Handbook of Linguistic* içinde (s. 664-672). Oxford: Blackwell Publishers.
- Tezdiker, F. (2007). *Extensive Reading: An Analysis Of Students' and Teachers' Perceptions Of Strengths, Weakness, and Goal Attainment*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bilkent Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yaşar Örgü, F. (2019). 2018 Türkçe Dersi Öğretim Programına Göre Hazırlanmış 7. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin Okuma Yöntem ve Teknikleri Açısından İncelenmesi. XI. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series-Proceedings, 326-338.

7. BÖLÜM

SÖZLÜ ANLATIM

Öğr. Gör. Dr. Asuman GÜNEŞ ULUS
Öğr. Gör. Kübra KURUHALILO KARACA

BU BÖLÜMDE NELER ÖĞRENECEĞİZ?

- Konuşma ile İlgili Temel Kavramlar
- Hazırlıklı ve Hazırlıksız Konuşmalar
- Türkçede Söyleyiş Özellikleri ve Söyleyişte Sık Yapılan Hatalar
- Doğru, Güzel ve Etkili Konuşma
- Sözlü Sunumun Temel İlkeleri (İçerik, Tutum ve Sunum)

ANAHTAR KAVRAMLAR

Konuşma	Güzel ve Etkili Konuşma	Konuşma Türleri	Diksiyon ve Fonetik	Türkçenin Söyleyiş Özellikleri
---------	-------------------------	-----------------	---------------------	--------------------------------

BU BÖLÜMDE HEDEFLenen KAZANIMLAR

- Doğru, güzel ve etkili konuşmanın bireysel ve toplumsal yaşamdaki önemini kavrar.
- Doğru, güzel ve etkili konuşmada diksiyon kurallarına uymanın önemini kavrar.
- Konuşmanın unsurlarını ve bir konuşmada dikkat edilmesi gerekenleri sıralar.
- Türkçede sıklıkla yanlış telaffuz edilen kelimeleri öğrenerek konuşmalarını düzeltir.
- Yabancı dillerden alınmış kelimelerin Türkçe karşılıklarını kullanmada özen gösterir.
- Türkçenin doğru, güzel ve etkili kullanımı için duyarlı olur.
- Başarılı bir konuşma ve sunumda dikkat edilecek temel unsurları (içerik, tutum, sunum) kavrayarak konuşma ve sunum tekniklerini geliştirir.
- Konu seçiminin, konuyu sınırlandırmanın, konuya yönelik bilgi ve fikir edinmenin, konuşmanın amacını belirlemenin ve konuşma planı oluşturmanın önemini kavrar.
- Konuşmanın içten ve doğal olmasının, konuşmacının yapıcı bir tutuma sahip olmasının önemini açıklar.
- Konuşmada çeşitli anlatım biçimlerinden ve görsel unsurlardan yararlanmanın önemini kavrar.

GİRİŞ

Konuşma, insanın en temel becerilerinden biridir. İnsanoğlu, sosyal bir varlıktır ve var olduğundan beri bir iletişim kurma ihtiyacı içerisinde. İnsanı diğer canlılardan ayıran en önemli özellik, zihnindeki düşünceleri çeşitli sesler aracılığıyla karşısındakine aktarabilmesidir. İnsan, konuşarak kurduğu toplumsal ilişkilerinde kendi varlığını sosyal hayat içerisinde şekillendirmektedir. Konuşma, insanın günlük ve mesleki hayatında başarısını etkileyen bir dil becerisidir. Toplumda itibar kazanmanın, başarı elde etmenin, insanları ikna edebilmenin yolu doğru, güzel ve etkili konuşmaktan geçmektedir. İnsanın konuşma becerisini kullanarak duygu ve düşüncelerini sözlü şekilde ifade etmesine "sözlü anlatım" denir. Bir iletişim ortamında göndericinin (konuşan) çeşitli kanallar aracılığıyla ifade ettiği duygu ve düşüncelerin, alıcı (dinleyen) tarafından anlaşılmasına da "sözlü iletişim" denir. Dolayısıyla konuşma becerisi, sözlü anlatımı kapsayan sözlü iletişimin temelini oluşturur. Sözlü iletişimde konuşma unsurları (ses, dil ve beden dili) önemli bir rol üstlenmektedir. Sözlü anlatımın anlama ve anlatma olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır. Anlama boyutunda dinleme becerisi, anlatma boyutunda ise konuşma becerisi ön plandadır. Bu bölümde sözlü anlatımın anlatma boyutu üzerinde durulacaktır.

Konuşma, en etkili iletişim aracıdır; çünkü konuşma sırasında söz (%7), ses (%38) ve beden dili (%55) birbirini tamamlar. Konuşmanın başarısı; bu üç unsurun doğru ve etkin kullanımının yanı sıra konuşmacının konuya, dinleyiciye ve kendisine yaklaşımı ile değerlendirilir. Dinleyiciler ne söylediğimizi, nasıl söylediğimize bağlı olarak değerlendirir.

Etkileyici bir konuşma; ikna edici, inandırıcı ve harekete geçiricidir. Bilginin, duygu ve düşüncelerin sözlü olarak doğru ve etkili biçimde aktarıldığı, dinleyici tarafından doğru anlaşılmalı ve amacına ulaşmış konuşmalar başarılıdır.

1. KONUŞMA İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

1.1. Konuşma

İnsanın duygu ve düşüncelerini anlamlı seslerle karşısındakine aktarmasına "konuşma" denir. Sosyal hayatımızda önemli bir rol oynayan konuşma eylemi, insanın toplumsal ilişkilerini kolaylaştıran kimi zaman da zorlaştıran bir iletişim aracıdır. Yüzyıllar önce Yusuf Has Hacıp, *Kutadgu Bilig* adlı eserinde "İnsanda dilince değişir kader, / Ya yurda baş olur ya başı gider." (Sever, 1998: 55) sözüyle bu durumu anlatmıştır. İnsanın ağzından çıkan sözler, hayatını değiştirebilir veya hayatının sonunu getirebilir. Kişi, konuştuğu ile toplum içinde itibar kazanabilir veya kaybedebilir. Dolayısıyla insanoğlu sözleriyle başta kendi hayatı olmak üzere başkalarının hayatında da değişime sebep olabilir. İnsanların konuşmalarında tercih ettikleri kelimeler ve bu kelimeler aracılığıyla oluşturdukları ifadelerin ardında şüphesiz birey olarak yetişme ortamları, aldıkları eğitim, sosyolojik ve psikolojik koşulları belirleyicidir (Aksan, 2000: 52).

1.2. Ses

En küçük gramer birliklerinden en büyük birlik olan cümleye kadar dili meydana getiren bütün şekillerin bünyesinde "ses" adını verdiğimiz en küçük ve en basit dil unsurları bulunur (Ergin, 2013: 29). Genellikle harf ve ses kavramları birbirine karıştırılmaktadır. Harfler, seslerin yazıdaki işaretleri olarak tanımlanmaktadır. Konuşmanın en önemli malzemesi ise seslerdir. Konuşma sesleri, akciğerden başlayarak nefes yolu üzerinde ağız ve buruna kadar ilerler ve bu yoldaki organlar (akciğer, diyafram, nefes borusu, küçük ve büyük dil, gırtlak, ağız boşluğu, burun yolu, dişler, dudaklar, alt çene) aracılığıyla meydana getirilir. Bir sesin meydana gelebilmesi için titreşim hareketine ihtiyaç vardır. Bir başka deyişle, akciğerlerden gelen hava, gırtlığımızdaki ses tellerini titreştirerek ham sesi meydana getirir.

1.3. Boğumlama

Seslerin atlanmadan ve değiştirilmeden doğru, güzel ve anlaşılabilir şekilde konuşma organları aracılığıyla söylenmesine “boğumlama” denir. Güzel ve etkili konuşmanın temelinde seslerin doğru boğumlanması yatmaktadır. Diksiyon eğitiminde boğumlama çalışmaları önemli rol oynamaktadır. Boğumlama çalışmalarının içeriğini bazı ses tekrarları ve tekerlemeler oluşturmaktadır. Konuşmaya dayalı bir meslek grubuna dâhil olan kişilerin doğru ve etkili konuşabilmeleri için iyi bir boğumlama eğitiminden geçmeleri gerekmektedir. Eğitim almayan kişi, boğumlama hata yapacağından karşısındaki dinleyici tarafından anlaşılacaktır ve iletişimde aksama olacaktır. Günlük yaşantınızda uygulayabileceğiniz birkaç boğumlama çalışması aşağıda yer almaktadır:

Ra, re, rı, ri, ro, rö, ru, rü

Büyük büyük büyütleçli babacan Babaeskili bonboncu Bilal’e Bigalı bingıldak Bahir’in bön bön bakışlarına bomboş büyü, büyük büyük laflarına kızıyordu. Bir berbere, bir bibere bre berber beri gel biber al, diyordu.

Düşkün düşünces düşünselde düşçü düşünsellikle düşünceleme düşselliğini düşünden düşüremez. Düşürürse eğer düşüncelik düşüncesizlikle düşündürücü bir düşünsellik kazanır.

1.3.1. Boğumlama Kusurları

Gecikme: Doğru boğumlama alışkanlıklarının geç gelişmesidir (Sarı, Sezginer vd., 2019: 48).

Gevşeklik: Dil, yanak ve dudakların tembelliğinden meydana gelen bir kusurdur. Dil, yanak ve dudakları çalıştırmak için dişler arasına bir kurşun kalem sıkıştırıp heceleri söylerken onların iyice anlaşılmasına çalışılır (Khayala, 2020). İstikrarlı bir çalışma, kusurun düzelmesi için yeterli olacaktır.

Tutukluk: Konuşma esnasında sesin, hece veya kelimedede takılıp gereksiz tekrarlanması durumudur. Heyecandan veya sinirli olma hâlinde kaynaklanabilir.

Kekemelik: Konuşurken birdenbire takılma, bocalama, ses ve heceleri tekrarlama veya patlatarak söylemedir. Kekemeliği önlemek için öncelikle kişinin, düşüncelerindeki kararsızlığı sonlandırması gerekir. Çünkü kararsızlık, kelimelerin söylenmesine engel olabilir. Bununla birlikte kişi, kekemeliği ortadan kaldırmak için planlı ve aşamalı bir zaman diliminde sesler ve heceler üzerinde çalışmalar yapmalı ve daha sonra kısa cümlelerin ve uzun cümlelerin söylenişine çalışmalıdır.

Pelteklik: Fiziksel bozukluk ya da eğitim yetersizliği sebebiyle yakın seslerin birbirinin yerine kullanılmasıdır (Sarı, Sezginer vd., 2019: 48). “b” ünsüzü yerine “p”nin, “d” ünsüzü yerine “t”nin kullanıldığı görülmektedir. Peltekliğin birçok çeşidi vardır:

Şeleştirme: “S” ünsüzünü “s” veya “j” şeklinde söyleme. Örnek: “Şemsiye” yerine “şemşiye” vb.

Zeleştirme: “J” ünsüzünü “z” şeklinde söyleme. Örnek: “Jale” yerine “zale”, “jilet” yerine “zilet” vb.

Leleştirme: “R” ve “n” ünsüzünü “l” şeklinde söyleme. Örnek: “Birader” yerine “bilader”, “merhem” yerine “melhem”, “fincan” yerine “filcan” vb.

Jeleştirme: “C” ünsüzünü “j” söyleme. Örnek: “Ancak” yerine “anjak” vb.

Atlama: Konuşurken bazı ses ve hecelerin atlanmasından meydana gelen bir kusurdur. Örnek; “kilitledim” yerine “kitletim”, “Nasılısınız” yerine “nassınız”, “Hanım efendi” yerine “hamfendi” gibi.

Gıllama: “R” sesini gırtlaktan hırıltılı “g” şeklinde çıkarmak.

Islıklama: “S” ve “z” ünsüzlerini abartarak söyleme veya birbirine yakın boğumlama.

1.4. Ton / Tonlama

Konuşurken çıkarılan seslerin titreşim sayısının azlığına veya çokluğuna “ton” denir. Birbiri ardınca gelen sesler, hiçbir zaman aynı değildir. Ses yükselir ve alçalır. Sesin bu değişimine ise "tonlama" denir. Tonlama aracılığıyla kişi, konuşmasına uygun duyguyu, heyecanı veya korkuyu dinleyiciye etkili bir biçimde aktarmış olur. Doğru tonlama ile heceler arasındaki vurgu farklılığı ve konuşmanın söz dizimsel yapısı anlaşılmalıdır.

1.5. Vurgu

Bazı heceler ve bazı kelimelerin yüksek tonda seslendirilmesine “vurgu” denir. Duyguları canlandırabilmek, daha anlaşılır kılmak ve dinleyicileri etkilemek için konuşmada vurgudan yararlanılmaktadır. Vurgusuz bir konuşma, duygudan ve anlaşılmaktan çok uzaktır. Her dilde vurgu, farklılık göstermektedir. Türkçede vurgunun yerine dair kurallar aşağıda yer almaktadır:

- Vurgu çoğunlukla son hecede yer alır. İstisnalar haricinde kelimeye ekler dâhil oldukça vurgu son heceye taşınır:

Ara ba / araba lar / arabalar da / arabalarda ki

- Yer adlarında vurgu ilk hecededir fakat ikinci hecedeki ses sayısı, birinci hecedeki ses sayısından fazla ise vurgu ikinci heceye taşınır:

ANkara, AnTALya

- Zarf ve bağlaçlarda vurgu ilk hecede yer alır:

ANsızın, SONra

- Türkçede vurgusuz bazı ekler mevcuttur ve bu ekler vurguyu, önlerindeki eke taşırlar:

-ma, -ca, -madan (uYUma, inSANca, KALKmadan, GELme vb.)

- Dilimize yerleşmiş Arapça ve Farsça kökenli bazı kelimelerde vurgu, uzun hecede yer alır. Ancak bu, her kelime için geçerli değildir. Her kelimenin kendine özgü vurgusu olabilir. Vurgunun yeri, uzun hecenin yerine göre değişebilir:

KÂtil, CÂhil, MüCÂdele, ZiYÂ

- Yazılışları aynı ancak anlamı farklı kelimeleri söyleyişte birbirinden ayırmak için vurgudan yararlanır. Eylem adlarında vurgu ilk hecede bulunurken (KAZma, ÇİZme, SARma) nesne adlarında ise son hecede yer almaktadır (kazMA, çizME, sarMA).
- İsim ve sıfat tamlamalarında tamlayan ögenin son hecesi ve birleşik kelimelerde de ilk öbek vurgulu seslendirilir:

ASTsubay, öğrenCİ evi

1.6. Durak / Duraklama

Kişi konuşurken soluk alma ve duraklama ihtiyacı hisseder. “Durak”, vurgulanan bir ifadenin veya bir sorunun ardından gelen ve kısa süren bir sessizliktir. Bir düşünceden bir düşünceye, bir konudan başka bir konuya geçmek için derece derece daha uzun durgular yapmamız lâzım gelir (Banguoğlu, 2015: 128). “Duraklama”, ağızdan çıkan ifadeleri tekdüzelikten kurtarmaktadır. Duraklamasız bir konuşma, anlaşılmamaya sebebiyet verir. Duraklama, ifade edilenlerin anlamını ve değerini belirler. Dolayısıyla güzel ve etkili konuşmada duraklama önemlidir. Yazılı metinlerdeki noktalama işaretleri, kişinin nerede duraklama yapacağını göstermektedir. Aşağıda Nihal Atsız’ın romanından bir parçaya yer verilerek duraklama yapılması gereken yerler gösterilmiştir:

RUH ADAM

Yüzün / aya benziyor. // Kaşın / yaya benziyor. // Gözlerin / yeşil alası. // Saçların / aslan yelesi. // Yürüyüşün / turna gibi. // Salınışın / suna gibi. // Hangi yerden, / kaynaktansın? // Hangi boydan, / oymaktansın? // Bakışların / ışık mı? // Saçların / sarmaşık mı? // Yıldız mısın, / güneş mi? // Alev misin, / ateş mi? // Neden sessiz bakıyorsun? // Beni niçin yakıyorsun? // Çiçek gibi her yanın. // Söyle, / nedir adın, / sanın? // Beni niçin üzüyorsun? // Gözlerini süzüyorsun. // Kirpiklerin parlıyor. // Bakışların yaralıyor. // Rengin sanki çiçekten. // Bilmem hangi çiçekten? // İster darıl, / ister kız! // Tek / adını söyle kız! // (Sarı, Sezginer vd., 2019: 102).

1.7. Ulama

Konuşmada art arda gelen kelimelerden ilkinin sonundaki ünsüzün, ikinci kelimenin başındaki ünlüyle bağlanarak bir hece olarak söylenmesine “ulama” denir. Fakat bu iki kelime arasında herhangi bir noktalama işareti varsa veya aruz ölçüsüne uyma ihtiyacı söz konusu ise ulama yapılamaz. Ulama, konuşmanın akıcı olmasını sağlar.

Örnek:

“Karanlık bir odaya uyanıyorum çoğu sabah, yıllardır evlere kazınan sesler yürüyor üstüme.” (Şenay Eroğlu Aksoy / *Evlerin Yüreği*)

1.8. Ezgi

Verilmek istenen mesaja ve mesajın duygu ve anlam yüküne bağlı olarak cümle düzeyinde yapılan tonlamalara “ezgi” denir. Bir başka deyişle ezgi, konuşurken sözü bestelemektir.

1.9. Kavşak

Son sesinde ünsüz bulunan bir kelime ile ön sesinde ünlü bulunan bir kelime arasında söyleyişte gerçekleşebilecek ulamayı ortadan kaldırmak için yapılan kısa araya “kavşak” denir. Kavşak, anlamın ayırt ediciliğini ortaya koymaktadır.

Örnek: balkon ‘açıkmiş / balkona çıkmış

2. SÖZLÜ ANLATIM (KONUŞMA) TÜRLERİ

Toplumsal yaşamdaki ilişkilerimizi düzenleyen konuşmalar hazırlanış biçimine, karşılıklı veya tek başına yapılışına göre sınıflandırılmaktadır. Bir plana dayanmaksızın gün içinde irticalen (doğaçlama) gerçekleştirdiğimiz konuşmalar, "hazırlıksız konuşmalar"dır. Bir plana ve belli bir zamana dayalı, tek bir kişi veya belli bir grup tarafından topluluk karşısında gerçekleştirilen konuşmalar ise "hazırlıklı konuşmalar"dır.

2.1. Hazırlıksız Konuşmalar

Evde, iş yerinde, okulda, toplu taşımada kısacası günlük yaşamın her anında çevremizdekilerle havadan sudan bahsederek gerçekleştirdiğimiz tüm konuşmalar, hazırlıksız konuşmalardır. Konuk olarak bulunduğumuz mekânlarda, toplantılarda veya kutlamalarda bazen bizden konuşmamız istenir. Bu hazırlıksız konuşmayı yapabilmek için de bilgi ve tecrübeye ihtiyaç duyarız. Böyle bir durumda arasında tanımadığınız insanların da bulunduğu bir topluluk karşısında nasıl konuşacağınızı bilemeyebilirsiniz. Hazırlıksız konuşmaları kolaylıkla gerçekleştirebilmek için günlük hayatınızda plana dayalı konuşma provaları yapabilirsiniz. Toplum içinde yaşamının gereği olarak gerçekleşen bu konuşmalar, birtakım kurallar çerçevesinde yapıldığı sürece sağlıklı ilişkiler kurulmaktadır. Toplumsal ilişkilerde yazılı olmayan ve davranış biçimlerini ilgilendiren kurallar vardır. Tanışma, hatır sorma, baş sağlığı gibi durumlarda ortaya konan davranışlar, kişinin çevresiyle kuracağı ilişkinin sağlıklı olup olmayacağı konusunda belirleyici bir rol üstlenmektedir. Hazırlıksız konuşmalarda her bireyin ortak uyması gereken kurallar şunlardır (Akalin, Tolkun vd., 2013: 203):

- Sözlü iletişimde sorularda ve sorulara verilen cevaplarda, duyguların paylaşıldığı durumlarda içten olunmalıdır.
- Kişi, karşındakini aşağılayan ve küçümseyen söz ve davranışlardan kaçınmalıdır.
- Övgüye değer başarılar, meziyetler ve kutlamalar iyi niyetin gölgelenmeyeceği şekilde abartılmadan ifade edilmelidir.
- Konuşma esnasında kişilerin yaşı, cinsiyeti ve statüsü dikkate alınarak uygun bir üslupla iletişim sağlanmalıdır.
- Konuşma esnasında kişileri sürekli ikna etmeye çalışan ve baskı kurmaya çalışan söz ve davranışlardan uzak durulmalıdır.
- Konuşma içerisindeki her kişi, gereğinden fazla konuşmayarak diğerlerinin konuşma hakkına saygı göstermeli ve dikkatle dinlemelidir.

Günlük hayat içerisinde sıklıkla gerçekleştirdiğimiz telefon görüşmeleri de hazırlıksız konuşmanın bir örneğidir. Hayatımızın büyük bir kısmını telefonla yaptığımız görüşmeler oluşturmaktadır. İnsanlarla ilişkilerimizi sağlıklı düzeyde tutabilmek için telefonla görüşme yaparken dikkat etmemiz gereken bazı hususlar vardır:

- Telefon görüşmesi yapacak her iki taraf, görüşmeyi sağlıklı şekilde gerçekleştirebilecek uygun fizikî şartlara sahip olup olmadıkları konusunda dikkatli olmalıdır.
- Aranılan kişiyi selamladıktan sonra aranan kişinin doğru kişi olup olmadığı sorgulanmalıdır.
- Aranılan kişinin, o an müsait veya meşgul olduğu bilinemeyeceğinden ilk olarak kişiye müsait olup olmadığı sorulmalıdır.
- Yapılacak görüşmede bir belge üzerinden bilgiler aktarılacak ise ilgili belgeler önceden hazırlanmalıdır.

Mesleki hayatımızın başlangıcı olan iş görüşmeleri de önemli hazırlıksız konuşmalardan biridir. Konuşma becerisi, kişinin görüşme esnasındaki davranışı ve tutumu kendisinin işe alınıp alınamayacağını belirleyebilmektedir. Dolayısıyla iş görüşmesinde başarılı olabilmek için dikkat edilmesi gereken hususlar şunlardır:

- Kişi, randevu saatinde belirtilen yerde olmalıdır.
- Her iki taraf görüşme süresini etkin kullanmalıdır. Görüşme süresinde bir değişiklik olursa bu kararı işveren almalıdır.
- Her iki taraf, görüşme öncesi gerekli hazırlıklarını yapmalı, evraklarını hazırlamalıdır.
- Görüşmeye çağrılan kişi, giyimine ve temizliğine özen göstermelidir.
- Görüşme yapan iki taraf da birbirine karşı ciddi ve güven veren tutum ve davranışları sergilemelidir.
- Açık ve anlaşılır bir dil ile iletişim kurulmalıdır.
- Görüşme bitiminde çağrılan kişi, teşekkür ederek oradan ayrılmalıdır.

2.2. Hazırlıklı Konuşmalar

Hazırlıklı konuşma türlerinden söylev ve konferans tek kişi; açık oturum, sempozyum (bilgi şöleni), panel, forum, kolokyum, kurultay, münazara ise bir grup tarafından topluluk karşısında gerçekleştirilen konuşmalardır.

2.2.1. Söylev (Nutuk)

Bir topluluğa veya kitleye belli bir düşünceyi ya da bir duyguyu aşlamak için coşkulu ve sanatlı bir dille yapılan konuşmalara "söylev" denir (Yakıcı, Yücel vd., 2019: 459). Kürsüde bulunan kişi topluluk karşısında etkileyici bir konuşma yapabilmek için ses tonuna, vurguya ve beden diline dikkat etmelidir. Söylevin amacı, topluluğu belli bir konuda ikna etmek ve belirli bir hedef doğrultusunda hareket ettirmektir. Günümüzde siyasal parti mensuplarının meydanlarda yaptıkları konuşmalar örnek gösterilebilir. Tarihte bu türün bilinen en önemli örneği, Mustafa Kemal Atatürk'ün *Nutuk* adlı eseridir.

2.2.2. Konferans

Bir uzman kişinin, uzman olduğu alanla ilgili bilgi vermek, açıklamalar yapmak ve değerlendirmede bulunmak amacıyla yaptığı konuşmaya "konferans" denir. Konferansın içeriği bilim, sanat veya politika konuları olabilir. Konuşmayı gerçekleştiren uzman kişinin üslubu, bilimsel olma niteliğini taşımaktadır. Konular uzmanlık gerektirdiğinden dinleyici kitlesi içeriği anlayabilecek ve sorular sorabilecek düzeydedir. Hazırlıklı konuşmaların en önemli türlerinden biri olan konferans, önce yazılı bir metne dayanmalı; daha sonra kurallar çerçevesinde konuşma gerçekleştirilmelidir. Bir konferansın süresi ortalama bir saat sürmektedir. Dinleyicilerin soru sorması ve uzman kişinin açıklama yapmasıyla süre biraz uzayabilir.

2.2.3. Açık Oturum

Önceden belirlenmiş bir konunun, toplumu ilgilendiren güncel bir meselenin uzman kişiler tarafından ele alındığı konuşmalara "açık oturum" denir. Bilim, sanat ve politikaya dair güncel meseleler ele alındığından açık oturum, geniş bir dinleyici kitlesine sahiptir ve açık oturumda her meslek grubundan temsilciler konuşmacı olabilir. Açık oturumda birden fazla uzman konuşmacı yer almaktadır ve oturumu yöneten bir de başkan / yönetici bulunmaktadır. Açık oturumu yöneten başkan, her konuşmacıya eşit yaklaşmalı ve ortaya çıkan sonuçları oturum içinde veya sonunda değerlendirmelidir. Başkan, konuşmacıları tanıttıktan sonra sırasıyla konuşmacılar düşüncelerini ve görüşlerini dile getirirler. Konuşmacılar, kendilerine tanınan konuşma süresini aşmamalıdır. Açık oturumun süresi 40-90 dakikadır (Yakıcı, Yücel vd., 2019: 442).

2.2.4. Sempozyum (Bilgi Şöleni)

Bilim ve sanat dallarında uzmanlar tarafından geniş çaplı topluluk karşısında gerçekleştirilen konuşma türlerinden biri de "sempozyum"dur. Sempozyumda uzman konuşmacıların sayısı, diğer konuşma türlerinden fazla olabilir ve her bir oturumda 3-6 arasında uzman konuşmacının olması şartıyla sempozyum birden fazla oturumlara bölünebilir. Hatta bazı sempozyumlar birkaç gün devam edebilir. Her oturumun bir başkanı bulunmaktadır. Oturum başkanı, sempozyumu başlatır ve konuşmacıları takdim ederek sırasıyla onlara 10-20 dakikalık konuşma hakkı verir. Oturum başkanı, dinleyicilerin sorularını iki farklı şekilde konuşmacıya yönlendirebilir. Öncelikle her bir konuşmacı, konuşmasını bitirdikten sonra oturum başkanının yönlendirmesi ile dinleyicilerden sorular alıp cevaplayabilir veya tüm konuşmacıların konuşması bittikten sonra dinleyicilerin soruları alınarak bir tartışma ortamı yaratılabilir. Sempozyumda uzmanların konuşma metinlerine "bildiri" denir ve sempozyum bittikten sonra tüm bildiriler kitap hâlinde yayımlanır. Sempozyumda amaç, bir konuyu tartışmaktan ziyade konuyu her yönüyle ele almaktır.

2.2.5. Panel

Toplumun ilgilendiren bir konunun uzmanlarca küçük bir topluluk karşısında ele alındığı konuşma türüne "panel" denir. Panelde konuşmacılara ise "panelist" denir. Söyleşi havasında gerçekleşen panelde amaç, konuyu her yönüyle ele almaktır. Böylelikle çeşitli görüşler ortaya konulur. Panel, bir başkan tarafından yönetilir ve panelde en az üç, en fazla altı konuşmacı yer alır. Açık oturumda olduğu gibi, sırasıyla konuşmacılara belli bir süre içinde konuşma hakkı tanınmaktadır. Panel, ortalama bir saat sürmektedir. Konuşma bittikten sonra dinleyicilerin sorularına yer verilir. Sorunun cevabını, konu ile ilgili konuşmacı verir. Yalnız soru sorulması hakkındaki kararı, panel başkanı verir ve başkan, kararını panelin başında açıklar. Ayrıca panelde, panelistler de birbirine soru sorabilir.

2.2.6. Forum

Önceden belirlenen bir konunun uzmanlarca topluluk karşısında ele alındığı konuşma türüne "forum" denir. Forum, açık oturum ve panel ile süre, mekân, konuşmacı sayısı ve yönetici bakımından benzerlik göstermektedir. Konuyla ilgili olan ve konu hakkında bilgi sahibi olan herkes konuşmacı olabilir. Forum, toplu tartışmayı içeren bir konuşma türüdür. Dinleyicilere kendi düşüncelerini anlatma fırsatı verilir. Forumda ele alınan konuya dair yanlış bilinen şeyler söz konusu ise bu yanlış bilgilerin ortadan kaldırılması hedeflenir. Forumun ortalama süresi yarım saat ve bir buçuk saat arasında değişmektedir.

2.2.7. Kurultay (Kongre)

Bazı kurum veya kuruluşların amaçları doğrultusunda gerçekleşen, uzman kişilerce temel konuların ele alındığı konuşma türüne "kurultay" denir. Kurultay, sempozyumda olduğu gibi birden fazla oturumda gerçekleştirilebilir. Ulusal veya uluslararası bir nitelik taşıyabilir.

2.2.8. Seminer

Çalışılan bir konunun sonuçlarının alanında yetkin kişiler karşısında ele alındığı, bilgilerin aktarıldığı ve tartışıldığı konuşma türüne "seminer" denir. Çalışılan konu uzmanlık gerektirdiğinden, seminer akademik kimliğe bürünür. Üniversitelerde gerçekleştirilen tez savunmalarını bu konuşma türüne örnek gösterebiliriz.

2.2.9. Münazara

Belirlenen bir konuya dair iki karşıt görüşün iki grup tarafından ele alındığı konuşma türüne "münazara" denir. İki grubun savunacağı görüşler, kura yoluyla belirlenmektedir. Her iki grupta 3-5 konuşmacı yer almaktadır. Konuşmacılar, münazara yöneticisi eşliğinde sorulara cevap verirler. Yönetici ve konuşmacılar dışında münazarada jüri üyesi de bulunmaktadır. Jüriler her iki grubu sunum, içerik ve zıt görüşlerin çürütülmesi, sorulara verilen cevaplar ve dil kullanımı bakımından değerlendirir.

3. TÜRKÇEDE SÖYLEYİŞ (TELAFFUZ)

Bir dildeki kelimelerin söyleniş biçimine "telaffuz" denir. Her dilin kendine özgü söyleyiş özellikleri vardır. Türkçenin söyleyiş özellikleri şunlardır:

- Konuşma esnasında ğ ünsüzü söylenmez. Ğ ünsüzünden önce veya sonra gelen ses, bir ses daha uzatılarak söylenir. E sesinden önce veya sonra ğ ünsüzü yer alıyorsa, ğ ünsüzü y olarak söylenir:
yağmur → yaamur
ağır → aar
ciğer → ciyer
- A ve e ünlüleriyle biten fiillere, ünlü ile başlayan ek geldiğinde konuşmada araya y ünsüzü dâhil olur ve a ile e ünlüleri daraltılarak söylenir:
gitmeyelim → gitmiyelim
- Konuşma dilinde gelecek zaman ekindeki (-acak / -ecek) c ünsüzünden önce gelen ses daraltılarak söylenir:
olacak → olucak
- Y ünsüzü ile gelecek zaman eki birlikte kullanıldığında konuşmada y'den önceki ses daralır ve y ile c arasındaki ses düşer:
gelmeyecek → gelmiycek
- "p, ç, t, k" ünsüzleri ile biten kelimelerden sonra yardımcı fiiller geldiğinde konuşmada sert ünsüzler yumuşar ve ulama yapılır:
hamt olsun → hamdolsun
- Konuşma esnasında bazı sesler düşer:
Burada → burda
- Konuşma sırasında ünsüzle biten kelimenin ardından ünlü ile biten kelime geliyorsa bu sesler birleştirilerek tek bir hece gibi söylenir ve konuşmada akıcılık sağlanır.
çay içmek → çayıçmek

Türkçede genellikle yapılan söyleyiş hataları şu şekildedir:

- Türkçeye başka dillerden yerleşmiş kelimelerde yer alan bazı seslerin ince söylenmesi gerekirken kalın söylendiği görülür. Özellikle Arapça kökenli kelimelerde yer alan l ve t sesleri ince söylenmelidir:
faal, liberal, biyomedikal, meşgul, mahsul, kabul, hakikat, dikkat, fesahat vb.

- Anlam kopyalamaları sebebiyle yanlış yardımcı fiil kullanımını sıklıkla görülür:
katkı yapmak (yanlış) – katkıda bulunmak (doğru)
beğeni almak (yanlış) – beğenilmek (doğru)
duş almak (yanlış) – yıkanmak (doğru)
panik yapmak (yanlış) – paniğe kapılmak (doğru)
- Türkçeye başka dillerden yerleşen bazı kelimeler, dil bilgisel yapıları sebebiyle sıklıkla yanlış söylenmektedir:
Birfiil (yanlış) – bilfiil (doğru)
mürettebatlar (yanlış) – mürettebat (doğru)
resmî geçit (yanlış) – resmigeçit (doğru)
- Sıklıkla yanlış söylenen kelimeler:
acemî (yanlış) – acemi (doğru)
askerî ücret (yanlış) – asgari ücret (doğru)
afakan (yanlış) – hafakan (doğru)
aliminyum (yanlış) – alüminyum (doğru)
bâkiye (yanlış) – bakiye (doğru)
- Uzun veya ince söylenmesi gereken kelimelerde çoğunlukla hata yapılmaktadır. Uzun ve ince söylenişteki anlam farklılığı dikkate alınmalıdır:
adet (sayı) – âdet (gelenek)
ama (bağlaç) – âmâ (kör)
aşık (oyun) – âşık (seven)
dahi (bağlaç, edat) – dâhi (deha)

4. DOĞRU, GÜZEL VE ETKİLİ KONUŞMA: SÖZLÜ SUNUMUN TEMEL İLKELERİ

Bir konuşmanın başarısını belirleyen içerik, tutum ve sunumla ilgili belli başlı unsurlar şöyle sıralanabilir:

4.1. İÇERİK

4.1.1. Konu Seçimi ve Konuyu Sınırlandırma

Konu; üzerinde düşünülen, söz söylenen veya yazılan her tür olay, olgu, durum ve nesnedir. Konu seçiminde gereksinimlerin yanı sıra, dinleyicilerin durumu ve konuşma ortamı da göz önünde bulundurulmalıdır. Başarılı bir konuşmada konunun ne olduğundan çok, nasıl ele alındığı önemlidir. Konunun sınırları önceden belirlenmelidir. Böylece konuşmacı, konuyu dağıtmaz, zamanı verimli kullanır ve asıl söyleyeceklerini unutmaz.

4.1.2. Konuya Yönelik Bilgi Edinme

Üzerinde söz söylenen konu hakkında yeterince bilgi sahibi olunmalı ve edinilen bilginin doğruluğundan emin olunmalıdır. Bilgiye ulaşmanın sayısız yolu vardır: Okumak, araştırmak, gözlemlemek, deneyimlemek, dinlemek, izlemek... Konuşmacı, emin olmadığı konularda kesin konuşmamalı, doğruluğundan emin olduğu ve kanıtlayabileceği konularda konuşmalıdır.

4.1.3. Konuya Yönelik Fikir Edinme

Yeterince bilgi sahibi olunmadan fikir sahibi olunmamalıdır. Söylenecek her söz mantık süzgecinden geçirilmelidir. Aksi durumda ileri sürülen fikirler, dinleyici tarafından tutarlı ve inandırıcı bulunmayarak etkisini kaybeder.

Konuya hâkim olmayan kişi, konuşma sırasında kendi kendisiyle dahi çelişebilir. Çoğu zaman bunun farkında olmaz, çünkü bilgisi sınırlıdır. Ancak dinleyiciler, söyledikleri birbiriyle çelişen, tutarlı olmayan konuşmacıları ciddiye almazlar.

Konuya yönelik bilgi edinilirken ön yargılardan, sabit fikirlilikten uzak durulmalı, at gözlüğü bir kenara bırakılıp mümkün olduğunca geniş bir bakış açısıyla konuya yaklaşılmalıdır. Hazır sunulan basmakalıp fikirlere hapsolünmemalı, nesnel, araştırmacı ve eleştirel bir tutum izlenmelidir.

4.1.4. Konuşmanın Amacını Belirleme

Bu konuşmayı neden yapıyoruz? Dinleyicilerin gereksinim ve beklentileri nelerdir? Amacımız sadece bilgi vermek mi, dinleyicileri bir konuda ikna etmek mi, harekete geçirmek mi? Bu soruların cevabı konuşmamızın hem amacını oluşturacak hem de yöntemini belirleyecektir. Amaçsızca yapılan bir konuşma, belli bir anlam taşımaz. İletişimin gerçekleşmesi için hem konuşmacının hem de dinleyicilerin, konuşmanın amacını bilmesi ve anlaması gerekir. Aynı zamanda konuşmanın bir ana düşüncesi ve önerisi olmalıdır.

4.1.5. Konuşma Planı Oluşturma

Yazıda olduğu gibi konuşmada da kompozisyon kurallarına uyulmalıdır. Konuşmanın da giriş, gelişme ve sonuç bölümleri bulunmalı; yardımcı fikirlerle desteklenen bir ana fikri olmalıdır.

Konunun tanıtıldığı giriş bölümü etkileyici, merak uyandırıcı, dikkat çekici olmalıdır.

Gelişme bölümünde, konuya ve konuşmanın türüne göre çeşitli anlatım yöntemleri ve görsel unsurlardan yararlanılmalı; maddeleme, sıralama, çözümlenme, uygulama gibi tekniklerle tümevarım veya tümdengelim yöntemiyle konu etraflıca ele alınmalıdır.

Sonuç bölümü, dinleyiciyi olumlu yönde harekete geçirecek ileti ve öneriler içermelidir. Bu bölümde konuşma, ana hatlarıyla özetlenmeli ve bir değerlendirme yapılmalıdır.

Türüne göre konuşmanın başında ve sonunda söylenecekler belirlenmeli, selamlama ve bitirme cümleleri dinleyicilerin niteliklerine uygun şekilde seçilmelidir.

4.2. TUTUM

4.2.1. İçten ve Doğal Olunmalı

Konuşmacının istekli olması, dinleyicilerin de onu dinlemeye ve anlamaya istekli olmasını sağlayacaktır. İsteksizce, zoraki yapılan bir konuşma sıkıcı ve yararsız olur. Ayrıca konuşmacı, bilgisinin ve amacının doğruluğuna, konuşmasının gerekliliğine yürekten inanmalıdır. Aksi takdirde ikna edici, inandırıcı ve etkileyici olamaz. Yapmacıklık, özentili ve taklitten kaçınılarak doğal olunmalıdır.

4.2.2. Yapıcı Bir Tutuma Sahip Olunmalı

Konuşmacının; çözüm üretici, nesnel, bir eksikliği giderici, bir hatayı düzeltici, insanlığın yararını gözetken, aydınlatıcı, mantıklı, tutarlı, uygar, geliştirici, olumlu bir tutum sergilemesi gerekir.

Konuşma sırasında savunma veya saldırmaya dayalı bazı yanlış davranışlardan kaçınılmalıdır. Dayatmacı, sert, kırıcı, sataşmacı, kışkırtmacı, tehditkâr, kavgacı tutumlar büyük oranda yetersizlik, korkaklık ve çaresizliğin göstergesidir. Sözlü şiddet olarak da tanımlanabilecek bu tür davranışlar, iletişimin ve ilişkinin kopmasına neden olur.

Konuşmada kutuplaştırıcı, ayrıştırıcı ifadeler kullanılmamalı; hiç kimse inanç, dil, ırk, cinsiyet, fikir vd. farklılıkları yüzünden küçümsenmemeli, dışlanmamalıdır.

Ön yargılı, kestirip atmacı, sabırsız, alaycı ve saygısız tutumlardan uzak durulmalıdır. Kibirli, övünge ve bencil olunmamalıdır.

Gevezelik yapılmamalı, boş konuşulmamalıdır. Hiçbir olumlu tarafı olmayan bu tür konuşmalar, insanların zamanını ve enerjisini boşa tüketecektir. Boşboğazlık yapılmamalı, bin düşünüp bir konuşulmalıdır. Başka insanların özel hayatları, kişilikleri yalnızca kendilerini ilgilendirir. Başkalarını karalayarak çekiştiren insanlara kulak verilmemelidir. Neyi, nerede, ne zaman söylemek veya söylememek gerektiğini bilmek gerekir. Nitekim ağızdan çıkan bir sözü geri almak olanaksızdır.

4.2.3. Duygu Denetimi

Korku, heyecan, öfke, utangaçlık, üzüntü, sevinç gibi duyguların denetlenememesi konuşmayı zorlaştırır. Duyguların yoğun şekilde hissedilmesi konuşmacıyı olumsuz etkiler. Bununla birlikte duygusuz bir konuşma da samimiyetsiz, sıkıcı ve tekdüze olabilir. Konuya, konuşmanın türüne ve ortama göre duygular konuşma sırasında uygun şekilde kontrol edilmelidir.

Toplumsal yaşamda insanlar; eğitim, iş, etkinlik vb. nedenlerle topluluk önünde konuşma yapmak durumunda kalabilir. Ancak çoğu kimse topluluk önünde konuşma yapmaktan kaygı duymaktadır. Öz güven eksikliği, utangaçlık, heyecan ve kaygı zincirleme olarak birbirini tetikleyen duygulardır. Bu duyguların yoğun olarak yaşanması, her alanda olduğu gibi bir topluluk karşısında konuşmada da sıkıntılar yaratır.

4.2.3.1. Öz Güven

Konuyla ilgili bilgisinden, ileri sürdüğü fikirlerin doğruluğundan ve yapacağı konuşmanın gerekliliğinden, öneminden emin olan konuşmacı öz güvenini sağlayarak rahat ve etkili bir konuşma gerçekleştirebilir. Öz güven çalışılarak hak edilir. Konuya dair yeterli bilgisi, donanımı olmadığı hâlde bir konuşmacının aşırı öz güven sahibi olması da dinleyiciyi rahatsız eder ve kişinin ciddiye alınmamasına neden olur.

Öz güveni geliştirmek için öncelikle okumak, bilgilenmek, kültürünü artırmak ve en azından bir konuda uzmanlaşmak gerekir.

Topluluk karşısında konuşmaya çıkmadan önce alıştırmayı yapmak, öz güvenin sağlanmasında yararlı olacaktır. Konuşmamızı kaydetmek, kendi ses ve görüntümüze alışmamızı sağlar. Ayrıca ayna karşısında, aile içinde veya arkadaşlar önünde konuşmamızı tekrarlamak kendimizi daha hazır ve rahat hissetmemizi sağlayabilir. Böylece konuşmamızın eksiklerini, hatalarını görüp düzeltebiliriz.

4.2.3.2. Utangaçlık

İletişimde utangaçlık; düşünce belirtme, isteğini dile getirme, hakkını isteme, kendini savunma, rahatsızlığını belirtme, “hayır” diyebilme, soru sorma ve öğrenme gibi eylemleri sınırlandıran hatta engelleyen bir duygu durumudur. Konuşma korkusunu da tetikleyen utangaçlık; özgürlüğü kısıtlar, yaşam kalitesini düşürür.

Öncelikle konuşma sırasında utanmaya neden olan unsurlarla yüzleşmek gerekir. Bilgi ve kültürümüzü artırıp konuşma becerimizi geliştirerek öz güvenimizi sağlamalıyız. Denemekten ve başarısız olmaktan çekinmemeli, cesur olmalıyız. Kendimizle barışık olmalı, kibirden kaçınmak kaydıyla iyi olduğumuz alanların ve değerimizin farkında olmalıyız.

4.2.3.3. Kaygı ve Heyecan

Konuşma sırasında konuya nasıl başlayacağını bilememe, dil sürçmesi, kekeleme, söyleyeceklerini unutma, karşıt fikirli dinleyicilerin tepkisiyle karşılaşma, eleştirilme, yanlış anlaşılma, alay edilme, ellerini nasıl kullanacağını bilememe, donup kalma, dinleyiciyi sıkma gibi pek çok kaygı nedeni bulunmaktadır. “Ne diyecekler?”, “Ne düşünecekler?”, “Kesin başarısız olacağım.” gibi olumsuz düşüncelerle heyecanı kendimiz yaratırız ve farkında olmadan beyne yanlış komutlar gönderdiğimiz için korktuğumuz başımıza gelir. Bunun olmaması için öncelikle olumlu düşünmeliyiz.

Heyecan, aşırı olmadığı sürece bir eylemin etkililiğini artıran olumlu bir duygudur, ancak dizginlenemeyen heyecan konuşmayı olumsuz etkiler. Aşırı heyecan; öz güven eksikliği, utangaçlık ve kaygıdan kaynaklanır. Öncelikle bu duyguların üstesinden gelinmelidir. Ayrıca konuşma öncesinde temiz havada nefes egzersizi yapmak heyecanı azaltır.

Topluluk önünde konuşmaktan kaçınılmamalı, bu kaygının üstüne gidilmelidir. Hata yapmaktan korkmamalı; hatalarımızı, gülmek ve güldürmek için bir araç olarak kullanmalıyız. Beklentilerimizi yüksek tutmamalı, mükemmelliyetçi olmamalıyız. İnsanları şaşırtmak, hayran bırakmak vb. gibi zorunluluklar hissedip kendimizi baskı altına almamalıyız. Kendiniz olun, doğal olun, gösterişli kimliklere bürünmeye çalışmayın. Hiç kimsenin mükemmel olmadığını, dinleyicilerin birçoğunun da sizden daha başarılı bir konuşmacı olmadığını göz önünde bulundurun.

4.2.3.4. Öfke

Öfke kontrolü, yaşamın her alanında olduğu gibi konuşma esnasında da büyük önem taşır. Aşırı öfke anında konuşulmamalıdır, çünkü böyle durumlarda ses, söz ve davranışımızı kontrol etmemiz zorlaşır. Öncelikle öfkemizi yatıştırmak için kendimize zaman vermeliyiz. Açık havaya çıkmak veya ortamı havalandırmak, derin nefes almak, su içmek sakinleşmemize yardımcı olacaktır. Sakinleşerek öfke nedenimizi değerlendirip ona göre sonradan pişman olmayacağımız uygun bir tutum sergileyebiliriz.

4.2.4. Dinleyicinin Durumu Dikkate Alınmalı

Dinleyicinin yaşı, cinsiyeti, kültürü, eğitim durumu, mesleği, ruh hâli ve ihtiyaçları konuşmacının göz önünde bulundurması gereken unsurlardır. Konuşmacı kime seslendiğinin bilincinde olmalıdır. Konuşma ne kadar iyi olursa olsun, anlatılanlar dinleyicinin anlayabileceği kadar olacaktır.

Konu, içerik, süre vb.nin yanı sıra kullanılacak dil ve hitap şekli de dinleyicinin durumuna göre seçilmelidir. Örneğin, bilimsel bir konuda, alanla ilgili bilim insanlarının dışında bir kesime sesleniliyorsa, kullanılan dil mümkün olduğunca onların anlayabileceği biçimde olmalıdır. En karışık konular dahi, herkesin anlayabileceği şekilde açıklanmalıdır. Konuşmacı, dinleyiciye değer verdiğini gösteren ifadeler kullanmalıdır. Mümkün olduğunca insanlara ismiyle hitap edilmelidir.

4.2.5. Dinleyici, Konuşmaya Dâhil Edilmeli

Konuşma sırasında soru cevap, düşündürme, uygulama ve oyunlar yoluyla dinleyici de etkin kılınmalıdır. Ayrıca iletişimin temel koşulu olan geri bildirim sağlanması için dinleyicilerin de konuşmasına fırsat verilmelidir. Böylece daha etkili ve verimli bir konuşma gerçekleştirilmiş olur.

4.2.6. Konuşma Ortamı Dikkate Alınmalı

Konuşmanın yapıldığı ortam göz önünde bulundurulmalıdır. “Düğüne giden oynar, ölüye giden ağlar.” atasözünde de belirtildiği gibi, ortamın niteliğine uygun davranılmalı ve konuşulmalıdır. Aile ortamı, arkadaş ortamı, okul ortamı, iş ortamı, akademik ortam vb. konuşmanın niteliğinde belirleyici olacaktır.

Konuşmanın yapıldığı mekâna uygun bir ses şiddeti kullanılmalıdır. Mekânın açık veya kapalı olması, büyük veya küçük olması, dinleyici sayısı vd. göz önüne alınarak herkesin bizi rahatlıkla duyabileceği bir sesle konuşulmalıdır.

4.2.7. Görgü Kurallarına Uyulmalı

Ağızda bir şey varken konuşulmamalı. Tükürük saçarak konuşulmamalı.

Gerektiğinde “lütfen”, “teşekkür ederim”, “özür dilerim” vd. nezaket kelimeleri kullanılmalı.

Resmiyetin bulunduğu ortam ve ilişkilerde muhataba “siz” diye hitap edilmeli.

Argo ve küfür kullanılmamalı.

Ortamda bulunan diğer kimselerin de konuşmasına fırsat verilmeli ve konuşanın sözü kesilmemelidir.

4.3. SUNUM

Sunumun her türünde (bildiri, konferans, ödev, haber vb.) ideal olan yöntem okumak veya ezberlemek değil, önceden tasarlanan plan çerçevesinde doğaçtan konuşmaktır. Doğaçtan konuşurken gerektiğinde hatırlatma notlarından yararlanılabilir.

Sunumda mümkün olduğunca metne bağlı kalmamak gerekir. Tüm metni okumak, aslında konuşmak değildir. Oysa sunum, konuşmaya dayalı bir eylemdir. Okuma sırasında, konuşmanın önemli bir unsuru olan beden dilinin etkin bir şekilde kullanılması, özellikle dinleyici ile göz teması kurma zorlaşır. Eğer okumak zorundaysak, sunum öncesinde metnimizi en az üç kez okumalıyız. Böylece hiç olmazsa göz hafızası kelimeleri ezberler ve satır atlamadan, canlandırarak doğallıkla okuyabiliriz. Konuşma metnine bağlı kalmamak veya sadece okumamak için konuya hâkimiyet ve yeterli düzeyde hazırlık büyük önem taşımaktadır. Bir metni ezberleyerek konuşmak da doğru değildir. Nitekim metni ezberlemek, konuyu anlayarak çalışmaktan hem daha zahmetli hem de daha yararsızdır. Ezberden konuşmak, konuşmacıyı mekanikleştirir; konuşmanın içtenliğini ve doğallığını bozar. Ayrıca en küçük bir dikkat dağınıklığında konuşmacıyı zor durumda bırakır. Sunumda dikkat edilmesi gereken diğer hususlar şöyledir:

4.3.1. Anlatım Biçimlerinden Yararlanma

Yazı türlerinde olduğu gibi konuşmada da konuyu geliştirmek, anlatımı zenginleştirmek, konuyu daha anlaşılır ve keyifli kılmak için farklı türlere göre farklı ve uygun anlatım biçimlerinden yararlanılmalıdır. Tanımlama, açıklama, örnekleme, kanıtlama, tanık gösterme, betimleme, öyküleme, karşılaştırma gibi çeşitli anlatım biçimlerinden yararlanmak konuşmada tekdüzeliği engeller. Yerine göre nükte, fıkra, anı, kısa öykü, atasözü vb. ne yer vermek dinleyicilerin dinlenmesini, dikkatini toplamasını sağlar.

4.3.2. Görsel Unsurlardan Yararlanma

Konuşmayı sadece söz üzerine kurmamak gerekir. Konuyla ilgili obje, resim, poster, fotoğraf, karikatür, harita, grafik, tablo, şekil ve videolardan yararlanılmalıdır. Böylece konu, daha iyi ve kolay anlaşılır. Ancak uzun uzun yazılmış paragraflarla dolu, aşırı renkli ve hareketli slaytlar veya çok karışık çizelgeler kullanılmamalıdır. Bunlarla yormak yerine dinleyicinin daha etkin dinlemesini sağlamak gerekir. Slaytlar gerektiği durumda, konuşmayı tamamlayacak, göze hitap edecek ve zihinlerde iz bırakacak şekilde kullanılmalıdır. Ayrıca en önemli görsel unsurun beden dili olduğu unutulmamalıdır.

4.3.3. Konuşma Türü ve Kuralları Dikkate Alınmalı

Konuşma türleri hakkında bilgi edinilmelidir. Bilgi şöleni, kongre; münazara, açık oturum, panel, forum; söylev, konferans, demeç; söyleşi; sunum (ders sunumu, televizyon veya radyo programı sunumu), tanıtım, açış konuşması; günlük konuşmalar (sohbet, görüşme, telefon konuşması, tanışma, kutlama, taziye vb.) gibi her tür konuşmanın kendine ait kuralları bulunmaktadır. Hangi türde bir konuşma yapılacaksa, o türün kurallarına uyulmalıdır.

4.3.4. Konuşmanın Süresi Doğru Ayarlanmalı

Konuşmanın süresi; konu, konuşmanın türü, ortamı, dinleyicilerin durumu göz önünde bulundurularak ayarlanmalıdır. Gereğinden uzun veya kısa konuşmalar amacına ulaşmayabilir. Konuyu dağıtmadan az ve öz konuşulmalıdır.

4.3.5. Konuşulan Dile Hâkimiyet ve Diksiyon

Topluluk karşısındaki konuşmalarda yöresel ağızlar değil, resmî yazı dilinin de temelini oluşturan İstanbul ağızı kullanılmalıdır.

- a) Sesler doğru çıkarılmalıdır.
- b) Kelimeler doğru söylenmelidir.
- c) Kelimeler doğru ve yerinde kullanılmalıdır.
- ç) Kelime dağarcığı zengin olmalıdır: Konuşmada ve yazıda kullanılan kelimelerin tümü “etkin dağarcık”, anlamı bilindiği hâlde kullanılmayan kelimelerin tümü ise “edilgin dağarcık”tır. Etkin kelime dağarcığının zenginliği konuşmada başarıyı artırır.
- d) Asalak ses ve kelimelere yer verilmemelidir: Kelime dağarcığının zengin olması, asalak seslere (ı'lama, e'leme vb.), doldurma sözlere (şey, falan, filan, yani, vb.), kelime tekrarlarına başvurma gereksinimini azaltır. Konuşmacı kelime peşinde değil, kelimeler konuşmacının peşinde olmalıdır. Böylece konuşmada akıcılık sağlanır.
- e) Cümlelerin doğru kurulmuş olması, amaçlananın dışında anlamlar çıkarılmasına meydan vermemesi gerekir.
- f) Anlatım bozukluklarına yer verilmemelidir.
- g) Cümle uzunluklarına dikkat edilmelidir.
- h) Argo, kaba ve özentili kelimelerin kullanımından kaçınılmalıdır.
- ı) Türkçe karşılığı bulunması durumunda yabancı kelimeler kullanılmamalıdır.

- i) Gereksiz kelime kullanılmamalı, kelime tekrarından kaçınılmalıdır.
- j) Vurgu, durak ve tonlamanın yerinde, doğru yapılmasına dikkat edilmelidir.
- k) Ses organları etkin ve doğru kullanılmalıdır.
- l) Konuşma sırasında diyafram kullanılarak doğru şekilde nefes alınmalıdır.

4.3.6. Konuşmada Ses Şiddetinin Ayarlanması

Normalin altında veya üstünde bir ses, konuşmayı olumsuz etkiler. Ortamda dinleyicinin durumu ve konuşmanın türü göz önünde bulundurularak herkesin rahatsız olmadan duyabileceği şiddette bir ses kullanılmalıdır.

4.3.7. Konuşma Hızının Ayarlanması

Konuşmanın gereğinden yavaş veya hızlı yapılması başarıyı olumsuz etkiler. Konuşma hızı, dakikada 125-160 kelime olduğunda normaldir. Çok hızlı veya çok yavaş konuşma alışkanlığı olanlar bunu giderecek çalışmalar yapmalıdır.

İyi bir konuşma, aralıksız konuşmak demek değildir. Konuşmanın gerekli yerlerinde uygun şekilde duraksamak gerekir. Konunun yeni bir bölümüne geçildiğini belirten duraksama, aynı zamanda dinleyicinin dikkatini tekrar toplaması ve önceki söylenenleri değerlendirmesi için zaman kazandırır. Ayrıca konuşmacının soluklanması açısından da yararlıdır.

4.3.8. Konuşma Biçemi (Üslubu)

Taklit, özentî veya sıradan bir konuşma değil; yaratıcı, özgün ve doğal bir konuşma şekli tercih edilmelidir. Yeterli bilgi birikiminin yanı sıra konuya nesnel ve farklı bakış açılarıyla yaklaşıldığında; basmakalıp ifade ve ezber tutumlardan kaçınıldığında konuşmacının üslubu da kendiliğinden ortaya çıkacaktır. Başarılı bir konuşmacının üslubu; açık, net, etkileyici, ufuk açıcı, akıcı ve sürükleyicidir. Dikkati dağıtmayan, sıkmayan, uyutmayan konuşmalar akıcıdır. Bilgi, duygu ve düşüncelerin; dinleyicinin ilgi ve merakını uyandırarak sürükleyici bir biçimde aktarılması gerekir.

4.3.9. Beden Dilinin Doğru Kullanımı

Konuşmada duruş, bakış, yüz ifadesi, el hareketleri, görünüş, mesafe, mekânın kullanımı, dokunma gibi pek çok sözsüz unsuru karşılayan bir terim olarak kullanılan “beden dili”, söz ve sesin yorumlanmasında temel oluşturur, çünkü beden anı yaşar. Sözsüz iletişim aracı olarak da tanımlanabilen beden dili, kimi zaman bilinçli olmakla birlikte çoğu zaman da bilinçsiz olarak kullanılır. Beden dilinde esas olan doğallık ve içtenliktir. Konuşma ve davranış uyumlu olmalıdır. Görünüş, duruş, bakış vd. doğal olmalı; poz verilmemeli; konuşma ve düşünceler arasında uçurum olmamalı, rol yapılmamalıdır. Beden dilinin iletişimdeki etki oranı, Albert Mahrebian ve Ferris’in 1967’de yaptığı araştırmaya göre %55’tir. Sonraki araştırmalar da bu sonucu teyit etmiştir (Akbayır, 2011: 249).

Beden dili ve kültür doğrudan bağlantılıdır. Yaşanılan coğrafya ve iklimin de bunda etkisi olduğu görülmektedir. Gerek bireysel gerekse toplumsal kültür farklılıkları beden dilinin kullanımında da farklılıklar yaratır. Toplumlara özgü beden dili hareketleri öğrenilerek edinilir. Örneğin bir baş hareketi, farklı toplumlarda bambaşka anlamlar taşıyabilir.

Konuşma sırasında, dinleyicilerin de beden diline dikkat edilmelidir. İletişimin ön koşullarından biri de geri bildirimdir. Dinleyici, çoğu zaman beden dili ile geri bildirimde bulunur. Sıkıldığını, anlamadığını dile

getirmekten çekinenlerin bunu sözsüz ifade ettiği görülür. Konuşmamızın nasıl karşılandığını karşımızdakinin beden dilinden anlayabiliriz.

Doğru ve etkili bir konuşma için beden dilinin kullanımında şu hususlara dikkat edilmelidir:

4.3.9.1. Görünüş

Giyim kuşam, takılar, makyaj, saç şekli ortama uygun olmakla birlikte konuşmacının kendini en rahat hissedeceği şekilde olmalı, hareketini kısıtlamamalıdır. Dinleyicilerin dikkatini dağıtmayacak bir görünüme sahip olunmalıdır.

Görünüş ve beden dili, ilk izlenimi oluşturur. İnsanlar görünüşleriyle, giyim kuşamlarıyla ağırlanır; kişilik ve konuşmalarıyla uğurlanır. Bununla birlikte yalnızca görünüşleri ile nitelenmek de insanları doğru tanımamıza engel olabilir. “Ye kürküm ye!” fıkrasında olduğu gibi, görüntünün kültür ve kişiliğin önünde tutulması yanlıştır.

Renklerin bir enerjisi olduğu, duygu ve düşünceleri etkilediği görülmüştür. Çoğu insan, kendini nasıl hissediyorsa giyiminde ona göre bir renk tercih etmekte veya hangi renk giyinmişse ona göre hissetmektedir. Bizi rahat ve mutlu hissettiren giysiyi tercih etmekle birlikte; ortama, dinleyicilerle tamamen uyumsuz olmamaya dikkat etmeliyiz.

4.3.9.2. Duruş

Konuşmacının duruşu doğal olmalıdır. Put gibi hareketsiz veya aşırı hareketli olmak, dinleyiciyi sıkar ve yorar. Konuşma öncesinde vücudu esnetecek bazı egzersizler yapılabilir. Bazı konuşma türleri ayakta durmayı bazıları da oturmayı gerektirebilir. Mümkün olduğunca ayakta konuşmak tercih edilmelidir. Topluluk karşısındaki konuşmalarda sürekli kürsünün arkasında durmak, masa başından ayrılmamak doğru değildir. Ayağa kalkılmalı, kimi zaman dinleyicilere yaklaşılmalıdır. Sallanmak, dans eder gibi sürekli ritmik hareketler yapmak, yaylanmak veya sahnede volta atar gibi yürümek doğru değildir, dinleyicilerin dikkatinin dağılmasına neden olur.

Konuşma türü oturmayı gerektiriyorsa, dinleyicilerin dikkatini dağıtacak, onları rahatsız edecek şekilde bacaklarını / ayaklarını uzatarak dağmık, yayılarak, kaykılarak veya kambur şekilde, büzüşerek oturulmamalıdır. Ayrıca bacak ve ayak, sürekli sallanmamalıdır. Nitekim bu şekilde oturan konuşmacı ve dinleyiciler önemsenmez, güven vermezler. Bu tarz oturular, fazla gevşemeye ve uyuşukluğa da neden olur. Dik oturmak diyaframımızı kullanarak rahat nefes almamıza ve sesimizi doğru kullanmamıza yardımcı olur.

4.3.9.3. Mesafe

Konuşma sırasında karşımızdakine duruş mesafesinin samimiyet ve saygıya yönelik iletileri vardır. İletişim esnasında taraflar arasındaki mesafe, bilinçli veya bilinçsiz olarak ilişkinin niteliğine göre belirlenir. İnsanların vücutları çevresindeki alan; özel, kişisel, sosyal ve ortak olmak üzere dört bölgeden oluşur (Hall'den aktaran Tayfun, 2009: 161). Bu bölgelerin kullanımına göre iletişim sırasında dört temel mesafe şekli bulunmaktadır:

Çok yakın mesafe: (0-45 cm) Aile bireyleriyle olan iletişimde kullanılan mesafe. Özel (mahrem) alan olarak nitelendirilen kişiye en yakın mesafedir. “İçli dışlı” mesafe olarak da tanımlanan bu alana izinsiz girilmesi rahatsızlık uyandırır, tepkiye neden olur. Asansör ve toplu taşıma araçlarında bundan dolayı insanlar daha gergin olur.

Yakın mesafe: (45-122 cm) Yakın akraba ve arkadaşlarla olan mesafe. Yakın ilişkilerin gerçekleştiği kişisel bölgedir.

Toplumsal mesafe: (122-360 cm) Resmî ilişkilerde kullanılan mesafedir. Ast-üst ilişkilerinde, tanışma esnasında kullanılır.

Uzak mesafe: 360 cm' den uzak olan bu mesafe, yakınlaşmaktan kaçınıldığı durumlarda kullanılır.

4.3.9.4. Bakış ve Mimikler

Konuşma sırasında yüz, dinleyiciye dönük olmalıdır. Notlardan, slaytlardan, bilgisayardan gözünü ayırmadan konuşmak veya okumak doğru değildir. Dinleyicilerle göz teması kurulmalı, tek bir noktaya veya boşluğa bakılarak konuşulmamalıdır. Topluluk içinde tek bir kişiye bakarak konuşmak, gözünü kırpmadan dik dik veya süzüyormuşçasına bakmak da doğru değildir.

Konuşurken asık suratlı olunmamalı, donuk bir ifade takınılmamalıdır. Kaşları çatmaktan ve sert bakışlardan kaçınılmalıdır. Yüzün canlı, doğal ve içten bir ifadesi olmalıdır.

Abartılı mimik hareketlerinden kaçınılmalıdır. Hiç konuşmadan insanların bizi mimik ve bakışlarımızdan anlamasını beklemek doğru değildir.

4.3.9.5. Ellerin Kullanımı

Ellerin aşırı ve gereksiz kullanımı dinleyiciyi rahatsız eder. Konuşurken sürekli bir şeylerle (gözlük, kalem, kâğıt, silgi, düğme, fermuar, saç, takı vb.) oynanmamalıdır.

Özellikle topluluk karşısında yapılan konuşmalarda eller cepte olmamalıdır. Elin belde olması, kolların kavuşturulması veya ellerin arkada kavuşturulması doğru değildir. Ayrıca elle masaya dayanarak durmak da yanlıştır.

El ve kolların zaman zaman dinleyiciye dönük olacak şekilde açık tutulması güven ve yakınlaşma hissi verir. Avuç içlerinin yeri gösterecek şekilde tutulması ise gerektiğinde otorite sağlamak isteyenlerce kullanılan bir yöntemdir.

4.3.9.6. Dokunma

Dokunma; insan ilişkilerinde sevgi, yakınlık, güç, statü ve kültürel farklılıklara dair iletiler içerir. Tokalaşmanın şekil ve süresi de çeşitli anlamlar taşır.

Nesnelere (gözlük, tespih, kalem vd.) dokunma alışkanlığı, güven ihtiyacının belirtileridir. Bu tür dokunmalar kimi durumlarda gerginliğin, güvensizliğin, sabırsızlığın ve korkunun (K. Cooper, 1989: 132, akt. Tayfun 2009: 169) kimi durumlarda ise sıkılmanın, ilgi azalmasının, heyecanın belirtileridir.

Başkalarına ait nesnelere, eşyalara izinsiz dokunmak onları rahatsız eder. Ziyaretlerde, iş görüşmelerinde gösterilen yerden başka bir yere oturmak, etraftaki nesnelere izinsiz dokunmak, onları kullanmak saygısızlık hatta bazen saldırganlık olarak algılanır (Layış, 2010: 52).

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

1. “Dispanser” yerine “dişpanser”, “şemsiye” yerine “şemşiye” demek hangi boğumlama kusuruyla açıklanabilir?
- A) Pelteklik
B) Gılama
C) Zeleştirme
D) Ekleme
E) Şeleştirme
2. Aşağıdaki kelimelerin hangisinde vurgu doğru gösterilmiştir?
- A) Almanya
B) Sonra
C) Etlik
D) Şükretmek
E) Kalkmadan
3. Aşağıdakilerden hangisi hazırlıklı konuşmayı gerektirir?
- A) Baş sağlığı dileme
B) Tanışma
C) Konferansta konuşmacı olma
D) Selamlaşma
E) Adres sorma
4. “Bilader, melhem” vb. ifadeler hangi boğumlama kusuruyla açıklanabilir?
- A) Leleştirme
B) Gılama
C) Tutukluk
D) Pelteklik
E) Gevşeklik

5. Bilim ve sanat alanlarında ilgili uzmanların topluluk karşısında tartıştıkları konuşma türüdür. Diğer konuşma türlerine göre konuşmacı sayısı fazladır ve birden fazla oturumda gerçekleşebilir. Birkaç gün devam edebilir.

Bu parçada sözü edilen konuşma türü aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kurultay
- B) Sempozyum
- C) Forum
- D) Panel
- E) Münazara

6. **Konuşma becerisinin değerlendirilmesinde aşağıdakilerden hangisi ölçüt alınmaz?**

- A) Konuşmacının beden dilini kullanışı
- B) Söylediklerinin doğru olduğunu vurgulaması
- C) Konuşmacının sesini kullanışı
- D) Dinleyicinin dikkatini üzerinde toplayabilmesi
- E) Konuşmacının yüzünün durumu

7. **Aşağıdakilerden hangisi kişilik ve davranışla ilgili konuşma bozukluklarından değildir?**

- A) Kendini yetersiz görmek veya dinleyiciye öyle görünmek
- B) Aşırı güvenden kaynaklanan kendini beğenmişlik
- C) Konuşmada “benliğini” öne çıkarmak
- D) Konuşmasının her cümlesine bilgi ve anlam yüklemek
- E) Övünmeyi konuşmasının malzemesi olarak görmek

8. **Aşağıdakilerden hangisi bilmemekten kaynaklanan konuşma yanlışlarından biri değildir?**

- A) Konuşmanın nasıl karşılanacağını bilmemek
- B) Konuşma kurallarını bilmemek
- C) Konuşma yanlışlarını bilmemek
- D) Konuşma ortamları ve türlerini bilmemek
- E) Konuşma planı yapmayı bilmemek

9. “Bazı konuşmacılar olduğundan farklı görünmeye çalışarak samimiyetten uzak davranışlar sergilerler.”

Sözü edilen konuşma bozukluğu hangisiyle adlandırılır?

- A) Sataşmak
- B) Yapmacıklık
- C) İlgisizlik
- D) Alay etmek
- E) Tehdit etmek

10. Aşağıdakilerden hangisi başarılı bir konuşma için gerekli unsurlardan değildir?

- A) Konuşma için uygun konu belirlemek
- B) Geniş bilgi birikimi ve kültüre sahip olmak
- C) Konuşmaları mantık süzgecinden geçirmek
- D) Konuşmalarla davranışların uyumuna dikkat etmek
- E) Konuşulan kişilerin durumlarına kayıtsız kalmak

KAYNAKÇA

- Akalın, H. Ş., Tolkun, S., Cavkaytar, S., Durmuş, T. I., Kolaç, E. ve Durmuş, M. (2013). *Türk Dili II*. Eskişehir: Anadolu Üniversite Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Akbayır, S. (2011). *Sözlü Anlatım, Nasıl Konuşabilirim?* Ankara: Pegem Akademi.
- Aksan, D. (2000). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ergin, M. (2013). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayram Basım Yayın.
- Khayala, M. (2020, December). *Türkiye Türkçesinde Güzel Konuşma Becerisi ve Engel Olan Unsurlar*. ICA2020 IV. International Conference on Awareness: Language and Awareness, Azerbayjan.
- Layıç, Ş. (2010). *Beden Dili* (2. Baskı). İstanbul: Yakamoz Yayınları.
- Sarı, G., Sezginer, T., Özduman, Ü., Tokgöz, R. ve Kadiş, A. (2019). *Diksiyon ve Hitabet-Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Sever, S. (1998). Dil ve İletişim (Etkili Yazılı ve Sözlü Anlatım). *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*, 31 (1), 51-66.
- Tayfun, R. (2009). *Etkili İletişim ve Beden Dili* (2. Baskı). Ankara: Nobel Yayın.
- Yakıcı, A., Yücel, M., Doğan, M. C. ve Yelok, V. S. (2019). *Üniversiteler İçin Türk Dili ve Kompozisyon Bilgileri*. Ankara: Yargı Yayınevi.

CEVAP ANAHTARI

1. BÖLÜM: Kompozisyon Bilgileri

1. A, 2. D, 3. C, 4. C, 5. A, 6. A, 7. C, 8. D, 9. A, 10. B

2. BÖLÜM: Yazılı Anlatım Türleri I: Düşünce Yazıları

1.E, 2.C, 3.C, 4.C, 5.A, 6.B, 7. D, 8.D, 9.B, 10.A

3. BÖLÜM: Yazılı Anlatım Türleri II: Sanatsal Yazılar

1.B, 2.D, 3.C, 4.B, 5.C, 6.A, 7. D, 8.A, 9.E, 10.A

4. BÖLÜM: Yazılı Anlatım Türleri III: Resmî Yazışmalar

1.C, 2.E, 3.D, 4.A, 5.D, 6.B, 7.B, 8.D, 9.B, 10.A

5. BÖLÜM: Akademik Yazma

1.A, 2.E, 3.A, 4.B, 5.C, 6.D, 7.A, 8.E, 9.A

6. BÖLÜM: Okuma ve Dinleme

1.E, 2.A, 3.E, 4.C, 5.A, 6.C, 7. D, 8.E, 9.A, 10.A

7. BÖLÜM: Sözlü Anlatım

1.E, 2.E, 3.C, 4.A, 5.B, 6.B, 7.D, 8.A, 9.B, 10.E

